

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

**Az Európai Unió katonai képességeinek
fejlődése 1999-2004**

Rác András

2008.

Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

Rácz András

Az Európai Unió katonai képességeinek fejlődése 1999-2004

Történelemtudományok Doktori Iskola

Dr. Gergely Jenő egyetemi tanár

Új- és Jelenkori Egyetemes Történelem Program,

Dr. Székely Gábor egyetemi tanár

A bizottság tagjai és tudományos fokozatuk:

Elnök	Dr. Székely Gábor egyetemi tanár
Opponensek:	Dr. Lugosi Győző egyetemi docens Dr. Dunay Pál, Ph.D.
Tagok:	Dr. Deák Péter, az MTA doktora Dr. Majoros István egyetemi tanár
Titkár	Dr. Búr Gábor docens

Témavezető és tudományos fokozata:

Dr. Gazdag Ferenc, az MTA doktora

Budapest, 2008.

Tartalomjegyzék

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	8
ELŐSZÓ	11
A TÉMAVÁLASZTÁS INDOKLÁSA	12
A VIZSGÁLT IDŐINTERVALLUM KIVÁLASZTÁSÁNAK INDOKLÁSA	12
SZERKEZET	15
BEVEZETÉS.....	16
FORRÁSOK ÉS SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	19
FORRÁSOK	19
<i>Interneten elérhető uniós dokumentumanyag.....</i>	<i>20</i>
<i>Idegen nyelvű forráskiadványok.....</i>	<i>21</i>
<i>Magyar forráskiadványok.....</i>	<i>22</i>
<i>Kormányzati dokumentumok.....</i>	<i>23</i>
<i>Interjúk.....</i>	<i>23</i>
SZAKIRODALOM.....	24
<i>Magyarországi tudományos műhelyek által megjelentetett szakirodalom.....</i>	<i>25</i>
Az uniós közös kül- és biztonságpolitika	25
Az uniós védelempolitika	28
<i>Idegen nyelvű szakirodalom.....</i>	<i>30</i>
Az uniós biztonság- és védelempolitika	32
BEVEZETÉS: AZ ÚT MAASTRICHTTÓL HELSINKIG.....	37
A MAASTRICHTI SZERZŐDÉS	37
A PETERSBERGI NYILATKOZAT	39
<i>Ellentétek a WEU körül .....</i>	<i>39</i>
AZ AMSZTERDAMI SZERZŐDÉS	40
<i>Intézményi változások .....</i>	<i>40</i>
<i>A közös védelem ügye.....</i>	<i>41</i>
<i>A WEU-hoz való viszony.....</i>	<i>42</i>
A ST. MALO-I TALÁLKOZÓ	43
<i>A változás okai .....</i>	<i>44</i>
<i>A „3D” problémája.....</i>	<i>45</i>
<i>Folytatódó ellentétek?.....</i>	<i>45</i>
A KÖLNI EURÓPAI TANÁCS.....	46
<i>A WEU válasza.....</i>	<i>47</i>
A HELSINKI EURÓPAI TANÁCS (1999. DECEMBER 10–11.).....	49
A KOLLEKTÍV VÉDELEM KÉRDÉSE	49
VÁLSÁGKEZELÉS	50
<i>A kialakítandó katonai képességek.....</i>	<i>50</i>
<i>Nem katonai válságkezelés .....</i>	<i>52</i>
<i>Kitűzött célok.....</i>	<i>53</i>
<i>Intézkedések a megvalósításra.....</i>	<i>54</i>
A CESDP ÚJ HÁTTERINTÉZMÉNYEI.....	56
<i>Politikai és Biztonsági Bizottság.....</i>	<i>56</i>
<i>Katonai Bizottság.....</i>	<i>56</i>
<i>Katonai Törzs.....</i>	<i>57</i>
<i>Ideiglenes szervek.....</i>	<i>58</i>
EGYÜTTMŰKÖDÉS NEM EU ORSZÁGOKKAL, ILLETVE A NATO-VAL.....	59
<i>Műveleti együttműködés.....</i>	<i>59</i>

A HEADLINE GOAL ELÉRÉSÉNEK KATONAI NEHÉZSÉGEI.....	61
LÉTSZÁM.....	61
KÉSZENLÉTI IDŐ	62
A SZÜKSÉGES LÉGIERŐ	63
<i>Pilóta nélküli repülőeszközök .....</i>	<i>64</i>
<i>Stratégiai légi szállítási képességek.....</i>	<i>64</i>
Az Európai Unió stratégiai légi szállítási képességei 2004 nyarán	66
A Headline Goal-ból közvetlenül következő feladatok	70
A továbblépés: az Airbus400M program.....	71
Stratégiai légi szállítási képességek Ukrajnától	75
A SZÜKSÉGES HADITENGERÉSZETI ERŐ	78
KÖLTSÉGVONZAT	79
<i>Kevés ráfordítás .....</i>	<i>80</i>
<i>Korszerűtlen felhasználási elvek.....</i>	<i>84</i>
Elavult tagállami fegyveres erők.....	85
Lemaradás a katonai kutatás-fejlesztésben.....	85
AZ ELSŐ LÉPÉSEK A HEADLINE GOAL MEGVALÓSÍTÁSA FELÉ	88
A SINTRAI VÉDELMI MINISZTERI TALÁLKOZÓ (2000. FEBRUÁR 28.)	88
<i>Az intézményi háttér kialakítása .....</i>	<i>89</i>
<i>Katonai tervezési követelmények .....</i>	<i>90</i>
Időpont	90
Földrajzi elhelyezkedés.....	90
Részvétel típusa.....	90
Részvétel léptéke.....	90
Egyidejűség.....	91
Időtartam	91
Reakcióidő.....	92
Fenntarthatóság	92
<i>Tesztelésre alkalmas szimulációk tervezése .....</i>	<i>92</i>
<i>Együttműködés a NATO-val és a WEU-val.....</i>	<i>93</i>
<i>Javaslat a költségvonzatra.....</i>	<i>93</i>
A FEIRAI EURÓPAI TANÁCS (2000. JÚNIUS 19-20.)	93
<i>A polgári válságkezelési képességek kialakítása.....</i>	<i>93</i>
<i>A NATO-val való együttműködés problémaköre .....</i>	<i>94</i>
AZ ECOUENI VÉDELMI MINISZTERI TALÁLKOZÓ (2000. Szeptember 22.)	96
<i>Az eddigi munka összefoglalása .....</i>	<i>96</i>
<i>A Képesség-felajánlási Konferencia szervezése.....</i>	<i>97</i>
<i>A képesség-felajánlási dokumentum szerkezete .....</i>	<i>97</i>
A WEU MINISZTEREK TANÁCSA (MARSEILLE, 2000. NOVEMBER 13.)	98
<i>Szervezeti háttér .....</i>	<i>98</i>
<i>Képességek átadása az EU-nak .....</i>	<i>99</i>
A Biztonsági Tanulmányok Intézete	99
A torrejoni Műholdközpont	100
A MŰVELETI KÉPESSÉGEK FEJLŐDÉSE 2000–2002 KÖZÖTT	102
A BRÜSSZELI KÉPESSÉG-FELAJÁNLÁSI KONFERENCIA (2000. NOVEMBER 20–21.)	102
<i>A felajánlott katonai erők.....</i>	<i>102</i>
Főbb hiányosságok.....	104
<i>Szervezeti vonatkozások – a képességfejlesztési mechanizmus (CDM) .....</i>	<i>105</i>
<i>Politikai aggodalmak .....</i>	<i>106</i>
A NIZZAI EURÓPAI TANÁCS (2000. DECEMBER 7–9.)	107
<i>A CFSP állandó intézményeinek létrehozása.....</i>	<i>107</i>
<i>Együttműködés az EU és a NATO között.....</i>	<i>109</i>
<i>Tervek a „Berlin Plusz”-ra.....</i>	<i>110</i>
<i>Együttműködés harmadik országokkal .....</i>	<i>111</i>
A GÖTEBORGI EURÓPAI TANÁCS (2001. JÚNIUS 15–16.) ÉS AZ EU RENDŐRI KÉPESSÉGEI	113
<i>A Európai Unió rendőri képességeinek fejlesztésének kezdetei.....</i>	<i>113</i>
<i>A Rendőri Akcióterv.....</i>	<i>114</i>

Célkitűzések és végrehajtás	115
A nem EU-tag országok részvétele az EU rendőri missziókban	116
<i>A rendőri missziók problémái .....</i>	<i>117</i>
<i>A Rendőri Képesség-felajánlási Konferencia (2001. november 19.).....</i>	<i>118</i>
Létszám és minőség	118
A BRÜSSZELI KÉPESÉSGEJELSZTÉSI KONFERENCIA (2001. NOVEMBER 19.)	119
<i>Az addigi munka folytatása.....</i>	<i>119</i>
Szárazföldi, légi és haditengerészeti erők	119
Stratégiai szállítási képességek	120
Egyéb intézkedések	121
Együttműködés más szervezetekkel	121
<i>Együttműködés a katonai repülés területén.....</i>	<i>121</i>
AZ EURÓPAI KÉPESÉGEK AKCIÓTERV (ECAP)	122
<i>Alapelvek .....</i>	<i>123</i>
<i>Az akcióterv megvalósítása.....</i>	<i>123</i>
<i>Az ECAP második része és perspektívái.....</i>	<i>125</i>
<i>Az ellenőrző „road map” .....</i>	<i>129</i>
A LAEKEN-I EURÓPAI TANÁCS (2001. DECEMBER 14–15.)	129
<i>A műveleti kapacitás hiányosságai .....</i>	<i>130</i>
<i>Politikai működésképtelenség.....</i>	<i>130</i>
<i>Eredmények.....</i>	<i>131</i>
A NATO-VAL VALÓ EGYÜTTMŰKÖDÉS KÉRDÉSEI	132
A ZARAGOZAI VÉDELMI MINISZTERI TALÁLKOZÓ (2002. MÁRCIUS 22–23.)	132
A SEVILLAI EURÓPAI TANÁCS (2002. JÚNIUS 21.)	133
<i>A katonai válságkezelési műveletek finanszírozása .....</i>	<i>133</i>
A „BERLIN PLUSZ” MEGÁLLAPODÁS MEGSZÜLETÉSE	135
<i>Az ESDP mint a NATO konkurenciája? .....</i>	<i>135</i>
<i>A török részvétel problémája .....</i>	<i>136</i>
<i>A „brüsszeli tervezet” .....</i>	<i>137</i>
<i>A titokvédelmi megállapodás problémája .....</i>	<i>138</i>
A KOPPENHÁGAI EURÓPAI TANÁCS (2002. DECEMBER 12–13.)	139
<i>EU-NATO nyilatkozat az ESDP-ről (2002. december 16.).....</i>	<i>140</i>
<i>A „Berlin Plusz” megállapodás (2003. március 17.) .....</i>	<i>140</i>
AZ ÖNÁLLÓSDÓ ESDP.....	143
A Tervvuren-kezdeményezés	143
<i>Az Európai Biztonsági és Védelmi Unió terve.....</i>	<i>144</i>
A SOLANA-DOKUMENTUM A VÉDELMI KÉPESÉGEK SZEMPONTJÁBÓL	146
<i>Aktívabb fellépés .....</i>	<i>147</i>
<i>Következetesség.....</i>	<i>147</i>
<i>Alkalmasság.....</i>	<i>148</i>
A VÉDELMI KÉPESÉGEK FEJLESZTÉSE AZ ALKOTMÁNYOS SZERZŐDÉSBEN	149
<i>Szolidaritási záradék.....</i>	<i>149</i>
<i>A petersbergi feladatok kibővülése .....</i>	<i>152</i>
<i>Az állandó strukturált együttműködés .....</i>	<i>152</i>
AZ EURÓPAI UNIÓ VÁLSÁGKEZELÉSI MŰVELETEI.....	155
EUPM	156
<i>A résztvevő erők és feladataik.....</i>	<i>156</i>
<i>Pénzügyi vonatkozások és tanulságok .....</i>	<i>158</i>
CONCORDIA	160
<i>A résztvevő erők és feladataik.....</i>	<i>160</i>
<i>Pénzügyi vonatkozások .....</i>	<i>162</i>
ARTEMIS	163
<i>A közvetlen előzmények.....</i>	<i>163</i>
<i>Az Artemis elindul .....</i>	<i>164</i>
<i>A hadművelet lefolyása .....</i>	<i>167</i>
<i>A hadművelet tanulságai.....</i>	<i>170</i>

<i>Az Artemis értékelése a „Headline Goal” szempontjából</i>	172
<i>PROXIMA</i>	173
<i>A részvevő erők és feladataik</i>	174
<i>Pénzügyi vonatkozások és tanulságok</i>	177
<i>THEMIS</i>	178
<i>Pénzügyi vonatkozások és tanulságok</i>	179
<i>ALTHEA</i>	180
A LEZAJLOTT VÁLSÁGKEZELÉSI MŰVELETEK TANULSÁGAI	182
<i>Tervezési nehézségek</i>	183
Feladatszabás	183
Beszerzés	183
Műveleti tervezés	184
Médiakapcsolatok	185
Harmadik országokkal való együttműködés	185
Együttműködés más nemzetközi szervezetekkel	185
<i>Műveleti nehézségek</i>	186
Szállítási és ellátási problémák	186
Kommunikációs problémák	187
<i>Pénzügyi nehézségek</i>	188
Az Athena-rendszer	190
A „HEADLINE GOAL 2010”	192
<i>A HARCCSOPORT-KONCEPCIÓ</i>	193
<i>A kezdetek</i>	193
<i>A harccsoport-koncepció a Headline Goal 2010-ben</i>	195
Értékelés	196
Viszony az NRF-hez	197
KÉPESSÉGI ELŐIRÁNYZATOK AZ ÉVTIZED MÁSODIK FELÉRE	198
EGYÜTTMŰKÖDÉS A NATO-VAL	200
EGYÜTTMŰKÖDÉS AZ ENSZ-SZEL	201
<i>Nemzeti képességek biztosítása az ENSZ műveleteihez</i>	202
<i>Az ENSZ felkérésére indított EU válságkezelő műveletek</i>	202
Az „áthidaló modell”	203
A „készenléti modell”	204
További tennivalók és lehetőségek	205
Összegzés	205
AZ EURÓPAI VÉDELMI IPARI INTEGRÁCIÓ 2004-IG	207
INTEGRÁCIÓS HATÁSOK AZ EURÓPAI HADIIPARBAN	207
<i>Az integráció kezdete: az európai repülőgépipar</i>	208
<i>A hidegháború végének hatásai</i>	209
HADIIPARI STRUKTÚRÁK AZ EURÓPAI UNIÓ KERETÉIN KÍVÜL	210
<i>Western European Armaments Group (WEAG/WEAO)</i>	210
<i>Organisation for Joint Armaments Cooperation (OCCAR)</i>	212
<i>LoI keretegyezmény</i>	213
<i>Vállalati szint</i>	214
HADIIPARI INTEGRÁCIÓ AZ EURÓPAI UNIÓN BELÜL	215
<i>A szerződések szintje – ahonnan kimaradt</i>	215
<i>Hadiipari struktúrák az Európai Unió keretein belül, de a szerződésen kívül</i>	217
A kettős felhasználású eszközökre vonatkozó szabályozás	217
European Armaments Policy Council Working Group (POLARM)	218
Code of Conduct – a fegyverexportra vonatkozó megegyezés	219
EU Kutatási Keretprogram	219
European Capabilities Action Plan (ECAP)	220
Az Európai Védelmi Ügynökség (EDA)	220
A JÖVŐ ÚTJA – FOLYTATÓDÓ VÉDELMI IPARI INTEGRÁCIÓ	221
ÖSSZEFOGLALÁS: A KUTATÁS EREDMÉNYEI	223
<i>Az ESDP SAJÁTOSságai</i>	223
<i>A „Headline Goal” helyett elért eredmények</i>	224

A NATO SZEREPÉNEK CSÖKKENÉSE.....	225
... az uniós válságkezelési műveletekben	226
... az ESDP képesség-fejlesztésben	227
MELLÉKLETEK	229
I. A HELSINKI FORCE CATALOGUE (2002. MÁJUS)	229
II. A TAGJELÖLT ÁLLAMOK INFORMÁLIS HOZZÁJÁRULÁSA A HFC-HEZ (2001/2002)	232
III. A KATONAI VÁLSÁGKEZELÉSI MŰVELETEK KÖZÖS KÖLTSÉGEINEK SEVILLAI LISTÁJA	233
A DISSZERTÁCIÓBAN ELŐFORDULÓ RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	235
BIBLIOGRÁFIA	238
FORRÁSOK, DOKUMENTUMOK	238
TANULMÁNYOK, ELEMZÉSEK	243

Köszönetnyilvánítás

Egy disszertáció születése nemcsak az írást megelőző kutatási folyamatról elválaszthatatlan, de mindazon évek összességétől is, amelyek a témával való első találkozástól az egyetem elvégzésén át az utolsó billentyű leütéséig eltelték. Ilyenformán a köszönetnyilvánításnak is szélesebb kört kell felölelnie, mint a szűken vett szakma, hiszen idetartoznak mindazok a barátok, kollégák is, akik nélkül többek között ez a fejezet sem született volna meg.

Akit egyértelműen a legelső helyen illet említés, valahol félúton helyezkedik el a fenti kategóriák között – szeretném azt hinni, hogy ő is hasonlóképpen gondolja. Az európai uniós biztonság- és védelempolitikával Gazdag Ferenc szemináriumán találkoztam először, 2001 tavaszán. Ezt további félévek követték, majd az ő segítségével kerülhettem 2003 őszén a politikaelméleti diplomámhoz szükséges szakmai gyakorlatra a Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központjába. Hozzá írtam a szakdolgozatomat, és ő lett a doktori konzulensem is, egészen az Eötvös Loránd Tudományegyetemről történt eltávolításáig. Szerencsém volt, mert a Teleki Intézetben továbbra is kapcsolatban tudtunk maradni – a rövid, szarkasztikus kommentárok, az *“András, ezt majd nézd meg, csak hozd is vissza!”* megjegyzéssel odaadott könyvek, és az általa szerzett kisebb-nagyobb, a témához kapcsolódó munkák és előadási lehetőségek így utólag szemlélve többet segítettek, mint szerintem bármelyikünk gondolta vagy tervezte volna.

Ugyancsak köszönet illeti az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán az Új és Legújabb Kori Egyetemes Történeti Tanszék volt vezetőjét, Balogh András professzort, akinek az emlékezetes keddi szemináriumok mellett a doktori iskolába való felvételemet is köszönhetem. Utóda a tanszék élén, Székely Gábor professzor még talán nála is többet tett azzal, hogy a képzés három éve alatt elnézte, hogy a saját útjaimat járva időnként többet voltam külföldön, mint itthon, és néha talán túlságosan is lazán kezeltem az egyetemi követelményeket. Ugyancsak az ő érdeme, hogy éveken át tarthattam szemináriumokat a tanszéken – hozzá kell tenni,

hogy a képzési rendszer sajátosságaiból adódóan mindig csak mások nevén, amiről természetesen nem Székely professzor tehetett - amiből jóval többet tanultam a szakmáról és önmagamról is, mint azt korábban bármikor képzeltem.

Az egyetemi órák oktatói közül Búr Gábor, Szerdahelyi István, Várady László és Vargyai Gyula professzoroknak köszönhetem elsősorban, hogy kitartóan kísérleteztek a kritikai gondolkodás és a megfelelő forráshasználat képességének megtanításával. Szokatlan talán, de az egyetemről szólva mindenképp szeretném megemlíteni a történettudományi doktori iskola titkárnőjének, Horváth Ildikónak, valamint a doktori tanulmányi osztály adminisztrátorának, Marlyn Mónikának a nevét is, akik nélkül a bürokráciához való teljes tehetségtelenségem valószínűleg súlyos következményekkel járt volna.

A doktori képzés három éve alatt számos nyári egyetemen, konferencián és hosszabb-rövidebb külföldi kutatóúton vettem részt, amelyek mind szakmai, mind emberi szempontból értékes többletet nyújtottak az egyetemi évekhez képest. A teljesség igénye nélkül szeretnék itt köszönetet mondani Jolanta Grigaliunaitének a vilniusi Mykolas Romeris Egyetemről azért, hogy az évről évre megrendezett októberi Ph.D. konferenciák során nemcsak publikációs lehetőséget nyújtott, de megszerettette velem a Baltikumot is. Hálával tartozom Békés Verának és a magyarországi Jewish Distribution Center-nek a 2003-ban elnyert *Tolerancia*-díjért, és az ennek segítségével nyert tapasztalatokért – akkor tanulhattam meg, hogy a biztonságpolitikai kérdések mennyire mások, ha az ember a helyszínen jár. A terepmunka iránti rajongásomhoz fontos adalék volt a Pécsi Egyetemmel 2006 tavaszán tett dél-balkáni körút, és azon belül is a Végh Andor döbbenetes helyismeretével való szembesülés. A 2007 áprilisa és júniusa között a svédországi Stockholm International Peace Research Institute-ban eltöltött három hónap során Siemon Wezemann és Paul Holtom módszertani tanácsai és kimerítő ténybeli tudása adtak fontos iránymutatást.

A kollégákról szólva nehezebb a helyzet, hiszen az EU biztonságpolitikájával és védelempolitikájával hazánkban igen kevesen foglalkoznak tudományos alapossággal – hálával azonban nemcsak a konkrét segítségért, de az emberi és szakmai példamutatásért is tartozik a védéshez közeledő Ph.D. hallgató. A volt Teleki László Intézet kutatói közül N. Rózsa Erzsébet volt az, akihez bármikor fordulhattam szó

szerint bármilyen problémával – noha az igazsághoz hozzátartozik, hogy ezekre általában előbb ráéreztem, mintsem bennem a tanácsért fordulás gondolata egyáltalán megfogalmazódott volna. Kiss J. László professzor, a volt Külpolitikai Tanulmányok Központjának vezetőjeként minden tőle telhetőt megtett, hogy támogasson, legyen szó akár cikkírási lehetőségről, akár arról, hogy az érdekemben kitartóan küzdjön az akkori felső vezetés érdektelensége ellen. Deák Andrástól a legendás cinizmusa mellett elemzőkészségből és módszertanból lehet és lehetett sokat tanulni – a mai napig az általa mutatott rendszer szerint próbálom gyűjteni a kutatáshoz szükséges adatokat, információkat.

Jelenlegi munkahelyem, a Magyar Külügyi Intézet 2007-es megalakulásával kerültem ténylegesen kapcsolatba Dunay Pállal, aki amellet, hogy Damoklész kardjaként motivált a disszertáció befejezésére, legalább olyan sokban támogatott intézetigazgatóként, mint Székely Gábor tanszékvezetőként. A legfiatalabb munkaerőnek lenni struktúrától függetlenül ritkán hálás pozíció – Dunay Pálnak nagyon nagy szerepe volt és van abban, hogy a Magyar Külügyi Intézet kivétel lehet e szabály alól.

Köszönetnyilvánítást hagyományosan az egyetem-munkahelyek-barátok tengely szerint haladva szokás írni. Fennakadást ebben csak a Romsics Gergelyhez hasonló esetek okoznak, mivel mindhárom kategóriába beleillenek. Nem ismerek mást, aki annyira pontos, lényegbevágó kérdéseket tudna annyira emberi módon feltenni, mint ő – amely kérdések értékét nem csökkenti, hogy csak ritkán tudok válaszolni rájuk. Az Eötvös Collegium-beli barátok közül Gergő mellett köszönettel tartozom Forgács “Forgi” Baláznak, Kovács “Apu” Ferencnek, Csaplár Krisztiánnak, Nagy Évának és Veres Sándornak mindenért, amiket itt egyrészt hosszú, másrészt inadekvát volna felsorolni, de ettől még fontosak.

A családomtól kapott türelem és támogatás fontosságát felesleges részletezni, annál is inkább, mert úgysem lehet kifejezni – ezt saját tapasztalatából tudhatja mindenki, aki valaha készített akár csak szakdolgozatot is. Végezetül köszönöm Gács Juditnak, hogy a disszertáció írása idején akkor is elviselt, amikor erre rajta kívül nagyon kevesen lettek volna képesek.

Előszó

Jelen disszertáció elsődleges célkitűzése, hogy bemutassa az Európai Unió katonai képességeinek fejlődését az 1992-2004 közötti időszakban. Az EU második pillérét jelentő közös kül- és biztonságpolitikának (CFSP¹) a szűkebb katonai területet felölelő európai biztonság- és védelempolitika (ESDP²) csak az egyik, noha kétségkívül fontos része. A második pillér egészének a szükséges alapossggal történő vizsgálatára egy disszertáció keretei nem volnának elégségesek, ezért is döntöttem úgy, hogy a kutatás során a védelempolitikára, és azon belül is a katonai képességek fejlődésére koncentrálok.

A kiválasztott témára történő fókuszálás természetesen nem jelentheti az előzmények és a tágabb keretek ismertetésének elhagyását. Ennek megfelelően a dolgozat első részében röviden ismertetem az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának általános jellemzőit – röviden, mert mostanra a téma magyar nyelven is kellő mélységben feldolgozott, mint azt a szakirodalomról szóló fejezet is áttekinti. Ezt követően kezdődik az uniós védelempolitika fejlődésének tényleges elemzése.

Az EU közös kül- és biztonságpolitikájának egyik legfőbb gyengeségét – a szétartó tagállami érdekek és a kezdetben roppant nehézkes döntéshozatali mechanizmusok mellett - sokáig az jelentette, hogy nem állt mögötte semmiféle olyan erő, amely az Unió külpolitikai tárgyú döntéseinek érvényt tudott volna szerezni. Ez a helyzet bizonyos mértékig a mai napig fennáll, bár erősen változóban van – jelen dolgozat éppen e változás kezdeteinek körülményeit és lefolyását szeretné bemutatni.³ Vizsgálatom tárgyát tehát az a folyamat képezi, ahogy az Unió a Maastrichti Szerződés legfeljebb elvi jelentőségű védelempolitikai állásfoglalásaitól elindult a tényleges katonai képességek megszerzésének, illetve kialakításának útján.

---

¹ Common Foreign and Security Policy

² European Security and Defence Policy

³ Az említett gyengeségre szemléletes példa volt mind a jugoszláv polgárháború, mind a koszovói válság, ahol az Európai Unió mint kollektív entitás szinte teljes tehetetlenségről tett tanúbizonyságot, de a tagállamok külön-külön sem nyújtottak lényegesen jobb teljesítményt. Mindkét konfliktus rendezése csak a NATO bevonásával történhetett meg.

A témaválasztás indoklása

Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikájára irányuló kutatások fontossága egyenesen következik Magyarország uniós csatlakozásából. Új tagországgként ugyanis hazánknak is szerepet kell vállalnia az EU kül- és biztonságpolitikájában – saját korlátainak ismeretében, de a lehető legjobban kihasználva földrajzi helyzetéből adódó lehetőségeit.

Az új évezred elején a balkáni válságövezetek jelentették – és sok szempontból jelentik a mai napig is - az Unió biztonság- és védelempolitikájának legfontosabb földrajzi irányát. Jelen disszertáció lezárása idején az Európai Unió tizenegy válságkezelő műveletet folytat, és további nyolcat fejezett már be. Az akcióknak három fő iránya van, ezek a Balkán, a szub-szaharai Afrika, valamint a Közel-Kelet. Ha azonban a műveletek méreteit és időtartamát vizsgáljuk, hamar nyilvánvalóvá válik, hogy az Unió a balkáni válságkezelésre fordítja a legtöbb energiát és erőforrást – nem utolsósorban természetesen azért, mert ez az a terület, amelyhez az uniós tagállamoknak a legközvetlenebb érdekei fűződnek. A Balkán mint ESDP súlypont fontossága csak nőni fog a koszovói válságkezelési misszió várhatóan 2008 januárjában történő megindításával. Noha általánosságban megfigyelhető az uniós válságkezelési tevékenység “civilisedése” – azaz hogy a katonai és rendőri missziók mellett egyre nagyobb szerepe kapnak a civil akciók -, a ráfordítások nagyságát tekintve továbbra is az előbbiek vannak meghatározó túlsúlyban. Az ennek hátterét jelentő uniós katonai képességek kutatása már csak ezért is alapvető fontosságú.

A vizsgált időintervallum kiválasztásának indoklása

A dolgozatban szűkebben vet fókuszát jelentő 1999-2004-es időintervallum kiválasztásának indoklása alapvetően két részből áll. A kezdőpont meghatározása viszonylag egyszerű. Az Európai Unió katonai képességeinek kutatásában a legfontosabb állomás az 1999. decemberi helsinki Európai Tanács – ez előtt ugyanis sem *de facto*, sem *de iure* nem létezett uniós védelempolitika. Helsinkiben döntés

született arról, hogy az uniós közös kül- és biztonságpolitika támogatására létre kell hozni olyan katonai képességeket, amelyek az uniós biztonságpolitika gyakorlati céljainak megvalósítására a leginkább alkalmasak. A létrehozandó fegyveres erőnek képesnek kell lennie az úgynevezett *petersbergi feladatok* teljes skálájának végrehajtására, azaz a békefenntartás, tűzszüneti megfigyelés, humanitárius segítségnyújtás, stb. mellett a béketeremtő műveletekre, tehát a harcoló felek egymástól erővel való elválasztására is.

Az önálló európai védelem kialakításának kérdésében kulcsszerepet játszott és játszik a NATO-hoz fűződő viszony, azaz a transzatlanti kapcsolatok problémája. Annál is inkább, mert a kilencvenes évek végén vált aktuálissá Európa eddigi – a NATO mellett sokáig „tetszhalott” állapotban lévő – kollektív védelmi szervezetének, a WEU-nak a megszűnése.

A helsinki csúcs kimondta, hogy Európa kollektív védelmének alapja továbbra is a NATO marad, és az európai védelempolitika egyelőre csak a petersbergi feladatokra koncentrál. Ebből kiindulva munkám fő céljának azt tekintetem, hogy a helsinki döntésben foglalt feladatokat, azok megvalósításának problémáit, illetve a kialakítani szándékozott katonai képességek megszerzésének folyamatát elemezzem, beleértve az uniós védelmi ipar integrációs tendenciáinak rövid áttekintését is.

Bár látszólag nem tartozik szorosan a dolgozat témájához, mégsem kerülhető meg az Unió rendőri képessé-fejlődésének elemzése. Az EU válságkezelési gyakorlatában – amely válságkezelés az uniós biztonság- és védelempolitika legfőbb célkitűzését jelenti – már a 2004-ig lezajlott az eddig lezajlott műveletekben is fontos szerephez jutottak a katonai mellett a rendőri eszközök, ez tendencia pedig 2004 után csak erősödött. Ennek megfelelően a vizsgálatot a rendőri válságkezelési képességekre is ki kell terjeszteni, még ha korlátozott mértékben is.

A 2004-es dátummal pedig elérkeztünk a vizsgálati intervallum indoklásának második, a végpont kiválasztásáról szóló részéhez. Egy konkrét uniós szakpolitikát elemző disszertáció számára – különösen, ha a vizsgált szakpolitikát annak születésétől kezdve követi nyomon – természetes és kívánatos végpont lett volna az európai alkotmányról szóló szerződés elfogadása. Mivel azonban erre a 2005-ös kudarc után jelen disszertáció lezárásáig sem került sor, szükségessé vált egy másik vizsgálati

végpont meghatározása. Annál is inkább, mert egy történelemből készített disszertáció esetében – még ha legújabb kori történelemről van is szó – célszerűbbnek tűnt zárt intervallumú vizsgálatot végezni, azzal együtt, hogy a konkrét végponton túlmutató következmények nem hagyhatók teljességgel figyelmen kívül.

A 2004-es esztendő mint időbeli végpont mellett több érv is szólt. Egyrészt az EU tíz állammal történt kibővítése alapvetően változtatta meg az Unió működését, annak ellenére is, hogy a maastrichti struktúrák változatlanok maradtak. A 2004-es bővítés hatásainak felmérése, elemzése a mai napig tart, különösen ami az olyan, minden nemzetállam számára hagyományosan érzékeny kérdéseket jelenti, mint a biztonság- és védelempolitika. Emellett a konkrét szakpolitikai kérdéseket illetően a 2004-es évhez köthető három olyan esemény is, amelyek a mai napig alapvető mértékben határozzák meg az uniós védelempolitika fejlődési irányát.

Az első a 2003-as *Artemis* hadművelet sikere nyomán az uniós védelempolitika földrajzi fókuszának meghatározó kitágulása, amely 2004-re várt tartóssá és nyilvánvalóvá. A második, ugyancsak az *Artemis* hatásának betudható fejlemény a művelet tanulságai alapján 2004-re kidolgozott és formába öntött ún. harccsoport-koncepció.⁴ A harmadik ilyen tényező pedig az uniós biztonság- és védelempolitika konkrét ipari-technikai hátterének fejlődését alapvetően meghatározó Európai Védelmi Ügynökség (EDA⁵) felállításáról szóló 2004-es döntés volt.

Éppen ebből adódik a vizsgálat konkrét időbeli végpontjának bizonytalansága is. A bővítés dátuma 2004. május 1., a tárgyalat folyamatokban – beleértve a fenti három kulcskérdést is - és műveletekben azonban nem pontosan a bővítés időpontjában következett be lényeges változás. Ebből adódóan bizonyos kérdésekben további időbeli előrehaladás vált szükségessé. Összességében tehát a disszertáció az Európai Unió védelmi képességeinek fejlődését körülbelül 2004 nyaráig követi nyomon.

---

⁴ Battle-group concept.

⁵ European Defence Agency

Szerkezet

A dolgozat alapvetően leíró és elemző jellegű, fő célom ugyanis az volt, hogy az Unió védelmi képességeinek fejlődéséről nyújtsak történeti megközelítési összefoglalást. Ennek megfelelően munkám felépítése lineáris, időben előre felé haladva mutatja be az EU, és kisebb részben a WEU dokumentumaiban a védelempolitika képességi oldalára vonatkozó részeket, az ebben foglaltak megvalósítására irányuló lépéseket és azok hatásait.

A lineáris haladás megközelítőleg a 2002. decemberi események bemutatásáig tart. Véleményem szerint ugyanis az EU és a NATO közti viszonyt szabályozó ún. „Berlin Plusz” megállapodás aláírásával (és ehhez kapcsolódóan az uniós válságkezelési műveletek megindulásával) a védelmi képességek fejlődésének hangsúlya a dokumentumok szintjéről átkerült a konkrét műveletek és folyamatok szintjére. Ezeket pedig célszerű a maguk egységében vizsgálni, még akkor is, ha a fejezetek közti kronológiai sorrend néha felborulni látszik is.

Fontos megjegyezni, hogy a fentebb említett általános célkitűzésből adódóan az elemzett eseményeknek, dokumentumoknak a katonai képességek fejlődését nem érintő részeire nem, vagy csak érintőlegesen tértem ki. Jelen dolgozat tehát nem foglalkozik a terrorizmus elleni harc kérdéseivel, mint ahogy tömegpusztító fegyverek elterjedésének megakadályozásával kapcsolatos uniós erőfeszítésekkel sem.

Bevezetés

Az európai integrációt a kezdetektől fogva jellemzi, hogy míg gazdasági téren az egységesülés igen komoly szintet ért el, addig egységes külpolitika kialakításában egészen a kilencvenes évek elejéig szinte semmiféle eredmény nem született. Ez két fő okra vezethető vissza. Egyrészt a hidegháborús viszonyok között, a szovjet fenyegetés árnyékában élő Nyugat-Európában a NATO adta azt a keretet, amely bizonyos mértékig összehangolta az Európai Gazdasági Közösséget alkotó államok kül- és biztonságpolitikáját – noha mindenki számára egyértelmű volt, hogy egy esetleges fegyveres konfliktus esetén a katonailag erőtlén Nyugat csak az Egyesült Államok segítségére támaszkodhat.⁶ A hidegháború alatt tehát nem volt igazi kényszerítő körülmény, amely a nyugat-európai államokat hatékony, és a NATO-tól független egységes kül- és biztonságpolitika kialakítására ösztönözte volna.

A másik ok a külpolitika alaptermészetében keresendő. Az önálló kül- és biztonságpolitika – nem is szólva az utóbbi katonai dimenzióját jelentő védelempolitikáról – a nemzetállami szuverenitás talán legfontosabb eleme, amelyről az államok csak a legvégső esetben hajlandók lemondani. Ilyen kényszer pedig, mint az előzőekben láthattuk, nem állt fenn. Rendkívül erősek voltak viszont az EGK-n belül a tagállami külpolitikai orientációk különbségei, gondolhatunk itt a megosztott Németország sajátos helyzetére, a briteket az Egyesült Államokhoz fűző „különleges kapcsolatra,” Franciaország tradicionális nagyhatalmi célkitűzéseire, az egykori gyarmattartókat a hatvanas években függetlenedő gyarmatokhoz fűző gazdasági és politikai kötelekekre, stb.

Mindezekből adódóan a nyugat-európai integráció a hidegháború alatt kizárólag a gazdasági kérdésekre fókuszált. Természetesen az EGK-nak volt külpolitikája, ez azonban nem szerződéses keretek között fogalmazódott meg, hanem részben informális egyeztetések során, részben pedig a külkereskedelem-politikába ágyazva. A biztonságpolitikai kérdések teljes egészében kimaradtak a Római Szerződésből, de még

az 1986-os Európai Egységes Okmányban is csak a tagállami külpolitikák koordinálásának lehetősége fogalmazódott meg.

A helyzet a hidegháború után sok tekintetben megváltozott. Megszűnt a Nyugat-Európát az Egyesült Államokkal egy táborba kényszerítő szovjet fenyegetés, a NATO szerepe pedig radikálisan le-, illetve átértékelődött. Az EGK számára a változások egyszerre jelentettek lehetőséget és kényszert, hiszen az új világpolitikai helyzet kihívásaira az eddig csak gazdasági vonatkozású európai integrációnak külpolitikai választ is kellett adnia.

Az Európai Uniót létrehozó 1992-es Maastrichti Szerződés három pillérre alapozta az európai integrációt. Az első pillér továbbra is a gazdasági integráció volt, másodikként azonban megjelent a közös kül- és biztonságpolitika (Common Foreign and Security Policy, CFSP), a harmadik pillért pedig a tagállamok közötti bel- és igazságügyi együttműködés alkotta. Ez a struktúra azonban a kül- és biztonságpolitika terén alapvető gyengeségeket hordozott (és az alkotmányos szerződés elfogadásának kudarca miatt hordoz ma is) magában. Egyrészt a második pillér – a külpolitikának a nemzeti szuverenitásban betöltött kulcsfontosságú szerepéből adódóan – döntéshozatala továbbra is megmaradt kormányközi szinten. Másrészt ez is csak a tagállami külpolitikák koordinációját írta elő, ráadásul hosszú ideig igen nehézkes döntéshozatali eljárásokkal. Ebből adódóan az Európai Uniónak a mai napig nincs saját egységes külpolitikája, az EU mint egész ugyanis csak a különálló tagállami külpolitikák *legnagyobb közös osztóját* képes képviselni.

Noha az uniós keretekben zajló külpolitika egyes szereplőinek hatáskörei *de iure* természetesen tisztázva vannak, valójában azonban számos probléma következik magából a hárompilléres szerkezetből. A kül- és biztonságpolitika kérdések elvileg a kormányközi alapon működő, az Európai Tanács által irányított második pillérbe vannak sorolva. Azonban a külpolitika összes gazdasági eszköze (külkereskedelmi szabályok, vámpolitika, segélyek, stb.) a gazdasági integrációhoz, tehát az első pillérhez tartoznak, amely viszont nemzetekfölötti, integrált szinten működik, vezetését pedig az Európai Bizottság látja el. A szerkezet tehát magában hordozza a hagyományos értelemben vett külpolitika mesterséges szétदारabolását külgazdaság-politikára, amely

---

⁶ Az önálló nyugat-európai védelmi kezdeményezés, a Nyugat-európai Unió (WEU) a hidegháború idején

az első pillérhez tartozik, és biztonságpolitikára, amely viszont a második pillért alkotja. A harmadik pillért alkotó bel- és igazságügyi együttműködésnek szintén vannak a biztonságpolitikával erős átfedést mutató területei.⁷ Ez a széttagoltság az EU egész kül- és biztonságpolitikájára rányomja a bélyegét.

A biztonságpolitika katonai vetületeit jelentő védelempolitika terén a helyzet a kilencvenes évek során még ennél is kevesebb bizakodásra adott okot, ez a kérdéskör ugyanis mind a maastrichti, mind az amszterdami szerződésből a feltételes említés szintjét nem számítva lényegében kimaradt.⁸ Az uniós védelempolitika ténylegesen az 1999-es helsinki EU-csúcson született meg, köszönhetően a koszovói tapasztalatok hatására kialakuló először brit-francia, majd brit-francia-német egyetértésnek arról, hogy az EU második pillérét alkotó közös kül- és biztonságpolitikát el kell látni tényleges válságkezelési képességekkel is. Az uniós védelempolitika céljaként ugyanis a tagállamok a - az 1993-as petersbergi WEU csúcson megfogalmazott, majd az EU által az amszterdami szerződésbe beemelt – válságkezelést határozták meg, míg Európa kollektív védelme a NATO felelőssége maradt.

Az Európai Unió védelempolitikájának, és főleg katonai képességeinek fejlődése intenzitását tekintve közel sem lineáris folyamat. A vizsgált, 1999 és 2004 közötti időszakra sokkal inkább egyfajta fokozatosan gyorsuló és bővülő fejlődés jellemző, ahogy megkezdődik a helsinki politikai vállalások átültetése a tényleges katonai képességek kialakításának szintjére. A válságkezelési képességek létrehozása mellett volt a vitának egy másik, legalább ilyen fontos politikai síkja is, jelesen annak meghatározása, hogy a születőben lévő uniós védelempolitikának milyen legyen a NATO-hoz fűződő viszonya. Ez a folyamat képezi jelen disszertáció fő tárgyát, 1999-től kezdve 2004-ig.

---

semmiféle jelentős szerephez nem jutott a NATO mellett.

⁷ Elég itt akár a terrorizmus elleni küzdelemre – melynek egyik kiemelkedő fontosságú eszköze a tagállamok közötti jogi együttműködés és információcsere fejlesztése – vagy a migrációs kérdésekre gondolni.

⁸ Ennek részletes elemzésére a későbbiekben kerül sor.

Források és szakirodalmi áttekintés

Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikájával foglalkozó szakirodalom vizsgálatát célszerű a biztonságpolitika fogalmának a bevezetőben történt leszűkítésének felidézésével kezdeni. Jelen áttekintés tehát elsősorban és majdnem kizárólagosan csak az unió második pilléréhez kapcsolódó forrásokat és szakirodalmat tekinti át. A hangsúly pedig ezen belül is – igazodva a disszertáció egészének témájához – elsősorban az ESDP területére került.

Ugyancsak előjáróban kell megjegyezni az európai uniós témák kutatásának egy másik, még a modern kori nemzetközi kapcsolatokon belül is csak a legaktuálisabb kérdések vizsgálatára jellemző sajátosságát. Ez pedig a hozzáférhetőség kérdése. Az Európai Unió mint tudományos vizsgálati téma fontosságából, népszerűségéből és nemzetközi jellegéből adódóan a vonatkozó publikációk legnagyobb része elektronikus úton, az Interneten is hozzáférhető. Ezek leggyakrabban a PDF formátumban letölthető állományok, de elő-előfordulnak .doc, illetve egyszerű hmtl-ben elérhető elemzések is.

Ezzel szemben a hagyományos, papír-alapú források és szakirodalom egyre inkább háttérbe szorulnak, legalábbis veszítenek korábbi monopol-helyzetükből. Számos on-line elérhető kiadvány hiába létezik adott esetben papíron is, sok esetben egyszerűen beszerezhetetlen – nem is beszélve azokról az esetekről, amikor bizonyos anyagok csak a világhálón látnak napvilágot, nyomtatott változat pedig egyáltalán nem, vagy csak jóval később készül. Mindebből következően jelen disszertációban a hagyományos, papír-alapú kiadványok említése mellett jelentős részt képviselnek az on-line elérhető anyagokra történő hivatkozások is.

Források

Az Európai Unió működésének és folyamatainak kutatásánál sajátos anyagbőséggel szembesülünk. A hagyományos könyvtári és levéltári kutatások mellett ugyanis – történész számára merőben szokatlan módon – megjelenik a keresett dokumentumokhoz

való internetes hozzáférés lehetősége. Mindezeken túl az uniós politikai folyamatok kutatásában sajátos, ám annál értékesebb szerep jut a kutatók által a döntéshozatali folyamatban dolgozó tisztségviselőkkel készített interjúknak is.

Interneten elérhető uniós dokumentumanyag

Az Európai Unió igen speciális témát jelent, ami a történelemből írt doktori disszertációk esetében kötelező kiterjedt levéltári kutatást illeti. Az EU teljes (!) – nyilvános – dokumentumanyaga ugyanis hozzáférhető a világhálón, ezzel párhuzamosan viszont az uniós adminisztrációban keletkező, illetve szigorúan az EU működésével kapcsolatos anyagokat és dokumentumokat gyűjtő hagyományos levéltár nem is létezik.

Az unió hivatalos honlapjához csatlakoztatva működő elektronikus dokumentumtárból minden szükséges háttéranyag letölthető, egészen a legalacsonyabb szintig, az Európai Bizottság döntéseitől az egyes konzultatív bizottságok üléseinek előzetes programjáig. Ennek fő eszköze az ún. PreLex rendszer, az uniós intézményközi eljárások adatbázisa. A meglehetősen bonyolult nyilvántartás-rendszer kiismerése után a szó legszorosabb értelmében minden egyes, egyébként nyilvános (tehát nem minősített) dokumentum hozzáférhető. Problémát egyedül a nyelvi korlát jelent, ugyanis – egyébként a hivatalos politikával ellentétes módon – az EU-ban számos olyan dokumentum keletkezik, ami vagy csak angolul, vagy csak franciául kerül fel az uniós honlapokra. Nem is beszélve itt az unió többi hivatalos nyelvére való lefordításról, amely nagy valószínűséggel sosem készül el a dokumentum-anyag teljes egészére vonatkozóan.

Az uniós dokumentumok mint források számos fajtája közül fontosságukban kiemelkedőek az úgynevezett Presidency Report-ok, amelyek az éppen aktuális, kifutóban lévő uniós elnökség pozícióját tükrözik, emellett összefoglalják az adott fél éves periódus legfontosabb vitás kérdéseit és az azokban született eredményeket. Ebből a forráscsoportból jelen disszertáció szempontjából értelemszerűen a legfontosabbak a *Presidency Report on the ESDP* dokumentumok.

Idegen nyelvű forráskiadványok

Az uniós biztonság- és védelempolitika területén az Európai Unió Biztonsági Tanulmányok Intézete (a továbbiakban EU-ISS) közli rendszeresen a keletkezett dokumentum-anyagot a *Chaillot Papers* sorozatban. A kiadvány legnagyobb értéke, hogy a forrásközlés mellett részletes, megalapozott szakmai háttérű áttekintő tanulmányt is közöl a vizsgált időszakról. Emellett fontos megemlíteni, hogy a sorozat *Cahiers de Chaillot*-ként francia nyelven is közli a legfontosabb dokumentumokat.

Némileg tágabb fókuszú, de éppen az ebből fakadó áttekintő jelleg miatt sok esetben remekül használható a Christopher Hill által szerkesztett, 2000-ben, Londonban megjelent *European Foreign Policy: Key Documents* című dokumentum-gyűjtemény. A könyv abból a szempontból mindenképp említésre érdemes, hogy az 1948-as brüsszeli szerződéstől kezdve az európai biztonságpolitika minden fontosabb dokumentumát tartalmazza, szervezettől függetlenül, így hidegháborús, EU-s, NATO-s, WEU-s és EBESZ-es anyagok egyaránt megtalálhatóak benne. Hibájaként legfeljebb a címvasztást lehet felróni, a szerkesztő által használt *Európa*-fogalomból ugyanis a vasfüggöny keleti oldalának dokumentum-termése teljes egészében kimaradt.

A szűkebben vett védelempolitika területén alapvető fontosságúak az Európai Védelmi Ügynökség (a továbbiakban EDA) által publikált anyagok és elemzések is. Ezek bizonyos szempontból félúton helyezkednek el a forrás és a szakirodalom között, hiszen a terület napjainkban is folyamatosan fejlődik, az EDA döntései pedig ezt a fejlődést befolyásolják, illetve kísérelik meg irányítani.

Ugyancsak félig forrásnak, félig szakirodalomnak lehet tekinteni az egyes uniós tagállamok külügy- vagy honvédelmi minisztériumai, esetleg állami kutatóintézetek által publikált kül-, biztonság-, és védelempolitikai évkönyveket. Ezek formátuma, szerkezete és tartalma tagállamonként erős eltérést mutat, egyes államokban nem is minden évben adnak ki ilyet, ennek ellenére általánosságban véve fontosak lehetnek. Kettős, egyszerre forrás és szakirodalom jellegük egyrészt abból adódik, hogy tipikusan miniszteri szintű jóváhagyással jelennek meg, ilyen módon tehát alapvetően az adott állam politikai céljaival szinkronban lévőnek tekinthetők – ugyanakkor az esetek többségében mégis főleg nevesített szerzők által írt tanulmányokat, elemzéseket tartalmaznak. Emellett viszont általában közlik az állam kül- és biztonságpolitikája

szempontjából az adott évben keletkezett legfontosabb dokumentumokat – teljes, vagy rövidített változatban – illetve gyakran tartalmaznak forrásértékű miniszteri, néha miniszterelnöki vagy államfői szintű nyilatkozatokat, beszédeket is.

Magyar forráskiadványok

Magyar nyelven a disszertáció lezárásáig két olyan forráskiadvány jelent meg, amely hatékonyan használható az uniós kül- és biztonságpolitika kutatásához. Időben korábbi Fazekas Juditnak a KJK Kerszöv kiadó gondozásában, 2000-ben megjelent *Az európai integráció alapszerződésai* című forráskiadványa, amely kéthasábos elrendezésben, egymás mellett közli a maastrichti és az amszterdami szerződés teljes szövegét, lehetőséget adva a különbségek minden korábbinál teljesebb és részletesebb vizsgálatára. A kötetnek 2002-ben megjelent a folytatása is, amely az amszterdami és a nizzai szerződést veti össze, hasonló formában. A kiadványnak bizonyos szempontból hibaként lehetne felróni, hogy a bekövetkezett változásokat egyáltalán nem kommentálja, még az egyes szakpolitikák szintjén sem – azonban, mint az előszóból ki is derül, a vállalkozásnak ez nem is volt célja.

Emellett meg kell említeni a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpontja által 2003-ban útjára indított, és azóta már a negyedik kötetnél tartó, *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai dokumentumai* című forráskiadvány-sorozatot,⁹ melynek értékét tovább növelik a kiváló bevezető tanulmányok. A dokumentumkötet-sorozat abban a tekintetben is hiánypótló szerepet tölt be, hogy magyarra fordítja az uniós biztonság- és védelempolitika sokszor rendkívül bonyolult szakkifejezéseit. Az uniós dokumentumok magyar változatának elkészülése mind a négy kötet esetében Panajotu Kosztasz fordítói munkájának, és Takács Judit roppant alapos lektori tevékenységének eredménye. Sajnálatos módon a kötetben ennek ellenére is maradtak hibák és pontatlanságok, ezek azonban érdemben nem akadályozza a használhatóságot, inkább csak zavaróak.

---

⁹ Az első két kötetet Póti László, Tóth Péter és Vincze Hajnoka szerkesztette, a harmadikban Póti László helyét Takács Judit vette át, míg a negyedik kötet Gazdag Ferenc és Takács Judit munkája.

Kormányzati dokumentumok

A lehetséges források között feltétlenül meg kell említeni a nemzeti kormányok saját dokumentum-anyagát, amely az európai integráció egyes területeinek kutatásához igen értékes, elsődleges forrás lehet. Jelen disszertációhoz azonban, a vizsgált téma relatív újdonságából adódóan a kormányzati dokumentumanyag nem használható, egyszerűen az előírt iratkezelési szabályok által jelentett megkötöttségek, konkrétan a hosszú időre - Magyarországon harminc évre - történő titkosítás miatt. Ez alól egyedül a dokumentum-gyűjteményekben nyilvánosságra hozott kisszámú forrás - leggyakrabban különféle jegyzőkönyvek - jelent kivételt, ezekből azonban túl kevés van ahhoz, hogy szisztematikusan fel lehetne őket használni a vizsgált periódus kutatásához.

Interjúk

Mindezek mellett forrásként meg kell említeni a különféle szakmai konferenciákon, szemináriumokon elhangzott előadásokat, illetve a személyes interjúkat is. Mindkét forrástípus alapvetően két célra használható. Az egyik, hogy a már ismert tényeket, döntéseket új megvilágításba helyezik, adott esetben akár egy adott nemzetállam, vagy állami szerv perspektívájából mutatva be az adott kérdést. Ez különösen azért fontos, mert egy, a döntési folyamatokban tevékenyen résztvevő, a struktúra részeként dolgozó tisztségviselő a saját szakterületét tekintve legtöbbször eleve nagyságrendekkel jobban informált, mint a „kívülről” érkező kutató, még ha a folyamatok egészét esetleg nem is látja át.

Az interjú mint forrásműfaj másik értékét az adja, hogy ilyen módon tudomást lehet szerezni a hivatalos anyagokban meg nem jelenő döntésekről, folyamatokról is. A meg nem jelenés oka lehet, hogy adott esetben a döntés még csak az előkészítés fázisában tart, esetleg egyáltalán nem is nyilvános, stb. Mégis, – ami a történész szempontjából különösen érdekes - a szóbeli információközlés legnagyobb értéke, hogy segít(het) megérteni magát a döntési folyamatot, illetve tudomást lehet szerezni azokról a tervekről, elképzelésekről is, amelyek végül nem valósultak meg.

Az uniós kül- és biztonságpolitika kutatásában bevett forrástípus az interjú műfaja, azzal a – tapasztalati úton kialakult - megkötéssel azonban, hogy az interjúalany sok esetben sem a nevét, sem a beszélgetés pontos idejét ill. helyszínét nem engedi nyilvánosságra hozni. Különösen igaz ez még folyamatban lévő ügyek, aktuális problémák vizsgálatára. Természetesen az ilyen módon szerzett információkra is igaz a

kellő forráskritika alkalmazásának szükségessége, továbbá hogy – éppen a pontos visszakéreshetőség hiánya miatt – egymagukban nem alkalmasak tudományos igényű állítások alátámasztására. Ami azonban nem jelenti azt, hogy kiegészítő információként ne volnának jól használhatóak.

Az uniós kül- és biztonságpolitika területét vizsgálva Magyarországon a Külügyminisztérium, illetve a Honvédelmi Minisztérium tisztségviselői közül többen is akadnak, akik a saját szakterületüket – már csak napi munkájukból adódóan is – minden tudományos kutatónál jobban ismerik. Bár egyáltalán nem, vagy csak keveset publikálnak, egy-egy beszélgetéssel, vagy tanácsadással nagyon hatékony segítséget tudnak nyújtani az uniós közös kül- és biztonságpolitikával foglalkozó szakértőknek. Közülük is kiemelkedik Csejtei István és Székely Levente a Külügyminisztérium, valamint Gyila Péter és Siklósi Péter a Honvédelmi Minisztérium állományából. A CFSP kiváló ismerőiként mindannyian nagyban segítettek jelen disszertáció elkészülését – még ha a velük folytatott korábbi beszélgetések idején ennek sem ők, sem a szerző nem is volt még tudatában.

Szakirodalom

Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikájával kapcsolatos szakirodalmat alapvetően két fő típusba sorolhatjuk. Az első csoportot a különféle monográfiák, tanulmánykötetek és konferencia-kiadványok jelentik – amely felsorolás egyben az alcsoportokat is meghatározza. A másik fő típust a nemzeti és nemzetközi kutatóintézetek által időközönként kiadott, egy vagy többszerzős hírlevelek, elemzések, illetve on-line publikált tanulmányok jelentik. Ezeket az első csoportba tartozó munkáktól elsősorban az különbözteti meg, hogy nem rendelkeznek sem ISBN¹⁰, sem ISSN¹¹ számmal, azaz nem minősülnek regisztrált publikációnak a szó könyvtártudományi értelmében. Ennek megfelelően – ismét egy kutató számára különösen fontos szempont – a nagy nemzetközi könyvtárakban és dokumentumgyűjteményekben csak a számmal ellátott kiadványok közti kereséssel nem lehet őket fellelni, noha a tematikus, illetve kulcsszavas katalógusok természetesen jelzik a létüket.

---

¹⁰ International Standard Book Number

¹¹ International Standard Serial Number

Az ISBN / ISSN számmal nem rendelkező, kisebb terjedelmű elemzések, hírlevelek kiadása, illetve akár egyes tanulmányok on-line közzététele elsősorban nyugat-európai gyakorlat, de Magyarországon is terjedőben van. Hazai példaként említhető a ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont által publikált *SVKK Elemzések* sorozat, amelyből a 2004 óta megjelent számok az Internetről – bár kissé komplikált úton¹², de – letölthetők, de ebbe a csoportba tartoznak a Magyar Külügyi Intézet által kiadott *Hírlevelek* is.

E rövid módszertani bevezető után viszont a továbbiakban célszerűbb a könyvtartudományi alapú felosztás helyett a rendelkezésre álló szakirodalmat egyrészt a megjelenési hely (Magyarország, illetve külföld) szerinti, másrészt tematikus bontásban áttekinteni.

Magyarországi tudományos műhelyek által megjelentetett szakirodalom

Noha a külföldi szakirodalom bőséges, szinte már áttekinthetetlen mennyiségben áll rendelkezésre, ehhez képest a téma magyar nyelvű feldolgozottsága sajnálatosan csekély. Igaz ez annak ellenére is, hogy az EU működésével kapcsolatos kérdések vizsgálata Magyarország számára is elsődleges fontossággal bír – ez azonban a tudományos feldolgozottság szintjén korlátozottan jelenik csak meg.

Az uniós közös kül- és biztonságpolitika

Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája megszületése óta témája a magyar külpolitikai kutatásoknak. Annak ellenére is, hogy megalapozott intézményi háttérrel, és nemcsak eseti jellegű finanszírozással rendelkező, az EU közös kül- és biztonságpolitikáját elsődleges témaként kutató tudományos műhely hazánkban jelenleg nincs. Kivételként csak a Közép-európai Egyetemen Balázs Péter vezetésével működő Center for EU Enlargement Studies-t lehet említeni - ez az egyetlen olyan magyarországi tudományos központ, ahol a fő profilt az Európai Unió külpolitikájának vizsgálata jelenti.

---

¹² Léven a ZMNE SVKK-nak saját honlapja nincs, ezért biztonságpolitika.hu honlap egy alcíme szól a központról. Innen már néhány kattintással elérhetőek az egyes *Elemzések*, noha letöltésük technikai

Emellett természetesen máshol is folytak, illetve folynak a CFSP-hez kapcsolódó kutatások. A legfontosabb tudományos műhely a 2006 decemberében megszűnt Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja volt. A helyén 2007 januárjában meg- illetve újjáalakult Magyar Külügyi Intézet (MKI) az uniós kutatási profilt átvette, és várhatóan fejleszteni is fogja. Emellett fontos kutatások folynak a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen működő Stratégiai Védelmi Kutatóközpontjában, a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja Közalapítványban, valamint a Corvinus Egyetemen is.

Monográfiák, tanulmánykötetek

Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájának kutatásához használható magyar nyelvű szakkönyvek közül elsősorban Gazdag Ferenc *„Európai integráció és külpolitika”* című, az Osiris kiadónál 2006-ban megjelent monográfiáját kell említeni. A hangsúlyt az uniós kül- és biztonságpolitika történeti előzményeire, a jelenlegi rendszer szerinti intézményi kompetenciák eloszlására és a döntéshozatali mechanizmusokra helyező munka legnagyobb előnyét éppen átfogó történeti jellege adja: segítségével áttekinthető az uniós külpolitika egész fejlődési folyamata, az ötvenes-hatvanas évek első kísérleteitől kezdve az alkotmányos szerződés tervezetében foglaltakig. A könyv bizonyos szempontból folytatása és bővítése a 2000-ben, ugyancsak az Osiris-nél megjelent *Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája* című munkának, valamint a ZMNE SVKK *Védelmi Tanulmányok*-sorozatban napvilágot látott „Az Európai Unió második pillére: van-e az EU-nak külpolitikája?” című elemzésnek.

Jogászként és évtizedes gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező szakpolitikusként másként közelít Balázs Péter, *Az Európai Unió külpolitikája és a magyar-EU kapcsolatok fejlődése* című, először 2002-ben a KJK Kerszöv kiadónál megjelent monográfia szerzője. Balázs elsősorban jogi szempontból elemzi az uniós külpolitika egyes területeit. Az első nagy részben az unió jogalanyiségének problémáját analizálja, míg a második rész az EU nemzetközi kapcsolatainak rendszerével foglalkozik, sokkal nagyobb mélységben, mint az elsősorban a történeti kérdésekre fókuszáló Gazdag-féle munka. A Balázs által adott áttekintés igen tágra értelmezi az uniós nemzetközi

---

szempontból nem mindig akadálymentes, lévén szó freeweb-es tárhelyről.

kapcsolatokat, a hagyományos diplomácia mellett részletekbe menően elemezve a különféle kereskedelmi megállapodásokat is. Ezt követi a magyar-EU kapcsolatok fejlődésének bemutatása, majd az Unió regionális kapcsolatainak áttekintése, végül az uniós nemzetközi kapcsolatok további fejlődési lehetőségeinek elemzése. Ez a munka sem előzmények nélkül való: Balázs Péter már 1996-ban megírta *Az Európai Unió kapcsolatai és Magyarország* című, közel ötszáz oldalas áttekintő munkáját – a történész számára különösen érdekes a két mű következtetéseinek összevetése, ugyanis éppen a kettő megjelenése közt eltelt hat év volt kulcsfontosságú az uniós kül- és biztonságpolitika fejlődése szempontjából.

A magyar nyelven elérhető monográfiák sorából nem hiányozhat a Kende Tamás szerkesztésében már számos kiadást megért *Európai közjog és politika* című munka, amely megkerülhetetlen az uniós tanulmányokat folytató hallgató, illetve az ilyen kérdésekkel foglalkozó kutatók, elemzők számára. A könyv legnagyobb értékét éppen átfogó jellege adja: a szerző úgy tudta megvalósítani az uniós jog- és intézményrendszer áttekintését, hogy ez nem ment sem a részletesség, sem a pontosság rovására. Hasonlóan alapvető fontosságú, noha – eltérő célkitűzéséből adódóan kevésbé részletes – Horváth Zoltán *Kézikönyv az Európai Unióról* című munkája is. Utóbbi kettőből jelen disszertáció szempontjából alapvetően a második pillérrel kapcsolatos részek relevánsak.

Bár nem szigorúan uniós témájú könyv, mégis érdemes megemlíteni a Deák Péter szerkesztésében 2007-ben megjelent *Biztonságpolitikai Kézikönyvet*. Egyrészt mert a könyvben felölelt témák széles spektruma alkalmas a biztonságpolitika mint fogalom komplex jellegének érzékeltetésére, másrészt pedig mert két olyan rész tanulmányt is tartalmaz, amelyek megkerülhetetlenek az uniós kül- és biztonságpolitikával foglalkozni kívánó kutatók számára. Az egyik Gálik Zoltán elemzése az uniós kül-, biztonság- és védelempolitika jellegéről és helyéről az EU mint egész szerkezetében, a másik Martinusz Zoltán precíz, lényegretörő NATO-cikke, amely az egyik legjobb, magyar nyelven valaha is megjelent összefoglaló tanulmány az Észak-Atlanti Szövetségről.

Folyóiratok, tanulmánykötetek

Az uniós kül- és biztonságpolitika Magyarországon egyfajta „mostohagyereknek” számít, hiszen – alapvetően a magyar szakértői- és olvasóközösség kis létszámából adódóan – saját folyóirata nincs, a CFSP-ESDP-vel kapcsolatos írások más, kül- és biztonságpolitikai periodikák hasábjain látnak napvilágot. A Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja, illetve a Magyar Külügyi Intézet által megjelentetett, *Külpolitika* című folyóiratban rendszeresen szerepelnek CFSP témájú cikkek, elemzések. A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen működő Stratégiai Védelmi Kutatóközpont által kiadott *Védelmi Tanulmányok* folyóiratnak több száma is foglalkozott már az uniós kül- és biztonságpolitikával. Viszonylag rendszeresen jelennek meg ilyen témájú cikkek az *Európai Tükör*-ben, az *Európai Szemle*-ben, az *Új Honvédségi Szemle*-ben, esetenként a *Hadtudomány*-ban és a *Társadalmi Szemle*-ben is.

Az uniós kül- és biztonságpolitikáról sokat publikáló szerzők közül mindenképp meg kell említeni Balázs Péter, Gazdag Ferenc, Gyarmati István, Dunay Pál, Kiss J. László, Magyarics Tamás, Pataki Gábor Zsolt, Gálík Zoltán, Tálas Péter, Valki László, Vincze Hajnalka, valamint a néhai Szőnyi István, és az ugyancsak már elhunyt Tolnai László nevét.

A csak elektronikus formában hozzáférhető, CFSP témájú szakirodalomból ki kell emelni a Biztonságpolitikai és Honvédelmi Kutatások Központja Közhasznú Alapítvány (BHKKA) honlapján¹³ megjelent elemzéseket, illetve a 2006-ban a Corvinus Egyetemen indult, *Grotius* című internetes folyóiratot.

Mindezek mellett természetesen számos más helyen is jelennek meg az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájával kapcsolatos vélemények, szaccikkek, elemzések, beleértve a napi- és hetilapokat is, ezek áttekintésére azonban terjedelmi okokból itt nincs lehetőség.

Az uniós védelempolitika

Az Unió külpolitikájának szűkebben vett, biztonság- és védelempolitikai dimenziója – valószínűleg elsősorban forráshiány miatt – lényegében nem szerepel a hazai tudományos kutatások napirendjén. Egyes publikációk születnek ugyan, de a védelempolitika önmagában láthatóan szűk témának bizonyul a magyar tudományos

szféra számára. Szervezett, hosszú távú, nyilvánosan megjelenő publikációkat eredményező¹⁴ kutatás ebben a témában hazánkban jelenleg nem folyik.

Egyetlen, ám annál fontosabb kivételt a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóközpontja által kiadott, a források között már említett négykötetes dokumentum-gyűjtemény jelent. Ezen kívül az unió védelempolitikájával foglalkozó önálló kiadvány máig egyetlen egy jelent csak meg, ugyancsak az SVKK kiadásában. Ezt jelen disszertáció szerzője írta 2004-ben, a *Védelmi Tanulmányok*-sorozat 57. számában, „Az Európai Unió katonai képességeinek fejlődése 1992-2004” címmel.

Rész tanulmányokból, elemzésekből, különböző helyeken megjelent szócikkekből szerencsére már jóval bőségesebb a választék. Az SVKK a már említett dokumentumkötetek mellett az *SVKK Elemzések*-sorozatban is gyakran közöl CFSP-ESDP témájú cikkeket, ezek leggyakrabban az egyes uniós válságkezelő műveletekkel foglalkoznak, például a 2005/6, illetve a 2006/2-es szám, melyek az EU moldovai-ukrajnai, illetve kongói műveleteit elemzik.

A Honvédelmi Minisztérium által működtetett *Új Honvédségi Szemle* című folyóiratban is rendszeresen jelennek meg ESDP témájú cikkek, elemzések. Itt kell megemlíteni Horváth Gábor alezredes nevét, aki - jelen disszertáció elkészítése idején - az EU Katonai Törzse melletti NATO Állandó Összekötő Csoport parancsnokaként Magyarországon egyedülálló szakértelemmel és háttérismeretekkel ír a kérdéstről.

Az *Új Honvédségi Szemle* emellett rendszeresen közöl elemzéseket az uniós katonai döntéshozatalról, az intézményi struktúrákról, illetve egyes uniós válságkezelési akciókról is. A bosznia-hercegovinai ALTHEA műveletről Eszes Boldizsár és Vastagh

---

¹³ <http://www.bhka.hu/hun/home.htm>

¹⁴ Ezen a kategórián értelemszerűen kívül esnek a Honvédelmi Minisztériumban, illetve annak háttérintézményeiben folyó, az EU biztonság- és védelempolitikáját tanulmányozó vizsgálatok.

László írt több kiváló elemzést is¹⁵, míg a Kongói Demokratikus Köztársaságban zajló *Artemis*-t Törke András István cikke mutatta be.¹⁶

Törke András István nevével elérkeztünk a magyar és idegen nyelvű szakirodalom határterületéhez, jelesen a külföldön élő és dolgozó, fő kutatási témaként az uniós biztonság- és védelempolitikával foglalkozó szakértőkhöz. Közülük – a már említett Horváth Gábor mellett – Vincze Hajnalka és Törke András István nevét kell feltétlenül megemlíteni. Mindketten számos helyre, számos nyelven publikálnak (a magyar mellett Vincze Hajnalka angolul és franciául, Törke András István pedig franciául és németül) munkásságuk nyomon követését pedig – a magyar kutatók között egyelőre még nem túlságosan elterjedt módon – elősegíti személyes honlapjuk, melyeken az általuk írt tanulmányok, elemzések teljes terjedelmükben, vagy legalább az absztraktok szintjén hozzáférhetők.¹⁷ Vincze Hajnalka honlapja abból a szempontból egyedülálló, hogy minden, általa írt cikk és elemzés egyaránt elérhető angol, francia és magyar fordításban! Az uniós biztonság- és védelempolitika kérdéseiben mindkét szerző alapvetően a francia álláspont híve, ez azonban munkájuk értékét természetesen semmiben sem csökkenti, pusztán az általuk írottak értelmezéséhez szükséges.

Idegen nyelvű szakirodalom

Az idegen nyelvű szakirodalom vizsgálata során alapvető problémát jelent, hogy ha nem is a végtelenhez közelítő, de összességében mindenképp áttekinthetetlen mennyiségű cikk, elemzés és publikáció született már a témában. Bizonyos megkerülhetetlen alpműveket természetesen ebben a kérdéskörben is meg lehet határozni, általános módszertani szempontból azonban elmondható, hogy a hozzáférhető irodalom dzsungelében a további tájékozódást célszerű két alapelv szerint megpróbálni.

---

¹⁵ Letölthetőek a www.honvedelem.hu oldalról. Például: *Az EUFOR ALTHEA művelete Bosznia-Hercegovinában*. Elérhető:

http://www.honvedelem.hu/hirek/kiadvanyok/magyar_honved/az_eufor_althea_muvelete_bosznia-hercegovinaban . Letöltés ideje: 2007. október 3. *Az SFOR-tól az ALTHEA műveletig*. Elérhető: http://www.honvedelem.hu/hirek/kiadvanyok/magyar_honved/az_sfor-tol_az_althea-muveletig. Letöltés ideje: 2007. október 3.

¹⁶ Törke András István: *Az Artemis művelet*. Elérhető: http://www.honvedelem.hu/hirek/kiadvanyok/uj_honvedsegesi_szemle/az_artemis-muvelet. Letöltés ideje: 2007. október 3.

¹⁷ Vincze Hajnalka személyes honlapja: <http://www.hajnalka-vincze.com/> Törke András István személyes honlapja: www.turke.eu

Egyrészt van néhány olyan kutatóintézet és tudományos központ, melyek nemcsak az általuk publikált munkák színvonalában emelkednek ki, hanem – formális vagy informális keretek között – sok esetben a konkrét nemzetállami, illetve uniós döntéshozatalra is meghatározó befolyásuk van. Az uniós biztonság- és védelempolitika vonatkozásában legelső helyen mindenképpen a párizsi székhelyű European Union Institute for Security Studies-t (EU ISS) kell említeni, de hasonló fontosságú a Londonban működő International Institute for Strategic Studies (IISS), a Chatham House néven ismert Royal Institute of International Affairs (RIIA), a Royal United Service Institute for Defence and Security Studies (RUSI), a stockholmi Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI), a genfi Geneva Center for Security Policy (GCSP), Institut de relations internationales et stratégiques (IRIS), a L’Institut français des relations internationales (IFRI) – utóbbi kettő szintén Párizsban működik -, valamint a berlini Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik (DGAP), a hamburgi Hessische Stiftung für Frieden- und Konfliktforschung (HSFK), valamint az oslói Norwegian Institute of International Affairs (NUPI) is. Ezen intézetek mindegyikében nemzetközi szakértőkből álló stáb dolgozik, az itt készült elemzéseket sok esetben a tényleges politikai döntéshozók, vagy azok közvetlen tanácsadói is olvassák. A felsorolás természetesen se nem teljes, se nem kizárólagos, mindazonáltal az ezen intézetek által publikált anyagok minden CFSP-ESDP irányú kutatáshoz kiváló alapot jelentenek. Ugyancsak az intézet-központú megközelítés keretében célszerű még egyszer megemlíteni a források között már szerepelt Európai Védelmi Ügynökséget (EDA), és az ott készült kiadványokat is.

A másik tájékozási és keresési lehetőség, ha egyes, a CFSP-ESDP tárgykörében gyakran és magas színvonalon publikáló szerzők munkássága alapján próbálunk tájékozódni, azaz egyszerűen fogalmazva név szerint keressük az adott személy írásait, függetlenül a megjelenés helyétől és formájától. A teljesség igénye nélkül néhány megkülönböztetett figyelemre érdemes szerző: Jan Joel Andreson, Alyson J.K. Bailes, Sven Biscop, Pierre-Antoine Braud, Fraser Cameron, Nicole Gnesotto, Catriona Gourlay, Jean-Yves Haine, Gunilla Herolf, Bo Huldt, Julian Lidley-French, Gustav Lindstrom, Giles Merritt, Antonio Missiroli, Martin Ortega, Niels Aadal Rasmussen, Elisabeth du Réau, Burkard Schmitt, Bengt Sundelius és Rob de Wijk.

Az uniós biztonság- és védelempolitika

Noha a magyar szakirodalom bemutatásánál követett minta azt követelné meg, hogy jelen alfejezet az uniós kül- és biztonságpolitika általános irodalmának bemutatásával kezdődjön, ettől mégis ajánlott eltérni könnyen belátható terjedelmi okok miatt. Az EU második pilléréről szóló, áttekinthetetlen mennyiségű szakirodalom közül az alábbiakban a jelen disszertáció szempontjából releváns, a biztonság- és védelempolitikai együttműködés tágabb kereteit meghatározó, illetve azokat tárgyaló munkák köre kerül bemutatásra. Noha az egész terület mint különálló szakpolitika csak az 1999-es helsinki csúcs óta létezik, és ennek megfelelően a rendelkezésre álló szakirodalom is lényegesen szűkebb, mint a CFSP esetében, az össz mennyiséget tekintve természetesen már ez is messze túl van az áttekinthetőség határán. Így az alábbiakban közöltek sem a teljesség, sokkal inkább a megalapozott tájékoztatás igényét tükrözik.

Monográfiák, tanulmánykötetek

Minden ESDP-vel foglalkozó kutató számára alpmű az EU ISS által 2005-ben kiadott, Nicole Gnesotto által szerkesztett összefoglaló tanulmánykötet, az *EU Security and Defence Policy. The first five years (1999-2004)*. A kötet első része az egyes szakterületek legjobb ismerői által írt elemzésekből áll, míg a második részben számos olyan politikust és közéleti személyiséget szólaltatnak meg, akik személyesen is részt vettek az európai védelempolitika alakításában.

Az európai védelempolitika kialakulásáról szólva megkerülhetetlen fontosságú a WEU Interparlamentáris Európai Biztonsági és Védelmi Közgyűlése által 2005-ben kiadott jubileumi, *The European defence debate, 1955-2005* című kiadvány. A könyv kutatói szempontból legnagyobb értékét – az általa nyújtott összefoglalás mellett – a mellékelt DVD adja, amely kereshető formában tartalmazza a Közgyűlés teljes archívumát 1955-től kezdve.

A specifikusan az ESDP-ről szóló kötetek között sajátos regionális dimenziót képvisel a SIPRI által 2006-ben kiadott *The Nordic Countries and the European Security and Defence Policy* című tanulmánykötet, amely Izlandtól a Balti államokig

öleli fel a tréség országainak az ESDP-vel kapcsolatos politikáját. A téma különös érdekességét annak elemzése adja, hogy a három balti állam roppant erős atlantizmusát hogyan kíséreli meg összeegyeztetni az európai elkötelezettséggel, és erre milyen hatást gyakorol az Oroszországhoz fűződő viszony. A katonai képességi oldal tekintetében kiemelkedő fontosságú Björn Hagelin tanulmánya az északi államok közti védelmi beszerzési együttműködésről.

Az európai védelempolitika, és különös tekintettel az egyes tagállamok katonai képességeinek kutatásához és elemzéséhez nélkülözhetetlen a londoni IISS által évente kiadott *Military Balance*-sorozat, amely az on-line adatbázis évente könyvvé szerkesztett változata.¹⁸ Ebben nemcsak az állami védelmi költségvetések nagyságáról és szektorális megoszlásáról szerepelnek információk, de évről évre közli a vizsgált államok fegyveres erői által rendszerben tartott főbb nehézfegyver-típusokat is.

Külön műfajt jelentenek a nagyobb európai biztonságpolitikai kutatóintézetek által megjelentetett évkönyvek, melyekben hangsúlyosan szerepel az uniós biztonság- és védelempolitikának az adott évben történt fejleményeinek elemzése. Az évkönyvek közül az egyik legfontosabb a *SIPRI Yearbook*, valamint a Hamburgban megjelenő *Jahrbuch für Internationale Sicherheitspolitik*.

Mindezek mellett általánosan használható szakirodalom típust képviselnek a különféle tematikus nemzetközi konferenciákon elhangzott előadások alapján készült konferencia-kiadványok is. A CFSP fejlődése szempontjából kiemelkedő fontosságúak az EU ISS, a GSCP, a párizsi Cicero Foundation, általános külpolitikai kérdések kapcsán a brüsszeli Centre for European Policy Studies (CEPS), leszerelési-fegyverzetkorlátozási kérdésekkel összefüggésben pedig az UNIDIR keretében tartott konferenciák kiadványai. Az általában rendkívül magas rangú résztvevők miatt külön is célszerű említeni a brit Chatham House által rendezett konferenciákat, illetve az erről szóló összefoglalókat.

Az Egyesült Államokban kiadott, az európai biztonság- és védelempolitikával foglalkozó szakirodalomra a kilencvenes évek végétől kezdve rányomta a bélyegét a

---

¹⁸ Az adatbázis csak előfizetők számára hozzáférhető – a papíralapú változat viszont minden nagyobb tematikus könyvtárban megtalálható.

Madeleine Albright-féle híres „3D”-től¹⁹ való félelem, azaz annak a tárgyalása, vajon az EU által létrehozni illetve fejleszteni kívánt önálló védelmi képességek vajon mennyiben jelentik riválisát a NATO-nak. Az esetleges ellentétek veszélyeinek taglalása mellett azonban 2004-től egyre nagyobb hangsúllyal jelenik meg az európai haderők expedíciós képességeinek elemzése, valamint – nem függetlenül a Boeing-Airbus vitától, valamint az European Aeronautic Defence and Space Company (EADS) ambícióitól – jelentős hangsúlyt kap az európai katonai repülési ipar is.

Kezdeti kvázi-monotonitását tekintve bizonyos szempontból hasonló ehhez az európai védelempolitikáról szóló orosz szakirodalom is. Az orosz szakértők sokáig szinte kizárólag az ESDP orosz felfogását tárgyalták, a hangsúlyt a lehetséges együttműködési keretekre, illetve az esetleges rivalizálás jelentette fenyegetésre helyezve. Utóbbi téma elsősorban az EU moldovai határtámogató missziójának, az EUBAM-nak 2005 decemberi megindulásával kapcsolatban került előtérbe – annak ellenére, hogy az EUBAM művelet egyébként nem az ESDP keretében zajlik. Az uniós védelempolitika intézményi háttéréről, illetve az ehhez kapcsolódó katonai és rendőri képességek fejlesztéséről alig esik szó – változást ebben csak a legutóbbi időszakban, az uniós gyorsreagálási harccsoportok megjelenése kapcsán tapasztalható. Szintén viszonylag bőséges irodalommal rendelkező terület a katasztrófavédelmi együttműködés.²⁰ Az EU katonai ambícióival és képességeivel leginkább rendszeresen egy Ukrajnában kiadott, de orosz nyelven megjelenő havilap, a *Defence Express* foglalkozik.

Folyóiratok, elemzések, hírlevelek

---

¹⁹ Madeleine Albright volt külügyminiszter nevéhez fűződik az európai védelempolitikával szembeni amerikai ellenérvek talán legfrappánsabb összefoglalása az úgynevezett „3D” keretében, ahol a három D a *duplication*, *decoupling* és *discrimination* szavakra utalt. Ennek értelmében Washington alapvetően attól tartott, hogy az európai államok saját védelmi képességeik kialakításával szükségtelenül megkettőzik a NATO keretében már létező struktúrákat (*duplication*), másrészt ez eltávolíthatja egymástól Európát és az Egyesült Államokat (*decoupling*), valamint hogy az európai államok védelempolitikájában a NATO fontossága általában véve is visszaszorul (*discrimination*).

²⁰ Az orosz Rendkívüli Helyzetek Minisztériumának (MCsSz, a Министерство по чрезвычайным ситуациям rövidítéséből) egységei közreműködtek a legutóbbi görögországi, illetve a tavalyi spanyolországi és portugáliai erdőtüzek oltásában, rendszeresek a kisebb-nagyobb közös gyakorlatok, stb. Az orosz fél számára ezek a közös akciók elsősorban pénzt, továbbá tapasztalatot és pozitív médialehetőséget jelentenek, míg az EU így egészíti ki saját hiányos képességeit.

Az európai biztonság- és védelempolitika szempontjából releváns cikkeket közlő folyóiratok, elemzések és hírlevelek teljes spektrumának áttekintésére már csak területi okokból sincs lehetőség. Általánosságban elmondható, hogy minden egyes uniós tagállam katonai szaksajtója tartalmazhat olyan cikkeket vagy információkat, amelyek egyes konkrét kérdések kutatásához szükségesek lehetnek.

A tagállami katonai szaksajtó szintje fölött helyezkednek el az uniós biztonságpolitikai kutatóintézetek által publikált elemzések, kiadványok. Kiemelkedő fontosságúak az EUISS és az EDA által időről időre kibocsátott elektronikus hírlevelek. Ezek mellett gyakran az IISS, valamint az ISIS-Europe is jelentet meg specifikusan védelmi tárgyú füzeteket és rövid elemzéseket.

Ebbe a szakirodalmi csoportba sorolhatók az uniós tagállamok különféle katonai oktatási intézményei – elsősorban természetesen a katonai akadémiák, egyetemek, illetve a védelmi kutatóintézetek – által megjelentetett kiadványok is, amelyek jellegükből adódóan a biztonságpolitika védelmi elemeire helyezik a hangsúlyt. Tipikus példa a bécsi Landesverteidigung Akademie kiadvány-sorozata, vagy a Swedish National Defense College által megjelentetett elemzések.

Külön is említést érdemelnek a *Jane's* sorozat elemei, amelyek mind papír, mind elektronikus formátumban hozzáférhetőek - igaz, az utóbbi teljes terjedelmében csak előfizetők számára elérhető. A sorozat különlegessége, hogy egyrészt a munkatársak és szerkesztők globális viszonylatban is rendkívül jól értesültek, az általuk közölt információk az esetek legnagyobb részében – néhány elhíresült dezinformációs ügyet leszámítva – igen pontosak és részletesek. Ebből adódik a másik sajátosság is, jelesül, hogy a *Jane's* által közölt cikkeknek, elemzéseknek nem ritkán igen komoly nemzetközi hatása és visszhangja van. Ezzel függ össze a harmadik specifikum is: éppen aktuális, akut nemzetközi biztonságpolitikai problémákkal kapcsolatban a *Jane's* érzelhetően nem mindig tud ellenállni a kívülről érkező politikai nyomásnak, melynek következtében előfordul, hogy egyes politikai szándékoknak nyújt az általa közölt információk nemzetközi hatásán keresztül közvetett támogatást.

Adatbázisok

Különleges, a forrás és a szakirodalom kategóriái között nehezen meghatározható csoportot jelentenek a különféle adatbázisok, amelyekből a kutató a védelempolitikai kérdések vizsgálatához szükséges háttér-információkat összegyűjtheti. Az egyik legalapvetőbb a SIPRI által működtetett *SIPRI Military expenditure database*,²¹ amelyből szinte minden állam éves védelmi költségvetéséről lehet információhoz jutni. A SIPRI üzemelteti az átfogó – és 2007 júniusa óta már nagyközönség számára is hozzáférhető – fegyverkereskedelmi információkat tartalmazó *SIPRI Arms Transfers Database*²² adatbázist is. Ebben mind az egyes kereskedelmi irányok, tranzakciók, mind az általuk képviselt érték alapján lehet keresni. Ugyanitt férhető hozzá egy fegyvergyártási adatbázis is.²³

Ezek mellett létezik több olyan, védelempolitikai kutatásokhoz jól használható online adatbázis is, amelyhez csak előfizetők férhetnek hozzá. Ezek közül az egyik legjelentősebb a londoni IISS által működtetett *Armed Conflicts Database*,²⁴ és ugyanitt működik a már említett *The Military Balance* adatbázis is.

Az EDA honlapján is találhatók hasonló adatsorok, noha egyelőre nem kereshető formátumban, csak „egyszerű” publikációként, így például elérhetőek a tagállamok 2005-ös védelmi költségvetésének és fegyveres erőinek főbb adatai.²⁵ Várható, hogy a továbbiakban a hasonló adatokat évi rendszerességgel fogja az ügynökség publikálni.

---

²¹ Elérhető: http://www.sipri.org/contents/milap/milex/mex_database1.html Letöltés ideje: 2007. október 3.

²² Elérhető: <http://armstrade.sipri.org/> Letöltés ideje: 2007. október 3.

²³ Elérhető: <http://www.sipri.org/contents/milap/milex/aprod/sipridata.html> Letöltés ideje: 2007. október 3.

²⁴ Elérhető: <http://www.iiss.org/publications/armed-conflict-database> Letöltés ideje: 2007. október 3.

²⁵ *National Breakdowns of European Defence Expenditure.* Elérhető: <http://eda.europa.eu/WebUtils/downloadfile.aspx?fileid=224> Letöltés ideje: 2007. október 3.

Az út Maastrichttől Helsinkiiig

Bár jelen dolgozat fő témáját az Európai Unió katonai képességeinek fejlődése jelenti, s ebből következően a részletes elemzés csak a helsinki értekezlettől és következményeitől indul, természetesen nem kerülhetők meg azok az események sem, melyek az Uniót létrehozó Maastrichti Szerződéstől a helsinki értekezletig történtek az uniós kül- és biztonságpolitika vonatkozásában.

Ezek tételes felsorolása és bemutatása meghaladná jelen munka kereteit, azonban mindenképp érdemes őket áttekinteni abból a szempontból, hogy mennyiben befolyásolták az Unió biztonság- és védelempolitikáját – még akkor is, ha érdemi védelempolitikáról csak az 1999. júniusi kölni csúcstól lehet beszélni.²⁶ Az előszóban ismertetett célkitűzés szempontjából releváns a maastrichti szerződés, a WEU Miniszteri Tanácsának petersbergi nyilatkozata, az amszterdami szerződés, valamint a St. Malo-i brit-francia csúcstalálkozó, és az Európai Tanács kölni ülése, amely végül az áttörést jelentette az európai védelem megvalósulása felé.

A maastrichti szerződés

A 1992. február 7-én aláírt és 1993. november 1-én hatályba lépett Maastrichti Szerződés hozta létre az EU máig használt hárompilléres szerkezetét, melyből a középső pillér lett a kül- és biztonságpolitika (CFSP²⁷). A szerződés szerint a CFSP lefedi a kül- és biztonságpolitika minden területét, a felsorolt célkitűzések között azonban – bár a tagállamok biztonsága természetesen szerepel – az ennek katonai tartalmát jelentő közös védelemről²⁸ csak az alábbi összefüggésben esik szó:

---

²⁶ Hiszen Köln előtt a védelmi kérdések terén nem létezett érdemi koordináció, a CFSP nem léptett túl a tagállami külpolitikák esetenkénti összehangolásán. In: VINCZE Hajnalka: 'Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikájának dimenziója a transzatlanti kapcsolatok és az integrációs dilemmák kettős szorításában.' In: PÓTI László – TÁLAS Péter (szerk.): *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai dokumentumai. I. rész.* Bp., 2003., ChartaPress Kft. 13. p.

²⁷ Common Foreign and Security Policy.

²⁸ GAZDAG Ferenc: *Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája.* Bp., 2000., Osiris Kiadó 2000 126. p.

„A közös kül- és biztonságpolitika magában foglalja az Európai Unió biztonságára vonatkozó valamennyi kérdést, beleértve végül egy közös védelmi politika meghatározását, amely idővel közös védelemhez vezethet.”²⁹ A szöveg az angol eredetiben használt „might” kifejezést alapul véve azt jelenti, hogy a CFSP idővel vagy elvezet a közös védelemhez, vagy nem.³⁰ A szerződés nem lépett, nem léphetett túl ezen a kétértelmű³¹ megfogalmazáson, mivel a nemzeti szuverenitás egyik kulcselemét jelentő védelmi önállóságról a tagállamok nem szándékoztak lemondani.

A közös fellépések terén használandó döntési mechanizmus az egyhangúságra épült, és bár lehetséges volt minőségi többséggel dönteni bizonyos kérdésekben, ennek megengedéséhez ugyancsak az összes tagállam hozzájárulása kellett.

A Unió védelempolitikai döntéseinek és akcióinak kidolgozását a szerződés a WEU hatáskörébe utalta, az EU integráns részének nevezve azt³² – bár a szöveghez csatolt nyilatkozat a WEU-t az Észak-Atlanti Szövetség európai pillérének megerősítésére vonatkozó törekvések eszközeként határozza meg,³³ ezzel számos további bizonytalanságra adva alapot.

Annyiban viszont Maastricht mindenképp előrelépést jelentett, hogy megszűnt az a korábbi felfogás, mely szerint a katonai együttműködés kizárólag a WEU, a politikai, gazdasági kérdések pedig egyedül az Európai Közösségek hatáskörébe tartoztak.³⁴

A maastrichti szerződés tehát nem rendelkezett a közös védelem kialakításáról. Az 1996–1997-ben a szerződés megreformálására tartott kormányközi konferenciák egyik fontos eleme volt, hogy a CFSP-n belül konkrét védelmi jellegű intézkedések szükségességét hangsúlyozták.³⁵

²⁹ A Maastrichti Szerződés J.4. (1.) bekezdése. In: FAZEKAS Judit: *Az európai integráció alapszerződésai* I. Bp. 2000., KJK–Kerszöv. 234. p.

³⁰ GAZDAG 2000. 132. p.

³¹ VINCZE Hajnalka: „Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikájának dimenziója a transzatlanti kapcsolatok és az integrációs dilemmák kettős szorításában.” In: PÓTI László – TALAS Péter (szerk.): *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai dokumentumai. I. rész.* Bp., 2003., ChartaPress Kft. 17. p.

³² A Maastrichti Szerződés J.4. (2.) bekezdése. In: FAZEKAS I. kötet 234. p.

³³ VINCZE 17.p.

³⁴ HORVÁTH Zoltán – SINKA László: „Az európai biztonság- és védelempolitika létrejöttének alapkérdései.” In.: *Európai tükrök.* 2000/2. szám. 92. p.

A petersbergi nyilatkozat

A WEU Miniszteri Tanácsának 1992. június 12-i ülésén továbbra is megmaradt a szervezet kettős hovatartozása, a petersbergi nyilatkozatban a WEU-t „*az Európai Unió védelmi összetevőjének és a NATO európai pillére megerősítése eszközének*”³⁶ definiálták, ebben tehát nem történt érdemi változás.

Viszont részben az ekkor zajló balkáni válság, kisebb részben pedig a balti államokból vontatottan zajló szovjet kivonulás, valamint az ekkor tetőző moldovai konfliktus hatására (illetve az esetleg szükségessé váló európai beavatkozás lehetősége miatt) a WEU tagállamai a petersbergi nyilatkozatban elkülönítették a kollektív védelmi funkciót és a válságkezelési feladatokat. Eldöntötték, hogy a WEU-t alkalmassá teszik „*humanitárius és mentési feladatokra, békefenntartó feladatokra, és harcoló erőként válságkezelés feladatára, beleértve a béketeremtést.*”³⁷ A két funkció elkülönítése lehetővé tette, hogy a WEU tagállamai anélkül is indíthassanak közös válságkezelési akciót, hogy a Washingtoni Szerződés, illetve a módosított Brüsszeli Szerződés V. cikkelye értelmében erre kötelezve lennének.

Ellentéték a WEU körül

A Maastricht utáni időszakban az újra aktivizálódó WEU keretein belül számos kisebb-nagyobb előrelépés történt, melyek főképp a WEU műveleti képességeinek fejlesztésére irányultak. Ezek közé tartozott a műholdas felderítő központ létrehozása, néhány többnemzetiségű alakulat felállítása (az EUROCORPS³⁸ 1992-ben, az

---

³⁵ HORVÁTH – SINKA 92. p.

³⁶ PÓTI – TÁLAS 42. p.

³⁷ PÓTI – TÁLAS 42. p.

³⁸ Az EUROCORPS története az 1963. január 22-én megkötött Elysée szerződésig nyúlik vissza, amelyben De Gaulle elnök és Adenauer kancellár a két ország közti kapcsolatok javítása keretében döntöttek bizonyos védelmi együttműködésről is – ez főképp közös védelmi ipari koordinációt, illetve tisztek cseréjét és képzését jelentette. 1987-ben Chirac elnök és Kohl kancellár létrehozták a Francia-Német Biztonsági és Védelmi Tanácsot, amelyből 1989-ben a francia-német közös dandár is megszületett. (Az alakulat 1991-ben vált működőképpé.) A két államfő 1991 októberében közös levélben tájékoztatta az Európai Bizottság elnökét további katonai együttműködési szándékukról, amelyhez más WEU tagállamok számára is biztosították a részvétel lehetőségét. A WEU La Rochelle-i értekezletén 1992. május 22-én Mitterrand elnök és Kohl kancellár formálisan is megalakították az EUROCORPS hadtestet. <http://www.eurocorps.org/site/index.php?language=en&content=history>

EUROFOR³⁹ és az EUOMARFOR⁴⁰ 1995-ben), azonban továbbra sem tisztázták egyértelműen a WEU és az Európai Unió egymáshoz való viszonyát.

Ennek fő akadálya az alapkoncepcióban meglévő francia-német, illetve brit ellentétek voltak. Franciaország és Németország a WEU-t a védelmi képességek terén Unió alá szerette volna rendelni, míg Nagy-Britannia ezt a változatot elfogadhatatlannak tartotta, hiszen – még ha nem is álltak a WEU mögött európai szinten jelentős katonai erők – veszélyeztette volna NATO elsőbbségét a kontinens biztonságának szavatolásában.⁴¹

Sok egyéb mellett a WEU-n belüli ellentétek, illetve az Unió maastrichti döntési mechanizmusának nehézsége is szerepet játszott benne, hogy a délszláv válság idején az EU nem volt képes érdemi eredményt elérni a konfliktus rendezésében. A már említett 1996–1997-es kormányközi konferenciák számos módosító javaslatot fogalmaztak meg a szerződéshez, hogy hatékonyabbá tegyék az Unió közös kül- és biztonságpolitikájának működését.

Az Amszterdami Szerződés

A továbblépést jelentő Amszterdami Szerződést a tagállamok 1997. október 2-án írták alá, és 1999. május 1-én lépett érvénybe. A közös kül- és biztonságpolitika területén – okulva az azóta eltelt közel hat év tapasztalataiból – a szerződés számos pontos módosítja a Maastrichtban lefektetett elveket.

Intézményi változások

Az intézményi keretekben lezajlott változások egyik legjelentősebbike, hogy az Unió létrehozta a közös stratégia fogalmát – a CFSP eszközei közül eddig hiányoztak a hosszú távú stratégiák. Egyszerűsödött a döntéshozatal is, ami a konstruktív

---

³⁹ 1995. május 15-én Lisszabonban létrehozott francia-olasz-spanyol-portugál gyorsreagálási hadtest, amely elsődlegesen a WEU számára készült, de bevethető ENSZ illetve NATO akciókban is. <http://www.eurofor.it/>

⁴⁰ Ugyancsak Lisszabonban létrejött francia-olasz-spanyol-portugál tengeri erő, amely alárendeltség tekintetében az EUROFOR-ral megegyező módon működik.

⁴¹ VINCZE 17. p.

tartózkodás⁴² bevezetésének volt köszönhető, illetve hogy a közös cselekvések, és közös stratégián alapuló állásfoglalások elfogadásához az eddigi egyhangúság többségi szavazás is elegendő lett.⁴³

Az intézményi keretek közül mindenképpen ki kell emelni a CFSP főmegbízott, vagy „Mr. CFSP” beosztásának létrehozását. A Kül- és Biztonságpolitikai Főképviselő lett hivatott „kifelé” megjeleníteni az Unió álláspontját, valamint továbbra is betölti a Tanács főtitkári posztját. Feladatát tekintve *„a közös kül- és biztonságpolitika területére tartozó ügyekben segíti a Tanácsot, különösen a politikai döntések megszövegezésében, kidolgozásában és végrehajtásában való hozzájárulásával, valamint – adott esetben a Tanács nevében eljárva és az Elnökség kérésére – harmadik felekkel való politikai párbeszéd folytatása útján.”*⁴⁴ A CFSP főmegbízott alárendeltségében létrehoztak egy politikai tervezési, és egy gyors riasztási egységet is, melyek a politikai döntések előkészítését voltak hivatottak segíteni.⁴⁵

A közös védelem ügye

A közös védelem területén azonban inkább csak terminológiai téren történt előrelépés. A szerződés szerint *„A közös kül- és biztonságpolitika magában foglalja az Unió biztonságára vonatkozó valamennyi kérdést, beleértve – a (2) albekezdésnek megfelelően – egy közös védelmi politika fokozatos meghatározását, amely közös védelemhez vezethet, amennyiben az Európai Tanács így határoz. Ebben az esetben ajánlja a tagállamok számára ilyen értelmű határozat saját alkotmányos követelményeiknek megfelelő elfogadását.”*⁴⁶ A megfogalmazás jelzi a Tanács, közvetve tehát az Unió erősödését a tagállamok „felett.”⁴⁷ A közös védelem terén a szöveg annyival lett csak egyértelműbb, hogy a közös védelem létrejöttét tanácsi döntéshez

---

⁴² Ez lehetőséget teremtett rá, hogy ha egyes tagállamok nem kívántak részt venni a közös akcióban (és összesített szavazati súlyuk nem haladta meg a tagállamok szavazatainak egyharmadát), úgy maradhattak ki belőle, hogy ez nem hiúsította meg a közös fellépést. VINCZE 18. p.

⁴³ GAZDAG 2000. 177. p.

⁴⁴ Idézi FAZEKAS I. kötet, 241. p.

⁴⁵ VINCZE 17–18. p.

⁴⁶ Az Amszterdami Szerződés 17. cikkének (1) bekezdése. In: FAZEKAS I. kötet 234. p.

⁴⁷ GAZDAG 2000. 173. p.

kötötte, valamint hogy „*idővel*” létrejövő közös védelem helyett már „*fokozatosságról*” beszélt.⁴⁸

Az általánosabb védelempolitikai együttműködés területén a szerződés a V. 17. cikk szerint „*nem érinti az egyes tagállamok biztonság- és védelmi politikájának speciális jellegét, és tiszteletben tartja bizonyos tagállamoknak az Észak-atlanti Szerződésből eredő kötelezettségeit, amelyek úgy vélik, hogy közös védelmüket az Észak-atlanti Szerződés Szervezetében (NATO) valósítják meg; valamint az Unió politikája összeegyeztethető az annak keretében megállapított közös biztonság- és védelmi politikával.*”⁴⁹

Feltűnő, bár nem különösebben jelentős újítás, hogy a szerződés említést tesz a hadiipari együttműködés lehetőségéről. Az V. 17. cikk (1) bekezdése szerint „*Egy közös védelmi politika meghatározását – a tagállamok által megfelelőnek ítélt mértékben – a fegyverkezés területén történő együttműködéssel segítik elő.*” Ennél konkrétabb álláspontot a gyökeresen eltérő tagállami érdekek miatt nem lehetett megfogalmazni.⁵⁰

A WEU-hoz való viszony

Ezen a téren viszont az Amszterdami Szerződés elmaradt a várakozásoktól. Bár hangsúlyozta, hogy a Tanács döntése alapján lehetőség van a WEU-nak a Unióhoz való közelítésére,⁵¹ ennek keretében pedig leszögezi, hogy „*az Unió a védelmi vonatkozású európai uniós határozatok és cselekvések kidolgozása és végrehajtása érdekében a WEU-t veszi igénybe*”,⁵² mégsem kerül sor a WEU-nak az Unió intézményeibe történő integrálására.⁵³ Ehhez ugyanis túlságosan erős volt az Unión belül a WEU szerepénél már tárgyalt ellentét, amely az európai védelem önállósodási törekvéseit övezte.

Pozitívumként értékelhető viszont, hogy az Amszterdami Szerződés tételesen felsorolja a petersbergi feladatokat, és ezeket az akciókat integrálja a CFSP-be.⁵⁴ A béketeremtő-békefenntartó feladatok terén tehát megvalósult az Unió és a WEU

---

⁴⁸ VINCZE 18. p.

⁴⁹ Amszterdami Szerződés V. cím, 17. cikk (1), idézi FAZEKAS 235. p.

⁵⁰ GAZDAG 2000. 176. p.

⁵¹ GAZDAG 2000. 174. p.

⁵² Amszterdami Szerződés V. cím, 17s. cikk (1), idézi FAZEKAS 235. p.

⁵³ HORVÁTH – SINKA 92–93. p.

⁵⁴ GAZDAG 2000. 175. p.

közelítése, bár mint láttuk, a kollektív védelem kérdésében továbbra sem enyhült a feszültség.

A petersbergi feladatok integrációja tekintetében figyelmet érdemel Martin Ortega felvetése, aki szerint a petersbergi feladatok változtatás nélkül történő integrációja elhibázott lépés volt, hiszen a petersbergi deklaráció a kilencvenes évek elején, az amszterdamiól alapvetően eltérő nemzetközi körülmények között születtek. Gálik⁵⁵ ezzel kapcsolatban megjegyzi, hogy az Ortega által említett problémák ellenére a petersbergi feladatok integrációja a műveleti hatékonyság és a reagáló-képesség tekintetében pozitív döntés volt. A humanitárius, békefenntartó és békekikényszerítési feladatok beemelése ugyanis megadta a lehetőségét a tagállami haderőknek a második pillér keretében az ENSZ BT felhatalmazásával történő alkalmazására. Ez lényegesen tágabb mozgásteret és erősebb legitimitációt jelentett, mint az Amszterdami Szerződés 11.1 cikkében használt általános, az ENSZ Alapokmányra hivatkozó megfogalmazás.⁵⁶

A St. Malo-i találkozó

A hatékony uniós védelmi képességek kialakítását megakadályozó brit-francia ellentétet jelentősen csökkentette a két ország államfőinek 1998. december 4.-én tartott St. Malo-i találkozója. Itt Tony Blair személyesen javasolta, hogy az integrációt terjesszék ki a védelem területére is,⁵⁷ és erősítsék meg az Unió műveleti képességeit⁵⁸ – látszólag homlokegyenest ellentmondva ezzel Nagy-Britannia korábbi, a védelmi integrációt ellenző politikájának. A brit nyilatkozat egyben a WEU-t megbénító ellentétek végét is jelentette – bár a műveleti képességek megerősítésének szándéka ekkor már az Európai Unióra, nem pedig a WEU-ra vonatkozott.

⁵⁵ GÁLIK Zoltán: „A közös európai külpolitika, biztonságpolitika és védelempolitika.” In: DEÁK Péter (szerk.): *Biztonságpolitikai kézikönyv*. Bp, 2007. Osiris. 536. p.

⁵⁶ „Az Unió közös kül- és biztonságpolitikát határoz és valósít meg, amely a kül- és biztonságpolitika minden területére kiterjed, és amelynek célkitűzései az Unió és tagállamai biztonságának minden módon való erősítése, a béke megőrzése és a nemzetközi biztonság erősítése az Egyesült Nemzetek Alapokmányában foglalt alapelveknek, a Helsinki Záróokmányban foglalt alapelveknek és a Párizsi Charta célkitűzéseinek megfelelően...” Amszterdami Szerződés, V. cím, 11.cikk (1) pont.

⁵⁷ GAZDAG 2000. 185–186. p.

⁵⁸ VINCZE 19. p.

A változás okai

A brit magatartás megváltozásának alapvetően öt okát szokás említeni. Az új munkáspárti kormány felismerte, hogy Nagy-Britannia nem kényszerül szükségszerűen választani az Európai Unió, illetve az USA legközelebbi szövetségesének státusza között.⁵⁹ Blair szerint a két dolog egyáltalán nem zárja ki egymást, sőt, helyesen alkalmazva igen előnyös lehet Nagy-Britannia számára. A kormányfő maga ezt úgy fogalmazta meg, hogy *„sokkal figyelmesebben hallgatnak minket Washingtonban, ha Európában vezető szerepet játszunk, és sokkal nagyobb befolyással rendelkezünk Európában, ha Washingtonban meghallgatnak minket.”*⁶⁰

Nagy-Britannia politika súlyának növelése mellett szerepet játszhatott a brit döntésben az euró bevezetésével⁶¹ létrejövő, minden eddigénél erősebb gazdasági entitás, amely nem létezhet közös külpolitika nélkül – ehhez pedig hatékony biztonság- és védelempolitika is kell. Ehhez kapcsolódik részben a harmadik ok is, az európai hadiipar összehangolásának szükségessége. A széttagolt, nem igény-orientált fejlesztéseket folyató európai hadiiparnak a maradék piaci részesedése is veszélybe kerül, ha nem hangolják össze az érdekelt vállalatok működését – azaz az európai védelem megteremtése mögé ezúttal a gazdasági érdekek is felzárkóztak.⁶²

Ehhez járult még a koszovói tapasztalatok hatása, ahol Európa lényegében tehetetlennek bizonyult, így a konfliktus rendezésében az Egyesült Államok részvétele volt a döntő elem. Illetve ötödik tényezőként szerepet játszott a NATO jövőjéről folytatott vita, ezen belül is a NATO és az EU viszonyának kérdése. A kilencvenes évek végén Európának sem stratégiai koncepciója, sem eszközei nem voltak egy hatékony biztonság- és védelempolitika működtetéséhez – a változást e téren pedig csak azok az államok indíthatták be, amelyek rendelkeztek valamiféle stratégiai jövőképpel, és Európán túlmutató műveleti kapacitással.⁶³

---

⁵⁹ MATHIAPULOS, Margarita – GYARMATI István: „Az európai védelem felé.” In: *Európai szemle*. XI. évfolyam, 2000/2. szám. 69. p.

⁶⁰ GAZDAG 2000. 186. p.

⁶¹ Bár ez hivatalosan csak 1999. január 1-én történt meg, a St. Malo-i találkozó idején már biztosra vehető volt, hogy sor fog rá kerülni. MATHIAPULOS – GYARMATI 69. p.

⁶² MATHIAPULOS – GYARMATI 69. p.

⁶³ MATHIAPULOS – GYARMATI 69–70. p.

A „3D” problémája

A St. Malo-i nyilatkozatot követően egyre élesebben jelentek meg az Egyesült Államok aggodalmai az önállósulás útjára lépett CFSP kapcsán.⁶⁴ Ezeket híres cikkében Madeleine Albright amerikai külügyminiszter foglalta össze a „3D veszélye” néven,⁶⁵ ahol a megfogalmazásban szereplő 3D közül az első a *decoupling*, a „szétkapcsolódás” problémája, amelynek van egy politikai és egy stratégiai dimenziója. Előbbi az EU második pillérének fejlődésével arányosan nő, ahogy a CESDP egyre inkább az önállóság felé mutat. A stratégiai dimenzió pedig a katonai–védelmi képességekben meglevő, egyre jelentősebb különbségeket érinti, ami az európai szövetségeseknek az Egyesült Államokénál lényegesen alacsonyabb védelmi kiadásával függ össze. (lásd később)⁶⁶

A második D a *discrimination* veszélyére, azaz a nem EU-tag NATO tagállamok esetleges hátrányos megkülönböztetésére figyelmeztet. Ami nyilvánvalóan főképp az Egyesült Államok diszkriminálását jelentené – ennek kapcsán az EU számára az igazi feladatot távlati feladatot az jelenteti, hogy szükség esetén használhassa ugyan a NATO eszközeit, de az Egyesült Államok ne emelhesse vétőt minden esetben.⁶⁷

A harmadik D pedig a *duplication* rövidítése, amely azzal függ össze, hogy lehetőség szerint el kell kerülni a már létező struktúrák szükségtelen megkettőzését. Mivel ugyanis az európai államok nem új egységeket szándékoztak felállítani, hanem már meglévő gyorsreagálású erőiket ajánlották volna fel a NATO mellett az EU-nak is, ez értelemszerűen gyengítette volna a NATO-t.⁶⁸

Folytatódó ellentétek?

A találkozó követő évek optimista elemzései azonban mára némileg árnyaltabbá váltak. A brit magatartás megváltozása ugyanis nem jelentette automatikusan az egységes védelem megvalósulását. A műveleti képességek megerősítésében konszenzus

⁶⁴ SZÉCHY Balázs: „Az Európai Biztonsági és Védelmi Politika (ESDP) és a NATO.” In: *Európai Tükör*. 2001. évi 5. sz. 3. p.

⁶⁵ ALBRIGHT, Madeleine: „The right balance will secure NATO's future.” *Financial Times*, 1998. december 7.

⁶⁶ GAZDAG 2000. 208. p.

⁶⁷ MATHIAPULOS – GYARMATI 71. p.

⁶⁸ MATHIAPULOS – GYARMATI 70. p.

volt ugyan Nagy-Britannia és Franciaország között, ám az így kialakítandó képességek felhasználásáról erősen eltértek a vélemények. Nagy-Britannia (erős amerikai háttértámogatással) a hangsúlyt a létrehozandó műveleti képességekre helyezte, abból kiindulva, hogy azok végső soron a NATO megerősítését kell, hogy szolgálják. Ennek megfelelően Blair a képességek kialakítása mellett igyekezett elkerülni azok betagozását az EU struktúráiba.⁶⁹

Ezzel szemben Franciaország az eddigi bevált uniós gyakorlatot követve azt a politikát követte, hogy az intézményi oldal fejlesztését helyezte előtérbe. Mégpedig abból a megfontolásból, hogy aminek egyszer megkezdődik az integrációja, az mintegy „önálló életre kel,” és végérvényesen betagozódik az Unió keretei közé – ez pedig remélhetőleg elegendő lesz a kialakítandó képességek autonómiájának (más szóval a NATO-tól való függetlenségének) megtartására.⁷⁰

A kölni Európai Tanács

A St. Malo-i javaslatot Németország 1999 első felében továbbfejlesztette, majd a német elnökséget lezáró, június 3-4-én tartott kölni Európai Tanács ülésén elfogadták az erről szóló javaslatot. A kölni nyilatkozat használja először a „közös európai biztonság és védelempolitika” (CESDP⁷¹) kifejezést – ez jelzi a hangsúly eltolódását a védelmi kérdések felé.

A határozatban rögzítették, hogy az EU-nak rendelkeznie kell a CFSP/CESDP végrehajtásához szükséges eszközökkel.⁷² A kollektív védelem továbbra is megmaradt a NATO keretein belül, míg a közös védelempolitika vonatkozásában a kölni dokumentum a válságmegelőzéshez és válságkezeléshez szükséges döntési és cselekvési képességekre, illetve intézményi struktúrákra koncentrált.⁷³

---

⁶⁹ VINCZE 19.p.

⁷⁰ VINCZE 19. p.

⁷¹ Common European Security and Defence Policy.

⁷² GAZDAG 2000. 188. p.

⁷³ VINCZE 20. p.

A NATO eszközeinek esetleges igénybevétele kapcsán az a megállapodás született, hogy az Unió minden alkalommal esetenként dönt majd arról, hogy a közös műveletet önállóan, vagy NATO képességek bevonásával kívánja-e végrehajtani.

A semlegességüket féltő tagállamok aggályait, illetve a transzatlanti viszonytal kapcsolatos aggodalmakat a nyilatkozat azzal próbálta enyhíteni, hogy hangsúlyozta a nem EU-tag NATO szövetségesek minél szélesebb bevonásának lehetőségét, és kiemelte a CESDP nem katonai vonatkozásainak fontosságát.⁷⁴

A WEU tekintetében a tagállamok megbízták az Általános Ügyek Tanácsát, hogy készítse elő a WEU petersbergi típusú funkcióinak az EU által történő átvételét. Erre 2000 végéig tűzték ki határidőként – sikeres teljesítés esetére a dokumentum befejezettnek nyilvánítja a WEU működését.⁷⁵

A WEU válasza

A WEU 1999. október 18–19-én tartott Parlamenti Közgyűlése üdvözölte a kölni nyilatkozatot. Az európai védelem létrehozásával kapcsolatban a Közgyűlés kinyilvánította, hogy ehhez minden hatáskörrel rendelkező szerv együttműködésére, és parlamenti ellenőrzésére van szükség.⁷⁶

A megfogalmazott kérdések és kritikák között fontos helyet foglalt el, hogy meg kellene határozni az EU fejlődésének célját, ugyanis hosszabb távon ehhez kell igazodnia a biztonság és védelem kérdésének is. Hiányosságként említették, hogy meg kell oldani a nem EU-tag NATO tagállamok bevonását a döntéshozatalba, illetve hogy a kölni dokumentum nem rendelkezett a műveleti képességek kiépítéséhez szükséges forrásokról, illetve a leendő európai fegyverkezési szervezetről sem.⁷⁷

Egy hónappal később, a WEU külügyi és védelmi minisztereinek 1999. november 22–23-i luxemburgi találkozóján a tagállamok áttekintést készítettek a petersbergi feladatokhoz rendelkezésükre álló erőkről, eszközökről, tervezési és döntéshozói

---

⁷⁴ VINCZE 20. p.

⁷⁵ VINCZE 75. p. Ezzel pedig véget értek azok a viták is, amelyek a WEU mandátumának lejáratáról szóltak. Mind az 1948-as párizsi szerződést, mind pedig ennek 1954-ben módosított változatát (Brüsszeli Szerződés) 50 évre kötötték, így nem volt tisztázott, a WEU-szerződés pontosan mikor is fog lejámi. GAZDAG 2000. 189. p.

⁷⁶ GAZDAG 2000. 189. p.

kapacitásokról.⁷⁸ A luxemburgi találkozó engedélyezte az EU számára az összes WEU tevékenység átadását,⁷⁹ beleértve a Katonai Törzset is. A komoly elemzési illetve tudományos háttérrel jelentő torrejoni Műholdközpont és a Biztonsági Tanulmányok Intézetének átadásáról ekkor még nem született döntés, a WEU csak annyit ígért meg, hogy az ezekre vonatkozó EU kéréseket ugyanolyan prioritással kezelik, mintha a WEU Tanácsától érkeznének.⁸⁰

A kollektív képességeket illetően hiányosságokat fogalmazták meg a stratégiai hírszerzés és stratégiai tervezés területén, míg a műveleti képességek közül elsősorban a rendelkezésre állás, bevethetőség, stratégiai mobilitás, fenntarthatóság, túlélési képesség interoperabilitás és műveleti hatékonyság területén sürgettek további intézkedéseket. Javítani kellett ezen kívül a többnemzetiségű műveleti és haderő-parancsnokságok vezetési, irányítási és kommunikációs képességein, illetve a parancsnokságok bevethetőségén.⁸¹

---

⁷⁷ GAZDAG 2000. 190. p.

⁷⁸ GAZDAG 2000.190. p.

⁷⁹ VINCZE 79–80. p.

⁸⁰ VINCZE 79–80. p.

⁸¹ VINCZE 85. p.

A helsinki Európai Tanács (1999. december 10–11.)

Az Európai Unió 1999. december 10–11-én Helsinkiben tartott csúcsértekezletén alapvető változások történtek a CFSP területén. Erre utalt az is, hogy a helsinki dokumentum⁸² már következetesen Közös Európai Biztonság- és Védelempolitikáról (angolul CESDP⁸³) beszélt, kiemelt hangsúlyt helyezve ezzel a biztonságpolitikán belül a védelem kérdésére. A Helsinkiben hozott döntések megteremtik a lehetőséget az Európai Tanács amszterdami és kölni ülésein megfogalmazott elvek gyakorlati megvalósítására, mégpedig a NATO jelentette támogatás felhasználásával.

A kollektív védelem kérdése

Helsinkiben döntés született arról, hogy nem jön létre önálló európai uniós hadsereg, a kontinens védelmének alapja továbbra is a NATO marad. A kollektív védelemben betöltött szerepe mellett a Tanács hangsúlyozta a NATO fontosságát a kialakuló válságok kezelésében is.⁸⁴ „A NATO a kollektív védelem alapját képezi tagállamai számára, és a jövőben is fontos szerepet fog játszani a válságkezelésben.”⁸⁵ A hangsúlyos deklaráció mögött az Egyesült Államok el nem idegenítésének szándéka húzódott meg.

Ennek megfelelően kiemelték, hogy a CESDP kialakítása illetve fejlesztése nem érinti a Washingtoni Szerződés V. cikke, és a Brüsszeli Szerződés V. cikke hatálya alá tartozó kötelezettségvállalásokat – a megfogalmazás utal az önállósuló európai kül- és biztonságpolitika kapcsán felmerülő aggodalmakra, melyek a „transzatlanti szakadás” veszélye körül összpontosultak.

---

⁸² *Presidency Conclusions. Helsinki European Council 10 and 11 December 1999.* Press release: Brussels (11/12/1999) Nr: 00300/1/99. Elérhető: http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/europeancouncil/pdf/hel_en.pdf Letöltés ideje: 2007. október 26.

⁸³ Common European Security and Defence Policy.

⁸⁴ Annex IV, to the Presidency Conclusions. Helsinki European Council 10 and 11 December 1999.

⁸⁵ PÓTI –TÁLAS 91. p.

A tagállamok elhatározták, hogy kifejlesztik mindazokat a módozatokat és eljárásokat, melyekkel az EU és a NATO között teljeskörű, ugyanakkor átlátható konzultációt és együttműködést lehet kialakítani, figyelembe véve minden egyes EU-tagállam érdekeit.⁸⁶

Válságkezelés

A CESDP fő feladatát abban határozták meg, hogy amennyiben a NATO mint egész nem kíván beavatkozni egy adott válságba, az EU képes legyen önálló katonai műveleteket indítani a válság rendezése érdekében. Ezeket az akciókat természetesen az ENSZ Alapokmányának és az EBESZ Európai Biztonsági Chartájának alapelveivel összhangban fogják végrehajtani.

Ennek kiegészítése érdekében a tagállamok egyetértettek abban, hogy létre kell hozni azokat a struktúrákat, melyekkel – nem veszélyeztetve az Unió döntéshozatali autonómiáját – az európai nem EU-tag NATO tagállamok, illetve adott esetben más, érdekelt országok is részt vehessenek az Unió katonai válságkezelő műveleteiben.

A nem-katonai jellegű válságkezelés elősegítése érdekében pedig ki kell dolgozni mindazon eszközök és erőforrások⁸⁷ hatékony együttműködésének lehetőségeit, amelyek az Unió tagállamainak rendelkezésére állnak.⁸⁸

A kialakítandó katonai képességek⁸⁹

A fentiek eléréséhez a tagállamok fő célként (Headline Goal) kitűzték, hogy 2003-ig létre kell hozni egy körülbelül 15 dandárból álló, 50-60.000 fős katonai erőt, amely képes a petersbergi feladatok teljes skálájának végrehajtására, beleértve a legnagyobb követelményeket támasztó műveleteket is.⁹⁰ Az EU-nak képessé kell válnia, hogy ennek

---

⁸⁶ PÓTI –TÁLAS 89. p.

⁸⁷ Egyaránt értve ezalatt a katonai és polgári eszközöket és erőforrásokat.

⁸⁸ PÓTI –TÁLAS 89. p.

⁸⁹ Az uniós terminológiában a „képesség” (capability) gyűjtőnév, amely egyszerre jelenti mindazon módszereket, anyagi, és technikai eszközöket, az ezek működtetésére megfelelően kiképzett személyzetet, valamint a beszerzéshez és fenntartáshoz rendelt anyagi forrásokat, melyek egy adott feladat elvégzéséhez szükségesek.

⁹⁰ HEISBOURG, François (szerk.): *Az európai védelem felé*. [Ford.] Védelmi Tanulmányok 37. szám. Bp., 2000, SVKI 75. p. Azaz a hagyományos békefenntartói és megfigyelői feladatok mellett a – szükség esetén fegyveres erő alkalmazásával végzett – béke-kikényszerítést is.

az alakulatnak egy részét, vagy szükség esetén a teljes erőt két hónapon belül telepítse, és a hadművelleti területen egy éven át működtesse. Ehhez bizonyos kisebb létszámú egységeket folyamatosan harckészültségben kell tartani, hogy adott esetben napok alatt bevetethetők legyenek, amíg a főerő felkészül a műveletre.⁹¹

A döntés nem önálló európai hadsereg felállítását jelentette, hanem egységes európai standardok alapján kialakítandó tagállami katonai egységeket, melyeket szükség esetén az Európai Unió bevethet a CESDP megvalósítása érdekében.⁹²

Határoztak továbbá néhány alapvető katonai képesség kifejlesztéséről is, melyekkel az Unió tagállamai egyáltalán nem, vagy csak nagyon kezdetleges formában rendelkeztek. Ide tartozik a

- vezetés és irányítás⁹³
- hírszerzés és felderítés
- telepíthetőség
- fenntarthatóság
- interoperabilitás⁹⁴
- rugalmasság
- mozgékonyság
- túlélési képességek

Az elvégzendő feladatok meghatározása mellett kiemelt figyelmet fordítottak azokra az intézkedésekre is, amelyeket a WEU egyes tagállamai már korábban megkezdtek saját katonai képességeik javítása érdekében. Ezek közül a legfontosabbak a következők:

---

⁹¹ HEISBOURG 76. p.

⁹² GAZDAG 2000 191. p.

⁹³ Azaz hogy az Unió képes legyen a hadművelleti területre telepíteni egy olyan egységes vezetési és irányítási kapacitást, amely megfelelően tudja koordinálni a csapatok tevékenységét. Szemléletes példa erre az Egyesült Államok telepíthető vezetési pontja, az USS Mount Whitney parancsnoki hajó, amely a CJTF műveleteket irányítja. Bővebben lásd itt: *USS Mount Whitney. (LCC-20)* <http://navysite.de/ships/lcc20.htm#notes> illetve *LCC-20 Mount Whitney.* <http://www.globalsecurity.org/military/agency/navy/lcc-20.htm>

⁹⁴ Azaz hogy a bevetett alakulatok képesek legyenek zavartalanul együttműködni egymással. Számos tényező tartozik ide, a közös nyelv (angol) megfelelő szintű ismeretétől kezdve az egységes térkép- és rádiójelzéseken át a szabványosított üzemanyagtöltő-csatlakozók bevezetéséig.

- katonai megfigyelő és korai előrejelző rendszerek kialakítása, és összehangolt működtetése
- biztosítani más tagállamok tisztjei számára, hogy bekapcsolódhassanak a nemzeti főparancsnokságok munkájába (interoperabilitás javítása)
- a már meglévő európai többnemzetiségű erők gyorsreagálási képességének megerősítése
- előkészületek egy európai légi szállítási parancsokság létrehozására
- az állandóan bevethető csapatok számának növelése
- stratégiai légi és tengeri szállítási kapacitás fejlesztése

Nem katonai válságkezelés

Noha jelen disszertáció elsősorban az EU katonai képességeinek fejlődésével foglalkozik, az előszóban foglaltak értelmében nem kerülhető meg a civil válságkezelési képességek legalább áttekintés-jellegű ismertetése sem, egyszerűen azért nem, mert az uniós védelempolitika fő céljának számító válságkezelési feladatok ellátásában a nem katonai képességeknek is komoly, egyre növekvő szerep jut.

A nem-katonai jellegű válságok kezelése, más néven civil válságkezelés sajátos terület. Egyrészt az Unió első (a közösségi elemek) és második (közös kül- és biztonságpolitika) pillére között helyezkedik el, a fogalom viszont sokkal tágabb, mint a humanitárius támogatásé, ti. magában foglal számos egyéb tevékenységet is,⁹⁵ noha a gyors reakció szándéka itt is alapvető.⁹⁶

Miután az amszterdami szerződésben az EU magáénak ismerte el a petersbergi feladatokat, az 1999-es kölni csúcson megbízták a Tanácsot, hogy mélységében dolgozzon ki egy átfogó biztonságértelmezést annak érdekében, hogy a tagállamok nem katonai válságkezelési eszközeit a lehető leghatékonyabban lehessen koordinálni.

---

⁹⁵ Például humanitárius segítségnyújtás, választási megfigyelés, közigazgatási és jogi újjáépítés, polgári rendőri feladatok, kutatás-mentés, aknamentesítés, menekültek hazatérésének segítése, fegyverzetbegyűjtés, stb. In: BARLA Ildikó, Dr.: *Katasztrófavédelem az Európai Unióban*. Védelmi Tanulmányok 51. szám. Bp., 2003, 95. p.

⁹⁶ BARLA 95–96. p.

Felállítottak egy biztonsági munkacsoportot (SWG⁹⁷), amely a Tanács Titkárságával és a Bizottsággal együttműködve összeállította a tagállami nem katonai válságkezelési eszközök listáját annak megfelelő bontásban, hogy azok az első, a második, vagy éppen mindkét pillér alárendeltségébe tartoznak-e.⁹⁸

A kölni európai tanácsi lépésekre természetesen nagy hatást gyakoroltak a koszovói események a civil válságkezelési képességek vonatkozásában is. A NATO-beavatkozást követő UNMIK misszió tervezése kapcsán ugyanis kiderült, hogy az uniós tagállamok igen nehezen tudnak csak megfelelő számú rendőrt küldeni Koszovóba. Erre reagálva kezdte meg az SWG a tagállami civil képességek felmérését. Az eredmény egy rendkívül hosszú és tág felsorolás lett - a tagsági ígérettől kezdve a határőrizet fejlesztéséig - mindazokról az eszközökről, szakpolitikákról és eljárásokról, amelyeket az EU felhasználhat válság-megelőzési, válságkezelési, vagy éppen konfliktus utáni helyzetekben.

A listák alapján nem katonai jellegű válságkezelési műveletek igen széles területén az Unió tagállamai jelentős mennyiségű eszközzel és tapasztalattal rendelkeznek, mind egyénileg, mind uniós szinten. Az együttműködési és gyors reagálási képességen azonban még javítani kellett. Ennek értelmében Helsinkiben összeállítottak egy akciótervet a nem katonai válságkezelési képességek továbbfejlesztésére.⁹⁹

Kitűzött célok

- javítani az együttműködést és a reakciókészséget a nemzeti, kormányzati és nem kormányzati szervek között, kiszűrve a párhuzamosságokat.¹⁰⁰
- fokozni az EU szerepét más szervek, pl. az ENSZ vagy az EBESZ válságkezelési tevékenységében.
- biztosítani az Unió három pillére közti koherenciát.

---

⁹⁷ Security Working Group

⁹⁸ NOWAK, Agnieszka: „Civilian crisis management within ESDP.” In: NOWAK, Agnieszka (ed.): *Civilian crisis management: the EU way*. Chaillot Paper No. 90. June 2006, Paris, EU Institute for Security Studies. 17-18. p.

⁹⁹ *Presidency Report on Non-Military Crisis Management of the European Union*. Helsinki European Council Presidency Conclusions, Annex 2 to Annex IV. Elérhető: http://www.europarl.europa.eu/summits/hel2_en.htm#IVb Letöltés ideje: 2007. október 26.

Intézkedések a megvalósításra

- Létre kell hozni olyan gyorsreagálási képességeket,¹⁰¹ amelyek nem csak az EU, de más vezető nemzetközi szervezet (értve ezalatt főképp az ENSZ-t, ill. az EBESZ-t) kérésére is bevetethők, illetve szükség esetén önálló EU-műveletre is alkalmasak.
- A tagállami képességekről készült listákat folyamatosan frissíteni kell, hogy mindig pontos kép álljon rendelkezésre a felhasználható erőkről és képességekről. A résztvevő tagállamok illetve EU-intézmények igény esetén megjelölhetik, melyek azok a területek, ahol különleges szakértelemmel rendelkeznek.
- Minderre egységes adatbázist kell létrehozni.
- Tanulmányozni kell a tagállamok kollektív válságkezelési célkitűzéseit. Ennek érdekében a portugál Elnökség a főtítkárral/főképviselelvel együtt megbízást kapott, hogy vizsgálja meg egy adott létszámú civil rendőri erő rövid reakcióidővel történő bevetethetőségének és fenntarthatóságának lehetőségét, illetve egy maximum 200 fős kutató-mentő egység 24 órán belüli bevetethetőségének módjait.
- A gyors reagálási képességek vizsgálata és kialakítása különös figyelmet kell szentelni a civil rendőri képességeknek.
- Az akcióterv keretében készülő leltár és adatbázis segítse elő az erős és gyenge területek meghatározását, támogassa a magas szintű kiképzési és alkalmazási szabványok kidolgozását, valamint – a gyors reagálási képesség elősegítési érdekében – vizsgálja meg a tagállamok közti többoldalú akciók végrehajtásának lehetőségét.¹⁰²

---

100 Mindazonáltal a résztvevők rugalmas döntési jogát az eszközök, képességek felajánlása terén fenn kell tartani.

¹⁰¹ Ide értve a szervezeti kereteket és eljárásokat, valamint az akcióban felhasználandó személyi és technikai eszközöket, továbbá ezek anyagi hátterének rugalmas biztosítását.

¹⁰² Például kombinálni az egyik tagállam fegyvertelen helikopteres mozgási lehetőségét egy másik állam állandóan bevetethető kutató-mentő egységével.

- A Tanács Titkárságának alárendeltségében létre kell hozni egy koordinációs csoportot, amely együttműködik más biztonsági szolgálatokkal. Ez működtetné az említett adatbázist, illetve szükség esetén létrehozhatja ad hoc csoportot is a kialakult válságok kezelésére. Ennek során különös figyelmet kell fordítani a bizottsággal, főképp pedig az ECHO-val¹⁰³ való együttműködésre.
- Létre kell hozni mindazokat a pénzügyi szerveket¹⁰⁴, melyek alkalmasak a megfelelő anyagi támogatás minél gyorsabb biztosítására, adott esetben társadalmi szerveket is bevonva.¹⁰⁵

A fentiek mellett a pillérek közti koherencia fenntartása érdekében szükség van egységes szemlélet kialakítására a nemzeti és kollektív nem-katonai eszközök irányításáról, valamint alkalmazásuk és finanszírozásuk módjáról. Ki kell alakítani az ehhez szükséges szaktanácsadási szerveket is. Ehhez igénybe lehet venni az egyes tagállamok szakértőit is.¹⁰⁶

Az akcióterv négy fő területet határozott meg a civil válságkezelés számára: rendőrség, „joguralom” (rule of law), polgári közigazgatás és polgári védelem. A négy prioritást a feirai európai tanácson jóvá is hagyták, így a továbbiakban ezek mentén zajlott és zajlik a civil válságkezelési képességek fejlesztése.¹⁰⁷

¹⁰³ Az ECHO a Bizottságnak egy 1992 óta létező speciális szerve, amely a harmadik országoknak nyújtott támogatások kiutalása során lehetővé teszi a vészhelyzetek esetén való rugalmas reagálást. Fő feladatát az 1257/96-os, a humanitárius segítségnyújtásról szóló rendelet 2 a) cikke határozza meg: „... az élet megmentése, és megőrzése válságos helyzetek, és azok közvetlen utóhatásai, valamint .... természeti katasztrófák esetén.” Az ECHO jelenleg több mint 80 országban nyújt anyagi támogatást. Pl. Törökország az 1999-es földrengés után 4 millió eurót kapott, 2000-ben Afganisztán, Pakisztán és Irán 21,572 millió euró, a Balkán 98,7 millió euró, a Kongói Demokratikus Köztársaság 20 millió euró segélyt és támogatást kapott. BARLA 92. p.

¹⁰⁴ Pl. Gyorsreagálási Pénzügyi Alapok Bizottsága.

¹⁰⁵ A helsinki döntés nyomán az Unió a 2001. február 26-án kibocsátott 381/2001-es rendelettel létrehozott egy gyorsreagálási mechanizmust (Rapid Reaction Mechanism), amely lehetővé teszi, hogy a Közösség pénzügyi eszközökkel a világ bármely részén rövid, maximum 6 hónapos beavatkozást hajtson végre „a közrend és a személyek biztonságát fenyegető támadások közvetlen veszélye esetén.” BARLA 96. p.

¹⁰⁶ PÓTI – TÁLÁS 97–98. p.

¹⁰⁷ NOWAK 19. p.

A CESDP új háttérintézményei

Helsinkiben kialakították a CESDP kibővült feladatkörének elvégzésére alkalmas intézményi hátteret is. Az újonnan létrejött szervezetek a Tanács és a CFSP főmegbízott alárendeltségében ideiglenes jelleggel 2000 márciusától kezdtek működni,¹⁰⁸ végleges struktúrájukról pedig a 2000-es nizzai csúcs rendelkezett.

Politikai és Biztonsági Bizottság

A Politikai és Biztonsági Bizottság (PSC¹⁰⁹) a tagállamok nagyköveti szintű képviselőiből, a politikai igazgatókból álló testület. A CFSP minden területén illetékes, a közösség hatáskörébe tartozó kérdésekben azonban egyedül nem dönthet. A PSC az ESDP fő felelőse is, válsághelyzet esetén a Tanács felhatalmazásával a PSC gyakorolja a válságkezelő műveletek feletti politikai és stratégiai irányítást. A hatékonyság érdekében minél gyorsabb döntéshozatali rendszert kell kialakítani. Konkrét katonai kérdésekben a Katonai Bizottság dönt, amelynek a PSC javaslatokat tehet.¹¹⁰

A működési tapasztalatok alapján a CFSP-ESDP vonatkozású kérdésekben az Általános Ügyek Tanácsa után a PSC a legfontosabb szerv, erre utal az is, hogy ülésein a Bizottság minden esetben képviselteti magát.¹¹¹

Katonai Bizottság

A Katonai Bizottság (EUMC¹¹²) a tagállamok vezérkari főnökeiből, illetve azok képviselőiből álló, vezérkari főnöki szinten működő szervezet, amely eseti jelleggel, a szükségleteknek megfelelően ülésezik. A Katonai Bizottság ajánlásokat tehet a PSC-nek, többek között a katonai akciók és a műveleti tervezés általános kidolgozására – azzal együtt, hogy a hadműveleti tervezés mindig az adott műveletre kinevezett műveleti parancsok feladata. Az EUMC másik fő feladata, hogy irányítja a Katonai Törzs munkáját. A Katonai Bizottság elnöke részt vehet a Tanács ülésein, amikor

---

¹⁰⁸ GAZDAG 2000. 192. p.

¹⁰⁹ Political and Security Committee

¹¹⁰ Annex IV, to the Presidency Conclusions. Helsinki European Council 10 and 11 December 1999.

¹¹¹ GAZDAG 2006, 367. p.

¹¹² Military Committee

védelmi tárgyú döntéshozatal zajlik.¹¹³ Fontos elem, hogy az EUMC konszenzussal dönt.¹¹⁴

Katonai Törzs

A Katonai Törzs (EUMS¹¹⁵) a tagállamok által delegált katonai szakértőkből tevődik össze. Feladata a CESDP támogatása, beleértve az Európai Unió válságkezelő műveleteinek tervezését és vezetését. A Katonai Törzs hatáskörébe tartozik a válságok kialakulásának korai előrejelzése, a helyzetelemzés és a petersbergi feladatok stratégiájának tervezése is. Utóbbiba beletartozik a műveletek végrehajtásához szükséges tagállami, illetve többnemzetiségű egységek kiválasztása is¹¹⁶ – értelemszerűen csak a tagállamok által rendelkezésre bocsátott alakulatok közül.

Noha az EUMS eredetileg csak mintegy harminc tagállami szakértőből állt, a folyamatosan növekvő számú és bonyolultságú feladat megkövetelte a létszám növekedését. Jelen disszertáció lezárásának idejére a Törzs közel százötven fős szervezetté vált, melynek öt fő egységből áll, ezek a Politika és Tervezés, a Felderítés, a Műveletek és Gyakorlatok, a Logisztika és Források, valamint a Kommunikáció és Információ részlegek.¹¹⁷

---

¹¹³ Annex IV. to the Presidency Conclusions. Helsinki European Council 10 and 11 December 1999.

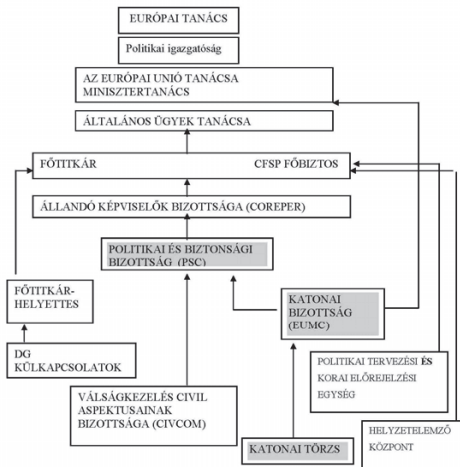
¹¹⁴ GAZDAG 2006, 367. p.

¹¹⁵ Military Staff

¹¹⁶ Annex IV. to the Presidency Conclusions. Helsinki European Council 10 and 11 December 1999

¹¹⁷ GAZDAG 2006, 367. p.

A CFSP TANÁCSI STRUKTÚRÁJA

Az újonnan létrejött szervek helye a második pillér struktúrájában¹¹⁸

Ideiglenes szervek

A Tanács 2000. márciusi határidővel létrehozta a fenti testületek első, ideiglenes változatát. Az ideiglenes PSC-nek nagyköveti szinten működve kell segítenie a CESDP jövőjére, illetve a helsinki döntések megvalósulására vonatkozó döntések előkészítését, illetve végrehajtását. Mindezt a Tanács főmegbízottjával szoros együttműködésben kell végrehajtania.

Az ideiglenes EUMC fő feladata, hogy igény szerint tanácsokkal segítse az ideiglenes PSC munkáját. A harmadik testületet, az EUMS-t viszont még ideiglenes jelleggel sem hozták létre – ennek a tisztán katonai jellegű szervezetnek a kialakítása több időt vett igénybe: ekkor még a feladatok egyértelmű meghatározására sem került sor. Átmeneti megoldásként a tagállamok által delegált katonai szakértőket osztottak be

¹¹⁸ GAZDAG 2006, 365. p. alapján

a Tanács Titkárságára. Nekik kellett segíteniük a CESDP kialakításával kapcsolatos munkát, és az ő tevékenységük jelentette a jövőendő Katonai Törzs alapját.

Szintén az átmeneti időszakra való hivatkozással megerősítették a főképviselőt abban, hogy –főtitkári pozícióját kihasználva – maximálisan vegye igénybe a WEU eszközeit a Tanácsnak való tanácsadás céljából.¹¹⁹

Együttműködés nem EU országokkal, illetve a NATO-val

A nem-EU tagállamokkal – különösen a NATO európai, ám nem EU-tag országaira, az EU-tagjelölt országokkal, illetve eseti jelleggel egyéb országokkal is – való együttműködés kidolgozása területén alapvető szempont volt az EU döntéshozatali autonómiájának sérthetatlensége.

Az EU és a NATO közötti konzultáció, átláthatóság és együttműködés kialakításáról a helsinki dokumentum nem tartalmaz konkrét részleteket, mindössze annyit jegyez meg, hogy *„Kezdetben a kapcsolatok informális alapon fejlődnek a főtitkár/közös kül- és biztonságpolitikai főképviselő és a NATO főtitkára között.”*¹²⁰ Egyelőre nem született tehát megoldás az ESDI¹²¹ és a CESDP¹²² tagállami, intézményi és feladatkör-beli párhuzamosságainak kezelésére.¹²³

Műveleti együttműködés

A helsinki döntés értelmében amennyiben a Tanács úgy határoz, hogy katonai műveletet indít egy válsághelyzet kezelésére, és az akció NATO eszközöket és képességeket is igénybe venne, úgy a nem EU-tag NATO tagállamoknak automatikusan jár a részvétel joga, arról pedig, hogy ezzel élnek-e, maguk dönthetnek. Ha az Unió nem szándékozik NATO képességeket használni, a Tanács határozata alapján akkor is felkérést kaphatnak a részvételre.¹²⁴

---

¹¹⁹ PÓTI –TÁLAS 94–95. p.

¹²⁰ Idézi: PÓTI – TÁLAS 96. p.

¹²¹ A NATO-n belül

¹²² Az EU-n belül

¹²³ GAZDAG 2000, 192. p.

¹²⁴ GAZDAG 2000, 192. p.

A nem-NATO tag EU-tagjelölt országok szintén a Tanács eseti felkérése alapján vehetnek részt a műveletekben. Ugyanez vonatkozik Oroszországra, Ukrajnára, valamint más, az Unióval párbeszédet folytató államokra is.

Egy esetleges katonai művelet során minden nem uniós állam, mely jelentős erővel járult hozzá az akcióhoz, egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel fog rendelkezni, mint a résztvevő EU-tagállamok – a fentiek értelmében azonban ez nem érintheti az EU döntéshozatali autonómiáját. A műveletek napi vezetését egy ad hoc jelleggel felálló bizottság fogja végezni, melyben minden EU-tagállam automatikusan részt vehet (függetlenül attól, hogy képviselteti-e magát az adott műveletben), a napi irányításba azonban csak a tényleges hozzájárulást nyújtó országok szólhatnak bele.

Az EU és NATO együttműködésére Helsinkiben felvázolt tervek valójában közel sem feleltek meg a NATO elképzeléseinek, különösen ami az Egyesült Államokat és főképp Törökországot illette. Így Helsinki után még több, mint három évnek kellett elteltie, míg számos kompromisszum árán végül sikerült tető alá hozni az EU és a NATO válságkezelési műveleti együttműködésére vonatkozó ún. „Berlin Plusz” megállapodást. (Bővebben lásd a vonatkozó fejezetben.)

A Headline Goal elérésének katonai nehézségei

A „fő célként” meghatározott, 50–60.000 fős, 60 napon belül bárhol bevethető, és ott egy évig működőképes alakulat létrehozása több kérdést is felvetett, amire a helsinki értekezleten nem született válasz.

Létszám

Helsinkiben nem határozták meg egyértelműen, hogy az 50–60.000 fős létszám ennyi harcoló katonát jelent, vagy ebben benne vannak a kiszolgáló, támogató, stb. alakulatok is. Ha igen, akkor kérdéses, hogy az erők elegendőek-e a petersbergi feladatok teljes körének¹²⁵ végrehajtásához. A fegyveres erők összetétele ugyanis általánosan úgy alakul, hogy

- egyharmad logisztikai rész
- egyharmad harci támogató erők
- egyharmad manőverező és harci kötelék¹²⁶

A Helsinkiben meghatározott létszám a fentiek értelmében azt jelentené, hogy legfeljebb 20.000 harcoló katona állna rendelkezésre, ami pedig nyilvánvalóan nem elegendő a kitűzött célok eléréséhez.¹²⁷ Egy ekkora erő képes ugyan átvenni a NATO-tól például a boszniai SFOR műveleteket, ahol „csak” a már kikényszerített béke fenntartása, illetve az újjáépítés a feladat, ám egy ellenséges környezetben végrehajtott akcióhoz nyilvánvalóan nem elegendő.

---

¹²⁵ Amibe a békefenntartás mellett a béke-kikényszerítés is beletartozik.

¹²⁶ HEISBOURG 76. p.

¹²⁷ Összehasonlításképpen érdemes megvizsgálni a kilencvenes évek két legnagyobb méretű békefenntartó műveletét. A volt Jugoszlávia területén zajló UNPROFOR akcióban kb. 38.599 katona vett részt (továbbá 803 rendőr, 2017 külföldi civil alkalmazott és 2615 helyi lakos). http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_p.htm. Az 1993. május és 1995. március között zajló szomáliai UNOSOM II. művelet kb. 28.000 katonát igényelt. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosom2p.htm>. Pedig mindkét esetben „csak” békefenntartás, nem pedig béke-kikényszerítés volt a fő feladat.

Amennyiben a Helsinkiben meghatározott létszámot viszont a harcoló alakulatok számára értjük, úgy a fentiek értelmében az Európai Uniónak egy 150–180.000 fős erőre volna szüksége a kitűzött cél eléréséhez.

Készenléti idő

Hasonlóan tisztázatlan maradt a készenléti idő kérdése is. A helsinki döntés értelmében az EU erőinek egy adott területen egy éven át működőképesnek kell maradniuk. Mivel azonban előfordulhat, hogy a következő évben már másutt volna szükség az EU beavatkozására, nem kerülhető meg a váltás problémája.

Megállapítható, hogy a folyamatos működőképesség fenntartásához legalább háromszoros létszámkeret szükséges: elméletileg 60.000 fő tartózkodik éppen a műveleti területen, 60.000 fő kiképzése folyik, és 60.000 főt vontak haza és képeznek ki egyéb feladatokra. Ehhez jönne még a harctéri veszteségek, illetve rendelkezési állományból egyéb okokból (betegség, elöléptetés, stb.) kiesett személyek pótlása is.¹²⁸

Az előbbieket kapcsán fontos megemlíteni, hogy a legtöbb tagállam létszám-okokból adódóan sem engedheti meg magának, hogy a súlyos veszteségeket szenvedett alakulatokat újra feltöltse, és visszaküldje a harctérre. Az EU 15 (2004 májusától kezdve 25, 2007. január 1-től kezdve 27) tagállama közül csak nyolcnak van teljesen hivatásos hadereje,¹²⁹ a többi államban a hadsereg nagyobb részét sorállományú katonák alkotják – akiket viszont politikai okokból általában csak belföldi feladatokra vetnek be.

További problémát jelent, hogy a jelenlegi konfliktusokat komparatív módon vizsgálva egyáltalán nem biztos, hogy a tervezett egyéves jelenlét elegendő volna a válság végleges rendezéséhez.¹³⁰

Az alábbiakban megkíséreljük áttekinteni azokat a tényezőket, amelyek a helsinki célkitűzésekből kiindulva meghatároznák a tervezett 50-60.000 fős haderő légi és tengeri támogatásához szükséges erők nagyságát és felépítését.

---

¹²⁸ HEISBOURG 76-77. p.

¹²⁹ Belgium, Luxemburg, Hollandia, Egyesült Királyság, Írország, Franciaország, Spanyolország, Portugália.

¹³⁰ HEISBOURG 77. p. A volt Jugoszlávia területén például 1992. márciusa óta zajlanak különféle ENSZ békefenntartó erők. Szomáliában közel három évig voltak jelen az ENSZ békefenntartók, 1992. április és 1995. március között. A ruandai akció két és fél évig tartott (1993. október – 1995. március), a

A szükséges légierő

A tervezett 50–60.000 fős európai haderő a petersbergi feladatok teljes skálájának végrehajtására természetesen csak akkor lehet alkalmas, ha megfelelő légi támogatással is rendelkezik. Ebben a közvetlen harci repülőgépeken túl beletartoznak vadászrepülőgépek, légi utántöltő repülőgépek, elektronikai hadviselés folytatására alkalmas repülőgépek,¹³¹ a stratégiai mobilitást biztosító szállító repülőgépek, stb.

Egy 15 dandárból álló haderőnek körülbelül 300 harci repülőgépre van szüksége a megfelelő légi támogatáshoz.¹³² Ehhez kell még hozzászámítani az egyéb támogató gépeket. A szokásos arányok szerint a harci és támogató repülőgépek aránya körülbelül 60:40, azaz a Headline Goal-ban meghatározott haderőhöz tartozó hatékony légierőt megközelítőleg 480–500 repülőgépből lehetne létrehozni.¹³³

A koszovói konfliktus fontos tanulságokkal szolgált abban a tekintetben, hogy bár Európa nem szenved hiányt csapásmérésre alkalmas harci repülőgépekből, nagy hiány mutatkozott úgynevezett támogató repülőgépekből¹³⁴ – többek között ezért is volt elengedhetetlen az Egyesült Államok részvétele a rendezésben.

Koszovóban ugyancsak komoly nehézséget jelentett, hogy a hadszíntérre vezényelt légierők (beleértve az amerikai egységeket is!) a tervezettnél sokkal hamarabb használták el nagy pontosságú fegyvereiket.¹³⁵ Mindenképp szükséges lesz tehát a felállítandó többnemzetiségű repülőerő lőszer- és hadianyag-igényeinek összehangolása.¹³⁶

---

kambodzsai majdnem két évig (1991. október – 1993. szeptember), stb. GAZDAG Ferenc (szerk.): *Biztonságpolitika*. Bp., 2001, SVKH 390–391. p.

¹³¹ Ezek feladata volna az ellenséges légvédelem lokátorainak megbénítása, az ellenséges kommunikáció zavarása illetve lehallgatása, stb. Az elektronikai harci repülőgépe legismertebb típusai az amerikai Grumman EA-6 Prowler, illetve az orosz Iljusin Il-20.

¹³² HEISBOURG 77. p.

¹³³ HEISBOURG 78. p.

¹³⁴ OEW: offenzív elektronikai hadviselésre alkalmas repülőgépek (pl. a már említett amerikai Prowler), SEAD: az ellenséges légvédelmet semlegesíteni képes gépek (pl. az amerikai F-117-es „lopakodó” bombázó, amely, mivel a legtöbb lokátor nem érzékeli, ideális az ellenséges légvédelem rombolására). C2: légi vezetés és irányítás (pl. az amerikai Boeing E-3 Sentry, vagy az orosz Il-76 „Mainstay” kódnevű változata), IFR: légi utántöltő repülőgépek. (pl. az amerikai Boeing KC-135R Stratotanker, vagy az orosz Iljusin Il-76 „Midas” kódnevű utántöltő változata).

¹³⁵ Manőverező robotrepülőgépek, lézervezérlésű bombák, stb.

¹³⁶ HEISBOURG 78. p.

Pilóta nélküli repülőeszközök

A tagállamok képviselői több fórumon is foglalkoztak az európai államok gyenge felderítési kapacitásával. Ennek javítására többek között nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a pilóta nélküli repülőeszközök (UAV¹³⁷) fejlesztésére.

Jelenleg az Európai Unió tagjai közül tíz állam rendelkezik ilyen eszközökkel,¹³⁸ tizenegyedikként Finnország tervezi izraeli Ranger típusú UAV-k gyártását, ezenkívül pedig még Portugáliának van folyamatban lévő UAV programja. Nagyobb számú pilóta nélküli repülőgépe azonban csak Franciaországnak, Nagy-Britanniának és Németországnak van. A csatlakozni szándékozó közép- és kelet-európai államok közül Lengyelország és Csehország folytat ilyen irányú fejlesztéseket.¹³⁹

Stratégiai légi szállítási képességek

A Headline Goal-ban szereplő, két hónapon belüli telepíthetőség nagyon komoly formában vetette fel az Unió stratégiai légi szállítási képesség kérdését. Az Unió tagállamai által használt repülőgépek ugyanis sem mennyiségüket, sem kapacitásukat tekintve nem feleltek meg a helsinki céloknak, sőt, a helyzet azóta is igen keveset változott.

Ahogy a '90-es évek végével a biztonsági kihívások között egyre fontosabbá vált a válságkezelés, átalakult a légierők, ezen belül szállító repülőgépek szerepe is. A korszerű szállító repülőgépeknek számos olyan képességgel kell egyszerre rendelkezniük, amelyre korábban külön specializált géptípusokat használtak. Előljáróban érdemes áttekinteni a katonai szállító repülőgépekkel kapcsolatos legfontosabb követelményeket, amely megkülönbözteti őket a polgári célokra tervezett típusoktól:¹⁴⁰

- nagy hatótávolság
- nagy utazósebesség és utazómagasság

---

¹³⁷ Unmanned Aerial Vehicle

¹³⁸ Ausztria, Belgium, Finnország, Franciaország, Görögország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svédország, Svájc. Bővebben lásd: *UAV Center*. http://www.uavcenter.com/index_e.asp?menu=04&sub=01

¹³⁹ *Worldwide UAV Roundup*. Ápril 2003. <http://www.aiaa.org/images/PDF/WilsonChart.pdf>

¹⁴⁰ *Airbus Military. A400M*. <http://www.airbusmilitary.com/requirements.html> alapján.

- képesség a gép méretéhez nagyméretű, illetve különösen nehéz terhek szállítására
- legyen alkalmas nem, vagy nem megfelelően kiépített repülőterekről való üzemeltetésre
- ehhez kapcsolódóan alacsony karbantartási igény, gyors újratölthetőség, felkészíthetőség
- a raktér gyors, egyszerű átalakíthatósága, kiépített szervizbázis nélkül
- rövid le- és felszállási úthossz
- alkalmazható legyen kis magasságon való repülésnél is
- képes legyen kis sebességgel való repülésre is
- legyen alkalmas ejtőernyősök szállítására és ledobására
- legyen alkalmas különféle terhek ejtőernyővel történő célba juttatására
- bizonyos fokú (akár passzív, akár aktív) védettség föld-levegő rakéták, főleg pedig a vállról indítható föld-levegő rakéták ellen
- bizonyos fokú sérülésállóság
- alacsony beszerzési és fenntartási költségei révén a kisebb államok számára is legyen elérhető.

Ezen képességek legnagyobb része olyan jellegű, hogy csak eleve katonai célra épített repülőgépek felelhetnek meg neki, a katonai célokra átalakított polgári szállító repülőgépek nem. Ilyen például az ejtőernyősök ledobásának lehetősége, vagy a nem kiépített repülőterekről való üzemeltethetőség. Bizonyos módosítások utólag is elvégezhetőek ugyan – az izraeli El-Al légitársaság például sikerrel kísérletezik azzal, hogy utasszállító repülőgépeit rakéták elleni védelemmel lássa el¹⁴¹ – ezzel együtt

---

¹⁴¹ A döntést a 2002-es mombasai merényletkísérlet indokolta, ahol vállról indítható rakétákkal kísérletek meg – sikertelenül – lelőni egy izraeli utasszállító repülőgépet. Izrael 2004 novemberében kezdte el a Flight Guard nevű aktív, hősapdákat kilövő rendszer felszerelését. Forrás: *El Al to fit anti-missile system*. In: BBC News. 24 November, 2004. Elérhető: http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4038101.stm
Letöltés ideje: 2007. október 23.

azonban polgári célú repülőgépeket katonai feladatokra csak igen korlátozottan lehet használni.

További problémát jelent, hogy a világ szállítórepülőgép-állományának legnagyobb része alapvetően a hidegháború korszakából származik, és a 2000-es évekre fokozatosan elöregedett. Sokatmondó az az adat, hogy jelenleg a világon mintegy 2300 taktikai szállító repülőgép áll rendszerben, ezek átlagéletkora 26 (!) év. Szintén a hidegháborús szembenállás öröksége, hogy a világ nehéz szállító-repülőgépeinek – összesen mintegy 350 repülőgép – legnagyobb részét az Egyesült Államok, illetve a volt Szovjetunió két utódállama, Oroszország és Ukrajna tartja rendszerben.¹⁴² Az Európai Unió tehát ebből a szempontból eleve erősen hátrányos pozícióból kezdhette meg stratégiai légi szállítási képességeinek kialakítását.

Az Európai Unió stratégiai légi szállítási képességei 2004 nyarán

Bár az Európai Unió akkori 15 tagállamból 11¹⁴³ rendelkezett valamiféle stratégiai légi szállítási képességekkel, Nagy-Britannia kivételével mindegyikük viszonylag kis kapacitású, elavult repülőgépeket használt, és használ ma is. Ezek nagyobb részben az Egyesült Államoktól vásárolt C-130 Hercules különböző változatai, kisebb részben pedig a '60-as évek végén rendszerbe állított, francia-nyugatnémet közös fejlesztésben készült C-160 Transall típusú repülőgépek. Ezek az eszközök – a számos továbbfejlesztés ellenére – egyre kevésbé alkalmasak a gyors reagálás és globális bevetethetőség által támasztott követelmények kielégítésére.

Típus¹⁴⁴	Gyártás	Hatótávolság teljes terheléssel	Szállítható maximális teher	Utazósebesség	Mely uniós államok tartják rendszerben
Boeing C-17	1991 –	4450 km	77.519 kg	833 km/h	Nagy-Britannia: 4 ¹⁴⁵

¹⁴² Airbus Military: *Current fleets do not meet the requirements*. Elérhető: <http://www.airbusmilitary.com/fleetrequirements.html> Letöltés ideje: 2007. október 23.

¹⁴³ A Headline Goal meghatározásának idején a 15 tagú EU-ból Ausztria, Finnország, Írország és Luxemburg légijerében nem voltak ilyen gépek.

¹⁴⁴ *Enzyklopädie der Flugzeuge* [Hrsg.]. Augsburg, 1992., Weltbild Verlag GmbH. 368–369. p., illetve HEISBOURG 145–166. p. alapján.

Globemast

er III.

C-160	1959–1972	1170 km	16.000 kg	490 km/h	Franciaország: 60
Transall					Németország: 89
C-130	1954–1979	4000 km	20.000 kg	620 km/h	Belgium: 11
Hercules					Dánia: 4
					Fro.: 14
					Görög: 15
					Olaszo.: 10
					Hollandia: 2
					Portugália: 6
					Spo.: 12
					Svéd.: 8
					Nagy-Br.:55

A rendelkezésre álló géptípusok sem a szállítható teher, sem hatótávolság tekintetében nem feleltek meg a követelményeknek. A fenti táblázat alapján az Unió tagállamainak összesen 281, nagy hatótávolságú katonai szállító repülőgépe volt. Összehasonlításképpen ugyanekkor az Egyesült Államok 1054 ilyen kategóriájú géppel rendelkezett, melyek között több olyan típus is van, amely nagyságrenddel meghaladja az Európa által használt gépek teljesítményét.¹⁴⁶

Ha a vizsgálatot kiterjesztjük a közép és rövid hatótávolságú szállító repülőgépekre is, kiderül, hogy ezekkel az Európai Unió lényegesen jobban el volt látva, mint nagy hatótávolságú eszközökkel. Az Európai Unió területén a tagállami fegyveres erők által 2004-ben rendszerben tartott összes szállító repülőgépekről az alábbi táblázat tájékoztat:

Típus ¹⁴⁷	Hasznos	Szállítható max.	Max.	Szám
----------------------	---------	------------------	------	------

¹⁴⁵ A gépeket Nagy-Britannia egy 2001-ben kötött szerződéssel hét évre lízingeli az Egyesült Államok légierjétől.

¹⁴⁶ A legszemléletesebb példa a Lockheed C-5 Galaxy repülőgép, amely közel 120.000 kg terhet képes 5500 kilométer távolságra eljuttatni. Ebből a típusból az USAF 126 darabbal rendelkezik. *Enzyklopädie der Flugzeuge* 364. p.

¹⁴⁷ A szállítható teher, az utaslétszám illetve a maximális hatótávolság értelemszerűen egymástól függő tényezők. Mivel azonban ilyen mennyiségű repülőgépre nem állnak rendelkezésre teljesen azonos paraméterek (azaz hogy a hatótávolság milyen terhelésnél mekkora), ezért mindenütt a maximális érték szerepel. Ebből adódóan ezek inkább küszöbértékek – azaz ez a legtöbb, amire az adott repülőgép képes

	teher [kg]	létszám [fő]	hatótávolság [km]	
Airbus A-310-200	37000	214	6750	12
Alenia G-222	5500	34	4685	16
Boeing 707-320	28520	219	9262	6
Boeing C-17	77519	102	4400	4
British Aerospace VC-10	17890	151	9412	10
CASA C-212	2820	20	1433	43
CASA C-295	9250	71	5630	2
CASA CN-235M	16500	45	5003	38
Dassault Falcon 50	1700	19	5600	3
Dassault Falcon 900	1590	19	7400	1
De Havilland DHC-6	1920	20	1705	6
Dornier Do-28	850	12	1460	13
Douglas C-47	2700	28	2600	4
Embraer ERJ-135LR	5187	37	3148	2
Embraer ERJ-145LR	-	50	2693	2
Fokker F-27	4900	52	2660	2
Fokker F-50	5900	50	3075	2
Fokker F-60	?	60	2678	4
Lockheed C-130 B/E/J/K	19300	92	7800	136
Lockheed Tristar	44000	160	9800	9
McDonnell Douglas DC-8F	52615	259	7240	2
McDonnell Douglas KDC-10	45360	380	9760	2
NAMC YS-11-200	5400	64	3215	2
Transall C-160	16000	93	5500	149

lehet. Ahol nem szerepel érték, ott az adott repülőgépnek nincs olyan (utasszállító, vagy teherszállító) változata.

A fentiek értelmezéséhez azonban fontos tudni, hogy az itt felsorolt repülőgépek legnagyobb része – az előző táblázatban bemutatott három típus kivételével - alapvetően polgári célra kifejlesztett eszköz, amelyeket a nemzeti légierők kötelékében katonai szállítási feladatokra használnak (mint például az Airbus A-310-esek, vagy az Lockheed Tristar-ok). Ebből következően tehát nehéz terepen, nem kiépített repülőtérén, ellenséges körülmények között, nem megfelelő földi kiszolgálás mellett igen kockázatosan vethetőek csak be. Más, eredetileg is katonai célra kifejlesztett típusok pedig túlságosan kicsik ahhoz, hogy az uniós katonai válságkezelő művelet során érdemi légi utanszállítási feladatokat láthassanak el – nem számítva az esetleges különleges alakulatok mozgását, a parancsnokok szállítását, és hasonló, adott esetben fontos, de a műveleti képességek összessége szempontjából mellékes feladatokat. Nem katonai jellegű válságkezelő műveletek során természetesen a fent felsorolt eszközök szinte mindegyike jó szolgálatot tehet mint segélyszállítmány- vagy személyszállító repülőgép, a katonai műveletekhez szükséges légi szállítási képességek szempontjából ez azonban többé-kevésbé irreleváns.

A helyzeten nem sokat változtatott az sem, ha figyelembe vették a 2004-ben csatlakozó államok légierijében szolgálatot teljesítő katonai szállító repülőgépeket.

Típus	Hasznos teher [kg]	Szállítható létszám [fő]	Maximális hatótávolság [km]	Szám
Let L-410	1710	19	546	25
An-24	5500	52	2400	2
An-26/30	5500	40	2550	31
Tu-154	18000	180	6600	5
Jak-40	2720	32	1800	11
An-28	2000	18	510	2
PZL M-28 Bryza	3083	18	1365	2

¹⁴⁸ Forrás: LANGTON, Christopher (szerk.): *The military balance 2003-2004*. The International Institute for Strategic Studies. Oxford, 2003. Oxford University Press.

An-2	2140	12	845	46
CASA C.-295	9250	71	5630	8

A 2004-ben csatlakozó államok légierőiben rendszerben álló szállító repülőgépek¹⁴⁹

Mint látható, a 2004-ben csatlakozó államok sem rendelkeztek érdemi számban katonai műveletekhez alkalmas stratégiai légi szállító repülőgépekkel. A meglévő típusok többsége sem hatótávolságát, sem méretét tekintve nem felelt meg a követelményeknek. Kivételt ez alól csak a lengyel légierő 2004-ben még beszerzés alatt álló modern CASA C-295 típusú, közepes hatótávolságú katonai szállító repülőgépei jelentettek, nagy távolságban végrehajtott akciókhoz azonban ezek sem megfelelőek. Az ugyancsak lengyel állományában szereplő öt darab öreg Tu-154-es szállító repülőgép pedig 2004-ben már a hadrendből való kivonás előtt állt, további üzemeltetésük komoly biztonsági és interoperabilitási gondokat vetett volna fel, nem is szólva a költségvonzatról.

A Headline Goal-ból közvetlenül következő feladatok

A Headline Goal koncepcióban megfogalmazott céloknak elérése érdekében javítani kellene az uniós tagállamok légierijében szereplő szállító repülőgépek elérhetőségét, bevetettségét és együttműködési képességét, hogy képessé váljanak a petersbergi feladatok eredményes végrehajtásához szükséges légi szállításra. Létre kellene hozni egy egységes irányítási és információs rendszert, valamint ki kell alakítani azokat a képességeket, amelyekre a válságkövetekben végrehajtott légi művelet során szükség lehet (kutató-mentő kapacitás, légvédelmi rakéták elleni védelem,¹⁵⁰ stb.)¹⁵¹

¹⁴⁹ ibid.

¹⁵⁰ Emiatt pl. az afganisztáni műveletek során a német légierő Hollandiától volt kénytelen C-130-asokat bérelni, mert a német Transall repülőgépek nem voltak felszerelve a légvédelmi rakéták elleni önvédelmi berendezésekkel (infracsapdák, besugárzásjelzők, stb.). VLACHOS-DENGLER, Katia: „Getting There: Building Strategic Mobility into ESDP.” In: *Occasional Papers* N° 38. Institute for Security Studies, Paris, 2002. Nov 11. p.

¹⁵¹ BRAILLARD, Philippe – SCHWOK, René: „The Development of a Common European Security and Defence Policy by the European Union and its Possible Consequences for Switzerland.” *Occasional Papers* N° 30. Geneva Center for Security Policy, Genf, 2001. June. 10. p.

A NATO 1999. április washingtoni csúcserkeztetén elindított Védelmi Képességek Kezdeményezésében (DCI¹⁵²) már szerepelt, hogy az európai tagállamoknak össze kellene vonniuk logisztikai eszközeiket így a stratégiai légi szállításra alkalmas repülőgépeket is. Ezeknek a törekvéseknek szándékozott keretet adni Rudolf Sharping német védelmi miniszter, amikor 1999. decemberében felvetette az Európai Légi Szállítási Parancsnokság kialakításának ötletét.¹⁵³ A EUROLIFT tervezetben fontos szerepet kapott az a szándék is, hogy az Európai Unió tagállamai hangolják össze repülőgép-beszerzéseiket. Ez komoly költségmegtakarítást jelentene, és javítaná az együttműködési képességet is, jelen disszertáció vizsgálati időszakának végéig azonban még nem történt komoly előrelépés az ügyben.

Létezik ugyan egy European Airlift Center (EAC) nevű nemzetközi – ám az uniós kereteken kívül zajló! - együttműködés, ez azonban messze áll attól, hogy egységes, európai hatáskörű szerv legyen.¹⁵⁴ Az EAC az 1991-ben, az Öböl-háború tapasztalataira alapulva létrehozott Franco-British European Air Group (FBEAG), 1998-ban Belgium csatlakozásával European Air Group-ra (EAG) átkeresztelt szervezet keretein belül működik.¹⁵⁵ Az EAC fő feladata, hogy koordinálja a tagállamok légi szállítási képességeinek közös fejlesztését, beleértve a kiképzést és logisztikai ellátást is. Noha a központ szolgálatait a 2004. novemberi uniós képességfejlesztési konferencián felajánlották az EU-nak, további előrelépés az ügyben jelen disszertáció lezárása idején nem történt.

A továbbiakban: az Airbus 400M program

Meglévő szállító repülőgépek elavultságát és a fenti követelményeket együttesen figyelembe véve 2001-ben hét európai állam¹⁵⁶ közös fejlesztési programba kezdett, hogy létrehozzanak egy új generációs európai szállító repülőgépet, az Airbus 400M-et.

---

¹⁵² Defense Capabilities Initiative

¹⁵³ HEISBOURG 78. p.

¹⁵⁴ European Airlift Centre. Elérhető: http://www.euroairgroup.org/act_EAC.htm Letöltés ideje: 2007. október 23.

¹⁵⁵ History of the EAG. Elérhető: <http://www.euroairgroup.org/history.htm> Letöltés ideje: 2007. október 23.

¹⁵⁶ Belgium, Franciaország, Luxemburg, Nagy-Britannia, Németország, Spanyolország és Törökország

A fejlesztésről szóló szándéknyilatkozatot 2001. júniusában írták alá az Airbus Military vállalat és az OCCAR (lásd később) képviselői, a gyártási program pedig hivatalosan 2003. május 31-én indult. A berepülésre az eredeti tervek szerint 2008-ben kerül volna sor, míg az első példányokat 2009-ben kezdték volna szállítani a megrendelőknek. Hosszas bizonytalanság után azonban 2007. őszén végül a gyártó EADS konzorcium elismerte, hogy elsősorban motorfejlesztési problémák miatt a program befejezésre fél évet biztosan eltolódik, további hat hónapos „csúszás” pedig „előfordulhat”,¹⁵⁷ így az első A400M-ek átadására valószínűleg csak 2010-ben fog sor kerülni.

Ország	A400M-et rendelt [db]	Leszállítás kezdete
Franciaország	50	2010
Németország	60	2011
Nagy-Britannia	25	2011
Spanyolország	27	2012
Luxemburg	1	2018
Belgium	7	2019
Törökország	10	2010

Az A400M-ek várható elkészülési ideje¹⁵⁸ (a malajziai és dél-afrikai megrendelések nélkül)

Az Airbus 400M minden főbb mutatóját tekintve lényeges előrelépést jelent a meglévő európai szállítórepülőgép-flottához képest. Sokoldalúsága révén a stratégiai szállítási kapacitás mellett taktikai feladatokra is alkalmas, azaz segélyszállítmányok rövid időn belül történő célba juttatására, légi utántöltésre, evakuációra, de akár

¹⁵⁷ EADS informs A400M customers about revised delivery schedule. 17 October, 2007. Elérhető: http://www.eads.net/1024/en/pressdb/pressdb/20071017_eads_a400m.html Letöltés ideje: 2007. október 23.

¹⁵⁸ LINDSTROM, Gustav: „Enter the EU Battlegroups”. In: *Chaillot Papers*. No. 97. February 2007. Paris, EU Institute for Security Studies. 37. oldalon közölt táblázat alapján, a várható egyéves késésnek megfelelően módosítva.

ejtőernyős műveletekre is – beleértve ebbe többek között a Headline Goal főerői előtt a célterületre érkező, azonnali reakcióidejű előkészítő alakulatok telepítését is.¹⁵⁹

---

¹⁵⁹ VLACHOS-DENGLER 10. p.

Az Airbus 400M tervezett főbb paramétere¹⁶⁰

Szállítható maximális teher	Hatótávolság teljes terheléssel:	Hatótávolság 20 tonna teherrel	Utazósebesség	Mely államok állítják majd rendszerbe: ¹⁶¹
37.000 kg	2720 km	5680 km	770 km/h	Belgium: 7 Dél-Afrikai Köztársaság: 8 ¹⁶² Franciaország: 50 Luxemburg: 1 Malajzia: 4 Nagy-Britannia: 25 Németország: 60 Portugália: 3 Spanyolország: 27 Törökország: 10

Harminc éves szolgálati időre és 50 repülőgépre vetítve – amely megfelel egy közepes erejű ország szállítórepülőgép-igényének – az Airbus 400M-et üzemben tartási költségei is lényegesen alacsonyabbak, mint bármely, a piacon jelenleg megtalálható nehéz szállító repülőgép esetében.¹⁶³

Az Airbus 400M program kapcsán fontos megjegyezni, hogy az új repülőgép természetesen nem veheti fel a versenyt az amerikai, az orosz vagy az ukrán légierő „szupernehéz” szállító repülőgépeinek teljesítményével,¹⁶⁴ ez azonban nem is volt cél. Amennyiben az Unió tagállamainak ilyen mértékű szállítási kapacitásra volna szükségük, a bevett gyakorlat¹⁶⁵ szerint továbbra is bérelnék a szükséges repülőgépeket a fent említett államoktól.

¹⁶⁰ <http://www.airbusmilitary.com/performance.html>

¹⁶¹ *Airbus A400M Transport plane*. <http://www.zap16.com/mil/%20fact/Airbus%20A-400M.htm>

¹⁶² A Dél-Afrikai Köztársaság 2005 áprilisában rendelt 8 gépet, míg Malajzia ugyanazon év decemberében 4 A400M-et. Airbus Military: *A Partnership Without Precedent*. Elérhető: <http://www.airbusmilitary.com/commitment.html> Letöltés ideje: 2007. október 23.

¹⁶³ Összevetve az amerikai Boeing C-17 Globemaster III, a Lockheed-Martin C-130J-30, az európai Airbus A310 és az ukrán Antonov 7x szállítórepülőgéppel. Bővebben lásd MALLETT, Nathan: „Strategic&Tactical Airlifts.” In: *Vanguard Reviews*. Issue 1, 2003. p. 13–15. http://www.vanguardcanada.com/ftp_folder/pdf/03_01_Airlift.pdf

¹⁶⁴ Pl. az orosz Antonov 124-es (max. teher: 150.000 kg), An-22-es (80.000 kg), az ukrán Il-76-os (40.000 kg), az amerikai Lockheed C-5 Galaxy (118.000 kg), a McDonell-Douglas C-17 (78.000 kg), stb.

¹⁶⁵ VLACHOS-DENGLER 10. p.

Stratégiai légi szállítási képességek Ukrajnától

Amíg az Airbus A400M program be nem fejeződik,¹⁶⁶ az Unió számára egyetlen lehetőség kínálkozik saját¹⁶⁷ stratégiai légi szállítási képességeinek fejlesztésére, jelesül hogy szükséges repülőgépeket bérbbe vegye az orosz, vagy az ukrán légierőtől. Az Egyesült Államokon kívül ugyanis csak az említett két állam rendelkezik a megfelelő szállítógépekkel. A két lehetőség közül 2004-ig az EU egyértelműen Ukrajnát preferálta, egyszerűen abból adódóan, hogy Kijevvel egyrészt jobbak voltak a kapcsolatok, másrészt az ukrán ajánlatok pénzügyi szempontból is kedvezőbbek voltak.¹⁶⁸

Típus ¹⁶⁹¹⁷⁰	Hatótávolság teljes terheléssel	Legnagyobb szállítható teher	Utazósebesség	Repülőgépek száma (kb.)
<i>Antonov An 12 Cub</i>	3600 km	20.000 kg	670 km/h	8
<i>Antonov An 72A Coaler¹⁷¹</i>	2000	10.000 kg	550-600 km/h	n.a.
<i>Antonov An 124 Condor</i>	5030 km	150.000 kg	750-800 km/h	27
<i>Iljuszin Il 76 Candid</i>	3000 km	47.000 kg	760-780 km/h	100

Az ukrán légierő stratégiai légi szállítási képességei¹⁷²

¹⁶⁶ A befejezés eredetileg tervezett dátuma 2010 volt – ami egyértelműen összefügg a „Headline Goal” ugyancsak 2010-es határidejével.

¹⁶⁷ Azaz az ún. „Berlin Plusz” egyezmény keretein kívül, NATO-képességek használatára nélkül.

¹⁶⁸ Bár az ukrán légierőtől való repülőgép-bérlés kapcsán óvatosságra adhat okot, hogy Ukrajna repülésbiztonsági szempontból katasztrofális évet zárt 2003-ban, hat hónapon belül három szállító repülőgépet vesztek baleset következtében. 2002. decemberében 44 emberrel a fedélzetén Iránban zuhan le egy Antonov An-140-es. 2003. májusában egy Iljuszin Il-76-os semmisült meg Kongóban a rakétajátó repülés közben történt meghibásodása miatt, ekkor 160-an haltak meg. Májusban pedig 62 spanyol békefenntartó veszítette életét, amikor Ukrajnától bérelt Jakovlev Jak-42-es repülőgépük Törökországban a rossz időjárás miatt hegynek repült és felrobbant. In: *Turkey air crash kills Spanish troops*. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/2937584.stm>

¹⁶⁹ *Enzyklopädie der Flugzeuge*. 368–369. p., vagy HEISBOURG, 145–166. p.

¹⁷⁰ *A Brief Guide to Russian Combat Aircraft* <http://www.aeronautics.ru/archive/vvs/>

¹⁷¹ Ez a könnyű szállító repülőgép azért került fel a listára, mert STOL (Short Take-Off and Landing) képessége révén ideális eszköz lehet az ellenséges környezetben végrehajtott petersbergi missziók szállítási-ellátási feladataihoz. Az An-72A kiválóan üzemeltethető szilárd burkolat nélküli szükségrepülőterekről is.

Mint az a fenti adatokból látható, az ukrán légierő olyan katonai szállító repülőgépekkel is rendelkezik, amelyek teljesítménye lényegesen meghaladja az EU tagállamai által használt szállítógépeket. Az ukrán nehéz szállító repülőgépeknek (az An-124 és az Il-76) nincs megfelelőjük a nyugat-európai légierőkben. (Leszámítva a Nagy-Britannia által lízingelt négy darab C-17-es amerikai szállító repülőgépet.)

Ukrajna stratégiai légi szállítási képességei már korábban felkeltették mind a NATO, mind az EU figyelmét, és a 2000-es évek elején mindkét szervezet elkezdte kutatni a hozzáférés lehetőségét. A NATO és Ukrajna 2003 júniusában írta alá a "Memorandum a stratégiai légi szállítási együttműködésről"¹⁷³ elnevezésű dokumentumot. Ennek keretében a NATO hat darab Antonov An-124-es nehéz szállító repülőgépet bérelt az afganisztáni hadműveletekhez.¹⁷⁴

Az Európai Unió azt követően kezdte el tüzetesebben vizsgálni az ukrán stratégiai légi szállítási kapacitást, hogy a 2002. júniusi sevillai Európai Tanács elfogadta a partnerszágokkal való fokozottabb katonai együttműködést.¹⁷⁵ A koppenhágai EU-csúcson pedig megkezdtek annak kidolgozását, hogy az Unió milyen formában vehetné igénybe hosszú távon szabályozott formák között Ukrajna stratégiai légi szállítási képességeit egy esetleges petersbergi művelet során.¹⁷⁶

A tárgyalások a következő két évben tovább folytatódtak. Bár Ukrajna számos alkalommal deklarálta nyitottságát egy ilyen típusú egyezmény megkötésére, konkrét eredményeket a jelen disszertáció által vizsgált periódus végéig nem sikerült elérni.¹⁷⁷ Ősszel tervezték ugyan egy EU-Ukrajna válságkezelési együttműködési megállapodás aláírását,¹⁷⁸ melynek hangsúlyos eleme lett volna az ukrán stratégiai légi szállítási képességek uniós igénybevételének szabályozása.¹⁷⁹ Bár az aláírást eredetileg 2004

---

¹⁷² *World Air Forces – Ukraine*. <http://www.worldairforces.com/Countries/ukraine/ukr.html>

¹⁷³ Memorandum on Cooperation in Airlift

¹⁷⁴ KUZIO, Taras: 'EU and Ukraine: A Turning Point in 2004?' In: *Occasional Papers* N° 47. Paris, 2003. Nov, Institute for Security Studies. 15.p.

¹⁷⁵ KUZIO 23. p.

¹⁷⁶ *European Union – Ukraine Summit*. (Copenhagen, 4, July, 2002) <http://www.europarl.eu.int/meetdocs/delegations/ukra/20021111/08.pdf> 3. p.

¹⁷⁷ Egy ilyen egyezmény terve legutoljára a 2004. április 29-én Dublinban tartott EU-Ukrajna értekezleten merült fel, ám végül nem valósult meg. CRONIN, David: „Ukraine to bring military planes to bargaining table.” In: *European Voice*. 15 April 2004. http://www.forum-europe.com/index.html?http://www.forum-europe.com/news_detail.asp?ID=165&frame=yes-main

¹⁷⁸ "Ukraine: EU Agreement on Ukrainian Participation in EU operations in crisis management"

¹⁷⁹ PIDLUSKA, Inna: *Yet Another Leap To The West?* July 8, 2002. CEU Policy Documentation Center No. 27/275. 5 p. Elérhető: <http://pdc.ceu.hu/archive/00001175/01/9.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 23.

szeptember-októberre¹⁸⁰ tervezték, erre azonban az ukrán választás körüli bizonytalan helyzet miatt már nem került sor, az ún. narancsos forradalom győzelme után pedig a kérdés hosszú időre lekerült a napirendről. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy az EU teljes egészében lemondott volna az ukrán légierő stratégiai légi szállítási képességeinek igénybeviteléről, ez azonban átfogó megállapodás hiányában mindig *ad hoc* alapon történt.

Az EU és Ukrajna között a mai napig sincs megállapodás a stratégiai légi szállítási együttműködésről, a NATO-nak azonban sikerült továbblépnie a kérdésben. A 2003. júniusi memorandumot követte a 2004. június 28-29-i isztambuli NATO csúcson 15 ország védelmi miniszterei által aláírt szándéknyilatkozat. Ebben leszögezték, hogy 2005-re bevethető, működő képességeket alakítanak ki nagyméretű terhek légi szállítására, mégpedig hat Antonov An-124-100-as repülőgép felhasználásával. A szándéknyilatkozatban foglaltakhoz képest némi késéssel,¹⁸¹ csak 2006 januárjában sikerült megállapodni az orosz Volga Dnepr vállalat SALIS GmbH. nevű leányvállalatával, amely az ukrán Antonov céggel együtt majd a NATO rendelkezésére bocsátja a szükséges repülőgépeket. A Strategic Airlift Interim Solution (SALIS) együttműködési program hivatalosan a 2006. március 23-án, Leigpzigben tartott hivatalos aláírási ceremónián vette kezdetét. A tapasztalat azt mutatja, hogy az uniós műveletekben résztvevő államok, melyek a NATO tagjai is, a SALIS keretében problémamentesen tudnak az adott akcióhoz Antonov szállítórepülőgépeket bérelni, a rendszer tehát az EU és a NATO közti problémák ellenére is a gyakorlatban jól működik.¹⁸²

---

¹⁸⁰ *Timetable of events between Ukraine and the EU under the Irish presidency.* http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/cgi-bin/valmenu_miss.sh?1p0104.html, illetve *Consultations on Conclusion of Ukraine-EU Framework Agreement on Ukraine's participation in EU operations on crisis management* http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/cgi-bin/valmenu_miss.sh?1p01030020.html

¹⁸¹ A késést elsődlegesen az ukránai belpolitikai bizonytalanságok okozták.

¹⁸² NATO: *Strategic Airlift Interim Solution. How did it evolve?* Elérhető: <http://www.nato.int/issues/strategic-lift-air/evolution.html> Letöltés ideje: 2007. október 23.

A szükséges haditengerészeti erő

A tervezett globális bevetettséghez elengedhetetlen a megfelelő tengeri haderő léte is, annál is inkább, mert nagy hatótávolságuk mellett ezek huzamosabb ideig képesek működni a fogadó ország támogatása nélkül is.

Az átfogó szervezeti keretet jelentő Európai Többnemzetiségű Tengerészeti Erő (EMMF¹⁸³) ötletét először Frank De Grave holland védelmi miniszter terjesztette elő 1999. decemberében. Franciaország szinte azonnal támogatásáról biztosította a holland kezdeményezést.

A létrehozandó EMMF-nek képesnek kell lennie a petersbergi feladatok között szereplő erőfelfejlesztés,¹⁸⁴ illetve a tengeri ellenőrzés¹⁸⁵ végrehajtására. Mindkét feladathoz nagy létszámú, összetett haditengerészeti erőre van szükség, amely az erőfelfejlesztés esetében hozzávetőlegesen a következő elemekből tevődhetne össze¹⁸⁶:

Típus ill. feladat	Darab
Repülőgép-hordozó	1-2
Felszíni hadihajók (szárazföldi célok elleni robotrepülőgépekkel és rakétákkal felszerelve) + kísérő és biztosító hajók	Kb. 20
Kételtű műveletekre alkalmas hajók (a megfelelő számú helikopterrel és partra szállító járművel együtt)	4-8
Tengeralattjárók	4-5
Parancsnoki hajó	1
Támogató hajó (utánpótlás-szállító, műhelyhajó, stb.)	2-4
Aknamentesítő hajók	6-10, saját parancsnoki hajóval
+ tengerészeti felderítő repülőgép	8-10

¹⁸³ European Multinational Maritime Forces

¹⁸⁴ Az angol „force projection” szakkifejezés magában foglalja az előkészítő légi csapásokat, a kételtű hadműveleteket és a szárazföldi támadásokat, amelyek együttes megléte biztosítja a gyors reagálás képességét a világ bármely részén. HEISBOURG 78. p.

¹⁸⁵ Saját csapatok tengeri műveleteinek és ellátásának biztosításához, embargó vagy blokád kialakításához és fenntartásához, stb.

¹⁸⁶ HEISBOURG 78–79. alapján

A tengeri ellenőrzés feladatát szem előtt tartva az összetétel természetesen módosulna.¹⁸⁷

Típus ill. feladat	Darab
Fregattok, rombolók, ill. személyszállításra alkalmas korvettek	6-10
Tengeralattjárók	1-2
Támogató hajó (utánpótlás-szállító, műhelyhajó, stb.)	1-2
+ tengerészeti felderítő repülőgép	4-6

A fenti eszközök természetesen csak egy keretet jelentenének, melyből mindig az adott feladatnak megfelelően lehetne kiválasztani a szükséges erőket.

Az utánpótlás biztosítása, illetve a kiképzés-felkészítés – műveleti terület – művelet utáni javítás, karbantartás, feltöltés rotációja a tengerészeti erőknél is megvan, a fenti egységeken felül tehát szükség volna legalább még egy harccsoportra az adott hadműveleti területen, illetve egy harmadik csoportra is, a folyamatos készenlét fenntartása érdekében.¹⁸⁸

Ez természetesen nem jelenti azt, minden egységből valóban háromszor annyi kellene, mint ami a fenti számvetésben szerepel (hat repülőgép-hordozója az Egyesült Államokon kívül a Föld egyetlen országának sincs.), ez nem is lenne reális cél. Mindazonáltal a kisebb hajóegységeket tekintve fokozatosan elérhető volna a rotációs hármasság biztosítása.

Költségvonzat

A Helsinkiben meghatározott „Headline Goal” létrehozásának legfontosabb akadály a pénzügyi természetű. Egyrészt az uniós tagállamok védelmi kiadásai meg sem közelítik az Egyesült Államok által hasonló célokra fordított összegeket, másrészt az európai államok védelmi költségvetésük jelentős százalékát elavult elvek szerint használják fel.

---

¹⁸⁷ HEISBOURG 79. alapján

¹⁸⁸ HEISBOURG 79. p.

Kevés ráfordítás

A NATO európai tagjainak védelmi kiadásai a hidegháború végeztével 186.189 millió USD-t tettek ki. Ez az összeg 1999-re kis mértékben¹⁸⁹ csökkent, 180.798 millió dollárra. Az amerikai védelmi kiadások ellenben a hidegháború végének gyors visszaesése után – az 1990-es 306.170 millió dollárhoz képest 1995-ben csak 278.856 millió USD – folyamatosan nőnek, 1999-re elérték 283.096 millió dollárt, ami az európai érték több mint másfélszerese.¹⁹⁰ Az egyes országok GDP-jéhez viszonyított százalékos arányt tekintve míg az USA 1999-ben költségvetésének 3,2%-át fordította védelmi kiadásokra, ez az érték az európai NATO tagok összesített átlagát vizsgálva csak 2,2%.¹⁹¹

A 2001. szeptember 11-i terrortámadások után az Egyesült Államok jelentősen növelte katonai költségvetését, a Kongresszus 335 milliárd dollárt szavazott meg a védelmi kiadásokra, ami a mellékelt táblázat adataiból következően mintegy 10%-os növekedést jelent az előző évhez képest. Ugyanebben az időben az Európai Unió védelmi kiadásai nem emelkedtek, sőt, kis mértékben csökkentek.¹⁹²

A következő évben az Egyesült Államok katonai kiadásai közel 20%-kal növekedtek, míg az EU tagállamok által védelmi kiadásokra költött összegek nem mutatnak jelentős emelkedést, bár kétségtelen tény, hogy az 1999-2002-es időszak csökkenő tendenciája – Hollandia, Portugália, Németország és Svédország kivételével – megfordult.

		Katonai kiadások millió dollárban (2005-ös árfolyam szerint)					
		1999	2000	2001	2002	2003	2004
Európai Unió	2004 előtt						
Ausztria		2808	2875	2679	2632	2741	2746
Belgium		4783	4783	4573	4434	4482	4409
Dánia		3673	3553	3774	3728	3618	3638

¹⁸⁹ Bár nem folyamatosan: 1995: 184.352 millió USD, 1996: 186.821 millió USD, 1997: 172.732 millió USD, 1998: 175.306 millió USD. GAZDAG Ferenc 2001, 382. p.

¹⁹⁰ GAZDAG, 2001 382. p.

¹⁹¹ GAZDAG 2001, 384. p.

¹⁹² *Chapter summary from the SIPRI Yearbook 2003: Armaments, Disarmament and International Security* (Oxford: Oxford University Press, 2003) <http://editors.sipri.org/pubs/yb03/ch10.html>

Finnország	2120	2234	2129	2171	2521	2673
Franciaország	50979	50395	50225	51257	52643	54018
Görögország	8245	8701	8508	8350	8361	8456
Hollandia	9557	9116	9352	9344	9479	9549
Írország	1057	1085	1177	1133	1104	1083
Luxemburg	189.9	193.9	243.1	255.6	266.6	271.5
Nagy-Britannia	47529	47778	48760	50949	57452	60234
Németország	41822	41147	40474	40604	40044	38816
Olaszország	31969	34102	33543	34459	34739	34853
Portugália	3378	3479	3617	3719	3636	3882
Spanyolország	10690	11073	11214	11483	11374	11741
Svédország	6178	6411	5993	5833	5791	5450
2004-ben csatlakozott államok						
Ciprus	273	291	344	235	228	237
Csehország	2019	2082	2003	2140	2325	2231
Észtország	106	126	147	175	202	213
Lengyelország	4989	4874	4990	5073	5311	5615
Lettország	73.3	91.6	115	188	217	234
Litvánia	147	242	242	264	305	319
Magyarország	1401	1507	1662	1621	1742	1612
Málta	37.3	36.2	38.7	38.2	39.4	41.6
Szlovákia	650	676	761	771	818	760
Szlovénia	369	336	412	457	476	505
Európai Unió (15)	14998	15128	15084	15356	15883	16121
A 2004-ben csatlakozott államok (10)	1006	1026	1071	1096	1166	1176
A 2004 előtti 15 EU-tagállam és a 2004-ben csatlakozó 10 állam összevont adatai	9401	9487	9479	9652	9996	10143
Egyesült Államok	329421	342172	344932	387303	440813	480451

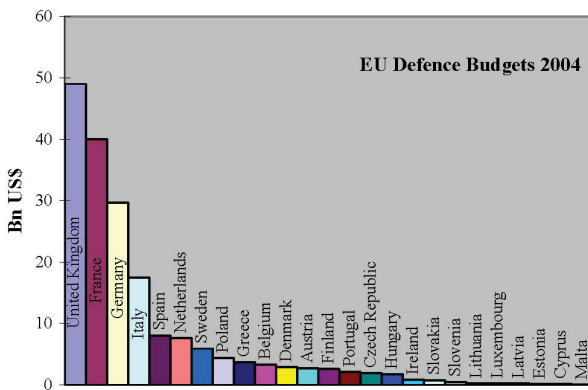
Az Európai Unió, a 2004-ben csatlakozott országok, valamint az Egyesült Államok katonai kiadásainak összehasonlítása 1999–2004¹⁹³

Katonai kiadások a GDP százalékában						
	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Európai Unió 2004. előtti tagjai						
Ausztria	1	1	0.9	0.9	0.9	0.9
Belgium	1.4	1.4	1.3	1.2	1.2	1.2
Dánia	1.6	1.5	1.6	1.5	1.5	1.5
Finnország	1.3	1.3	1.2	1.2	1.4	1.4
Franciaország	2.7	2.5	2.5	2.5	2.6	2.6
Görögország	4.8	4.7	4.4	4.2	4	3.9
Hollandia	1.7	1.6	1.5	1.5	1.6	1.5
Írország	0.8	0.8	0.8	0.7	0.7	0.6
Luxemburg	0.7	0.6	0.8	0.8	0.8	0.8
Nagy-Britannia	2.5	2.4	2.4	2.5	2.7	2.7
Németország	1.5	1.5	1.5	1.5	1.4	1.4
Olaszország	2	2	2	2	2	2
Portugália	2	2	2	2	2	2.1
Spanyolország	1.2	1.2	1.2	1.2	1.1	1.1
Svédország	2	2	1.9	1.8	1.7	1.6
2004-ben csatlakozott államok						
Ciprus	2	2.1	2.3	1.6	1.5	1.5
Csehország	2	2	1.9	2	2.1	1.9
Észtország	1.3	1.4	1.5	1.7	1.8	1.8
Lengyelország	1.9	1.8	1.9	1.9	1.9	1.9
Lettország	0.8	0.9	1	1.6	1.7	1.7
Litvánia	0.9	1.4	1.3	1.4	1.4	1.4
Magyarország	1.7	1.7	1.8	1.7	1.7	1.5
Málta	0.7	0.6	0.7	0.7	0.7	0.7
Szlovákia	1.6	1.7	1.9	1.8	1.9	1.7
Szlovénia	1.3	1.2	1.4	1.5	1.5	1.5
Európai Unió (15)	1,81	1,76	1,73	1,70	1,70	1,69

¹⁹³ A táblázat a SIPRI Military expenditure in Western Europe 1993-2002 grafikonja, valamint a The SIPRI military expenditure database adatai alapján készült.
http://projects.sipri.org/milex/mex_data_index.html, illetve <http://first.sipri.org/index.php>

A 2004-ben csatlakozott államok	1,42	1,48	1,57	1,59	1,62	1,56
A 2004 előtti 15 EU-tagállam és a 2004-ben csatlakozó 10 állam összevont adatai	1,656	1,652	1,668	1,656	1,672	1,636
Egyesült Államok	3.1	3.1	3.1	3.4	3.8	4

Az Európai Unió, a 2004-ben csatlakozott országok, valamint az Egyesült Államok katonai kiadásainak összehasonlítása a GDP százalékában 1999–2004¹⁹⁴

A 25 tagú Európai Unió tagállami védelmi költségvetései 2004-ben¹⁹⁵

A fenti összegeket vizsgálva megállapítható, hogy még a legmagasabb összeget védelmi célokra költő EU tagállam is egy teljes nagyságrenddel marad el az Egyesült Államok mögött, az EU átlaga pedig 2002-es adatok alapján alig egy-harminckettede az USA ráfordításainak. Bár a két szervezet eltérő globális katonai szerepét és szándékait

¹⁹⁴ A táblázat a SIPRI Military expenditure in Western Europe 1993-2002 grafikonja, valamint a The SIPRI military expenditure database adatai alapján készült. http://projects.sipri.org/milex/mex_data_index.html, illetve <http://first.sipri.org/index.php>

¹⁹⁵ SCHMITT, Burkard: *Defence Expenditure*. In: <http://www.iss-eu.org/esdp/11-bsdef.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 23. 5. p.

nem szabad figyelmen kívül hagyni, a „Headline Goal” keretében az Európai Unió hasonló – bár nagyságrendjében kisebb – globális műveleti képesség kifejlesztése mellett foglalt állást, mint amivel az Egyesült Államok is rendelkezik. De még ehhez a csökkentett célkitűzéshez is körülbelül 30%-kal kellene emelni az Unió tagállamainak védelmi kiadásait.¹⁹⁶

Az adatok elemzéséből az is kiderül, hogy az európai államok bruttó nemzeti össztermékük jóval kisebb részét, költik védelmi célokra, mint az USA (a különbség körülbelül 60%). Az alacsony ráfordítások miatt Európa továbbra is rászorul az amerikai katonai képességekre – részben ennek beismerését is jelentette a Helsinki értekezlet azon határozata, amely a NATO-t nyilvánította a kollektív európai védelem alapjának.

Az Egyesült Államok jogosan vetheti tehát Európa szemére, hogy bár az európai szövetségesek folyamatosan egyre nagyobb önállóságra törekednek, ez védelmi kiadásaikban mégsem jelenik meg.¹⁹⁷ Ebből következően a kollektív védelem legnagyobb terhei – beleértve a nukleáris védelem és elrettentés területét is¹⁹⁸ – továbbra is az USA-ra hárulnának. Európa a maga számára csak korlátozott célokat határozott meg, az ún. petersbergi típusú helyzetek kezelésének képességét, amely bár lényegesen kisebb költségigényű, a tervezett globális bevezetőség és fenntarthatóság miatt még így is meghaladja a tagállamok költségvetési lehetőségeit. Az európai retorikának illetve ténylegesen rendelkezésre álló képességeknek ez a nyilvánvaló eltérésre hosszú ideje szálka az Egyesült Államok szemében.

Korszerűtlen felhasználási elvek

Az európai államok védelmi költségvetésük jelentős részét a hidegháborúból örökölt, mára elavultnak számító védelmi elvek alapján használják fel.

---

¹⁹⁶ PATAKI Gábor Zsolt: „Az európai közös biztonság- és védelempolitika. Egy magyar nézőpont.” In: *Európai szemle*. XI. évfolyam. 2000/2. szám. 56. p.

¹⁹⁷ GAZDAG 2000 208. p.

¹⁹⁸ Ezen a téren ugyanis az Unió legtöbb tagállama – Franciaország és Nagy-Britannia kivételével – semmiféle eszközökkel nem rendelkezik (nem számítva a passzív védelmi berendezéseket.)

Elavult tagállami fegyveres erők

A modern kihívások között a hagyományos „nagy háború” valószínűsége erősen csökkent. Európára már nem a területszerzési céllal indított háborúk jelentik a legfontosabb katonai fenyegetést, hanem a terrorizmus, és az Európa perifériáin kirobbanó lokális konfliktusok,¹⁹⁹ melyek eszkalálódását – okulva a boszniai példákból – lehetőség szerint meg kell akadályozni. Ennél fogva az európai hadseregek fő feladata már nem az állam területének védelme, hanem a béketeremtésben, békefenntartásban és humanitárius műveletekben való részvétel, illetve a terrorizmus elleni küzdelem.

A territoriális védelem elvét felváltotta a rugalmas, globális reagálás képességének fontossága. A tömeghadseregek helyett kisebb létszámú, hatékonyabban működő fegyveres erőkre van szükség, amelyek fő jellemzője a rövid reakcióidő, és az igen magas kiképzési és technikai színvonal lesz.²⁰⁰

Ezekre a feladatokra pedig a sorozott tömeghadsereg nem megfelelő, katonái ugyanis sem kiképzettségében, sem bevetési rugalmasság tekintetében nem alkalmasak az új típusú konfliktusok kezelésére. Továbbá a legtöbb államban a sorkatonákat politikai okokból csak belföldi feladatokra alkalmazzák. Ez alól a legfontosabb európai kivételt Oroszország jelenti, ahol a sorállományt „közel-külföldi”²⁰¹ műveletekben is használják, gondolhatunk itt Csecsenföldre, Észak-Oszétiára, Moldovára, stb.

További problémát jelent, hogy az európai államok haditechnikai eszközeinek színvonala többségükben körülbelül egy generációs lemaradásban van az Egyesült Államok erőihez képest. Különösen igaz ez az elektronikai hadviselés eszközeire és a légierőre.

Lemaradás a katonai kutatás-fejlesztésben

Ráadásul ebben a helyzetben rövid időn belül nem is várható jelentős változás, ugyanis az európai államok védelmi költségvetésében a kutatás-fejlesztés (R&D)²⁰²

---

¹⁹⁹ Illetve tágabban értelmezve ide tartozik még a szervezett bűnözés, az illegális migráció, a környezeti biztonság kérdése, stb.

²⁰⁰ TANCZOS László: „A jövő kihívásai.” In: *Új Honvédségi Szemle*. 2002. évi 9. szám. 11. p.

²⁰¹ Orosz kifejezés azokra a területekre, amelyek a volt Szovjetunió részét képezték, és Moszkva a mai napig az orosz befolyási övezetnek tekinti őket.

²⁰² Research and Development

arányaiban is lényegesen kisebb, mint az Egyesült Államok által hasonló célokra fordított összeg, az abszolút értékről nem is beszélve.

	Katonai kutatás-fejlesztési kiadások millió dollárban (1999-es árfolyam szerint)			Katonai kutatás-fejlesztési kiadások a védelmi költségvetés százalékában		
	1999	2000	2001	1999	2000	2001
Európai Unió tagállamai						
Ausztria	10	10	10	0,60	0,67	0,66
Belgium	2	1	1	0,08	0,05	0,04
Dánia	5	11	1	0,20	0,04	0,04
Finnország	14	8	8	0,83	0,51	0,55
Franciaország	3025	3053	3145	10,26	11,50	12,97
Görögország	22	24	26	0,64	0,74	0,81
Hollandia	66	66	65	1,01	1,09	1,21
Írország	0	0	0	0,00	0,00	0,00
Luxemburg	0	0	0	0,00	0,00	0,00
Nagy-Britannia	4067	4026	3986	11,31	11,88	12,22
Németország	1313	1295	1286	5,16	5,68	6,38
Olaszország	310	218	291	1,91	1,39	1,96
Portugália	4	4	4	0,30	0,32	0,32
Spanyolország	177	175	174	2,41	2,55	2,63
Svédország	98	104	103	2,17	2,36	2,58
Európai Unió tagállamai összesen	9113	8985	9100	–	–	–
Európai Unió tagállamainak átlaga	608	599	607	6,53	6,95	7,55
Egyesült Államok	38290	37932	39340	13,75	13,47	13,83

Az Európai Unió tagállamai, illetve az Egyesült Államok által katonai kutatás-fejlesztésre fordított összeg, 2002-es adatok alapján²⁰³

Mint korábban láttuk, az Egyesült Államok katonai költségvetése a 2000-es évek elején jelentősen emelkedett, 2001 és 2002 között közel 10%-kal. Ugyanez igaz a kutatás-fejlesztési kiadásokra is. Az EU tagállamainak katonai költségvetése kismértékű

csökkenést mutat a 2001–2002-es esztendőben, és a kizárólag katonai jellegű kutatás-fejlesztési összegek is csökkentek.

A fenti adatok kapcsán azonban fontos megjegyezni, hogy a katonai költségvetésekben szereplő R&D tételek sohasem a teljes kutatás-fejlesztésre fordított összeget jelentik, számos fejlesztés ugyanis civil cégekkel és intézményekkel együttműködve, más minisztériumok költségvetésében jelenik meg, noha egy-egy adott kutatási projektnek adott esetben komoly katonai vonatkozásai is lehetnek (pl. hírközlési eszközök, érzékelők fejlesztése, stb.)

Az Európai Unió számára éppen ez jelenti a felzárkózás legfontosabb esélyét. Ha sikerül a lehető legnagyobb mértékben összehangolni a polgári és katonai kutatásokat, és a mindkét területen használható elemeket közösen fejleszteni, számottevő eredményeket lehet elérni a kutatás-fejlesztésben. Az Unió erre hivatott testülete az 1984 óta működő Európai Kutatási Keretprogram (bővebben lásd később), mely az utóbbi időben egyre több kettős felhasználású termék²⁰⁴ fejlesztését támogatja, éppen az EU katonai képességeinek javítása céljából.

---

²⁰³ SCHMITT, Burkard: *Defence Expenditure*. In: <http://www.iss-eu.org/esdp/11-bsdef.pdf> alapján.

²⁰⁴ Olyan technológiák és eszközök, melyek polgári és katonai célra egyaránt felhasználhatóak. Az ipar és a kereskedelem rendkívül széles területéről tartoznak ide eszközök, a távközlési berendezésektől egyes precíziós szerszámgépeken át egészen az összerékhajtású tehergépkocsikig.

Az első lépések a Headline Goal megvalósítása felé

A sintrai védelmi miniszteri találkozó (2000. február 28.)

A helsinki értekezlet után a továbblépés következő elemét az EU védelmi minisztereinek informális találkozója jelentette, melyet Portugáliában, a Lisszabon melletti Sintrában tartottak. A találkozón, melyen jelen volt Javier Solana, a Tanács főtitkára is, a védelmi miniszterek felvázolták a Helsinkiben megfogalmazott közös kül- és biztonságpolitika kialakításának legfontosabb állomásait,²⁰⁵ kitérve a Helsinkiben tisztázatlanul maradt kérdések egy részére is.

A hidegháború végével megjelenő új típusú kihívásokra (etnikai és vallási konfliktusok, stb.) adandó új reakciók kapcsán a sintrai megbeszélésen hangsúlyozták a petersbergi típusú feladatok teljes skálájának fontosságát. Kiemelt súlyt kaptak a humanitárius és mentési feladatok, a békefenntartás, illetve a katonai erőnek béketeremtő szerepkörben való alkalmazásának kérdései.

A sintrai találkozó fő feladata egy haderő-fejlesztési konferencia előkészítése volt, amelyen formális²⁰⁶ döntés születne a helsinki „Headline Goal” elérésének módjáról. A konferenciát 2000 decemberére, a francia elnökség végére tervezték,²⁰⁷ a portugál elnökség végét jelentő júniusi, feirai Európai Tanács ülésen még csak a keretek körvonalazására kerülhetett sor. A francia elnökség időszaka zsúfoltnak ígérkezett a biztonság- és védelempolitika szempontjából: 2000 második felére esett a védelmi miniszterek közvetkező informális találkozója, a külügy- és védelmi miniszterek két együttes ülése, valamint a tervezett haderő-fejlesztési konferencia.²⁰⁸

Az ülésen felszólaló Solana szerint a védelmi képességek kialakítását a védelmi minisztereknek kell vezetniük, azonban ehhez folyamatosan egyeztetniük kell majd az

---

²⁰⁵ HORVÁTH – SINKA 99. p.

²⁰⁶ Sintra informális jellegéből adódóan az itt született döntések legfeljebb szándéknyilatkozat értékűek lehetettek.

²⁰⁷ A 2000 első félévében működő portugál elnökség eleve az álláspontok felmérését és összegzését tekintette feladatának, a megoldási javaslatok kialakítása a francia elnökségre várt.

²⁰⁸ HORVÁTH-SINKA 99. p.

Általános Ügyek Tanácsával, az Európai Tanáccsal, valamint a Pénzügyminiszterek Tanácsával is – utóbbival értelemszerűen azért, hogy a szükséges anyagi eszközök biztosításáról is döntés születhessen.

Solana azt is hangsúlyozta, hogy a „Headline Goal”-t mindenképp a már meglévő képességekre alapozva kell kidolgozni. Ehhez fel kell mérni, hogy a tagállamok mire képesek, illetve mire van szükség még ezen felül. A tagállamok nemzeti védelmi terveit célszerű úgy megváltoztatni, hogy az új keretek lehetőséget adjanak a még hiányzó uniós képességek megszerzésére is. Mindezek lépések során pedig folyamatosan vizsgálni kell, hogy a folyamatok a helyes irányba haladnak-e.

Az intézményi háttér kialakítása

A hiányzó képességek kialakítása kapcsán a védelmi miniszterek úgy döntöttek, hogy az önálló európai biztonság- és védelempolitika intézményi kereteit jelentő Politikai és Biztonsági Bizottság, a Katonai Bizottság és a Katonai Törzs megalakítását előkészítő ideiglenes testületnek 2000. március 1-én meg kell kezdenie működését. Ez meg is valósult,²⁰⁹ ami főképp annak köszönhető, hogy a portugál elnökség felhívást intézett a védelmi miniszterekhez, hogy minél hamarabb nevezzék ki az ideiglenes szervezetbe küldendő képviselőket.²¹⁰

Ennek eredményeképpen 2000. március 1-én Brüsszelben valóban megkezdte működését az ideiglenes²¹¹ Politikai és Biztonsági Bizottság. Megnyitóbeszédében Solana úttörő jelentőségűnek nevezte az eseményt, utalva rá, hogy bőven maradt még tennivaló.²¹² Március második hetében megérkeztek Brüsszelbe a tagállamok katonai képviselői, és az első katonai szakértők is, létrehozva ezzel a Katonai Bizottságot és a Katonai Törzset.

---

²⁰⁹ GAZDAG 2000 192. p.

²¹⁰ HORVÁTH-SINKA 99. p.

²¹¹ Az ideiglenes jellegre a rövidített név elején szereplő „I” betűt utalt, ami az „Interim” rövidítése. Ennek megfelelően volt tehát IPSC, IMC, IMS.

²¹² SOLANA, Javier: *[Megnyitó beszéd a Politikai és Biztonsági Bizottság megalakulásának alkalmából.]* (Brüsszel, 2000. március 1.). Press Release: Brussels (1/3/2000). <http://ue.eu.int/newsroom/LoadDoc.asp?MAX=1&DOC=!!!&BID=107&DID=60654&GRP=2315&LANG=1>

Katonai tervezési követelmények

A védelmi miniszterek szerint a Helsinkiben meghatározott katonai célok elérését a következő nyolc paraméter határozza meg.²¹³

Időpont

A felállítani tervezett 60.000 fős alakulat létrehozásának Sintrában tervezett dátuma 2003. június, legkésőbb 2003. december.

Földrajzi elhelyezkedés

A sintrai tervezet szerint leginkább az Európán belüli, illetve Európa közelében fellépő válságok kezelésére kell felkészülni. Az Európától távolabb zajló műveletekben csak kisebb léptékű részvételt tartottak szükségesnek.²¹⁴

Részvétel típusa

Alapvető fontosságú a részvétel típusának megállapítása. Ezt azonban Sintrában még nem részletezték, arra hivatkozva, hogy amíg az általános szükségleteket nem határozzák meg részletesebben, addig ezt nem lehet megállapítani. Mindenesetre hangsúlyozták a nem EU-tag európai NATO tagállamok, valamint az EU-csatlakozásra váró államok bevonásának fontosságát.

Részvétel léptéke

A védelmi miniszterek egyetértettek abban, hogy az EU-erőknek – a hagyományos petersbergi békefenntartás mellett – komplex béke-kikényszerítési feladatokra is alkalmasnak kell lenniük. Ehhez különböző típusú harcoló, támogató és logisztikai alakulatokra van szükség, valamint megfelelő légi és tengeri műveleti kapacitásra. A

---

²¹³ OAKES, Mark: *Common European Security and Defence Policy: A Progress Report*. Research Paper 00/84. In: International Affairs and Defence Section. House of Commons Library. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2000/rp00-084.pdf> 41. p.

²¹⁴ 'Forces should also be available and able to respond crises world wide, albeit at lesser scale.' OakES 41. p.

Helsinkiben meghatározott 60.000 fős keretet alapként kezelve ebből mindig az adott helyzetnek megfelelő méretű és erejű kontingenst kell majd kiválasztani, amely a műveleti területen képes önállóan működni, és rendelkezik a szükséges irányítási, felderítési, logisztikai kapacitásokkal.

Ugyanakkor a létrehozandó erőknek alkalmasnak kell lenniük kisebb léptékű, kevésbé katonai jellegű feladatok megoldására is.

Egyidejűség

A sintrai szándékok szerint kialakítandó fegyveres erőt úgy kell létrehozni, hogy egy nagyobb, hadtest-szintű művelettel párhuzamosan képes legyen egy kisebb léptékű akció végrehajtására is.²¹⁵ A védelmi miniszterek szerint valószínűleg ez a pont jelenti majd a legkomolyabb nehézséget a tagállamok számára.

Időtartam

A „Headline Goal”-ban célkitűzésként az szerepel, hogy a hadtest-szintű erőknek legalább egy évig működőképesnek kell lenniük, azaz a tagállamoknak legalább egy évre rendelkezésre kell bocsátaniuk az alakulatokat. Hivatalosan itt vetődtek fel először az általunk már elemzett létszámproblémák, ti. hogy ha a 60.000 fős egység egy évig aktív a műveleti területen, akkor mindenképpen szükség van egy ezen felüli létszámkeretre is, amelyből a szükséges váltásokat el lehet végezni, mind az eredetileg tervezett egy év során (pl. veszteségek pótlása, stb.), mind egy esetlegesen meghosszabbított akció esetén.²¹⁶

Arról Sintrában még nem született döntés, hogy a rendelkezésre álló erőknek mennyivel kell az eredetileg tervezett 60.000 fős létszámot meghaladni. Ahhoz, hogy az erők a hadműveleti területen folyamatosan működőképesek maradjanak, körülbelül háromszoros létszámra van szükség: 60.000 fő a műveleti területen tartózkodik, a

---

²¹⁵ Egyaránt igaz ez a résztvevő erők nagyságára, és a részvétel idejére is. Azaz párhuzamosan kell tudni működtetni egy hosszú időre települt, nagy létszámú kontingenst, és egy rövidebb ideig aktív, kisebb létszámú alakulatot, adott esetben a világ különböző részein. OAKES 42. p.

²¹⁶ OAKES 42. p.

leváltásukra szánt 60.000 főnek a kiképzése folyik, az éppen hazavont 60.000 fős alakulatot pedig éppen feltöltik és egyéb feladatokra készítik fel.

Reakcióidő

A Helsinkiben meghatározott 60 nap a békeidőben különböző készségi fokon lévő csapatok bevetésre való felkészítésének ideje. Sintrában a védelmi miniszterek kinyilvánították, hogy szükség van egy kisebb létszámú, ám nagyon rövid reakcióidejű, valóban azonnal bevethető egységre. Ez az alakulat a lehető leghamarabb a műveleti területre telepítve előkészíteni és biztosítani a nagyobb, 60 napon belül bevethető erők érkezését. A részletek kidolgozását későbbre halasztották.

Fenntarthatóság

A bevetett legfeljebb 60.000 fős egységnek – a magukkal vitt készletekre alapozva – meghatározott ideig képesnek kell lennie önállóan működni mindaddig, amíg az utánpótlás meg nem szerveződik. Ezt az időtartamot 10 napban határozták meg akkor, ha lehetséges az ellátás légi úton történő eljuttatása, és 28 napban akkor, ha csak tengeri utánszállításra van lehetőség. Az utánpótlási rendszer kiépülése után az erőknek egyéves tartózkodásra kell alkalmasnak lenniük.

Tesztelésre alkalmas szimulációk tervezése

A fentebb elemzett követelmények teljesítésén túl fel kell készülni az így létrehozott erők képességeinek tesztelésére is. Létre kell hozni tehát olyan fiktív helyzeteket, amelyekben lehetőség van a „Headline Goal”-ba bevont alakulatok kipróbálására, például egy hadgyakorlat keretében. A WEU-nak már léteznek ilyen szimuláció-tervei, egészen hadtest-szintig, amelyek között olyanok is szerepelnek, amelyek európai vezetésű műveletekkel számolnak. A létrehozandó szimulációknak tartalmaznia kell majd az esetleg szükségessé váló légi és tengeri műveleteket is.²¹⁷

---

²¹⁷ OAKES 42–43. p.

Együttműködés a NATO-val és a WEU-val

Amint azt beszédében Solana is hangsúlyozta,²¹⁸ mindezt a már létező NATO és PfP tervezési kapacitásokkal összhangban kell kialakítani, mivel a NATO-tag uniós tagállamok jórészt a már korábban a NATO rendelkezésére bocsátott erők közül ajánlottak fel egységeket a helsinki célok megvalósítására is.²¹⁹ A teljes átfedés miatt tehát mindenképp szükséges a szoros koordináció.²²⁰

Javaslat a költségvonzatra

A találkozón arról is javaslat született, hogy a fent említett katonai képességek kialakítására a tagállamoknak el kellene különíteniük GPD-jük 0,7 %-át – a „hagyományos” védelmi költségvetésükön felül!²²¹ 1999-ben az EU tagállamok védelmi kiadásai a GDP arányában 0,9%-os (Luxemburg) és 4,9%-os (Görögország)²²² szélsőértékek között helyezkedtek el, a további 0,7%-os költség jelentősen megterhelte volna költségvetésüket. A javaslatról így nem született megegyezés.²²³

A feirai Európai Tanács (2000. június 19-20.)

A portugál EU-elnökséget lezáró, 2000. június 19–20. között tartott feirai Európai Tanács – amellett, hogy összegezte a helsinki célok felé eddig tett lépéseket, két fontos területen ért el eredményeket: az egyik a polgári válságkezelési képességek kialakítása, a másik pedig a NATO-val való együttműködés kérdése.²²⁴

A polgári válságkezelési képességek kialakítása

A polgári válságkezelés kapcsán meghatározták a civil válságkezelési képességek négy fő munkaterületét. Ezek:

---

²¹⁸ HORVÁTH-SINKA 100. p.

²¹⁹ PATAKI 53. p.

²²⁰ OAKES 44. p.

²²¹ HORVÁTH-SINKA 99. p.

²²² GAZDAG 2001, 384. p.

²²³ HORVÁTH-SINKA 99. p.

²²⁴ VINCZE 21. p.

- A rendőrség: az Európai Uniónak létre kell hoznia a rendőri válságkezeléshez szükséges képességeket.
- A jogállamiság megszilárdítása: a bírói és büntetőjogi rendszer helyreállítása, illetve a létrehozásában/átalakításában nyújtott segítség. A szilárd jogállami keretek egyben a rendőrségi feladatok eredményessége szempontjából is létfontosságúak.
- A polgári közigazgatás támogatása: az átalakulóban (válságban) lévő régiók konszolidálásában játszik fontos szerepet.
- A polgári védelem: beleértve a kutató-mentő, és a katasztrófa-elhárító műveleteket is.²²⁵

Mivel a nemzetközi válságkezelési műveletekben várhatóan a rendőri tényező lesz a főszerep,²²⁶ a tagállamok vállalták, hogy önkéntes felajánlások útján 5000 rendőrtisztet biztosítanak az EU leendő válságkezelési akciói számára. A gyors reagálás érdekében az 5000 rendőrtisztből 1000 főnek 30 napon belül bevethetőnek kellett lennie. A vállalás határideje – a Headline Goal-lal megegyezően – 2003. volt.²²⁷

A NATO-val való együttműködés problémaköre

Mivel a nem EU-tag európai NATO-tagországokkal való műveleti együttműködés kérdésében a helsinki Európai Tanácson elért eredményeket az érintett államok (főképp Törökország) határozottan kevesellték, a feirai Európai Tanácson az együttműködés fejlesztéséhez négy fő irányvonalat határoztak meg:

- *a biztonsági problémák:* az EU ennek alapján fogja kialakítani a NATO-val való együttműködés azzal a távlati céllal, hogy a két szervezet között létrejöjjön egy biztonsági megállapodás.
- *a képességi célkitűzések:* az EU által kialakítandó katonai képességeket úgy kell meghatározni, hogy a NATO által indított DCI²²⁸ képességfejlesztési programmal ezek ne ellentétesek legyenek, hanem kölcsönösen erősítsék egymást.

²²⁵ PÓTI – TÁLÁS 131–132. p.

²²⁶ Ezt elsősorban az ENSZ tapasztalatai alapján lehetett tudni. Az Európai Unió viszonylatában a 2003-ban lezajlott EU-műveletek bőségesen igazolták az elgondolás helyességét.

²²⁷ *Rendőri Akcióterv.* Bevezető. Közli: PÓTI – TÁLÁS 237. p.

- a NATO-eszközöknek az EU általi igénybevétele: azoknak a módozatoknak a kialakítása, melyekkel az Unió saját válságkezelési műveleteihez felhasználhat bizonyos NATO-képességeket és eszközöket akkor is, ha a NATO mint egész nem vesz részt az adott műveletben. A cél az erről szóló ún. „Berlin Plusz”²²⁹ megállapodás aláírása.
- az állandó konzultációs lehetőségek: létre kell hozni egy, az EU és a NATO közötti részletes konzultációs mechanizmust.

Legjelentősebb eredményt a konzultációs lehetőségek terén sikerült elérni – bár a létrehozott rendszer nem nélkülözte a bonyolultságot. Az ún. rutin fázisban, tehát válsághelyzetet kívüli időszakban rendszeres találkozókat biztosított az EU+15 (tehát a nem EU-tag európai NATO tagországok, valamint az EU tagjelöltek) részére, továbbá sor került félévente két EU+6 (tehát az európai nem EU-tag NATO tagországok) találkozóra is.

Válsághelyzet esetén megkülönböztették az ún. művelet előtti fázist, illetőleg a művelet végrehajtásának fázisát. A műveleti előtti fázisban a konzultáció minden szintje intenzívebbé válik, beleértve a miniszteri szinteket is. A konkrét műveleti fázis akkor kezdődik, amikor a Tanács erről döntést hoz. Ettől kezdve a részvételre való felkérés tekintetében továbbra is a helsinki döntésben foglalt keretek voltak az irányadók. Változás a részvétellel járó jogok tekintetében történt, a feirai megállapodás ugyanis kimondta, hogy az „+15” mindazon tagjai, akik jelentős erővel járultak hozzá egy adott művelethez, „az EU részt vevő tagállamaival azonos jogokat és kötelezettségeket élveznek a művelet végrehajtása folyamán.”²³⁰ Ennek biztosítására ad hoc bizottságot kell létrehozni minden résztvevő bevonásával, amely a művelet napi teendőinek ellátásáért lesz felelős. A politikai ellenőrzés és stratégiai irányítás természetesen továbbra is a Tanács, illetve a Politikai és Biztonsági Bizottság hatáskörében maradt.²³¹

²²⁸ Defence Capabilities Initiative

²²⁹ Bővebben lásd ott.

²³⁰ Idézi PÓTI – TÁLAS 127. p.

²³¹ HAINE, Jean-Yves: „ESDP and NATO.” In: GNESOTTO, Nicole (ed.): *EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004)*. Paris 2004, Institute for Security Studies. 138. p. alapján

Az ecoueni védelmi miniszteri találkozó (2000. szeptember 22.)

A 2000 második félévében hivatalban lévő francia elnökség igen aktív munkát végzett a közös biztonság- és védelempolitika fejlesztése terén, beleértve ebbe a védelmi képességek kérdését is. A tagállamok védelmi miniszterei 2000. szeptember 22-én a franciaországi Ecouenben informális találkozót tartottak, amelynek fő célja a Helsinkiben meghatározott célok elérésére teendő lépések meghatározása volt.

Az ülésnek három fő napirendi pontja volt: összefoglalták a „Headline Goal” eléréséhez számba vehető erők jegyzékének összeállítási munkálatait, előkészítették a 2000. november 20-ra tervezett képesség-felajánlási konferenciát, illetőleg meghatározták a képesség-felajánlási dokumentum szerkezetét.²³²

Az eddigi munka összefoglalása

A 2000. március 1-én létrejött Ideiglenes Katonai és Biztonsági Bizottság, valamint az ennek alárendelten működő Katonai Bizottság szakértői elkészítették annak a jegyzéknek az első változatát, amely konkrét számokban is kifejezte a Helsinkiben meghatározott politikai célt.

A tagállamok vezérkari főnökei 2000. szeptember 21-én összeállították ennek a jegyzéknek egy jelentősen bővített, közel ötvenoldalas változatát, amely a petersbergi feladatok teljes körének²³³ elvégzése során felmerülő összes lehetőség forgatókönyveihez hozzárendelte a szükséges erőket. Ennek kialakításában a NATO szakértői is részt vettek, a kidolgozás nyolc hete alatt hat közös EU-NATO szakértői ülésre került sor.

A rendkívül részletes jegyzék lefedi a szárazföldi akció támogatásához szükséges haditengerészeti és légi egységek mennyiségét is. Minden számba vett egységnek képesnek kellett lennie legalább egy évig működőképesnek maradni – azaz a tagállamok a felajánlott katonai erőket legalább egy évre az Unió rendelkezésére kellett, hogy bocsássák.

---

²³² PÓTI – TÁLAS 138. p.

²³³ Beleértve adott esetben a harcoló felek erővel történő szétválasztását is, amely egyértelműen a legkomolyabb katonai képességeket követeli meg az Uniótól.

A szárazföldi erőket illetően a második jegyzék megállapítja, hogy 60.000 ember alkalmazása ennél nagyobb létszámkeretet igényel, ezt 80.000 főben határozta meg. A légierő tekintetében 300-350 vadászrepülőgép szükségességével számol, a haditengerészet terén pedig körülbelül 80 hajóval.²³⁴

Ezeknek az igényeknek megfelelően minden tagállam felkérést kapott, hogy a második jegyzék minden sorához pontosan jelölje meg, milyen típusú egység biztosítására vállal kötelezettséget, létszámadatokkal és az alkalmazás esetleges időkorlátaival együtt.²³⁵

A Képesség-felajánlási Konferencia szervezése

A jegyzékhez kapcsolódó felajánlások hivatalos megtételére szolgáló konferenciát egy hónappal későbbre, 2000. november 22-23-ra hívták össze. Az első nap az EU tagállamok védelmi minisztereinek kellett bejelenteniük államuk hivatalos kötelezettségvállalását, majd a védelmi miniszterekkel kibővített Általános Ügyek Tanácsa fűzhetett megjegyzéseket az elért eredményekhez.

A második napon pedig az EU-tag NATO tagállam, illetve a csatlakozásra váró országok képviselői tehették meg felajánlásukat a közös cél eléréséhez, amint azt számukra a feirai Európai Tanács számukra lehetővé tette.²³⁶

A képesség-felajánlási dokumentum szerkezete

Meghatározták, hogy a novemberi képesség-felajánlási konferenciára szánt dokumentum első része foglalkozzon a jegyzék „igényeinek” részletes felmérésével, elkülönítve azokat a képességeket, melyeket az Unió már 2001-re is megszerezhet – azaz amelyekkel a találkozó időpontjában már tulajdonképpen rendelkezett is, vagy folyamatban volt ezek kialakítása.

A második résznek kellett tárgyalnia a „Headline Goal” megvalósításának azokat a részeit, amelyekhez mindenképp több tagállam együttműködése szükséges. Ezek közül

---

²³⁴ PÓTI – TÁLAS 139. p.

²³⁵ Arra is kitérve, hogy melyik évtől számíthat az EU az adott egység szerepvállalására.

²³⁶ PÓTI – TÁLAS 20–21. p.

a három legfontosabb az irányítás–vezetés– kommunikáció, a stratégiai szállítást, illetve a megfelelő információáramlás. Iménti három területről az ecoueni találkozó elnökségi következtetései példaként említettek bizonyos, már meglévő képességeket.²³⁷

A harmadik rész volt hivatott kidolgozni az elért eredmények mérésének mechanizmusát, amellyel a tagállamok évről évre újra értékelhetik a vállalkások teljesítését, illetve szükség esetén újraértékelhetik azokat.²³⁸

A WEU Miniszterek Tanácsa (Marseille, 2000. november 13.)

A WEU Miniszterek Tanácsa utolsó, 2000. november 13-án tartott Marseille-i ülésén számos területen megkezdte a szervezet tevékenységének lezárását, illetve ennek előkészítését. A működés befejezésének határidejét 2001. július 1-ben állapították meg, eddig maradnak még fenn a WEU meglévő struktúrai és funkciói, illetve ameddig a vonatkozó EU struktúrák nem válnak működőképesé. A minél hatékonyabb átvétel érdekében Marseille-ben végrehajtották a szükséges adminisztratív lépéseket.²³⁹

A WEU működésének megszűnése után a kollektív védelmi funkció a NATO-hoz került át – az EU a helsinki Európai Tanácson hozott döntések értelmében az Unió csak a petersbergi feladatok terén kíván saját műveleti képességeket kialakítani, a kollektív védelem alapja továbbra is a NATO marad.

Szervezeti háttér

A NATO-val a WEU felfüggesztette a konzultációs mechanizmusokat, kivéve azokat, amelyek az átmenet végrehajtásához még szükségesek, tehát az átadás

---

²³⁷ Irányítás és vezetés terén a WEU keretében Kosovóban működő európai hadtestet, amely 2000 áprilisától vette át a koszovói műveletek irányítását a KFOR-tól. (WEU Assembly. RECOMMENDATION 673 on the situation in Kosovo: military and security aspects. 8 June 2000. http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/txt/2000/rec673.html), információ terén pedig az ecoueni dokumentum megemlítette a WEU-tól az Unió alárendeltségébe kerülő torrejoni műholdközpontot, illetve egy olasz, és egy francia-német műholdfejlesztési kezdeményezést. Stratégiai szállítási példaként szerepelt az Airbus A400M-ről és egy holland tengeri szállítási fejlesztés. PÓTI – TÁLAS 140–141. p.

²³⁸ PÓTI – TÁLAS 141.p.

²³⁹ PÓTI – TÁLAS 142. p

időszakára vonatkozó együttműködést, illetve a JES 2001 közös gyakorlathoz²⁴⁰ kapcsolódó funkciókat.

A WEU Katonai Bizottsága 2001. július 1-től függesztette fel működését, és 2001 folyamán a WEU még folytatta a Balkánon folyamatban lévő műveleteit.²⁴¹ A horvátországi aknamentesítő misszió mandátuma 2001. május 9-én járt le, a feladat folytatását átvette az EU.²⁴²

Hasonló megegyezés született a WEU albániai MAPE rendőri együttműködési missziójáról is. Ennek mandátuma elvileg 2000. december 31-én lejárt volt, a WEU azonban vállalta, hogy a műveletet átmeneti jelleggel mindaddig folytatja, amíg az EU nem áll készen annak átvételére.²⁴³

Képességek átadása az EU-nak

A WEU képességei közül az Európai Unió elsősorban a petersbergi feladatokhoz kapcsolódó eszközöket vett át. Ezek közül a két legfontosabb a WEU párizsi Biztonsági Tanulmányok Intézetének 2001. július 1-el történő integrációja az EU-ba, illetve a torrejoni Műholdközpont átvétele. Mindkét szervezet átvételéről az EU nizzai tanácsa döntött, 2000. decemberében (lásd ott).

A Biztonsági Tanulmányok Intézete

Az 1990. július 1-én létrehozott párizsi Biztonsági Tanulmányok Intézete (ISS²⁴⁴) jelentette a WEU legfontosabb tudományos elemző műhelyét. Fő funkciója, hogy a közös kül- és biztonságpolitikához kapcsolódó tanulmányokat és vitákat folytasson, valamint hogy az Európai Tanács, illetve az EU CFSP főképviselője számára biztosítsa az információs háttérrel. Ezen felül feladatai közé tartozik a transzatlanti kapcsolatok

---

²⁴⁰ A JES 2001 egy WEU-NATO közös válságkezelési gyakorlat volt, melynek során a WEU a végrehajtandó művelethez NATO kapacításokat vett igénybe. A gyakorlat fontos tanulságokkal szolgált a később kialakítandó EU – NATO képességhasználati rutinok kialakításához is. *WEU Official Report of Debates*. Monday, 18, June 2001. http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/cr/2001/cr1.pdf 2.p.

²⁴¹ VINCZE 21. p.

²⁴² PÓTI – TÁLAS 143. p.

²⁴³ PÓTI – TÁLAS 143. p.

²⁴⁴ Institute for Security Studies

biztonságpolitikai részének vizsgálata, ami az Európai Unió, illetve az Egyesült Államok és Kanada viszonyát illeti. A WEU-n belül széleskörű tudományos autonómiával rendelkező ISS 2001. július 1-től került az EU alárendeltségébe, hivatalos neve azóta Európai Unió Biztonsági Tanulmányok Intézete (EUISS), vezetője Nicole Gnesotto.²⁴⁵

A torrejoni Műholdközpont

A WEU már a nyolcvanas évek végén felismerte egy önálló európai műholdas megfigyelő központ létrehozásának szükségességét. Az erről szóló döntés előkészítése 1988. decemberében kezdődött. Közel háromévi tudományos háttérmunka után a központ felállításáról 1991. június 27-én döntött a WEU viandeni (Luxemburg) Miniszterek Tanácsa. Figyelembe vették az Öböl-háború tanulságait, valamint hogy az ekkor már kialakulóban levő CFE szerződés ellenőrzési mechanizmusai között egy műholdas megfigyelő központ igen fontos szerepet játszhat.²⁴⁶

Vianden után már csak a helyszín kitűzése volt hátra. Az 1991. novemberi Miniszterek Tanácsa végül a spanyolországi Torrejon mellett döntött. A létrehozandó műholdas megfigyelő központ három fő feladatot kapott:²⁴⁷

- A fegyverzetkorlátozási megállapodások betartásának ellenőrzésében való részvétel
- Az Európa biztonságára veszélyt jelentő válságövezetek megfigyelése
- Környezeti kockázatot jelentő veszélyforrások vizsgálata

Miután a WEU átadta a Műholdközpontot, az Európai Tanács 2001. július 20-án elfogadott közös akciójával²⁴⁸ megteremtette a létesítménynek uniós keretet adó Európai Unió Műholdas Központot (EUSC²⁴⁹), amely a PSC és a Főképviselő közvetlen alárendeltségében működve hivatott információival támogatni az Unió CFSP-vel

---

²⁴⁵ *European Union Institute for Security Studies*, <http://www.iss-eu.org>

²⁴⁶ <http://www.ibiblio.org/pub/academic/history/marshall/military/a-weu/general/weuinfo3.rep>

²⁴⁷ <http://www.ibiblio.org/pub/academic/history/marshall/military/a-weu/general/weuinfo3.rep>

²⁴⁸ <http://www.eurunion.org/legislat/Defense/EUSatCent.pdf>

kapcsolatos döntéseit. Emellett az EUSC számos kutatás-fejlesztési és képzési programot is folytat, főképp a műholdkép-elemzés, illetve a digitális földrajzi információs rendszerek fejlesztése és használata területén.²⁵⁰

---

²⁴⁹ European Union Satellite Centre

²⁵⁰ *European Union Satellite Centre*. <http://www.eusc.org/html/centre.html>

A műveleti képességek fejlődése 2000–2002 között

A brüsszeli képesség-felajánlási konferencia (2000. november 20–21.)

A tagállamok 2000. november 20–21-én tartott brüsszeli ülésükön gyűjtötték össze azokat a katonai képességeiket, amelyeket a Helsinkiben meghatározott célok elérése érdekében az Uniónak fel tudtak ajánlani. A tagállamok kötelezettséget vállaltak, hogy felajánlásaikat az elérni szándékozott gyorsreagálási képességek szem előtt tartásával teszik, más szóval főképp olyan erőket ajánlottak fel, melyek alkalmasak lehetnek a Headline Goal eléréséhez való hozzájárulásra.

Fontos megjegyezni, hogy nem új, a már meglévő nemzeti hadseregekkel párhuzamos erők felállításáról született döntés, hanem a tagállamok a saját fegyveres erejükből ajánlották fel azokat az egységeket, amelyeket az Európai Unió igénybe vehet. A képesség-felajánlási konferencia éppen arra szolgált, hogy összegezzék, melyek és mekkorák ezek az erők.²⁵¹

A felajánlott katonai erők

A tagállamok által felajánlott katonai egységeket egy ún. erőlistán²⁵² összegezték. A brüsszeli konferencián a következő katonai erőket bocsátották az Unió rendelkezésére:²⁵³

EU tagállamok	Szárazföldi erők (fő)	Hadihajók (darab)	Légi egységek (darab)
<i>Ausztria</i>	2 zászlóalj	NA	NA
<i>Belgium</i>	1000	NA	NA
<i>Dánia</i> ²⁵⁴	0	0	0

²⁵¹ BRAILLARD – SCHWOK 8. p.

²⁵² List of Forces, más néven HFC; Helsinki Forces Catalogue.

²⁵³ BRAILLARD – SCHWOK 9. p.

<i>Finnország</i>	1430	1 aknaszedő	NA
<i>Franciaország</i>	12.000	15	75
<i>Görögország</i>	4000	NA	NA
<i>Hollandia</i>	2 zászlóalj	1 fregatt	1-2 repülőszázad
	1 dandár	1 harci különítmény	1 Patriot-űteg ²⁵⁵
<i>Írország</i>	850	NA	NA
<i>Luxemburg</i>	100	NA	NA
<i>Nagy-Britannia</i>	24.000 ²⁵⁶	18	72
<i>Németország</i>	13.500	20	93
<i>Olaszország</i>	12.000	19	47
<i>Portugália</i>	1000	NA	NA
<i>Spanyolország</i>	6000	NA	NA
<i>Svédország</i>	1 zászlóalj	NA	NA
	1 katonai rendőr		
	század		

Nem EU-tag államok	Szárazföldi erők (fő)	Hadihajók (darab)	Légi egységek (darab)
<i>Csehország</i>	500	0	0
<i>Észtország</i>	1 zászlóalj	0	0
<i>Lengyelország</i>	1000	0	0
<i>Lettország</i>	1 gyorsreagálású csoport	1 aknaszedő	

²⁵⁴ Dánia, élve az opt-out lehetőségével, nem ajánlott fel csapatokat.

²⁵⁵ A Patriot egy amerikai fejlesztésű, bármely időjárási körülmények között, bármilyen magasságban repülő célpont ellen bevethető légvédelmi rakéta. Kilencven kilogrammos robbanófejét maximum 70 kilométer távolságra tudja célba juttatni, és közel 24 kilométer magasságig repülő célpontok ellen hatásos. Az első Öböl-háború tapasztalatai alapján a Patriot nemcsak légvédelmi rakétaként használható, de bevált az iraki Scud rakéták elhárításában is – bár a hatékonyságról ellentmondó adatok láttak napvilágot, tény, hogy a Patriot lényegesen olcsóbb, és könnyebben telepíthető, mint más rakétaelhárító rendszerek. Az Egyesült Államokon kívül a Patriot-rakétarendszert Hollandia, Görögország, Izrael, Japán, Kuwait, Szaúd-Arábia, Németország és Tajvan rendszeresítette, valamint folyamatban vannak a tárgyalások Egyiptommal is. *Patriot missile air defense system. USA* <http://www.army-technology.com/projects/patriot/> A Hollandia által felajánlott Patriot rakétaűteg jelentette akkor, és jelenti a disszertáció lezárásának pillanatában is a „Headline Goal”-erők egyedüli hadszíntéri ballisztikus rakéta-védelmi eszközt.

²⁵⁶ Nagy-Britannia nem sokkal a brüsszeli konferencia után emelte fel hozzájárulását 24.000 főre az eredeti 12.000-ról. HEATH, Allister: *Some background on the European army*. European Foundation Working Paper 4. 24 November 2000. <http://www.e-f.org.uk/pubs/wp/4wp.htm> Part 1.

	1 orvoscsoport		
<i>Magyarország</i>	500	0	0
<i>Norvégia</i>	1 zászlóalj	1 tengeralattjáró	12
<i>Szlovákia</i>	450	0	0
<i>Törökország</i>	1 dandár	NA	NA

A legtöbb olyan állam, amely az EU-nak és a NATO-nak is tagja, ugyanazokat az alakulatokat ajánlotta fel az eurohaderő²⁵⁷ számára, amelyeket a NATO-nak is rendelkezésére bocsátott korábban.

A felajánlott erők összesen körülbelül²⁵⁸ 100.000 embert, 400 repülőgépet és 100 hadihajót jelentenek,²⁵⁹ amivel az Unió – saját megállapítása szerint – 2003-ra képessé vált a petersbergi feladatok teljes skálájának végrehajtására, bár bizonyos képességek terén még komoly fejlesztésre van szükség.²⁶⁰

Főbb hiányosságok

A képesség-felajánlási konferencián a tagállamok a következő főbb területeken állapítottak meg hiányosságokat:

Stratégiai szint²⁶¹

- Az európai erők rendelkezésre állásának, bevetettségének, fenntarthatóságának és interoperabilitásának javítása.
- A stratégiai mozgékonyág javításához kapcsolódóan létre kell hozni a szükséges (tengeri és légi) eszközöket, az ezek informatikai és

²⁵⁷ Ahhoz a kérdéshez, hogy vajon a „Headline Goal” megvalósulása létrehoz-e egy európai hadsereget, vagy nem, Frederick Forsyth író a következő megjegyzést fűzte a Daily Mail 2000. november 21-i számában. „*Ha tavanezer félfegyverzett férfi, harci repülőgépekkel, hadihajó-támogatással, és egyesített parancsnoksággal: az egy hadsereg.*” (‘60,000 armed men with fighter planes and warship back-up and a unified command structure is an army.’)

²⁵⁸ Egzakt számot azért nehéz mondani, mert számos tagállam alakulatokat ajánlott fel, ezek pontos létszáma pedig egyrészt nem mindig állandó, másrészt eleve nehezen hozzáférhető információ.

²⁵⁹ GAZDAG 2000, 209. p.

²⁶⁰ PÓTI – TÁLAS 147–148. p.

²⁶¹ BRAILLARD – SCHWOK 10. p.

kommunikációs rendszereit működtető parancsnoki struktúrákat, és azokat az eszközöket, amelyek az erőkhöz eljuttatják a hírszerzési információkat.

- Vezetés, irányítás, kommunikáció: ennek kapcsán hangsúlyozták, hogy bár a tagállamok elegendő parancsnokságot ajánlottak fel, ezek leghatékonyabb működési módjának kidolgozása még további elemzést igényel.
- Hírszerzés: egyes tagállamok vállalták, hogy – a torrejoni Műholdközpont már létező képelemzési kapacitásán kívül is – komoly fejlesztéseket hajtanak végre a műholdas hírszerzés területén. (Helios II, SAR LUPE, COSMOS SKYMED programok)²⁶²

Taktikai szín²⁶³

Erősíteni kell az alapvető válságkezelési műveleti képességeket. A legfontosabb területek:

- kutató-mentő feladatokra alkalmas erők létrehozása
- hadszíntéri rakétavédelem, föld-föld rakéták elleni elhárító eszközök (a Hollandia által felajánlott egyetlen Patriot-űteg nyilvánvalóan nem elegendő.)
- precíziós fegyverek
- logisztikai támogatás
- szimulációs eszközök²⁶⁴

Szervezeti vonatkozások – a képességfejlesztési mechanizmus (CDM)

A „Headline Goal” elérésének szervezeti háttérét biztosítandó a tagállamok elhatározták egy egységes értékelési és a megvalósítást figyelemmel kísérő

---

²⁶² PÓTI –TÁLAS 148–149.p.

²⁶³ BRAILLARD – SCHWOK 10. p.

²⁶⁴ PÓTI –TÁLAS 148–149.p.

mechanizmus (CDM²⁶⁵) létrehozását. Ez lesz hivatott biztosítani az EU és a NATO közötti minél teljesebb és zavartalanabb együttműködést. Ennek érdekében a mechanizmus a NATO-tól származó adatok alapján fogja értékelni a NATO-tag uniós tagországok adatait, a nem NATO-tag országok adatait pedig ezzel megegyező módon.

A mechanizmus keretében létrejön az EU és a NATO között egy képességi munkacsoport, amelynek feladata lesz a két szervezet képességeinek koherens fejlesztése érdekében. Ez különösen azokon a területeken lesz hangsúlyos, ahol átfedés mutatkozik az ESDI és CESDP között.

A kialakítani kívánt mechanizmus alapelvei között szerepel az EU döntéshozatali autonómiájának megőrzése, a felajánlások önkéntes jellegének elismerése, átláthatóság és egyszerűség, hogy összehasonlíthatóak legyenek a felajánlások, az elért eredmények rendszeres értékelése, és az új igényeknek megfelelő felajánlások rugalmas elfogadása.

A NATO-val együttműködésben a mechanizmus a kettősségek elkerülésére helyezi a hangsúlyt. Harmadik országok²⁶⁶ tekintetében azt tekintik irányadónak, hogy biztosítani kell számukra a lehetőséget a részvételben – annál is inkább, mert a brüsszeli konferencián a harmadik országok formálisan is elfogadták a feirai Európai Tanács által hozzájuk intézett felkérést az együttműködésre.²⁶⁷

Politikai aggodalmak

A Helsinkiben meghatározott elvekkel összhangban az EU egyetlen tagállamának vezetője sem mulasztotta el kiemelni, hogy a létrehozandó haderő nem kíván konkurenciát jelenteni a NATO-nak, mindössze – mint azt egyébként George Robertson akkori NATO-főtitkár is megfogalmazta (!) – meg kívánja teremteni a gyakorlati eszközöket is az EU biztonságpolitikájának megvalósításához.²⁶⁸

A nyilatkozatok természetesen nem győzték meg a kételkedőket, főleg az Egyesült Államok oldaláról napjainkig folyamatos a kritika az erősödő önálló európai biztonság- és védelempolitikával kapcsolatban. Washington változó intenzitással ugyan, de

---

²⁶⁵ Capabilities Development Mechanism

²⁶⁶ Azaz NATO-tag, de nem EU-tag országok, illetve az EU tagjelöltek.

²⁶⁷ PÓTI – TÁLAS 150–151. p.

²⁶⁸ EU pledges 'rapid' force troops. <http://www.cnn.com/2000/WORLD/europe/11/20/eu.defence.02/>

megszakítás nélkül emlékeztet a „szétkapcsolódás” (*decoupling*) már említett veszélyére.

A nizzai Európai Tanács (2000. december 7–9.)

Az Európai Tanács 2000. december 7–9. között tartott nizzai ülésén a francia Elnökség által előterjesztett javaslat Franciaország hagyományos álláspontját tükrözte az ESDP-vel kapcsolatban. Az önálló európai védelmi politika létrehozásának szándéka jelent meg abban, hogy a javaslat autonómiát biztosított volna EU-nak a petersbergi feladatokra korlátozódó missziók tekintetében.²⁶⁹

A francia elnökségi előterjesztés erős ellenállásba ütközött a tagállamok részéről, így végül csak hónapokkal az értekezlet után került nyilvánosságra, akkor is csak fokozatosan.²⁷⁰ Ettől függetlenül a francia elnökség ideje alatt igen komoly előrelépés történt az ESDP megvalósítása terén – természetesen inkább a Franciaország számára kedvezőbb, kevésbé atlantista irányvonalat követve.

A nizzai Elnökségi Következtetések egyértelműen amellelt foglaltak állást, hogy az ESDP-t már 2001 végével nyilvánítsák működőképesnek. Ezzel párhuzamosan, mint láthattuk, a WEU a marseille-i értekezlettel lényegében befejezte működését, az Unió pedig átvette a WEU megfelelő funkcióit.²⁷¹

A CFSP állandó intézményeinek létrehozása

A nizzai csúcson döntés született róla, hogy a Kölnben megfogalmazott globális műveleti képességek elérése érdekében a 2000 márciusa óta ideiglenes jelleggel működő Politikai és Katonai Bizottság, a Katonai Bizottság és Katonai Törzs működését véglegesítik.²⁷²

Feladatukká vált kidolgozni a konfliktus-megelőzésre és –kezelésre vonatkozó egységes európai stratégiát, összehangolni a válságkezelési műveletek katonai és polgári aspektusait, valamint képesnek kell lenniük a petersbergi feladatok mindegyikére

---

²⁶⁹ SZÉCHY 4. p.

²⁷⁰ VINCZE 21. p.

²⁷¹ A torzejoni műholdközpont, a Biztonsági Tanulmányok Intézete, és az albániai többnemzetiségű rendőri tanácsadó egység irányítása. PÓTI – TÁLÁS 157–158. p.

kiterjedő akciók tervezésére és végrehajtására.²⁷² Ennek során különösen a PSC-re hárult központi szerep – ebből következően tovább növekedett a főtitkár, „Mr. CFSP” szerepe is, aki a PSC elnöki tisztét is betölti.²⁷⁴

Az állandó Politikai és Biztonsági Bizottság a Nizzában megkezdett közvetlen előkészületek után 2001. január 22-én jött létre, már a svéd elnökség ideje alatt.²⁷⁵ Hatásköre a közös kül- és biztonságpolitika (CFSP) minden területére kiterjed, beleértve az európai biztonság- és védelempolitikát (ESDP) is. A PSC a koherens fellépés lehetőségeinek megteremtésével erősíti az Unió petersbergi típusú képességeit.²⁷⁶

Az Európai Unió Katonai Bizottsága 2001. április 9-én vált állandó testületté, amikor a Tanács kinevezte az első állandó elnököt az EUMC élére. A finn Gustav Häggblunds tábornok – korábbi finn vezérkari főnök – mandátuma három évre szól. Személyében erős, agilis vezető került a Katonai Bizottság élére, aki a hatékonyság érdekében a keményebb hangvételű nyilatkozatoktól sem riad vissza.²⁷⁷

Az Európai Unió Katonai Törzs csak valamivel később, 2001. június 11-én vált állandóvá, főigazgatója a német Rainer Schuwirth tábornok lett. A késés fő okát a működéshez szükséges eszközök előteremtésének nehézségei jelentették.²⁷⁸ Az EUMC-nek alárendelt Katonai Törzs fő feladata a válságmegelőzéshez és válságkezeléshez kapcsolódó korai előrejelzés, helyzetértékelés, stratégiai tervezés és a műveletek tényleges lebonyolítása.

---

²⁷² Elnökségi Következtetések, VI. melléklet II. PÓTI–TÁLÁS 155. p.

²⁷³ PÓTI–TÁLÁS 155. p.

²⁷⁴ PÓTI–TÁLÁS 155–156. p.

²⁷⁵ Ez volt az Általános Ügyek Tanácsának első ülése a svéd elnökség ideje alatt.

²⁷⁶ Ez a tanácsi döntés is csak részleteiben hivatkozik a Nizzában felvetett francia javaslatra, amely teljes terjedelmében még ekkor sem került nyilvánosságra. VINCZE 21. p.

²⁷⁷ Häggblunds tábornok 2003. december 17-én igen határozottan kritizálta az EU alkotmányozási folyamatának megakadását, felvetve, hogy a védelmi kérdéseket esetleg ki lehetne emelni a Szerződések kereti közül, s arról a tagállamok vezetői önállóan dönthetnének. A javaslat heves ellenállást váltott ki a Bizottságból. In: KIRK, Lisbeth: *EU military chief impatient after summit breakdown*. Elérhető: <http://www.euobserver.com/index.phtml?sid=13&aid=13914> Letöltés ideje: 2005. november 17.

²⁷⁸ A nizzai Elnökségi Következtetések VI. Mellékletének II. részéből indirekten következik. „A testületek működéséhez szükséges eszközök előteremtése, különösen a Katonai Törzs vonatkozásában, haladéktalanul megkezdődik.” PÓTI–TÁLÁS 155.p.

Együttműködés az EU és a NATO között

A nizzai záródokumentum hosszú folyamat végére látszott pontot tenni, amikor meghatározta az EU és a NATO közti konzultáció és együttműködés alapelveit.²⁷⁹ Eldöntötték, hogy a kölcsönös védelmi együttműködés a válságkezelés irányába fog tovább fejlődni, azaz a kollektív védelem alapja továbbra is a NATO marad. A konzultációs mechanizmus fő célkitűzése, hogy egy adott válsághelyzetre az EU a legmegfelelőbb katonai választ adhassa – továbbra is tisztetben tartva mindkét szervezet döntési autonómiáját.²⁸⁰

A dokumentum kétféle mechanizmust hozott létre az EU és a NATO közti konzultációra, aszerint, hogy van-e épp folyamatban lévő válság, vagy nincs.²⁸¹ „Békeidőben” a NATO Nagyköveti Tanácsa (NAC) és a PSC, egy szinttel lejjebb pedig a NATO Katonai Bizottsága és az Unió Katonai Bizottsága legalább félévenként találkozik, a köztes időszakban pedig a Főtitkárságok, illetve a két katonai törzs megfelelő szervei voltak hivatottak biztosítani a zavartalan információ-áramlást.²⁸²

Válsághelyzetben viszont egy igen bonyolult rendszernek kell működésbe lépnie, melynek keretében az EU és a NATO komplementer szervei minden szinten szorosan együttműködnek. Amennyiben az EU igénybe kívánna venni a NATO tervezési képességeit, ezt a PSC-nek a NAC-nál kell kezdeményeznie. Az egyéb eszközök és képességek felhasználásáról pedig a két szervezet Katonai Bizottsága és szakértői lesznek hivatott dönteni. Az Unió jogává vált, hogy meghatározza az indítani kívánt akció stratégiáját, és a művelet vezetése is mindvégig az EU politikai ellenőrzése és stratégiai irányítása alatt kell, hogy maradjon. Ezzel együtt a NATO-t természetesen továbbra is rendszeresen tájékoztatja a PSC és a Katonai Bizottság elnöke.²⁸³

---

²⁷⁹ VINCZE 21. p.

²⁸⁰ PÓTI –TÁLAS 157. p.

²⁸¹ VARGA Gergely: *A NATO és az ESDP kapcsolatának fejlődése 2000-2006*. Kézirat. 28 p.

²⁸² *Presidency Conclusionss. Nice European Council meeting, 7, 8 and 9 December 2000*. Elérhető: <http://www.arena.uio.no/sources/jpa/smuggling/europeancouncil/2000/EuropeanCouncilNice.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 25.

ANNEX VII to ANNEX VI.

²⁸³ PÓTI –TÁLAS 194. p.

Tervek a „Berlin Plusz”-ra

Mielőtt rátérnénk az EU-NATO viszonyban kulcsfontosságú állomást jelentő „Berlin Plusz” megállapodásra, érdemes megvizsgálni, mihez képest értendő a „Plusz”, azaz mi volt az első berlini egyezmény. A kilencvenes évek első felében az Egyesült Államok igyekezett magát kívül tartani a jugoszláv konfliktuson, ugyanakkor nem hagyhatta figyelmen kívül, hogy Európa önmagában képtelen a válság rendezésére. Az 1994 januárjában tartott brüsszeli NATO-csúcson körvonalazódott egy olyan elképzelés, mely szerint a WEU az általa indítandó önálló akciókhoz igénybe vehetné a NATO tervezési és műveleti képességeit. Az erről szóló szerződést végül 1996. júniusában, a berlini miniszteri tanácson írták alá.

A berlini megállapodás értelmében a NATO-n belül létrehoztak olyan „elkülöníthető, de nem külön” erőket, amelyeket a WEU önálló műveleteihez is igénybe vehetett. A CJTF-koncepcióként²⁸⁴ is ismert rendszer megadta a lehetőséget a WEU-nak, hogy anélkül tegyen szert tényleges műveleti kapacitásokra, hogy meg kelljen kettőznie a parancsnokságok, vezérkarok, stb. számát. Nem a berlini megállapodás hibája volt, hogy a WEU-t megbénító belső (főképp brit-francia) ellentétek miatt végül nem került sor ilyen műveletekre. A patthelyzetnek csak a már tárgyalt 1998. decemberi St. Malo-i megállapodás vetett véget.²⁸⁵

A fenti konzultációs mechanizmus létrehozása mellett Nizzában felvázolták az EU és NATO közti műveleti együttműködést szabályozó megállapodás kereteit is, ez lett volna az ún. „Berlin Plusz.” Ennek értelmében az Unió eseti jóváhagyás nélkül, folyamatosan hozzáférhetett volna a NATO tervezési képességeihez – ezt az EUMC kontrollja alatt az EUMS vezetője igényelné az Európai szövetséges Erők Főparancsnokának Helyettesénél. (Deputy Supreme Allied Commander – DSACEUR). A tervezet szerint a NATO válasza függött volna a Szövetség erőinek aktuális lekötöttségétől. Ha a NATO nem képes egyszerre kielégíteni az uniós, illetve saját, nem V. cikkely hatálya alá eső műveleteinek igényeit, úgy a két szervezet konzultációk útján próbálna megoldást találni, azzal együtt, hogy a végső döntés joga a NATO-nál marad. Ha azonban a Szövetség erői V. cikkely alá tartozó műveletekben vannak lekötve, akkor az EU csak a szabadon maradt képességek felhasználására tarthat igényt. A kért eszközök

---

²⁸⁴ Combined Joint Task Force

átengedéséről hivatalosan PSC-NAC együttes ülés döntene, és ez határozná a konkrét jogi, adminisztrációs és pénzügyi kérdésekben is. Az eszközök az uniós művelet végéig az EU használatában maradnának, kivéve ha a korábbi konzultációkon ettől eltérően állapodtak meg, illetve ha a NATO-nak V. cikkelyes kötelezettségvállaláshoz támadna rájuk szüksége.²⁸⁶

A körvonalazott együttműködési megállapodás működését azonban 2001 végéig Törökország folyamatos vétója akadályozta, valamint 2001 és 2002 között Görögország folyamatos fenntartásai. A kérdés végül csak a 2002. december 12–13-án tartott koppenhágai Európai Tanácson rendeződött,²⁸⁷ a Nizzában meghatározott módon.²⁸⁸

Együttműködés harmadik országokkal

A nizzai csúcs egyik legfontosabb feladata volt, hogy a feirai Európai Tanácson kiadott felkérést²⁸⁹ követően hozza létre az EU és a nem-EU-tag európai NATO tagállamok, illetve az EU-csatlakozásra váró országokkal a konzultáció lehetőségét, illetve dolgozza ki a közös fellépésben való esetleges részvételük módját.

A megállapodás értelmében rendszeres konzultációs mechanizmus építettek ki a „Hatok” és a „Tizenötök” számára, amely fő tényezőként a nyílt pragmatizmus elvét tartja szem előtt.²⁹⁰ Ennek jegyében ha épp nincs válsághelyzet, félévente legalább két tanácskozást és egy miniszteri találkozót kell tartani, a körülményeknek legjobban megfelelő időpontokban. Az együttműködni kívánó országok egy-egy összekötő tisztet delegálhattak a Katonai Törzsbe.²⁹¹

Mind a műveletet megelőző, mind a tényleges műveleti fázisban való részvétel lehetőségeit kidolgozták. Ha az akció NATO eszközöket is igénybe vesz, akkor a NATO tervezési kapacitását használják, a nem EU-tag európai NATO tagállamok pedig

---

²⁸⁵ HAINE. 133–134. p.

²⁸⁶ VARGA 4. p.

²⁸⁷ VINCZE 24. p.

²⁸⁸ PÓTI –TÁLAS 367. p.

²⁸⁹ Jelesül hogy a feirai tanács határozatot hozott a tagjelölt országoknak az ESDP-ben való részvételének lehetőségéről. SZÉCHY 5. p.

²⁹⁰ SZÉCHY 6. p.

²⁹¹ PÓTI –TÁLAS 186. p.

maguk dönthetnek részvételi szándékukról. A nem NATO-tag tagjelölt országok a Tanács felkérése alapján kapcsolódhatnak be a műveletekbe.²⁹²

Ha az akció nem vesz igénybe NATO eszközöket, akkor a tervezés valamelyik tagállami stratégiai parancsokság bevonásával zajlik majd. Ebben az esetben mind Hatok, mind a Tizenötök részvételéhez tanácsi felkérés szükséges. A nem EU-tag államok hozzájárulásainak koordinálására létrehozták a Hozzájárulók Bizottságát is, amelynek egyik fő feladata a felajánlott eszközök, javak, képességek használatának koordinálása, illetve a hozzájárulók tájékoztatása.²⁹³

A műveleti együttműködés kapcsán egy fontos korlátozásra mindenképp figyelmet érdemel. A megállapodás ugyanis kimondta: „*a nem EU-tag országok hozzájárulását az EU civil válságkezelési misszióihoz, különösen az EU rendőri misszióihoz, pozitív szellemben tanulmányozzák a meghatározandó eljárásokkal összhangban.*”²⁹⁴ A látszólag semmitmondó megfogalmazás mögött az a nagyon is konkrét döntés állt, hogy a nem EU-tag országokkal való válságkezelési együttműködés egyelőre ne terjedjen ki a válságkezelés katonai aspektusaira, maradjon meg a civil – elsősorban rendőri – együttműködés szintjén.²⁹⁵

Összességében véve a nizzai EU-csúcs olyan ESDP-t hozott létre, amely a NATO-tól függetlenül, saját vezető szervének, a PSC-nek a felügyelete alatt tudott működni. Az önállóság azonban csak a politikai szintre és a stratégiai tervezés egy részére terjedt ki az Uniónak továbbra sem volt saját főparancsnoksága, hiányoztak a hadműveleti és a taktikai szintű tervezési képességek is. Ezeket vagy egy-egy tagállamnak kellett biztosítania az elindítani kívánt művelethez, vagy az EU továbbra is a NATO támogatására volt szorulva.²⁹⁶ Ilyen szempontból Nizza „fél siker” volt az autonóm európai védelempolitikát szorgalmazó Franciaország számára, az Unió többi tagállama azonban alapvetően sikernek értékelte az elértetket, még a „Berlin Plusz” tervezet kudarca ellenére is.

---

²⁹² PÓTI – TÁLAS 186–187. p.

²⁹³ PÓTI – TÁLAS 188. p.

²⁹⁴ Idézi PÓTI – TÁLAS 239. p.

²⁹⁵ Az Európai Unió rendőri képességeinek fejlődése a következő fejezetben kerül tárgyalásra.

²⁹⁶ VARGA 4. p.

A göteborgi Európai Tanács (2001. június 15–16.) és az EU rendőri képességei

Az Európai Unió soros svéd elnöksége – igazodva Svédországnak a válságkezelés területén követett általános prioritásaihoz – a védelempolitika területén is alapvetően a nem katonai eszközök és módszerek fejlesztésére koncentrált. Az Európai Tanácsnak az uniós biztonság- és védelempolitika fejlődéséről szóló, Göteborgban elfogadott jelentése külön is kiemelte az EU és az EBESZ közti együttműködés fejlesztésének fontosságát.²⁹⁷

A katonai képességek terén a göteborgi tanács megerősítette az eddigi vállalásokat. Továbbá a svéd elnökség ideje alatt tartott két informális védelmi miniszteri találkozó eredményeit összegezve deklarálták, hogy a megállapított hiányosságok javítása folyamatban van, és kidolgoztak egy munkatervet a 2001. novemberében tartandó Képességfejlesztési Konferenciára való felkészüléshez.

A svéd elnökség a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt helyezett a más nemzetközi szervezetekkel (ENSZ, EBESZ, stb.) folytatandó civil és katonai válságkezelési együttműködés fontosságára – részben ehhez is kapcsolódnak az EU rendőri képességeinek továbbfejlesztésére terén elért göteborgi eredmények.

A Európai Unió rendőri képességeinek fejlesztésének kezdetei

Az alapokat lefektető feirai terveket²⁹⁸ még a francia elnökség alatt továbbfejlesztették. A Bizottság négy fő irányelvet fogadott el az Unió leendő rendőri missziói számára.²⁹⁹

1. Minden lehetséges módon támogatni kell a helyi rendőrséget. Ez a tanácsadástól a kiképzésen át egészen addig terjedhet, hogy szükség esetén (pl. ha feloszlatták, szétverték, vagy politikailag megbízhatatlan, stb.) az EU rendőri erőknak képesnek kell lenniük a helyi rendőrség teljes helyettesítésére is.

²⁹⁷ Göteborgi Európai Tanács. Elnökségi jelentés az európai biztonság- és védelempolitikáról. Bevezető, 4. pont. In: PÓTI – TALAS 228. p.

²⁹⁸ Bővebben lásd a feirai Európai Tanácsot bemutató fejezetben

²⁹⁹ *Presidency Report on the European Security and Defence Policy*, 2000. december 4. Bővebben lásd GOURLAY, Catriona: „Operations update: past, present and future.” *European Security Review*. No. 19. Oct 2003. Elérhető: <http://www.isis-europe.org/ftp/download/operations%20update.%20past.%20present%20and%20future%20-%20esr%2019.pdf> Letöltés ideje: 2005. november 14.

2. Minden esetben pontos, és részletes mandátumra van szükség, amely egyértelműen meghatározza az EU erők feladatait, jogait és kötelezettségeit.
3. A lehető legteljesebb mértékben integrált szemlélet a válságkezelésben – a petersbergi típusú feladat sikeres megoldásához ugyanis szoros koordinációra van szükség a rendőri és katonai erők között.
4. Szoros együttműködés a nemzetközi szervezetekkel: az EU-nak törekednie kell rá, hogy saját erőfeszítései, illetve más szervezetek (ENSZ, EBESZ) tevékenysége hatékonyan egészítse ki egymást, elkerülve a szükségtelen duplikációt.

A svéd elnökség alatt, 2001 májusában megtartották az uniós államok országos rendőrfőkapitányainak találkozóját, melynek fő témája az „EU tagállamok nemzetközi válságkezelésben alkalmazható rendőri képességei” volt. Kidolgozták a leendő uniós rendőri műveletekben résztvevő erők kiválogatásának, felszerelésének és kiképzésének rendszerét, valamint meghatározták azokat a kritériumokat, melyek alapján nem EU tagállamok is részt vehetnek az Unió rendőri misszióiban.³⁰⁰ A létszám tekintetében a rendőrfőkapitányok összesen mintegy 4300 rendőrtiszt felajánlását tartották elképzelhetőnek – a végleges tagállami hozzájárulásokról a 2001. novemberére tervezett Rendőri Képesség-felajánlási Konferencia volt hivatott dönteni.³⁰¹

A Rendőri Akcióterv³⁰²

A rendőrfőkapitányok konferenciájának eredményeit összegezve Göteborgban a tagállamok elfogadták a Feirában kezdeményezett Rendőri Akciótervet, mely az uniós rendőri műveletek kereteit és végrehajtásuk módjait szabályozta. Első és legfontosabb célja értelemszerűen az volt, hogy biztosítsa az Unió nemzetközi rendőri válságkezelési képességeinek megeremtését, illetve hogy ehhez a munkához egy követhető ütemtervet adjon a soron következő elnökségek számára.

³⁰⁰ PÓTI – TÁLÁS 230. p.

³⁰¹ *Civil Contributions to European Security*. NATO Parliamentary Assembly. General Report. 2001. október. <http://www.naa.be/archivedpub/comrep/2001/au-191-e.asp>

³⁰² Az alábbi összefoglalás a Rendőri Akcióterv magyar nyelvű fordításából készült. Közli PÓTI – TÁLÁS 237–241. p.

A kialakítandó rendőri képességek – szervesen kapcsolódva a más nemzetközi szervezetekkel való válságkezelési együttműködés hangsúlyozott szándékához – lehetővé teszik az Unió számára, hogy tevőlegesen is támogasson már folyamatban lévő, ENSZ vagy EBESZ vezetésű rendőri műveleteket.

Célkitűzések és végrehajtás

Az akcióterv a következő célokat tűzte ki az Unió elé:

1. A rendőri műveletek tervezési és végrehajtási megállapodásainak kidolgozása. Ebbe a stratégiai és műveleti tervezési képességeken túl beletartozik a rendőri képességek integrálása az EU korai riasztási rendszerébe, a többnemzetiségű rendőri erők összeállításának és működtetésének kialakítása, illetőleg a válságkezelési műveletek katonai és civil elemeivel való együttműködési módok meghatározása is.
2. A rendőri műveletek (beleértve a katonai eszközöket is igénybevevő akciókat is) irányítási és vezetési rendszerének kidolgozása
3. A rendőri műveletek jogi keretének kidolgozása. Ebbe beleértendő a közös felszerelés, adminisztráció, logisztika, és a közös nyelvezetre vonatkozó megállapodások, egyezmények megkötése is. (Ez szervesen épül a 2001. május rendőrfőkapitányi konferencián kidolgozott rendszerre.)
4. A rendőri műveletekben résztvevő erők kiképzési programjának kidolgozása.
5. A rendőri műveletek finanszírozásának kidolgozása

A fenti célkitűzések végrehajtásához meghatározták a további munka lépéseit, és készítették egy menetrendet is. Elhatározták továbbá, hogy a rendőri képességek kialakítása során maximálisan figyelembe veszik az ENSZ vonatkozó tapasztalatait, amelyeket az ún. Brahimi-jelentés³⁰³ foglalt össze.

---

³⁰³ A 2000 augusztusában kibocsátott ENSZ-jelentés számos olyan javaslatot tartalmazott a válságkezelő műveletek hatékonyságának javítása érdekében, melyeket az EU is hasznosnak ítélt, pl. a megelőzés fontossága, a műveleti tervezés fejlesztése, a gyors reagálási képességek kialakítása ill. javítása, civil eszközök integrációja, stb. Bővebben lásd EARLE, Caroline R: *EU contributions to peace operations*:

Elhatározták a Tanács Titkárságán belül egy rendőri részleg felállítását, és elkezdtek a szükséges konzultációs mechanizmusok (a Tanács és a Bizottság között, a Politikai és Biztonsági Bizottsággal, az ENSZ-szel és az EBESZ-szel, stb.) kialakítását is. Külön is kimondták az Európai Rendőrtisztai Főiskola (CEPOL)³⁰⁴ szerepének fontosságát a rendőrtisztek válságkezelésre való kiképzésében.

A nem EU-tag országok részvétele az EU rendőri missziókban

A nizzai döntések értelmében a harmadik országokkal való válságkezelési műveleti kooperációnak egyelőre a rendőri műveletekre kell koncentrálnia. A Rendőri Akcióterv – utalva a Nizzában elfogadott együttműködési eljárásokra utalva – többször is hangsúlyozta az EU+15 formációban folytatott rendszeres konzultációk fontosságát.

Az Akcióterv deklarálta, hogy az Unió a rendőri műveletek minden résztvevő országra ugyanazokat a nemzetközi szabványokat alkalmazza. Ha egy nem EU-tag állam ezeknek megfelel, és a Tanács elfogadja, hogy az adott válságkezelési műveletbe külső közreműködőket is be lehet vonni, akkor kerülhet sor a konkrét együttműködési felkérésére, ugyancsak tanácsi határozattal. Az egyes műveletekbe való bevonás részleteinek kidolgozása a Politikai és Biztonsági Bizottság feladata lett.

Az Akcióterv értelmében az EU-vezetéssel végrehajtott rendőri műveletek során minden – jelentős mértékben szerepet vállaló – résztvevő nem EU-tag ország ugyanolyan jogokkal és kötelezettségekkel rendelkezik a művelet irányításában, mint a résztvevő EU-tagállamok. Ebből adódóan tehát ki kell dolgozni a napi szintű irányítás megfelelő formáit is – mégpedig nemcsak a tisztán rendőri, de a rendőri és katonai műveletek együttes alkalmazásával végrehajtott műveletekre is.

Az első látásra precíznek tűnő keretek mellett azonban szerepelt az Akciótervben egy „kiskapu” is: *„egyéb megfontolások mellett a művelet méretéről és típusától függően, a rendőri műveletek egyéb döntés esetén más eljárás alapján is végrehajthatók.”* Azaz a

---

Development of an European Rapid Reaction Force and Civilian Capacity. Elérhető: <http://www.stimson.org/fopo/8> Letöltés ideje: 2005. november 15.

³⁰⁴ Bővebben lásd *Centrex. Worldwide Policing Excellence. CEPOL.* Elérhető: http://www.centrex.police.uk/courses/int_fac_pages/cepol.html Letöltés ideje: 2005. november 16.

harmadik országok részvétele kapcsán az Unió nyitva hagyta a lehetőséget ön maga számára, hogy adott esetben eltekinthessen a fenti megállapodásoktól.³⁰⁵

A rendőri missziók problémái

Az Európai Uniónak a tervezett rendőri missziók kapcsán számos speciális, jórészt csak a rendőri tevékenység sajátosságaiból adódó nehézséggel kellett szembenéznie. Az alapproblémát az jelenti, hogy a rendőri válságkezelési akciók bizonyos szempontból határterületet képeznek az Unió második és harmadik pillére, azaz a CFPS, illetve a bel- és igazságügyi együttműködés között. A rendőri erők ugyanis minden tagállamban a belügyminiszter alárendeltségében működnek, azaz a harmadik pillérhez tartoznak. Egy ilyen akcióban viszont a második pillérben történő, válságkezelési felhasználásukról van szó.

Intézményi szinten a probléma a következőképpen jelenik meg: ha a válságkezelési műveletek a CFSP keretében zajlanak, akkor a Tanács alárendeltségébe tartoznak. Ám ha a misszió inkább a válság következményeit hivatott kezelni (pl. intézményépítés, helyi rendőri erők kiképzése, bűnüldözési apparátus megszervezése, aknamentesítés, stb.), az már nem CFSP feladat, így a döntés jogköre a Bizottsághoz kerül. Ha egy rendőri misszionak többféle feladata is van – márpedig tipikusan ez a helyzet –, akkor a 2001-es állapot szerint az intézményi hatáskörök tisztázatlansága miatt komoly zavaroktól lehetett tartani.

Az is nehézséget jelent, hogy míg a katonai alakulatokat mintegy „főállásban” készítik fel a válságkezelési feladatokra, a rendőrségeknél gyökeresen eltérő a helyzet. A tagállamok által a Rendőri Akciótervben említett 5000 főnyi rendőrnek „békeidőben”, azaz ha épp nincs misszióban, megvan a saját szolgálati helye és beosztása, ahol hagyományos rendőri feladatokon dolgozik – és ahonnan ha elvezénylik egy válságkezelő misszióba, hiányát sok esetben csak nehezen lehet pótolni. (Annál is inkább, mivel a külföldi missziókra rendszerint a nyelveket beszélő, magasabban képzett állományból válogatják ki a résztvevő tiszteket.)

---

³⁰⁵ Az alábbi összefoglalás a Rendőri Akcióterv magyar nyelvű fordításából készült. Közlő PÓTI – TÁLÁS 239–240. p.

Fenti két problémából következik a harmadik fő nehézség, jelesen a finanszírozás kérdése. A rendőri missziók „pillérközi” helyzetéből adódóan erre rendkívül komplex megoldások születtek, mint azt majd a bosznia-hercegovinai, vagy a macedóniai EU rendőri műveleteknél látni fogjuk.

A Rendőri Képesség-felajánlási Konferencia (2001. november 19.)³⁰⁶

A tagállamok a 2001. november 19–20-án tartott Rendőri Képesség-felajánlási Konferencián megerősítették elkötelezettségüket a civil válságkezelési képességek, ezen belül is a rendőri képességek fejlesztése terén. A konferencián összeállították a feirai célok rendőri elemeinek megvalósításához szükséges tagállami felajánlások listáját. Áttekintették továbbá a göteborgi Európai Tanácson elfogadott Rendőri Akcióterv jelenlegi és jövőbeni munkálatait is.

Létszám és minőség

A bevethető létszám tekintetében a májusi rendőrfőkapitányi konferencia óta sikerült előrelépni, a tagállamok vállalták, hogy 2003-ig 5000 rendőrtisztet állítanak ki az Unió rendőri válságkezelési műveletei számára.³⁰⁷ A 30 napon belüli reagálás képessége terén az 1000 fős elvárást 40%-kal túlteljesítve a tagállamok összesen közel 1400 rendőrtiszt egy hónapon belüli bevethetőségére tettek ígéretet. Ezen felül vállalták integrált, interoperábilis, gyorsan bevethető rendőri egységek biztosítását is.

A felajánlott erők minősége tekintetében továbbra is a francia elnökség alatt elfogadott műveleti alapelvek voltak meghatározóak, azaz az EU rendőri erőknek a helyi rendőrség támogatása mellett adott esetben képesnek kellett lenniük azok teljes helyettesítésére is. A kettős követelményrendszerből adódóan a tagállamok civil státuszban lévő rendőri erőket, és katonai státuszú, csendőrség típusú alakulatokat egyaránt felajánlottak. Az integrált jellegből adódóan külön is hangsúlyozták a hatékony együttműködési módozatok kidolgozásának fontosságát.

---

³⁰⁶ PÓTI – TÁLAS 266–268. p. alapján.

³⁰⁷ Egyéni rendőrtiszteket és teljes alakulatokat egyaránt felajánlottak.

A konferencia második napján a nem EU-tag európai NATO államokkal, és EU-tagjelölt országokkal folytatott konzultációt egy esetleges EU rendőri művelethez való hozzájárulásuk lehetőségéről.

A Rendőri Képesség-felajánlási Konferencia alapján úgy tűnt, az Európai Unió 2003-ra képes lesz teljesíteni a rendőri képességek terén kitűzött célokat. Azaz 2003-tól elméletileg lehetségessé vált egy EU-vezette rendőri művelet megindítása, amennyiben az nem szándékozott NATO-képességeket felhasználni.³⁰⁸ Az eredményeknek ez az optimista megközelítése befolyásolta a laekeni Európai Tanács állásfoglalását is, melyben az Uniót képesnek nyilvánította „korlátozott mértékű” válságkezelési műveletek végrehajtására.³⁰⁹

A brüsszeli képességfejlesztési konferencia (2001. november 19.)

A tagállamok védelmi miniszterei 2001. november 19-én Brüsszelben találkoztak, hogy áttekintsék az Unió védelmi képességeinek megteremtésére eddig tett lépések eredményeit, és megfogalmazzák a további tennivalókat.

Az addigi munka folytatása

A találkozón résztvevő miniszterek hangsúlyozták, hogy az EU-nak 2003-ra képessé kell válnia a petersbergi feladatok teljes skálájának végrehajtására – a meglehetősen ambíciós célkitűzés még ekkor is a teljes, 50-60.000 fős haderő felállítására és működőképessé tételére vonatkozott.

Szárazföldi, légi és haditengerészeti erők

A „Headline Goal” megvalósítására felajánlott erők a védelmi miniszterek szerint a szárazföldi csapatok, a haditengerészet és a légierő – ezen belül a légvédelmi és a

---

³⁰⁸ Ilyen megközelítésből érthetővé válik, hogy a bosznia-hercegovinai rendőri misszió (EUPM) tervezése már jóval azelőtt megkezdődött, semmint hogy a NATO-hoz való viszony rendeződése megteremtette volna a lehetőségét a NATO-képességek EU általi igénybevételének. Az EUPM ugyanis önálló uniós művelet volt, nem használt NATO-képességeket.

³⁰⁹ Bővebben lásd a laekeni Európai Tanács eseményeinek ismertetésénél.

támogató repülőgépek – terén bőségesen kielégítették az igényeket. A 2000-es brüsszeli felajánlási konferenciát követően a tagállamok egyéb, kiegészítő hozzájárulásokat is tettek, ezek főképp az önjáró rakéta-sorozatvetők,³¹⁰ az adattovábbítás, az elektronikai hadviselés, valamint a gépesített lövész és hídépítő egységek terén eredményezett komoly előrelépést. Kisebb számban felajánlottak további kutató-mentő egységeket és precíziós eszközöket is.

Továbbra is hiányosságok mutatkoztak viszont a szárazföldi erők mozgékonyága és védelme terén, a haditengerészeti légierőben és orvosi eszközökben, valamint az utólag felajánlott kutató-mentő kapacitás és precíziós fegyverek sem elégítették ki az előzetesen megfogalmazott igényeket.³¹¹

Stratégiai szállítási képességek

A stratégiai mobilitás területén továbbra is problémát jelentett a nagy befogadóképességű repülőgépek, valamint a megfelelő ro-ro³¹² szállítóhajók hiánya. Utóbbi problémát a találkozón a már meglévő egységek koordináltabb alkalmazásával, valamint civil szállítóeszközök bevonásával tervezték ideiglenesen orvosolni. Hiányosságok mutatkoztak a bevethető kommunikációs egységek, a hírszerzési, felderítési és megfigyelési képességek terén is.³¹³

---

³¹⁰ Ez főképp amerikai gyártmányú MLRS rakéta-sorozatvetőket jelentett. A típust több európai állam is nagy számban rendszeresítette: Franciaország (55 db), Németország (150 db), Olaszország (24 db) és Nagy-Britannia (59 db). A tágabban értelmezett európai védelem szempontjából említést érdemel még a török hadsereg 132 db MLRS eszköze is. In: NAGY Éva (szerk.): *A modern haditechnika enciklopédiája*. Ford.: Bardócz József et al. Budapest, 2001. Gulliver Kiadó 114. p.

³¹¹ PÓTI - TALAS 270–271. p.

³¹² A kifejezés a „roll-on roll-off” rövidítése. Ez olyan, az orrukon és a tatjukon egyaránt nyitható hajókat jelent, amelyekre a járművek a hajó leengedett rámpáján egyik oldalon felhajtanak, kikötéskor pedig a másik oldali rámpán hagyják el a hajót, ismét előrementben – ezzel a módszerrel elkerülhető a hosszadalmas, és pótkocsis járművek esetén kifejezetten bonyolult, hátramenetben történő kitolatas. A RO-RO hajókat specifikusan kerek és láncalpas járművek szállítására tervezik, ebből adódik legnagyobb hátrányuk is: járművek szállításán kívül egyéb szállítási feladatokra (pl. lőszer, üzemanyag, stb.) csak igen korlátozottan alkalmasak, mert kialakításukból adódóan csak alig néhány konténer számára van bennük hely. Emiatt pedig a „hagyományos” piacon kicsi irántuk a kereslet. *Cape D Class - Ro-Ro*. Elérhető: <http://www.globalsecurity.org/military/systems/ship/cape-d.htm> Letöltés ideje: 2007. október 26.

³¹³ PÓTI - TALAS 271–272. p.

Egyéb intézkedések

A tagállamok ígéretet tettek, hogy tovább folytatják fegyveres erők reformját és a minőségi fejlesztéseket,³¹⁴ amely javítja majd a „Headline Goal” szempontjából is fontos rendelkezésre állási képességeket, a bevethetőséget, a túlélőképességet és az interoperabilitást.

A nem EU-tagállamok a 2000-es képességfelajánlási konferenciához hasonlóan ismét felkérést kaptak hozzájárulásaik pontosítására. Az általuk felajánlott erőket a tagállamokkal megegyező módon értékelték és vették fel az erőjegyzékbe.

A védelmi miniszterek üdvözölték az előző évben létrehozott képességfejlesztési mechanizmust (CDM). A párhuzamosságok elkerülése érdekében úgy döntöttek, hogy a mechanizmus a mindkét szervezetben benne lévő államok esetében a NATO védelmi tervezési folyamataival, és a PARP program tervezési és felülvizsgálati folyamatával összhangban fog működni.³¹⁵

Együttműködés más szervezetekkel

Felszólalásában Javier Solana méltatta az eddigi eredményeket, és hangsúlyozta a válságkezelés egyéb jelentős nemzetközi szervezeteivel való együttműködést, különösen az ENSZ-szel, az EBESZ-szel és a NATO-val. Utóbbival a „Berlin plusz” megállapodás kudarca után egyébként csak majdnem egy évvel később, a 2002. decemberi koppenhágai Európai Tanácson sikerül rendezni az együttműködés kérdését.³¹⁶

Együttműködés a katonai repülés területén

A konferencián Franciaország, Nagy-Britannia, Németország, Olaszország, Spanyolország és Svédország védelmi miniszterei bejelentették, hogy közös tanulmányt készítenek 2002 nyaráig, amelynek feladata az Európa számára lényeges képességi

---

³¹⁴ Különösen az alábbi nyolc területen: a fegyveres erők struktúrája, költségvetés, személyi állomány, nemzetközi együttműködés, logisztika, kutatás-fejlesztés, ipari együttműködés, civil-katonai kapcsolatok és közbeszerzés. PÖTI - TÁLAS 271. p.

³¹⁵ PÖTI – TÁLAS 271–272. p.

³¹⁶ VINCZE 24. p.

követelmények feltárása, valamint annak vizsgálata, hogy melyek azok a fegyver- és egyéb rendszerek, ahol a közös fejlesztésnek komoly perspektívái lehetnek. Ez elsősorban a katonai repülés és a katonai elektronika területére vonatkozott.

A repülőgépszektorhoz kapcsolódva koncentrált kutatási és technológiai programot indítottak be, amelynek hivatalos neve Európai Technológia Fejlesztési Program (ETAP³¹⁷) lett. Az érintett államok fegyverzeti igazgatóit felkérték, hogy támogassák a szükséges kormányközi megállapodások minél gyorsabb aláírását, és biztosítsanak prioritást a már beindult közös fejlesztési programoknak. Az ETAP irányítását az OCCAR³¹⁸ keretében képzelték el. Az anyagi háttér megteremtésére egyrészt hangsúlyozták a kormányzati pénzügyi támogatás szükségességét, valamint az erőfeszítések támogatására ösztönözték az európai védelmi ipart is.³¹⁹

Az Európai Képességek Akcióterv (ECAP)

A brüsszeli csúcson a tagállamok elhatározták a helsinki „Headline Goal”-hoz szükséges képességek jegyzéke (HHGC³²⁰) és a tagállamok által felajánlott erők jegyzéke (HFC³²¹) közti ellentmondások³²² feloldását.³²³ A két jegyzék összehasonlításából megállapított 38-féle hiányosságból végül 21-et minősítettek „súlyosnak.” Ezek orvoslása érdekében a védelmi miniszterek megindították az Európai Képességek Akciótervet (European Capabilities Action Plan, a továbbiakban ECAP).³²⁴

---

³¹⁷ European Technology Acquisition Program

³¹⁸ Organization for Joint Armament Cooperation. Bővebben lásd az európai hadiiparról szóló fejezetben.

³¹⁹ PÖTI – TÁLAS 277–278. p.

³²⁰ Helsinki Headline Goal Catalogue

³²¹ Helsinki Forces Catalogue

³²² Jelestül hogy a Brüsszelben felajánlott tagállami hozzájárulások sok tekintetben alkalmazhatók voltak a helsinki célok megvalósítására, (például a stratégiai mobilitás területén, mivel egyetlen európai tagállam sem rendelkezik az ehhez szükséges nagyteljesítményű szállító repülőgépekkel), noha más vonatkozásokban a „kinálat” messze meghaladta a „keresletet:” a tagállamok több mint 100.000 katonát ajánlottak fel az eredetileg igényelt 60.000 helyett.

³²³ SERA 15. 15ème Session Européenne des Responsables D'Armement. *European Cooperation in the Armaments. Constructing a Successful Future.* March – June 2003. http://www.chear.defense.gouv.fr/fr/think_tank/archives/cahiers/sera/sera_15/rsr15.pdf 16. p.

³²⁴ SCHMITT, Burkard: 'European capabilities – how many divisions?' In: GNESOTTO, Nicole (ed.): EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004). Paris 2004, Institute for Security Studies. 93. p.

Alapelvek

Az ECAP létrehozásakor a legfontosabb szempont a szétaprózott, nem a piaci igények szerint termelő, döntően nemzeti keretek között működő európai védelmi ipar racionalizálása volt, főleg ami a nemzeti és nemzetközi projektek közti összhang kialakítását illeti. A másik fő cél pedig a helsinki „Headline Goal” megvalósításához szükséges képességek megteremtésének elősegítése volt.

A tagállamok együttműködési felajánlásai természetesen kizárólag önkéntesen történtek, az alulról építkezés elvének megfelelően. Az előírányzott képességek megszerzéséhez hangsúlyozták a már meglévő többnemzetiségű projektek folytatásának fontosságát is. Említett céljai érdekében az ECAP igénybe veszi a CDM segítségét is, hogy figyelemmel kísérhesse az európai katonai képességek fejlesztésének folyamatát.

A párhuzamok elkerülése, valamint az átláthatóság érdekében alapvetőnek tekintették a tagállamok egymás közötti minél teljesebb információcseréjét, valamint az EU és a NATO közötti együttműködést is. Az ECAP átláthatósága az alapítók szerint segíteni fog a közvélemény támogatásának elnyerésében is, ezzel erősítve az akcióterv megvalósítására irányuló politikai akaratot.³²⁵

Az akcióterv megvalósítása

A képességek terén meglévő hiányosságok kiküszöböléséhez az ECAP az új képességek felajánlása, illetve a régiek hatékonyabbá tétele érdekében komoly súlyt fektetett a nemzetközi együttműködéssel folyó projektek folytatására is. Utóbbi különösen a nagyléptékű projektek esetében volna fontos,³²⁶ illetve a nagyon speciális képességek megszerzése érdekében.³²⁷

A HHC és a HFC jegyzékek összevetéséből megállapított 21 súlyos hiányosságot – az átfedések kizárása érdekében – 2002. márciusától kezdve 19 ún. specifikus szakértői csoportot, ún. panelt állítottak fel, és ezek keretében folytatták a további munkát. Minden panelnek volt egy „vezető” tagállama (lead nation), aktív résztvevői és megfigyelőként jelen lévő tagjai. Munkájukat a Headline Goal Task Force koordinálta,

---

³²⁵ PÓTI – TÁLAS 273. p.

³²⁶ Például a már korábban említett közös repülőgép- és helikopterfejlesztési programok, stb.

³²⁷ Példaként említhető a gyorsreagálású tengeri kutató-mentő egységek felállításáa.

amely a Katonai Törzs alárendeltségébe tartozott. A panelek feladata lett meghatározni az összes létező és megvalósítató nemzeti, vagy többnemzetiségű megoldást. Az ECAP paneleknek 2003. március 1-ig el kellett készíteniük jelentéseiket a Katonai Bizottság számára.

ECAP panelek	Résztvevő országok
Parancsnokságok (hadművelési, hadszintéri parancsnokságok, vezetési-irányítási pontok)	Minden tagállam, kivéve LU és PO.
Telepíthető kommunikációs modulok (CIS Modules)	IT , GE, FR, <i>AU, SW, FI, IRL, GR, UK, NL</i>
Pilóta nélküli repülőeszközök /STA Units (megfigyelő és célfelderítő egységek)	GE, NL, SW , AU, FI, FR, PO, SP, UK, <i>BE, GR, IT, IRL, DA</i>
Pilóta nélküli repülőeszközök /HALE, MALE Units (közepes és nagy magasságban repülő, hosszú repülési idejű felderítők)	FR, NL , GE, IT, PO, SP, SW, UK, <i>AU, BG + EAG (European Armaments Group)</i>
Hadszintéri hírszerzés és légi felderítés	UK, SW, FR , NL, GR
Stratégiai hírszerzés, megfigyelés, felderítés, műholdfelvételek (ISR IMINT Collection)	FR , BE, GE, SP, UK
Korai riasztás és előrejelzés (stratégiai szint)	FR , UK, GE
Stratégiai légi szállítás, túlméretes terhek légi szállítása	UK , IT, FR, BE, NL, GE
Stratégiai tengeri szállítás (RO-RO hajók, általános teherszállítás)	GR , FR, BE, GE, NL, UK, <i>IT, DA</i>
Támadó és támogató helikopterek	SP , FR, GR, UK, NL, BE, FI
Különleges alakulatok	PO , BE, FI, IT, UK, IRL, AU, NL, SW, GE, FR, SP, <i>DA</i>
Repülőgép-hordozó bázisú légierő	SP , FR, UK, IT
Ellenséges légvédelem leküzdése (SEAD)	FR, GE , GR, NL, SP, <i>BE, FI, UK</i>
Robotrepülőgépek, intelligens lőszer	FR , GE, NL, UK, SP

Légi utántöltés	SP, IT, GE, BE, FI, FR, NL, SW
Harci kutatás-mentés	GE, IT , FR, NL, <i>BE, SP, GR, UK</i>
Nukleáris, biológiai és vegyvédelem	UK + minden tagállam
Egészségügyi védelem	SP , FR, GE, NL, UK, <i>BE, AU</i>
Hadszíntéri rakétavédelem	GE

Az ECAP panelek 2002. márciusában³²⁸

Az elkészült jelentéseket a tagállamok védelmi minisztereinek 2003. március 14–15-én zajlott informális athéni találkozásán tekintették át. A hiányosságok mind súlyukat, mind természetüket tekintve jelentősen eltértek egymástól, két alapvető kategóriát azonban mégis érdemes megkülönböztetni. Az első csoportba azok a képességek tartoztak, amellyel egy vagy több tagállam rendelkezett ugyan, ám valamilyen okból azokat Brüsszelben nem ajánlották fel a helsinki célok megvalósításához.

A második csoportot pedig azok a képességek jelentették, amelyekkel egyetlen tagállam sem rendelkezett, bár szükség lett volna rájuk, ezeket tehát mindenképp meg kell(ett) szerezni. Rövid távon ugyan az is megoldást jelenthetett, ha az Unió a hiányzó képességeket (pl. stratégiai légi szállítás, műholdas felderítés, stb.) valamilyen formában kölcsönzi, vagy bérli, de hosszú távon legtöbb esetben csak az önálló képességek megszerzése jöhetett szóba megoldásként.^{329,330}

Az ECAP második része és perspektívái

Az ECAP panelek jelentései alapján a márciusi védelmi miniszteri találkozón a görög elnökség benyújtott egy javaslat-tervezetet az ECAP továbbfejlesztési lehetőségeiről.³³¹ A görög javaslatból kiindulva öt ún. projekcsoport (project group) létrehozásáról határoztak, hogy orvosolják a legsúlyosabb hiányosságokat. Minden

³²⁸ SCHMITT 2004, 109. p., illetve SERA 39. p. A táblázatban a helytakarékoság miatt a résztvevő államok nemzetközi betűjeleit használtam. A vastagon szedett állam az adott panelben vezető szerepet töltött be, míg a dőlt betűvel szedett államok csak megfigyelők voltak.

³²⁹ Bár ez alól a stratégiai légi szállítás kérdése bizonyos szempontból éppen kivétel, bővebben lásd a stratégiai légi szállításról szóló résznél.

³³⁰ SCHMITT 2004, 94. p.

³³¹ 'A way forward for the ECAP.' Bővebben lásd SERA 17. p.

projektcsoportnak a panelek által felvázolt lehetőségek közül kellett kidolgoznia a legoptimálisabbat, ismét egy-egy vezető tagállam (lead nation) irányításával. A szóba jöhető általános megoldási lehetőségek között szerepelt a hiányzó képességek kifejlesztése, bérlete, illetőleg külön is hangsúlyozták a specializáció, illetve a nemzeti szinten meglévő képességek nemzetközi kombinációjának fontosságát.³³²

A 2003. május 19-i második Képességi Konferencián előterjesztették a márciusi athéni informális találkozó javaslatait. Az Athénban elhatározott öt projektcsoport mellé további öt felállításáról döntöttek.³³³ A következő napon a kül- és védelmi miniszterek tanácskozásán pedig újabb öt projektcsoportot indítottak el.³³⁴ A jelen disszertáció által vizsgált időszak végén tehát az ECAP 15 működő projektcsoportot foglalt magában.

Projektcsoport (project group)	Vezető (lead nation)
<i>Légi utántöltés</i>	Spanyolország
<i>Harci kutatás-mentés</i>	Németország
<i>Parancsnokságok, főhadiszállások</i>	Nagy-Britannia
<i>Nukleáris, biológiai és vegyvédelem</i>	Olaszország
<i>Különleges rendeltetésű erők</i>	Portugália
<i>Hadszíntéri ballisztikus rakétavédelem</i>	Hollandia
<i>Pilóta nélküli repülőeszközök</i>	Franciaország
<i>Stratégiai légi szállítás</i>	Németország
<i>Világűrben telepített eszközök</i>	Franciaország
<i>Interoperabilitás az evakuációs és humanitárius műveletek terén</i> ³³⁵	Belgium

³³² Ezt megerősítették a májusi találkozók is. „More multinational solutions could ensure better use of existing resources.” Elhangzott Brüsszelben, 2003. május 19-én, a védelmi miniszterek konferenciáján. *Declaration on EU Military Capabilities*. EU Capability Conference, Brussels, 19.05.2003. http://www.foreignpolicy.org.tr/eng/eu/eucc_190503.htm

³³³ SERA 26 p.

³³⁴ SERA 27. p.

³³⁵ Az interoperabilitás általános követelménye az ECAP-ban azért szűkült le a humanitárius műveletek területére, mert 2002–2003 folyamán világossá vált, hogy az EU-műveletekben résztvevő tagállami erők teljes interoperabilitásának elérése irreális célkitűzés.

<i>Stratégiai tengeri szállítás</i>	Görögország
<i>Orvosi, egészségügyi képességek</i>	Hollandia
<i>Támadó helikopterek</i>	Olaszország
<i>Támogató helikopterek</i>	Olaszország
<i>Hírszerzés, megfigyelés, célpont-azonosítás és felderítés (ISTAR³³⁶)</i>	Nagy-Britannia

Az ECAP projektszoportok³³⁷

Összevetve a projektszoportok listáját a korábbi ECAP panelek listájával, feltűnhet, hogy néhány esetben megváltozott a vezető ország (lead nation). Ez leginkább a helikopteres projektszoportok esetében feltűnő, Olaszország ugyanis még megfigyelőként sem vett részt az ezzel foglalkozó, 2002-es ECAP panelben, míg 2003-ban már a terület vezetőjévé vált. Hasonlóan érdekes, hogy a kizárólag Németország részvételével működő hadszíntéri ballisztikus rakétavédelmi ECAP-panel projektszoportként már Hollandiához tartozik.

Projektszoport	ECAP panel vezetője	Projektszoport vezetője
<i>Pilóta nélküli repülőeszközök</i>	Németország/Franciaország	Franciaország
<i>Nukleáris, biológiai és vegyvédelem</i>	Nagy-Britannia	Olaszország
<i>Hadszíntéri ballisztikus rakétavédelem</i>	Németország	Hollandia
<i>Stratégiai légi szállítás</i>	Nagy-Britannia	Németország
<i>Orvosi képességek</i>	[több panelnek is voltak ilyen elemei]	Hollandia

³³⁶ Intelligence Surveillance Target Acquisition and Reconnaissance

³³⁷ A táblázatot közli SCHMITT 2004, 94. p.

Támadó helikopterek	Spanyolország	Olaszország
Támogató helikopterek	Spanyolország	Olaszország

Az ECAP változásai a panelek, ill. projektszervezetek vezetése alapján

A változások mögött elsősorban képességi okok álltak. Franciaország a pilóta nélküli repülőeszközök fejlesztése terén komolyabb kapacitásokkal és eredményekkel rendelkezett, mint Németország. Utóbbi viszont átvette a stratégiai légi szállítási projektszervezet vezetését Nagy-Britanniától. Ebben fontos szerepet játszott, hogy 2003. május végén beindult az Airbus A400M részegységeinek gyártása. Az EU legfőbb nehéz szállító repülőgépének szánt típusból Németország 73 darabot rendelt (szemben a 25 brit géppel), ezzel pedig a projekt – eredetileg 2010-re tervezett, de aztán a különféle késések miatt 2011-re halasztott - lezárása után az Unió legjelentősebb stratégiai légi szállítási képességekkel rendelkező tagállama lesz.

A német vezetésű hadszíntéri ballisztikus rakétavédelem panel Hollandiához kerülése elsősorban arra vezethető vissza, hogy a Headline Goal számára 2003-ig egyedül Hollandia ajánlott fel erre alkalmas egységeket, konkrétan egy ütegnyi Patriot légvédelmi rakétát, amely rakétaelhárítási feladatokra is alkalmas.³³⁸ A projektszervezet vezetésében megfigyelhető olasz térnyerésben – a 15 csoportból három áll olasz irányítás alatt, megelőzve ezzel mind Franciaországot, Németországot és Nagy-Britanniát – minden bizonnyal az is szerepet játszott, hogy a projektszervezet elfogadása idején hivatalban lévő görög EU-elnökség után Olaszország lett az Európai Unió soros elnöke.

A változások nem érintették az ECAP alárendeltségi viszonyait. Az Akcióterv továbbra is az EU Katonai Törzs közvetlen alárendeltségében működik. Az elért eredményekről pedig a Politikai és Biztonsági Bizottság rendszeres jelentéseket tesz a Tanácsnak a Katonai Bizottság véleménye alapján.

³³⁸ Bár a Patriot-rendszert több európai állam is hadrendben tartja, eleinte mégis csak Hollandia ajánlotta fel saját Patriot-jait a Headline Goal számára. (Németország az első Öböl-háborúban sajátosan negatív tapasztalatokat szerzett a fegyverrendszerrel. A Patriot-okat felajánlották az iraki Scud rakéták által fenyegetett Izraelnek, de a Knesszet óriási többséggel elutasította, hogy fegyveres német katonák lépjenek izraeli területre.) Ebben a helyzetben 2003–2004 folyamán állt be változás, amikor a görög haderőreform keretében Görögország Patriot rakétákkal modernizálta légvédelmi rendszerét, és ezekből egy zászlóaljnyit fel is ajánlott a Headline Goal számára. (lásd I. melléklet.)

Az ellenőrző „road map”

Az ECAP alulról felfelé építkező szemléletének megfelelően a tagállamok önállóan felelnek az általuk vezetett projektcsoporthoz eredményességéért, így tehát bizonyos katonai képességek megszerzéséért. Mivel a decentralizált vezetéssel az Uniónak már bőven voltak negatív tapasztalatai, a Tanács 2003. november 17-i ülésén felkérte a Katonai Törzset, hogy dolgozzon ki egy ütemtervet (road map) az ECAP számára. Ennek segítségével ugyanis lehetővé válna, hogy az elérendő célokhoz konkrét határidőket rendeljenek, így ellenőrizhető lenne az előrehaladás üteme.

Ily módon a „road map” képesnek tűnt orvosolni az ECAP legnagyobb gyengeségét, jelesül hogy az egész akcióterv önkéntes alapon működik, a tagállamokat semmi nem kényszeríti, hogy ECAP-beli feladataikat hatékonyan végezzék – ami viszont ellentétes az Unió mint közösség érdekeivel, amely a „Headline Goal” mihamarabbi megvalósítására törekszik.³³⁹

Ilyen jellegű ösztönzésre-ellenőrzésre már csak azért is szükség volna, mert a képességbeli vállalásokhoz továbbra sem tartozik közösségi szintű anyagi háttér, azaz a költségeket a tagállamoknak önállóan kell viselniük.³⁴⁰ A felvázolt ellenőrző mechanizmust a tervek szerint minden egyes elnökség idején benyújtják, kiegészítve egy Képességfejlesztési Jegyzékkel (Capabilities Improvement Chart). Ily módon tehát a „road map” lesz hivatott biztosítani, hogy az alapvetően erősen *ad hoc* jellegű ECAP-kezdeményezés hosszú távon is hatékonyan, tervezhető módon működjön közre a helsinki célok megvalósításában.

A laeken-i Európai Tanács (2001. december 14–15.)

A 2001. második félévében működő belga elnökséget a tagállamok 2001. december 14–15-én tartott laekeni találkozója zárta le. Bár az eredetileg tervezett programtól a szeptember 11-i terrortámadások miatt több helyen el kellett térni, ez a CESDP területét nem érintette.

---

³³⁹ SCHMITT 2004. 95. p.

³⁴⁰ SCHMITT 2003. augusztus 35–36. p.

Laekenben elfogadták a „Közös Európai Biztonság- és Védelempolitika Műveleti Képességeiről” szóló nyilatkozatot, amely a nizzai, illetve – a polgári válságkezelési feladatok tekintetében – a göteborgi Európai Tanács határozatainak értelmében, melyek célul tűzték ki, hogy az ESDP-t minél hamarabb működőképessé teszik.

A nyilatkozat szerint az EU létrehozta mindazokat a struktúrákat és eljárásokat, amelyek lehetővé teszik számára a válságkezelés területén az eredményes elemzést, tervezést, döntéshozatalt, valamint – amennyiben a NATO nem vesz benne részt – a katonai válságkezelési műveletek indítását és végrehajtását.³⁴¹

A műveleti kapacitás hiányosságai

Ez azonban csak a válságkezelési műveletek „bizonyos körére” vonatkozott.³⁴² Az EU meglévő műveleti képességei ugyanis ekkor még nem tették lehetővé a Helsinkiben kitűzött célok teljes megvalósítását – ez egyértelműen következett a 2000-es brüsszeli képesség-felajánlási konferenciából, és még inkább a 2001-es képességfejlesztési konferencián megfogalmazott hiányosságokból.

Erre a korlátozott műveleti kapacitásra utalt az is, hogy az összes eddigi dokumentum kiemelt fontossággal említette, hogy a helsinki célokat 2003-ra el kell érni. A határidő folyamatos emlegetése is jelezte a fellépő problémákat. A kétkedőket igazolta, amikor az Unió 2003-ban végül 2010-re módosította a „Headline Goal” teljeskörű megvalósításának határidejét.

Politikai működésképtelenség

Az EU és a NATO közötti megegyezés elfogadásának hiánya politikai szempontból lehetetlenné tette, hogy az Unió akár ilyen „korlátozott” ambíciójú műveleteket is megindíthasson. Ugyanis amíg nem rendeződött a NATO-val a viszony, addig az EU nem férhetett hozzá a NATO eszközeihez, ezek nélkül pedig nem állt módjában kiküszöbölni saját képességeinek néhány olyan hiányosságát,³⁴³ amelyek

---

³⁴¹ PÓTI - TÁLAS 289–290. p.

³⁴² VINCZE 22. p.

³⁴³ Különöse tekintettel a stratégiai mobilitás nehézségeire, valamint a vezetés-irányítás, és a felderítés-hírszerzés-értékelés terén meglévő hiányosságokra.

megakadályozták a petersbergi feladatok teljes skálájának ellátásában. Azaz noha elméletileg már rendelkezésre álltak bizonyos erők és struktúrák, – bár ezek messze elmaradtak a Helsinkiben kitűzött céloktól – mégsem kerülhetett még sor az önálló európai műveletek megindítására.

Az EU-NATO megegyezés elmaradása mellett egyébként fontos tényező volt a túlságosan önállóvá váló Unióval szembehelyezkedő tagállamok vonakodása is.³⁴⁴

Eredmények

Laekennel mindenestre lezárult az három éve tartó folyamat, amely a helsinki célok megfogalmazásától az önálló európai műveleti kapacitás intézményi – és kisebb részben katonai – feltételeinek megteremtéséig tartott. Végleges formájukban is létrejöttek az ESDP működtetéséhez szükséges intézmények, a Politikai és Katonai Bizottság, a Katonai Bizottság és a Katonai Törzs.

A két képességi konferencia után pedig világosan látszott, az Unió pillanatnyilag mennyiben volt alkalmas a petersbergi feladatok teljes körének ellátására, és beindultak a hiányosságok orvoslására hivatott mechanizmusok is (2000-ben a CDM, 2001-ben pedig az ECAP). Laeken jelentette azt az állomást, ami után az EU a képességi oldalt tekintve korlátozottan, de képessé vált bizonyos önálló műveletek végrehajtására – bár a tágabb politikai háttérrel biztosító döntés még közel egy évig váratott magára.

---

³⁴⁴ VINCZE 22–23. p.

A NATO-val való együttműködés kérdései

A spanyol elnökség ideje alatt – mivel az EU és a NATO közti kapcsolatokat szabályozó „Berlin Plusz” megállapodás még nem lépett érvénybe – az ESDP-nek csak olyan területein lehetett érdemi előrelépést elérni, amely nem függött a NATO-hoz való viszonytól.

A zaragozai védelmi miniszteri találkozó (2002. március 22–23.)

A védelmi miniszterek zaragozai találkozásán áttekintették az Uniónak a terrorizmus elleni harcban hozott addigi intézkedéseit, valamint az Európai Képességek Akcióterv eredményeit. Az ECAP-on belül Javier Solana javasolta, hogy különös figyelmet kell fordítani a gyorsreagálású képességekre, valamint a hatékonyság érdekében a megfelelő ellenőrzési és felülvizsgálati rendszer kialakítására.

A találkozó másik fontos kérdése az ESDP finanszírozásának problémája volt. A főmegbízott beszédében kiemelte, hogy az európai védelmi szektort sújtó megszorítások miatt átlagosan a GDP 2%-a alá csökkentek a tagállami védelmi költségvetések – az előirányzott képességek kialakítására tehát csak az erőforrások lehető leghatékonyabb felhasználásával van lehetőség. Külön problémát jelent, hogy míg a tagállami védelmi költségvetések nagyjából állandóak, addig a válságkezelési akciók beindulásával egyre több pénzt kell majd a műveleti kiadásokra fordítani, így kevesebb jut majd a kutatás-fejlesztésre és modernizációra.

A NATO-val való együttműködésben nem történt előrelépés, így a védelmi miniszterek megerősítették az Unió korábban már korábban kinyilvánított szándékát egy macedóniai válságkezelő művelet megindítására – „amennyiben addigra életbe lép a „Berlin Plusz.”³⁴⁵ A macedóniai konfliktust lezáró ohridi egyezmény hatályba lépése óta az országban NATO-csapatok állomásoztak békefenntartóként – először az *Amber Fox*, majd az *Allied Harmony* művelet keretében –, egyértelmű volt, hogy ha majd az

---

³⁴⁵ PÓTI – TÁLAS 314. p. alapján

Európai Unió a macedóniai szerepvállalás mellett dönt, az akcióra nyilván a NATO-val való együttműködésben, nem pedig teljesen önállóan fog sor kerülni.

A sevillai Európai Tanács (2002. június 21.)

A spanyol elnökséget lezáró sevillai Európai Tanácson az Unió áttekintette az Uniónak a terrorizmus elleni harccal kapcsolatos intézkedéseit, és elfogadtak egy nyilatkozatot „A CFSP és benne az ESDP szerepe a terrorizmus elleni küzdelemben” címmel. Bár a terrorizmus elleni fellépés nem tartozik jelen tanulmány vizsgálati körébe, a nyilatkozat kapcsán azt mindenképp érdemes hangsúlyozni, hogy – igazodva az Unió válságkezelési tevékenységének általános jellegéhez – az EU a terrorizmus elleni harcban is a nem katonai eszközökre helyezte a fő hangsúlyt. A dokumentum utalt rá, hogy az ESDP-t ki kellene bővíteni a terrorizmus elleni fellépés irányába, ezzel precedensértékű módon tágította az ESDP eddig kizárólag válságkezelésre összpontosító értelmezését.³⁴⁶

Határoztak továbbá arról, hogy 2003. január 1-étől az Európai Unió Rendőri Missziója váltja majd fel a Bosznia-Hercegovinában szolgálatot teljesítő ENSZ rendőri műveletet. Kinyilvánították továbbá, ha addig létrejön az EU és a NATO közötti válságkezelési megállapodás („Berlin Plusz”), az EU kész átvenni a Macedóniában működő NATO műveletet is.

A katonai válságkezelési műveletek finanszírozása

A sevillai Európai Tanács minden bizonnyal legfontosabb eredménye mindazonáltal a katonai válságkezelési műveletek finanszírozásáról elfogadott megállapodás volt. Ennek értelmében a katonai válságkezelési akciók közös költségeinek fedezéséről minden esetben egyhangúlag elfogadott tanácsi határozatnak kellett döntenie. A szükséges pénzügyi intézkedések megvalósítását az Elnökség felügyelte, melynek döntéseit egy, a finanszírozó tagországok képviselőiből álló bizottságnak előzetesen egyhangúlag jóvá kellett hagynia.

A közös válságkezelési akciók költségeit alapvetően három kategóriába sorolták.

---

³⁴⁶ VINCZE 23. p.

1. A szó szoros értelmében vett közös költségek alatt az olyan kiadásokat értették, amelyek nem köthetők konkrétan egyetlen, a műveletben résztvevő tagállamhoz sem. Ide tartoznak például a parancsnokságok kiadásai, illetve a haderő egészének működtetése során felmerülő költségek.³⁴⁷
2. A második csoportba sorolt kiadásokról eseti jelleggel³⁴⁸ a Tanácsnak kell döntenie, hogy a közös költségvetésből fedezik-e, vagy a tagállamokra róják őket. Ide tartoznak a fegyveres erőknek a műveleti területre történő szállításának költségei, az elszállásolás, a visszahozására, stb.
3. Minden egyéb kiadás azt a résztvevő államot terheli, amely az adott kiadást létrehozta. Ide tartoznak tehát többek között a résztvevő erők napidíjai, a felszerelésük és ellátásuk költségei, stb. Erre az adja az alapot, hogy a „Headline Goal” számára történt felajánlások kapcsán előírták, hogy a felajánló államok kötelesek a szükséges anyagi hátteret is hozzárendelni az adott képességhez.

Ugyancsak a „Headline Goal”-hoz kapcsolódva előírták, hogy a közös költségvetésből nem fordítható támogatás az egyes tagállamok képességbeli hiányosságainak orvoslására, az tehát továbbra is nemzeti feladat maradt.

A sevillai finanszírozási rendszert a tagállamok hangsúlyozottan csak ideiglenes jellegűnek tekintették. A felülvizsgálatot legkésőbb 2004 júniusára irányozták elő, amikor már rendelkezésre állnak majd az addig végrehajtott válságkezelési műveletek tapasztalatai – ám nem zárták ki, hogy szükség esetén, az említett tapasztalatok hatására korábban is végezzenek bizonyos átalakításokat.³⁴⁹ Erre végül az eredetileg tervezett időpontnál lényegesen korábban, 2003. szeptemberében került sor, amikor – részben az *Artemis* művelet hatására – a Tanács megkezdte egy új megállapodás kidolgozását a közös műveleti költségek fedezésére. Az *Athina* névre keresztelt rendszer 2004. március 1-én léptett működésbe.³⁵⁰

³⁴⁷ A közös költségek részletes definiálását lásd a III. Mellékletben.

³⁴⁸ Figyelembe véve az adott művelet körülményeit.

³⁴⁹ Póti – Tóth 332–333. p.

³⁵⁰ LINDSTROM 125. p.

A „Berlin Plusz” megállapodás megszületése

Mint láttuk, a nizzai csúcson a tagállamok körvonalazták az EU és a NATO közti válságkezelési műveleti együttműködést megalapozó ún. „Berlin Plusz” megállapodást is, ennek elfogadására azonban Nizza után még több, mint két évet kellett várni. A késés fő oka – az Egyesült Államoknak az önállósodó ESDP-vel szembeni ellenérzései mellett – az volt, hogy Törökország a NATO tagjaként meglévő vétő-pozícióját kihasználva kész volt blokkolni a megállapodást annak érdekében, hogy megfelelő pozíciókhoz juthasson a NATO-képességeket felhasználó uniós válságkezelési műveleteket döntéshozatalában.

Az ESDP mint a NATO konkurenciája?

Miután a St. Malo-i nyilatkozattal megnyílt az út az Európai Unió tényleges védelmi képességeinek kialakítása felé, a NATO 1999 áprilisában megkezdte a berlini megállapodás átdolgozását, hogy biztosítsa az EU számára a NATO-képességekhez való hozzáférés lehetőségét. A decemberben megszületett „Headline Goal” azonban több súlyos problémát is felvetett a két szervezet (illetve a WEU-val együtt három) egymáshoz való viszonyát illetően.

A Helsinkiben, illetve azt követően kialakított uniós védelmi struktúrák (a Politikai és Katonai Bizottság, a Katonai Törzs, stb.), illetve az „önálló EU műveleteket” emlegető megfogalmazások azt a benyomást keltették Washingtonban, hogy az ESDP-t a NATO egyfajta versenytársának szánják az európai államok. Történt ez annak ellenére, hogy már a „Headline Goal” definíciójában is szerepelt, hogy az ESDP csak a petersbergi feladatokra készíti fel az uniót, és nincs szó párhuzamos struktúrák kiépítéséről. A feirai Európai Tanácson négy munkacsoportot is létrehoztak a NATO-val való együttműködés kidolgozására, elkerülendő a fölösleges duplikációkat.

Mindazonáltal két kérdés továbbra is problémát jelentett. Egyrészt az USA számára elfogadhatatlan volt, hogy Európa önálló tervezési kapacitásokat alakítson ki. A washingtoni szándékok szerint a tervezés minden esetben (tehát akkor is, ha az EU nem szándékozna NATO-képességeket igénybe venni) a NATO, közelebbről a

DSACEUR,³⁵¹ az európai erők főparancsnok-helyettesének hatáskörébe tartozott volna. Ily módon továbbra is biztosítva lett volna a NATO elsőbbsége.

A problémára a nizzai értekezlet jelentett részleges megoldást, ahol az EU egyértelműen elkülönítette egymástól az önálló uniós műveleteket (melyek esetében a tervezési képességeket valamely tagállam bocsátja rendelkezésre), és a NATO-képességek felhasználásával zajló EU-akciókat, melyeknél viszont a DSACEUR biztosítja majd a szükséges kapacitásokat és parancsnokságokat.) Továbbra is feszültségforrást jelentett, hogy a NATO ragaszkodott hozzá, hogy ő döntse el, hogy részt kíván-e venni egy műveletben, vagy sem. Ezzel szemben az EU saját autonóm döntésének tekintette, hogy felkéri-e a NATO-t az adott művelethez való hozzájárulásra.

A török részvétel problémája

A másik fő nehézséget a nem EU-tag európai NATO tagállamok bevonása jelentette – ez az érintett hat állam³⁵² közül leginkább Törökország érdekeit sértette. Ankara ugyanis attól tartott, hogy nem EU-tagként nem vehet részt kellő súllyal az uniós műveletekről szóló döntéshozatalban, még akkor sem, ha az adott műveletekben NATO erőként török csapatok is részt vennének.³⁵³

Annál is inkább, mivel az ESDP-nek akkoriban a legfőbb műveleti területe a Nyugat-Balkán volt – a felvázolt struktúrák értelmében pedig Törökország egy közvetlen szomszédságában zajló, NATO képességeket felhasználó uniós műveletben csak az EU meghívására vehetett részt. Ráadásul, ha fel is kérték, akkor is csak a taktikai szintű beleszólása lehetett volna a műveletekbe, a stratégiai döntéshozatalban nem vehetett volna részt. Ez Ankara számára egyértelmű visszalépést jelentett a WEU-török megállapodáshoz képest, abban ugyanis Törökországnak – még ha csak társult tag volt is – joga volt részt venni a WEU Tanács ülésein, ha pedig a szervezet műveletei a társult tagok erőit is fel kívánták használni, a társult tagoknak folyamatos információs és konzultációs joguk volt.³⁵⁴

---

³⁵¹ Deputy Supreme Allied Commander Europe

³⁵² Csehország, Izland, Lengyelország, Magyarország, Norvégia, Törökország

³⁵³ Bővebben lásd a helsinki Európai Tanácsot bemutató fejezetben.

³⁵⁴ VARGA 6. p.

A feirai Európai Tanácson ugyan kidolgoztak egy meglehetősen bonyolult konzultációs mechanizmust,³⁵⁵ ez azonban nem nyugtatta meg Törökországot, így a törökök a 2000. december 14–15-i NATO minisztertanácson bejelentették, hogy blokkolni fogják a „Berlin Plusz” megállapodást.

Ez annál is inkább érzékenyen érintette mind a NATO-t, mind az Uniót, mert 2001 folyamán lényegében minden technikai jellegű kérdést sikerült tisztázni. Meghatározták, melyek azok a NATO képességeket és eszközöket, melyeket az Unió szükség esetén igénybe szándékozik venni, tisztázták a DSACEUR szerepét, stb. Mivel azonban az általános gyakorlatnak megfelelően addig nem született meg egy megállapodás, amíg nincs minden kérdésben egyetértés, az ESDP folytatása lényegében Törökországtól vált függővé.

Nagy-Britannia 2001. decemberében újabb kísérletet tett Törökország meggyőzésére. Az ún. Ankara-szövegben egy olyan megállapodás tervezete szerepelt, amely megtiltotta, hogy az ESDP-t – az esetleges válságoktól függetlenül – bármely szövetséges ellen alkalmazzák (ez lett az ún. ankarai feltétel), továbbá hangsúlyozta volna, hogy az EU tagállamok minden tekintetben respektálják a NATO tagjait.³⁵⁶ A javaslat még azt is felvetette, hogy a nem EU-tag NATO-országok részvételével zajló műveletek esetében a döntéseket minden résztvevőre kiterjedően konszenzusos úton hozzák meg. Törökország azonban ezt az ajánlatot is elutasította – nagyrészt azért, mert a török hadsereg kevesellte a biztosítékokat.

A „brüsszeli tervezet”

Közel egyéves pathhelyzet után 2002 októberében – már a bővítés miatt történelmi jelentőségűnek szánt koppenhágai csúcsra készülve – a Tanács újabb változatát dolgozta ki az EU és a NATO közti együttműködés formáiról szóló tervezetnek. A „brüsszeli tervezet” néven ismertté vált dokumentum a Nizzában elért eredményekre épült. Megismételte egyrészt az ankarai feltételt, azaz hogy ESDP művelet nem irányulhat NATO-tagország ellen, másrészt a reciprocitás elvén ugyanezt az elvárást támasztotta a NATO-val szemben is. Az Unió és a nem EU-tag európai NATO-tagállamok közti

---

³⁵⁵ Bővebben lásd a feirai Európai Tanácsot bemutató fejezetben.

³⁵⁶ Ezeket a kitételek azért kerültek a tervezetbe, hogy biztosítsák Törökországot arról, hogy nem fog ESDP akció indulni a török-görög viszony rendezésére.

együttműködést egyrészt állandó konzultációk, másrészt a PSC-be és az EUMS-be delegált 15+6 közvetítő biztosítaná.³⁵⁷

Önálló uniós műveletek esetében továbbra is az Európai Tanácsnak kellett döntenie a nem EU-tagok részvételéről. Újdonságként megjelent viszont, hogy ha ilyen akciók kapcsán bármely európai szövetséges aggodalmát fejezné ki – akár mert az adott művelet a határaihoz közel zajlik, akár mert más nemzeti érdekeit veszélyezteti -, a Tanács konzultációs lehetőséget biztosít a számára, valamint megfontolja a műveletbe való meghívását is. A hadgyakorlatokra ugyanazok a szabályok vonatkoztak, mint az „éles” műveletekre.³⁵⁸

A titokvédelmi megállapodás problémája

Részben a „brüsszeli tervezetben” tárgyalásai során elért kompromisszum része volt az is, hogy Ciprus és Málta az EU-hoz való csatlakozásuk után nem fognak részt venni a NATO-eszközök felhasználásával vezetett katonai műveletekben. A PSC munkájában természetesen ennek ellenére részt vehetnek, és szavazhatnak is – olyan kérdésekben, amelyek nem kapcsolódnak az ilyen műveletek végrehajtásához. Az erről szóló nyilatkozatot 2002. december 12-én fogadták el.³⁵⁹ Cserébe a ciprusi távolmaradásért Törökország engedélyezte, hogy az előre meghatározott NATO-eszközöket az EU rendelkezésére bocsássák.³⁶⁰

Ciprus kihagyása értelmezhető a török érzékenység irányába tett gesztusként is, valójában azonban a két állam távolmaradása mögött alapvetően egy katonai-politikai természetű ok áll. Sem Máltának, sem Ciprusnak nincs ugyanis a NATO-val megkötött titokvédelmi megállapodása, sosem voltak tagjai sem a szövetségnek, sem a békepartnerségi programnak. Málta 1994-95-ben aláírta ugyan a titokvédelmi megállapodást, ám ezt belpolitikai okokból hamarosan felmondta, Ciprusnak viszont soha nem is volt ilyenje. Mostanra hiába lenne mindkét ország számára egyértelműen

---

³⁵⁷ VARGA 10. p.

³⁵⁸ *Presidency Conclusions. Brussels European Council, 24-25 October, 2002.* Annex II. Elérhető: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72968.pdf Letöltés ideje: 2007. október 26.

³⁵⁹ Elnökségi következtetések a koppenhágai Európai Tanácson. Közli: PÓTI – TÁLÁS 358–363. p.

³⁶⁰ VARGA 11. p.

hasznos a csatlakozás, Törökország a NATO-n belülről blokkolja a megállapodást megkötését.

Ebből adódóan egyik ország sem nyerhet tekintést bizalmas NATO információkba, ami nemcsak a hírszerzési és terrorizmus-ellenes együttműködést hátráltatja, de akadályozza az EU-NATO együttműködést az ESDP területén is. A napi szintű munkában a probléma azzal jár, hogy a máltai és ciprusi diplomatákat minden alkalommal felkérjük az ülésterem elhagyására, ha a titokvédelmi megállapodás hatálya alá eső kérdések megvitatására kerül sor.

A december 12-én elfogadott nyilatkozat értelmében a két állam minősített EU-információkhoz való hozzáférése úgy módosult, hogy minősített NATO-információkat is tartalmazó, vagy ilyenekre utaló EU-anyagokhoz nem férhetnek hozzá.³⁶¹

A koppenhágai Európai Tanács (2002. december 12–13.)

A koppenhágai Európai Tanács legfontosabb eseménye egyértelműen a bővítési tárgyalások lezárása volt a 2004-ben EU-taggá váló tíz új országgal. Az EU és NATO együttműködésének kérdésében az áttörés végül csak 2002. decemberében történt meg, amikor az új, Tayyip Erdogan vezette török kormány elfogadta az Ankara-szöveg egy módosított változatát, melyet 2002. december 13-án írt alá George Robertson NATO főtitkár, és Javier Solana CFSP főmegbízott. A megállapodás tartalmilag változatlanul a nizzai megállapodásnak a "brüsszeli tervezetben" foglalt módosítására épült.

Az EU megerősítette továbbá a macedóniai NATO-művelet átvételének szándékát, és felkérte az Unió megfelelő szerveit az akció kidolgozására. Emellett a Tanács jelezte azt a szándékát is, hogy a bosznia-hercegovinai SFOR-misszió mandátumának lejártát követően az EU indítson katonai műveletet Boszniába. Javier Solana CFSP főképviselő pedig megbízást kapott, hogy kezdjen konzultációt a helyi hatóságokkal, Lord Ashdown főmegbízottal, a NATO-val és más nemzetközi szervezetekkel a művelet átvételének részleteiről. Az erről szóló beszámoló elkészítésének határideje 2003. februárja volt.

---

³⁶¹ Elnökségi következtetések a koppenhágai Európai Tanácson. Közlő: PÓTI – TÁLAS 358–363. p.

EU-NATO nyilatkozat az ESDP-ről (2002. december 16.)

A december 13-i megállapodást követően már nem volt akadály az „EU-NATO nyilatkozat az ESDP-ről”³⁶² 2002. december 16-án, Brüsszelben történt elfogadása előtt. A szöveg megerősíti, hogy az EU és a NATO egyenrangúnak ismeri el egymás döntéshozatali autonómiáját, a kölcsönös konzultációkat pedig mindenkor a hatékonyság érdekében, az ENSZ Alapokmányában foglaltak tiszteletben tartásával fogják folytatni.

Az EU kötelezettséget vállalt, hogy a nem EU-tag NATO tagállamokat a lehető legnagyobb mértékben be fogja vonni az ESDP műveletekbe a december 13-i megállapodás értelmében. Cserébe a NATO garantált hozzáférést biztosított az Uniónak a NATO műveleti tervezési képességeihez. Emellett vállalták, hogy a két szervezet katonai képességeit koherens, átlátható egymást erősítő módon fogja fejleszteni.

Az alig két oldalas nyilatkozat ezen kívül más konkrétumot nem tartalmazott, politikai jelentősége azonban óriási volt, hiszen sikerült pontot tenni az EU és a NATO együttműködésével kapcsolatban Nizza óta húzódó viták végére. Az együttműködés műveleti részleteiről a 2003. márciusában aláírt „Berlin Plusz” megállapodás rendelkezett.

A „Berlin Plusz” megállapodás (2003. március 17.)

A 2002. decemberében elfogadott megállapodás után még közel három hónapba telt, amíg kidolgozták az EU és a NATO válságkezelési műveleti együttműködésének részleteire vonatkozó végleges egyezményt – ez lett a régóta várt „Berlin Plusz”, amely 2003. március 17-én lépett hatályba. Három nappal korábban, március 14-én teljesült az utolsó, még hátralévő előfeltétel is, aláírták az EU-NATO Információbiztonsági Megállapodást. Ennek értelmében a Tanács főtitkára jogosulttá vált, hogy minősített EU információkat – a vonatkozó uniós előírások betartása mellett – átadjon a NATO-nak, és hasonló felhatalmazást kapott az NAC főtitkára is.³⁶³

Noha a „Berlin Plusz” egyezmény teljes szövege nem nyilvános, a fő tartalmi kérdések mellett a leglényegesebb részletek természetesen ismertté váltak.

---

³⁶² *EU-NATO Declaration on ESDP*, 16 Dec. 2002. Elérhető: <http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> Letöltés ideje: 2007. október 25.

³⁶³ VARGA 12. p.

Az egyezmény három fő területre vonatkozott.³⁶⁴

1. Az EU hozzáférése a NATO műveleti tervezési képességeihez
2. Az EU hozzáférése a NATO európai parancsnoki képességeihez
3. Az EU hozzáférése a NATO eszközeihez és egyéb képességeihez

Emellett a megállapodás rendelkezett arról is, hogy a két szervezetnek hogyan kell úgy fejlesztenie saját, válságkezeléshez szükséges katonai képességeit, hogy a mindkét oldalon meglévő hiányosságokat a leghatékonyabban tudják orvosolni.

A válságkezelési akciók műveleti tervezési kérdéseit illetően a megállapodás kimondta, hogy ha az EU a NATO-eszközöket szándékozik igénybe az adott akcióhoz, akkor értelemszerűen használhatja a NATO tervezési képességeit, cserébe a fentebb ismertetett módon az európai nem EU-tag NATO tagállamokat is be kell vonni a döntéshozatalba. Amennyiben az Unió önállóan, a NATO mint egész részvétele nélkül kíván válságkezelési akciót indítani, úgy a műveleti tervezés tekintetében a következő megoldás született. Mivel az EU Katonai Törzs csak stratégiai tervezési feladatok ellátására alkalmas, így a műveleti tervezéshez továbbra is igénybe veheti a vonatkozó NATO-képességeket, konkrétan a monsi SHAPE parancsnokságot. Ennek alternatívájaként, ha az önállóan indítandó EU-műveletnek van egy vezető „keretnemzete,” akkor az adott állam műveleti tervezési képességeit kell felhasználni.

A NATO európai parancsnoki képességeihez való hozzáférésről a „Berlin Plusz” úgy rendelkezett, hogy ha az Unió saját katonai műveleteihez a NATO parancsnoki struktúráját kívánja igénybe venni, akkor alapértelmezésben a DSACEUR lesz az uniós művelet főparancsnoka is (a megállapodás azt nem tiltotta, hogy a DSACEUR más jelöljön maga helyett!), és az uniós művelet főparancsnokságát (OHQ) is Monsban kell felállítani. Az alsóbbrendű parancsnoki szinteket (Force Commander, Force Headquarters) akár az EU, akár a NATO biztosíthatta.

---

³⁶⁴ *EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus*. 11 November 2003. Elérhető: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/03-11-11%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 25.

A harmadik, a NATO egyéb képességeinek átengedésére vonatkozó kérdéskörben a NATO létrehozott egy listát azokról az eszközökről és képességekről, melyeket az Uniónak kérés esetén átenged. Ehhez kapcsolódóan kidolgozták a részletes pénzügyi és jogi feltételeket, beleértve az előre nem látható eseményekre vonatkozó általános forgatókönyveket is – beleértve az átengedett képességek visszavonásának lehetőségét is abban az esetben, ha az V. cikkely hatályba lépne, azaz támadás érné valamelyik NATO tagállamot. Ennek alapján minden egyes, NATO-képességekre épülő EU-művelethez külön megállapodást dolgoznak ki. Tekintettel a megállapodásban szereplő konkrét képességi, pénzügyi és egyéb adatokra, a „Berlin Plusz”-ból ez a témakör kapta a legkevesebb nyilvánosságot.

A „Berlin Plusz” aláírásának – a politikai jelentőség mellett – a legfontosabb gyakorlati következménye az volt, hogy megteremtődött a lehetőség a NATO-képességek igénybevételével indított ESDP műveletekre.³⁶⁵ Az első ilyen a 2003. március 31-én indult macedóniai *Concordia* akció volt.³⁶⁶

---

³⁶⁵ VINCZE 24. p.

³⁶⁶ HAINE 138–140. p. alapján

Az önállósodó ESDP

A „Berlin Plusz” megállapodás aláírását követően rövid ideig úgy tűnt, megoldódik az ESDP körüli problémák legnagyobb része. Rendeződött a NATO-hoz való viszony, januártól megindult az első uniós válságkezelő művelet, folytatódott az ECAP keretében zajló képességfejlesztési munka – bizonyos feszültségek azonban továbbra is megmaradtak.

A Tervuren-kezdemenyezés

Belgium, Franciaország, Luxemburg és Németország vezetői 2003. április 29-én tartott tervureni (Brüsszel egyik külvárosa) brüsszeli találkozójukon számos olyan javaslatot fogalmaztak meg, amelyek véleményük szerint szükségesek voltak az ESDP működésének hatékonyabbá tételéhez. A tervezet igazi újdonságát az jelentette, hogy a négy résztvevő tagállam elhatározta, hogy a javasolt változtatásokat maguk között mindenképpen érvénybe léptetik, illetve támogatni fogják uniós elfogadtatásukat.

Ezek közül a legismertebb – és a legnagyobb felzúdulást kiváltó – javaslat egy önálló uniós katonai főparancsnokság felállításának terve volt, amely az EU-nak a NATO-tól független műveleti tervezési kapacitást biztosítana. A „Berlin Plusz” által meghatározott rendszerben ugyanis a tényleges műveleti tervezéshez az EU-nak vagy továbbra is a vonatkozó NATO-képességeket kell igénybe vennie, vagy a „keretnemzet” koncepció jegyében valamely tagállami vezérkar műveleti tervezési képességeire kell hagyatkoznia.³⁶⁷ Az ún. Tervuren-kezdemenyezés ezen az állapoton kívánt változtatni az önálló EU-parancsnokság felállításával.³⁶⁸

A javaslat rendkívül éles reagálást váltott ki mind az Egyesült Államokból, mind Nagy-Britannia kormányából, valamint a hagyományosan atlantista tagállamokból is.³⁶⁹

---

³⁶⁷ VINCZE 24. p.

³⁶⁸ A tervezési képességek megerősítésének szándékában minden bizonnyal szerepet játszottak az EUPM művelet első, többségében negatív tapasztalatai is. A kezdeti nehézségekhez lásd a EU válságkezelési műveleteiről szóló fejezetben a tanulságokkal foglalkozó részt.

³⁶⁹ Pl. Spanyolország, Olaszország, stb.

Azt vetették a kezdeményezést benyújtó államok szemére, hogy a NATO-struktúrák szükségtelen megduplázására törekednek, ráadásul az alig néhány hónapja aláírt „Berlin Plusz”-ban foglaltakkal teljesen ellentétes módon. A háttérben az iraki konfliktus miatt amúgy is hűvösebbé váló transzatlanti viszony további romlásától való félelem állt.

Az önálló EU-parancsokságot övező vitákban viszont többé-kevésbé elsikkadt a kezdeményezés többi eleme, amelyeket az alábbiakban lehet összefoglalni:

- a védelem területén megerősített együttműködési lehetőségek kialakítása
- az EU minden tagjára kötelező szolidaritási záradék elfogadása
- a petersbergi feladatok kibővítése a polgári és katonai eszközök együttes felhasználásának lehetőségével a válságkezelés és –megelőzés terén
- egy európai szintű katonai képességfejlesztési ügynökség létrehozása
- egy Európai Biztonsági és Védelmi Tanintézet felállítása³⁷⁰

Az Európai Biztonsági és Védelmi Unió terve

A javaslattevők szándéka szerint az említett megerősített védelmi együttműködés egy ún. Európai Biztonsági és Védelmi Unió³⁷¹ (a továbbiakban ESDU) létrehozásához vezetne. Ebben minden régi és új tagállam részt vehetne, fő feladata pedig a védelmi együttműködés megerősítése lenne „*a gyorsabban és távolabbra haladni szándékozó tagállamok*” számára.

Az ESDU leendő tagjai kölcsönös segítségnyújtási garanciát vállalnak bármilyen kockázat esetére. Összehangolják biztonsági és védelmi erőfeszítéseiket, katonai képességeik fejlesztését, beleértve a szükséges beszerzéseket is. Az ESDU-ban való részvétel magával vonná az európai felszerelési projektekben való részvételt (pl. az A400M, vagy az Eurocopter-program), a meglévő katonai képességek erősítését szakosodás, vagy többnemzetiségű összevonás útján, a tisztképzés összehangolását, közös gyakorlatok végrehajtását, valamint az ENSZ békefenntartó műveleteiben való részvételt.

---

³⁷⁰ Idézi PÓTI – TÁLAS 378–379. p.

³⁷¹ European Security and Defence Union

A szándékok mellett konkrét intézkedéseket is kezdtek saját védelmi képességeik megerősítése és közlése érdekében:

1. Az európai gyorsreagálású képesség fejlesztése. Ennek keretében megegyeztek a már létező francia-német dandár belga kommandós, és luxemburgi felderítő egységekkel való kibővítéséről. A megújított alakulatot felajánlották mind az ENSZ, mind az EU, mind a NATO műveleti számára.
2. Stratégiai Légi Szállítási parancsnokság felállítása legkésőbb 2004. végéig.
3. Közös európai NBC védelmi képesség létrehozása
4. Egy európai sürgősségi és humanitárius rendszer létrehozása, amely – közösen az ECHO segélyalappal – legyen képes 24 órán belül humanitárius segítséget nyújtani. Ennek érdekében a vonatkozó katonai és polgári képességek kombinálására, és teljes összevonására van szükség.
5. Európai kiképző központok felállítása: egy központ az A400M-ek legénysége számára, egy közös helikopteres kiképző alakulat, valamint egy haditengerészeti iskola létrehozása
6. Az európai műveleti tervezési és irányítási képességek fejlesztése: ez volt a nagy vitát kiváltó külön parancsnokság terve
7. Ennek érdekében többnemzetiségű, telepíthető parancsnokságok létrehozása a nemzeti keretekben már meglévő telepíthető parancsnokságokra támaszkodva.³⁷²

A fenti célkitűzések és intézkedések alapján megállapítható, hogy a Tervuren-kezdményezés elsődleges szándéka nem az Egyesült Államokhoz, vagy a NATO-hoz való viszony „megrontása” volt, sokkal inkább az európai védelmi képességek megerősítése volt a cél. Egy, a katonai képességek terén önállóbb Európai Unió természetesen könnyebben hajthat végre műveleteket a NATO nélkül is – ez azonban csak az akkori (sok tekintetben kétségtelenül meglévő) függés lazulását vonja maga után, és egyáltalán nem vezet szükségszerűen szakadáshoz.

---

³⁷² Idézi PÓTI – TÁLAS 380–381. p.

A Tervuren-kezdeményezés javaslatainak létjogosultságát bizonyítja, hogy a későbbiekben jónéhány meg is valósult belőlük, illetve valamilyen formában bekerültek a megvalósítandó célok közé.³⁷³ Az önálló EU tervezési központ kérdésében 2003. novemberében kompromisszumos megoldás született, melyet a decemberi Európai Tanács jóvá is hagyott.³⁷⁴

Enne értelmében a SHAPE-en belül létrejött egy, az EU műveleteinek tervezésével foglalkozó sejt, amely a „Berlin Plusz” értelmében hozzáférhető NATO-képességek felhasználását koordinálja. A NATO és az EU Katonai Törzs között pedig külön megállapodásban szabályozták a tervezési együttműködés kereteit. Továbbá a Katonai Törzsön belül létrejött egy civil-katonai sejt is, amelynek a kombinált civil-katonai válságkezelési műveletek végrehajtásában vállalt szerepet.

A kompromisszumból következően ha az Unió valóban önállóan, a NATO-képességek teljes kizárásával kívánt katonai műveletet végrehajtani, továbbra is a nemzeti keretekben meglévő tervezési kapacitásokra kellett támaszkodnia. Szükség esetén – főleg civil és katonai eszközöket egyaránt felhasználó válságkezelési műveletek során – azonban a Tanács döntésével igénybe vehetővé váltak a Katonai Törzs képességei is,³⁷⁵ az említett civil-katonai sejtre támaszkodva.³⁷⁶

A Solana-dokumentum a védelmi képességek szempontjából

Javier Solana, az EU kül- és biztonságpolitikai főmegbízottja a 2003. június 19–21-én tartott thesszaloniki Európai Tanácson terjesztette be az általa kidolgozott európai biztonsági koncepciót, amely a *„Biztonságos Európa egy jobb világban”* címet kapta.³⁷⁷ A sokat vitatott dokumentum részletes elemzésére jelen tanulmányban sem koncepcionális, sem területi okokból nem kerül sor, a válságkezelési képességekre vonatkozó javaslatait azonban mindenképp érdemes elemezni.

---

³⁷³ vö. a „Headline Goal 2010” fejezetben tárgyalt képességfejlesztési ütemtervvel.

³⁷⁴ SCHMITT 2004. 99. p.

³⁷⁵ amelyek a NATO nélkül továbbra sem teszik lehetővé a katonai műveleti tervezést

³⁷⁶ SCHMITT 2004. 99. p.

³⁷⁷ *A secure Europe in a better world. European Security Strategy*. EU-ISS, December 2003. Paris. Elérhető: <http://www.iss-eu.org/solana/solanae.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

A koncepció az európai biztonsági környezet megváltozására, illetve az új típusú biztonsági kihívásokra az eddiginél aktívabb és összetettebb fellépést javasol az Unió számára. A válságkezelés, illetve az ahhoz kapcsolódó képességi oldal tekintetében ez – dokumentum eredeti terminológiáját³⁷⁸ követve – az alábbiakban foglalható össze.

Aktívabb fellépés

- Több válságkezelési művelet egyidejű végrehajtására való képesség. Noha az EU a Balkánon már a biztonsági stratégia elfogadásának idején is több párhuzamos műveletet folytatott, esetleges Európán kívüli helyszíneken az EU legfeljebb egy nagyobb méretű³⁷⁹ akciót tudott végrehajtani – amint azt a kongói Artemis művelet tapasztalatai igazolták is.³⁸⁰
- Korai, gyors és erőteljes beavatkozás végrehajtására való képesség. Ily módon megelőzhető egy adott válság kiterjedése, miáltal a konfliktus rendezése is egyszerűbbé (de mindenképpen békésebbé) válik.
- Katonai és polgári eszközök együttes használatával végrehajtott műveletek. Ez igazodik ahhoz a tendenciához, hogy a modern válságkezelésben a hangsúly egyre inkább a polgári eszközökre helyeződik – bár természetesen a katonai elemek sem nélkülözhetők, különösen a missziók kezdeti fázisában.

Következetesség

- A válságkezelési eszközök és képességek összehangolása: egyaránt értendő ez a civil erőfeszítések (rendőri feladatok, humanitárius segélyek, stb.) és a tagállami katonai képességek összehangolására, valamint kombinált, katonai és civil eszközöket egyaránt felhasználó válságkezelési műveletek végrehajtására
- Egyéb, főképp gazdasági eszközök bevonása a válságkezelésbe (pl. az Európai Fejlesztési Alap, illetve különféle segélyprogramok).
- Mindezek megfelelő támogatása a diplomáciai erőfeszítések, a kereskedelmi és környezetvédelmi politika, stb. által

---

³⁷⁸ Magyar nyelven lásd PÓTI – TÁLAS 396–404. p.

³⁷⁹ Nem számítva ide a rendkívül kis léptékű grúziai *Themis* művelethez hasonló fellépéseket.

³⁸⁰ Bővebben lásd a következő fejezet *Artemis*-szel foglalkozó részében, illetve az eddigi műveletek tanulságainak bemutatásában.

Alkalmasság

- A védelmi kiadások emelése. Létfontosságú az eddiginél rugalmasabb, hatékonyabb erő létrehozásához.
- A katonai eszközök terén meglévő szükségtelen párhuzamosságok csökkentése összevonás, ill. közös használat útján. Ez egybeesik az ECAP egyik legfontosabb célkitűzésével.
- A polgári eszközök és képességek fokozottabb bevonása a válságkezelésbe. A dokumentum itt sajátosan realista megfogalmazást használ: *„Szinte minden nagyobb beavatkozás esetében a katonai hatékonyság fázisát polgári káosz követi.”* – melyben nem nehéz észrevenni az iraki háborúra való utalást.³⁸¹
- Erőteljesebb diplomáciai tevékenység a katonai és civil műveletek támogatására
- A hírszerzési információk megosztásának fejlesztése, illetve az ehhez szükséges rendszerek, eljárások kidolgozása.
- A petersbergi feladatok kibővítése. A szigorúan vett válságkezelési mellett az ESDP-t alkalmassá kell tenni a terrorizmus elleni hatékonyabb fellépésre, a közös leszerelési műveletek végrehajtására, valamint arra is, hogy harmadik országokat támogasson saját biztonsági szférájuk megreformálásában. (Ez utóbbi célkitűzés néhány hónappal korábban a Tervuren-kezdemenyezésben is megjelent, sőt, a terrorizmus elleni harc irányába történő bővülés már a sevillei Európai Tanácson megkezdődött.)

Mint a fentiekből látható, a Solana-dokumentum a képességek terén lényegében nem hozott valódi újítást, inkább az ESDP általános fejlődési tendenciáit, illetve az azokkal kapcsolatos, már működő folyamatokat foglalta össze. Fő értéke abban áll, hogy az ESDP-vel szemben meglévő számos tagállami ellenérzés és megosztottság dacára egyáltalán el lehetett fogadni egy közös biztonsági koncepciót.³⁸²

---

³⁸¹ Idézi: PÓTI – TÁLAS 403. p.

³⁸² VINCZE 25. p.

A védelmi képességek fejlesztése az Alkotmányos Szerződésben

Hasonlóképp a Solana-dokumentumhoz, jelen vizsgálatnak az alkotmány-tervezet esetében is a védelmi képességekre kell koncentrálnia. Bár a Szerződést az Európai Alkotmányról 2004. október 29-én Rómában az összes tagállam aláírta, az eredetileg körülbelül két évre tervezett ratifikációs folyamat véglegesen elakadt, miután a francia és a holland lakosság is népszavazáson utasította el a tervezetet. Ebből adódóan az alábbiak leginkább csak tervezetnek minősülnek, hiszen a szerződés-tervezet, el nem fogadása okán az Unió korábbi működési rendjére semmilyen konkrét, közvetlen jogi hatással nem volt.

A közös kül- és biztonságpolitika terén az alkotmány-tervezet legfontosabb célkitűzése az volt, hogy szinkronba hozza a közösségi döntéshozatal alá tartozó külkereskedelem- és fejlesztéspolitikát a továbbra is kormányközi alapon működő közös kül-, biztonság- és védelempolitikával. Ennek érdekében számos jelentős módosítást hajtottak volna végre az intézményrendszeren. Növekedett volna a Parlament hatásköre, létrehozták volna a Bizottság alelnöki tisztét és egyben a Külügyek Tanácsának elnökségét is betöltő Külügyminiszter pozícióját, valamint a CFSP terén egyszerűbbé vált volna a megerősített együttműködés lehetőségének használata.³⁸³ A védelempolitika, illetve az ehhez kapcsolódó képességek terén a dokumentum a következő főbb változásokat hozta volna.

Szolidaritási záradék

Bekerült a tervezetbe a Tervuren-kezdemenyezésben már javasolt kölcsönös szolidaritási záradék. Hozzá kell tenni azonban, hogy a szolidaritási záradék születéséhez vezető folyamat jóval a Tervuren-kezdemenyezés nyilvánosságra hozása előtt megkezdődött. Az Európai Konvent Védelmi Munkacsoportja ugyanis már 2002-2003 folyamán kidolgozott egy hasonló tervezetet, amely nyíltan kimondta:

---

³⁸³ Ez utóbbi a jelenleg hatályos Nizzai Szerződésben egyhangúlag elfogadott döntéshez van kötve, külön is kiemelve a katonai és védelmi vonatkozású kérdéseket. In: MISSIROLI, Antonio: „Mind the steps: the Constitutional Treaty and beyond.” In: GNESOTTO, Nicole (ed.): *EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004)*. Paris 2004, Institute for Security Studies. 150. p.

„Az Európai Uniónak képesnek kell lennie rá, hogy minden rendelkezésére álló eszközt mobilizáljon, beleértve a tagállamok által biztosított katonai képességeket is, annak érdekében, hogy:

- megelőzzék a terrorista-fenyegetést a tagállamok területén*
- megvédjék a demokratikus intézményeket és a civil lakosságot bármiféle terrorista támadástól*
- segítséget nyújtsanak egy tagállam számára, ha annak politikai vezetése kéri, ha terrortámadás érte*
- segítséget nyújtsanak egy tagállam számára, ha annak politikai vezetése kéri, ha a területét természeti, vagy ember által okozott katasztrófa sújítja”³⁸⁴*

Mint látható, a szolidaritási záradék első tervezete alapvetően a terrorizmus-fenyegetésre koncentrált, és a tagállamok saját területének védelmét hangsúlyozta, az ESDP-hez tehát inkább csak áttételesen volt köze, amennyiben szükség esetén lehetővé tette volna a tagállami katonai képességek felhasználását is a terrorizmus és annak következményei elleni belföldi küzdelemben.

A Tervuren-kezdeményezésben a szolidaritási klauzula lényegében változatlan tartalommal szerepelt, valósággá azonban ekkor még nem vált. Erre csak a 2004. márciusi madridi robbantások után került sor, amikor a tagállamok politikai nyilatkozatban vállaltak szolidaritást a hasonló esetekre.³⁸⁵ Ez a nyilatkozat lett aztán az, ami bekerült az alkotmány-tervezetbe. A fentiek figyelembevételével érdemes idézni az ott szereplő szöveget:³⁸⁶

---

³⁸⁴ Idézi: EKENGREN, Magnus: 'European Security and Defence Policy and the EU's Constitutional Crisis. A Historical Perspective.' In: HULDT, Bo – KERTTUNEN, Mika – MÖRTBERG, Jan – ERICSSON, Ylva (eds.): *European Security and Defence Policy. A European Challenge. Strategic Yearbook 2006*. Finnish National Defence College, Swedish National Defence College. 2006, Vällingby. 60. p.

³⁸⁵ WIJK, Rob de: „Civil defence and solidarity clause: EU homeland defence.” Policy Paper Prepared for the Directorate-General for Research of the European Parliament. The Hague, Jan 5, 2004. Elérhető: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/afet/20040120/civil%20defence%20and%20solidarity%20clause.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24. 2-3 p.

³⁸⁶ Idézi: PÓTI – TÁLAS 408. p. A teljes szöveg angol nyelven elérhető: *Treaty establishing a Constitution for Europe*. Elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:EN:HTML>. Letöltés ideje: 2007. október 24.

V. cím, II. fejezet, 42. cikk:

Szolidaritási klauzula

(1) Amennyiben egy tagállamot terrortámadás ér, illetve ha természeti vagy ember okozta katasztrófa áldozatává válik, az Unió és tagállamai a szolidaritás szellemében együttesen lépnek föl. Az Unió minden rendelkezésre álló eszközt, ideértve a tagállamok által rendelkezésre bocsátott katonai erőforrásokat is, mozgósít annak érdekében, hogy:

- a, – megelőzze a terrorista fenyegetést a tagállamok területén;*
    - megvédje a demokratikus intézményeket és a polgári lakosságot mindenfajta terrortámadástól;*
    - terrortámadás esetén egy tagállamnak, a tagállam politikai szerveinek kérésére, a területén segítséget nyújtson*
  - b, katasztrófa esetén egy tagállamnak, a tagállam politikai szerveinek kérésére, a területén segítséget nyújtson.*
- (2) Az e rendelkezésre vonatkozó részletes szabályokat a III–321. cikk tartalmazza.*

Az alkotmány-tervezetben szereplő szolidaritási klauzula kapcsán fontos kiemelni, hogy az csak terrortámadás, illetve katasztrófa helyzetén lép életbe, a hagyományos értelemben vett külső fegyveres támadás esetére nem vonatkozik. Az alkotmány-tervezet más helyen utal ugyan a kölcsönös védelem lehetőségére,³⁸⁷ ezt azonban az ENSZ alapokmányának 51. cikkéhez köti. A külső támadást elszenvedő tagállam ennek értelmében kérheti a többi tagállam segítségét, az erről döntő miniszteri szintű ülésen pedig a Politikai és Katonai Bizottság is részt vesz – de formálisan nem mondják ki a kölcsönös védelmi kötelezettséget. Európa kollektív védelme tehát továbbra is a NATO

---

³⁸⁷ I. 40. cikk (7) bekezdés.

feladata marad, bár az alkotmány-tervezetben foglaltak is rendkívül könnyen továbbfejleszthetők ebben az irányban.³⁸⁸

Továbbá a záradék csak a tagállamok területén engedélyez bármiféle segítségnyújtási vagy megelőzési műveletet, azaz, eltérően az amerikai vagy az orosz nemzetbiztonsági stratégiától, ebben nincs szó más államban végrehajtott megelőző csapásról.

A petersbergi feladatok kibővülése

Részben a már korábban létező igényekhez köthető, de a szolidaritási záradékból is következik, hogy az alkotmány-tervezet kibővítette volna az ESDP feladatkörét. Az eddig kizárólag a válságkezelésre, illetve a humanitárius feladatokra koncentráló védelempolitikába új célkitűzésként bekerült a terrorizmus elleni harc, „*ideértve a terrorizmus ellen saját területükön küzdő harmadik országok támogatását*”³⁸⁹ is, valamint a közös fegyverzetellenőrzési műveletek végrehajtása. A döntés mögött értelemszerűen nem nehéz felfedezni a Tervuren-kezdeményezésben foglaltak, illetve a Solana-dokumentum hatását.

A feladatkör bővülése a kötelezettségvállalások, illetve az ezek végrehajtásához szükséges képességek bővülését is maga után kellett volna, hogy vonja. Ennyiben tehát az alkotmány további impulzust jelent az Európai Képességek Akcióterv, illetve a (később tárgyalta) „Headline Goal 2010” koncepció számára.

Az állandó strukturált együttműködés

Lehetővé vált volna az ún. *állandó strukturált együttműködés*³⁹⁰ alkalmazása a védelempolitikához kapcsolódó kérdésekben. Ennek lényege, hogy a résztvevő tagállamok önként vállalnak bizonyos kötelezettségeket egy adott cél – jelen helyzetben a védelmi képességek fejlesztése – érdekében. A védelempolitika terén az állandó strukturált együttműködés annyiban különbözik a *megerősített együttműködéstől*, hogy előbbihez nemcsak a részvételi szándék, de bizonyos képességek is szükségesek:

---

³⁸⁸ MISSIROLI 149. p.

³⁸⁹ III-210 cikk (1) bekezdés

³⁹⁰ A korábbi *strukturált együttműködés* elnevezést az utolsó szövegváltozatban váltotta fel az *állandó strukturált együttműködés* kifejezés.

- magas készségi fokú katonai egységek rendelkezésre állása (nemzeti keretek közt, vagy többnemzetiségű erőben való részvétel, esetleg speciális képességek kialakítása, vagy az ún. pooling útján). Ez a követelmény szervesen kapcsolódik a később ismertetendő ún. harccsoport koncepcióhoz.³⁹¹
- a nagyobb közös európai védelmi beszerzési programokban való bekapcsolódás
- az Európai Védelmi Ügynökség munkájában való részvétel
- a védelmi beszerzésekre fordított összeg növelése

Az állandó strukturált együttműködésnek is megvoltak a maga gyengéi. Egyrészt azok az államok, amelyek szorosabban szerettek volna együttműködni bármely területen, ezt megtették az alkotmány-tervezet előtt is. Ha pedig politikai ellentétek gátolnák az Uniót a hatékony cselekvésben, ott az új együttműködési forma sem segített volna – ugyanis az ellenérdekelte tagállamok egyszerűen nem vállalták az adott ügyben a szorosabb együttműködést.³⁹²

Ennek ellenére elmondható, hogy az alkotmány-tervezet tehát jelentősen bővítette volna az uniós biztonság és védelempolitika feladatkörét, és komoly módosításokat kívánt végrehajtani a kapcsolódó intézményrendszeren is, szándékai szerint hatékonyabbá téve annak működését.

A tervezet el nem fogadása természetesen nem jelentette azt, hogy az ESDP fejlődése teljesen leállt volna. Érdekes módon a tervezet kudarca a katonai képességek fejlesztésének folyamatára alig volt hatással – az ide vonatkozó lépéseket egyébként is alapvetően a nemzetállamoknak kellett megtenniük saját hatáskörükben. Annál inkább gyengült a politikai és stratégiai háttér. Az alkotmány-tervezet el nem fogadásával ugyanis jelentős készt szenvedett számos olyan változtatás az Unió kül- és biztonságpolitikájában, amely az ESDP-re is pozitív hatást gyakorolt volna, hatékonyabbá tette volna annak működését. Az elmaradt változások közül talán a

³⁹¹ Bővebben lásd a „Headline Goal 2010” fejezetnek a harccsoportokkal foglalkozó részében.

³⁹² VINCZE Hajnalka: „Az Alkotmányos Szerződés biztonság- és védelempolitikai újításai.” In: *Eszmélet*. 64. szám. 2005. november 10. Elérhető: <http://eszmelet.freeweb.hu/64/vincze64.html> Letöltés ideje: 2007. október. 26.

legfontosabb az Európai Külügyi Szolgálat létrehozása, az ESDP fokozottabb megjelenése a szerződés szövegében, ide értve az uniós műveletek erősebb legitimitációját is, illetve a tagállami kötelezettségvállalások világosabb definiálása.³⁹³

---

³⁹³EKENGREN, 62. p.

Az Európai Unió válságkezelési műveletei

Az Európai Unió válságkezelési műveletei 2003. január 1-én kezdődtek a bosznia-hercegovinai ENSZ Rendőri Misszió feladatainak átvételével. Ezt követte a 2003. márciusában induló macedóniai *Concordia* hadművelet, amely az EU első katonai akciója volt. A NATO-képességeket is felhasználó *Concordia*-tól eltérően a 2003. júniusában, a Kongói Demokratikus Köztársaságban végrehajtott *Artemis* hadművelet már minden tekintetben önálló EU-akció volt.

A *Concordia* sikere után a macedón kormány kérésére az EU elhatározta a macedóniai misszió folytatását, ezúttal már rendőri eszközökkel. Ez lett a 2003. december 15-én indult *Proxima* hadművelet, az EU második rendőri missziója. A civil válságkezelési képességek első próbája 2004. nyarán kezdődött, a grúzai bel- és igazságügyi reformot támogató *Themis* akció megindításával. Az Európai Unió eddigi legnagyobb léptékű, legkomplexebb katonai missziója pedig 2004. decemberétől indult, amikor is az EU átvette a NATO-tól a bosznia-hercegovinai békefenntartó műveletek folytatását.

Bár jelen tanulmány deklarált célja az Unió katonai képességeinek, és azok fejlődésének vizsgálata, s a civil válságkezeléssel csak érintőlegesen foglalkozik, a műveletek szintjén mégis célszerű együtt vizsgálni a katonai és civil válságkezelési akciókat. A modern válságkezelésben ugyanis egyre inkább a nem katonai eszközök kerülnek előtérbe, a hangsúly a közvetlen katonai beavatkozás helyett a preventív és reaktív eljárásokra helyeződik. Saját válságkezelési képességeit az EU is ennek megfelelően igyekszik kialakítani – ebben pedig az eddig lezajlott, illetve folyamatban lévő öt művelet mindegyike fontos tanulságokkal szolgál.

EUPM

Az Európai Unió első válságkezelési művelete 2003. január 1-én indult Bosznia-Hercegovinában, ahol az ENSZ által küldött Nemzetközi Különleges Rendőri Egység³⁹⁴ mandátuma 2002. december 31-én lejárt. Az Uniónak a misszió átvételéről szóló ajánlatát 2002. március 5-én fogadta el az ENSZ Biztonsági Tanácsa.³⁹⁵ Ezt követően az Európai Unió Tanácsa 2002. március 11-én közös akciót³⁹⁶ fogadott el a boszniai-hercegovinai EU Rendőri Misszió (European Union Police Mission, a továbbiakban EUPM) 2003. január 1-én történő megindításáról.

Nem sokkal a 2002.márciusi tanácsi döntés után egy EU tervezői csoportszakértői csoport települt Bosznia-Hercegovinába, hogy minden részletre kiterjedően kidolgozza az ENSZ misszió átvételét. A főparancsnokságot Szarajevóban rendezték be.³⁹⁷ Az EUPM első parancsnoka a dán Sven Frederiksen volt, aki 2004. január 26-án bekövetkezett haláláig töltötte be ezt a pozíciót. Utóda az ír Kevin Carthy lett. Az EUPM-nek tevékenységét minden tekintetben koordinálni kellett Lord Ashdown-nal, az EU Bosznia-Hercegovináért felelős különmegbízottjával. Lord Ashdown pedig – Javier Solana CFSP főmegbízotton keresztül – a Tanácsnak volt alárendelve.³⁹⁸

A résztvevő erők és feladataik

A műveletben az Európai Unió 2004. előtti 15, illetve jelenlegi 25 tagjából minden állam részt vett, az egyetlen Málta kivételével. Az általuk delegált erőkről az alábbi (2003. januári létszámviszonyokat tükröző) táblázat nyújt tájékoztatást:

Az Európai Unió			Nem EU tagállamok		
Rendőri	Civil	Össz.	Rendőri	Civil	Össz.

³⁹⁴ IPTF: International Police Task Force

³⁹⁵ UN Security Council Resolution 1396. *The situation in Bosnia-Herzegovina*. 5th March 2002. Elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/272/88/PDF/N0227288.pdf?OpenElement> Letöltés ideje: 2007. október 25.

³⁹⁶ Council Joint Action 2002/210/CFSP, 11th March 2002 on the European Union Police Mission. Elérhető: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2002/l_070/l_07020020313en00010006.pdf Letöltés ideje: 2007. október 25.

³⁹⁷ LINDSTROM 112–113. p.

³⁹⁸ *European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina* http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=585&lang=EN

Ausztria	5	3	8	Bulgária	3	2	5
Belgium	6	5	11	Ciprus	6	0	6
Dánia	13	0	13	Csehország	6	0	6
Finnország	13	5	18	Észtország	2	0	2
Franciaország	85	3	88	Izland	1	1	2
Görögország	12	0	12	Kanada	7	0	7
Hollandia	32	3	35	Lengyelország	12	0	12
Írország	3	3	6	Lettország	4	0	4
Luxemburg	2	1	3	Litvánia	2	0	2
Nagy-Britannia	55	9	64	Magyarország	5	0	5
Németország	76	6	82	Norvégia	6	1	7
Olaszország	51	6	57	Oroszország	3	0	3
Portugália	8	2	10	Románia	9	0	9
Spanyolország	20	6	26	Svájc	4	0	4
Svédország	15	1	16	Szlovákia	6	0	6
				Szlovénia	4	0	4
				Törökország	14	2	16
				Ukrajna	5	0	5
Összesen	396	53	449	Összesen	76	4	80

Az EUPM-ben résztvevő erők (2003. januári állapot)³⁹⁹

Az *EUPM* mandátuma eredetileg három évre, azaz 2005. december 31-ig szólt.⁴⁰⁰ A rendelkezésére álló idő alatt a misszióknak a következő feladatokat, illetve feladatköröket kellett megvalósítania:⁴⁰¹

³⁹⁹ A táblázat a 2003. januári állapotok mutatja – ebből adódik, hogy a 2004-ben csatlakozó tíz új EU-tagország még a „Harmadik államok” között szerepel. LINDSTROM 113.p.

1. A helyi rendőri erők függetlenségének és beszámoltathatóságának elősegítése. Ennek érdekében depolitizálni kell a rendőrséget, meg kell erősíteni a rendőri vezetők hatáskörét, és folyamatosan figyelni kell tevékenységüket. Törekedni kell az átláthatóság biztosítására.
2. A szervezett bűnözés, és a korrupció elleni harc. Első lépésben egy közös stratégiát kell kidolgozni, együttműködésben Lord Ashdown főmegbízott hivatalával. Meg kell erősíteni a helyi rendőri erők nyomozási és felderítési képességeit, mindenben támogatva az általuk végrehajtott akciókat. Hosszú távon ki kell alakítani egy állami szintű rendőri ügynökséget – a misszió mandátumának lejártá után ennek a szervnek lehet majd átadni a bosznia-hercegovinai rendőri feladatokat.
3. A helyi rendőrség anyagi bázisának kialakítása és fenntartása. Törekedni kell a költséghatékony rendőri működés kialakítására, valamint pénzügyi tanácsadással is segíteni kell a helyi rendőri erőket. Lehetőség szerint fizetésemelést kell végrehajtani. Egy stabilabb anyagi háttérű rendőrség a korrupcióval szemben is hatékonyabban tud fellépni.
4. Intézményépítés. Meg kell teremteni a rendőrség korszerű irányításának intézményi feltételeit, beleértve a toborzási és előléptetési eljárásokat is. Ezen kívül meg kell reformálni a határőrséget, és az erősen átpolitizált Állami Információs és Védelmi Ügynökséget is. (Hosszabb távon ez utóbbi lenne felelős az összes állami rendvédelmi szerv tevékenységének koordinálásáért.)

Pénzügyi vonatkozások és tanulságok

Pénzügyi tekintetében az *EUPM* igen komplex rendszert alkotott – ez részben arra is visszavezethető, hogy a misszió elindítása idején még nem volt kidolgozott uniós eljárás a válságkezelési műveletek finanszírozására.

---

⁴⁰⁰ Az eredeti mandátum lejártát követően az EU a bosznia-hercegovinai kormány kérésére átalakított formában tovább működtette a missziót. Jelen disszertáció lezárásakor az *EUPM* hatályban lévő mandátuma 2007. december 31-ig tart. *EUPM Mission Overview*. Elérhető: <http://www.eupm.org/Overview.aspx> Letöltés ideje: 2007. október 25.

⁴⁰¹ *EUPM Mission Objectives*. Elérhető: <http://www.eupm.org/mission/so.htm> Letöltés ideje: 2004. november 20.

Az akció 2002 folyamán zajló előkészítő munkálataira a közös költségvetésből 1,7 millió eurót különítettek el. Az *EUPM* tényleges működésének idejére 38 millió eurós éves kerettel számoltak, melyből körülbelül 20 milliót a közös költségvetésből fedeznek, a fennmaradó 18 milliót pedig a résztvevő tagállamok adják.

Az éves működési kiadásokról az alábbi táblázat tájékoztat:⁴⁰²

Főbb kiadások típusai	Összeg [millió euró]
A rendőri állomány illetménye (napidíj, jutalmak, stb.):	17
Utazási költségek:	1
Műveleti működési költségek:	11
Helyi alkalmazottak:	4
Nemzetközi polgári alkalmazottak:	5
Összesen:	38 millió euró

Megfigyelhető a közös költségvetésből fedezett kiadások arányának csökkenése. A 2004-es esztendőre ugyanis a Tanács az eddigi húszmilliós hozzájárulás helyett „csak” 17,5 millió eurót különített el, így a tagállamokra háruló teher mintegy 2,5 millió euróval nőtt.

A fentebb ismertetett eljárás számos hibával és működési nehézséggel rendelkezett, így például nem volt tisztázva, hogy a helyzet hirtelen megváltozása esetén kinek kell viselnie a megnövekedő költségeket, milyen módon kellett a résztvevő nem EU-tagállamokat bevonni a finanszírozásba, stb. Ennek ellenére a későbbi uniós válságkezelési műveletek során lényegében ugyanez a számos *ad hoc* elemet tartalmazó struktúra működött, egészen a finanszírozást szabályozó *Athena* rendszer 2004. márciusában történt bevezetéséig.⁴⁰³

⁴⁰² LINDSTROM 116. p. alapján

⁴⁰³ Bővebben lásd a vizsgált periódus műveleteinek tanulságait bemutató fejezetben.

Concordia

Miután hatályba lépett az EU és a NATO közti viszonyt rendező „Berlin Plusz” megállapodás, megkezdődhetett az Európai Unió első katonai válságkezelő művelete is, amelyre 2003. március 31-től került sor Macedóniában.⁴⁰⁴ Az országban 2001 óta működött a NATO *Allied Harmony* missziója azzal a feladattal, hogy a 2001 augusztusában aláírt Ohridi Egyezmény betartásának felügyeletével biztosítsa az ország stabilitását. Miután a NATO úgy döntött, befejezi az *Allied Harmony* műveletet, Borisz Trajkovszki – az azóta repülőgép-szerencsétlenségben elhunyt – macedón elnök felkérésére az Európai Unió Tanácsa 2003. január 27-én határozatot⁴⁰⁵ fogadott el egy macedóniai EU akció megindításáról, amely átveszi a NATO feladatait.

A résztvevő erők és feladataik

A *Concordia* névre keresztelt misszió első egységei 2003. március 18-án érkeztek meg Macedóniába, a NATO-művelet formális átvételére pedig március 31-én került sor. A *Concordia* akcióban 27 ország 345 békefenntartója vett részt – a létszám a későbbiekben csekély ingadozást mutatott, de sosem emelkedett 400 fő fölé.

EU tagállamok		Nem EU tagállamok	
Államok	Résztvevő erők [fő]	Államok	Résztvevő erők [fő]
Ausztria	11	Bulgária	2
Belgium	26	Csehország	2
Finnország	9	Észtország	1
Franciaország	145	Izland	1
Görögország	21	Kanada	1
Hollandia	3	Lengyelország	17

⁴⁰⁴Jelen disszertáció szerzője Macedónia vonatkozásában az ország magyar nyelvű hivatalos elnevezésének rövid alakját használja, azzal együtt, hogy ismeri az államnévre vonatkozó görög fenntartásokat, amelyek az uniós dokumentumokban az FYROM, azaz Former Yugoslav Republic of Macedonia elnevezés használatához vezettek.

⁴⁰⁵ Council Joint Action 2003/92/CFSP. 27th January 2003 on the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia. Elérhető: <http://www.ena.lu/europe/european-union/council-joint-action-2003-cfsp.htm> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Luxemburg	1	Lettország	2
Nagy-Britannia	3	Litvánia	1
Németország	26	Magyarország	2
Olaszország	27	Norvégia	5
Portugália	6	Románia	3
Spanyolország	16	Szlovákia	1
Svédország	14	Szlovénia	1
		Törökország	10
Összesen	308	Összesen:	49

A *Concordia* hadműveletben résztvevő erők (2003. júliusi állapot)⁴⁰⁶

A *Concordia* kidolgozása és lebonyolítása során az EU a „Berlin Plusz” megállapodás értelmében NATO képességeket (főképp tervezési kapacitásokat) is felhasznált. Így ez lett az első olyan EU-művelet, amely ténylegesen EU-NATO együttműködésben zajlott.

A *Concordia* vezetését Franciaország vállalta mint keretnemzet (Framework Nation), ennek megfelelően a résztvevő katonák körülbelül negyede francia volt. A műveletet végrehajtó EUFOR (European Union Forces) műveleti parancsnokának⁴⁰⁷ a német Rainer Feist admirálist nevezték ki, míg az első haderőparancsnok⁴⁰⁸ a francia Pierre Maral vezérőrnagy lett. A katonai vezetés mindvégig szorosan együttműködött az Európai Unió Macedóniáért felelős különmegbízottjával, a belga Alexis Brouhns-szal.⁴⁰⁹

A művelet az eredeti tervek szerint mintegy hat hónapig tartott volna, ám ezt – ismét csak Trajkovszki elnök kérésére – a Tanács 2003. július 21-én meghosszabbította december 15-ig. Az eredeti hathónapos mandátum lejártá után Maral tábornokot a portugál Loius Nelson Ferreira dos Santos tábornok, az EUROFOR parancsnoka

⁴⁰⁶ LYNCH, Dov – MISSIROLI, Antonio: *ESDP operations*. <http://www.iss-eu.org/esdp/09-dvl-am.pdf>

⁴⁰⁷ Operation Commander

⁴⁰⁸ Force Commander

váltotta a *Concordia* élén – ezzel párhuzamosan a művelet vezetése is átkerült Franciaországtól az EUROFOR-hoz.⁴¹⁰

A *Concordia* erőinek fő feladata – az Ohridi Egyezménynek megfelelően – az ország északi és nyugati határvidékén folytatott járőrözés volt. A határzóna megfigyelésével és ellenőrzésével a misszió hozzájárult a nyugalom fenntartásához az ország albánlakta területein,⁴¹¹ támogatva a központi kormányzat, illetve a különféle nemzetközi szervezetek bizalomépítési és stabilizációs programjait.⁴¹²

A művelet főhadiszállását Skopjében rendezték be. Az ennek alárendelt három regionális parancsnokság közül az egyik szintén Skopjében, a másik kettő pedig Tetovóban, illetve Kumanovóban működött. Az EUFOR a számára kijelölt területet 22 könnyű járőrcsoporttal ellenőrizte. A tartalékot nyolc, páncélozott járművekkel és harci helikopterekkel is felszerelt nehéz csoportosítás alkotta. A *Concordia* támogató erőit egy helikopteres szállító század, egy orvosi evakuációs csoport, és egy tűzszerész-aknamentesítő alakulat képezte.

A masszív és látható katonai jelenlét a várakozásoknak megfelelően eredményes volt, a *Concordia* művelet közel kilenc hónapja alatt semmiféle nagyobb atrocitásra nem került sor. Az EU-NATO együttműködés is hatékonynak bizonyult, bár egyes francia vélemények szerint a NATO részéről az Allied Forces Southern Europe (AFSOUTH) gyakran a konkrét műveleti kérdésekre is beleavatkozott, „*nem tartva tiszteletben a Politikai és Biztonsági Bizottság által gyakorolt politikai ellenőrzést.*”⁴¹³ A *Concordia* sikere a macedóniai művelet folytatására ösztönözte a döntéshozókat – ez lett a 2003. december 15-én kezdődött *Proxima* rendőri misszió.

Pénzügyi vonatkozások

A *Concordia* eredetileg tervezett hat hónapjára a tervezők 4,7 millió euró költséggel számoltak, azzal, hogy a felmerülő egyéb kiadásokat a tagállamoknak maguknak kell

---

⁴⁰⁹ LINDSTROM 118. p.

⁴¹⁰ EUFOR *Concordia* Command. <http://www.delmkd.ccc.eu.int/en/Concordia/command.htm>

⁴¹¹ Macedóniában 2004-es adatok szerint közel 25% volt az albán kisebbség aránya. <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/mk.html>

⁴¹² A *Concordia* erői önálló programokkal is hozzájárultak a további stabilizációhoz, így például az EUFOR fegyverbegyűjtési programot is működtetett.

⁴¹³ „*did not respect the political control of the PSC.*” Idézi: GOURLAY, Catriona: „Operations update: past, present and future.” *European Security Review*. No. 19. Oct 2003. <http://www.isis->

finanszírozniuk. A mandátum meghosszabbítása után a költségvonzat 6,2 millió euróra emelkedett. Az EUPM missziótól eltérően a *Concordia* esetében a közös kiadásokhoz az EU a közös költségvetésből nem adott támogatást, hanem azokat GDP-jük arányában a résztvevő államoknak kellett fedezniük. Ebből a résztvevő 13 EU-tagállam viselte a költségek 84,5 %-át, míg a fennmaradó 15,5% a többi 14 nem EU-tag között oszlott meg.⁴¹⁴

Artemis

A 2003 nyarán a Kongói Demokratikus Köztársaságban lezajlott *Artemis* hadművelet volt az Európai Unió addigi legnagyobb léptékű válságkezelő akciója. A körülbelül 1800 fő részvételével lezajlott műveletet az EU önállóan, NATO képességek igénybevétele nélkül hajtotta végre. Mindezekből adódóan célszerű részletesebben is megvizsgálni az *Artemis* előzményeit, lefolyását és tanulságait.

A közvetlen előzmények

A Kongói Demokratikus Köztársaságban működő ENSZ misszió, a MONUC (United Nation Mission in the Democratic Republic of the Congo)⁴¹⁵ 2003. tavaszán rendkívül nehéz helyzetbe került. Az „Afrika első világháborújának” is nevezett konfliktus, azaz a kongói polgárháború ugyan formálisan véget ért az 1999. július 10-én aláírt lusakai fegyverszünettel, a ruandai és ugandai kormánnyal csak 2002 nyarán sikerült megkötni a békeszerződéseket.⁴¹⁶ A megállapodásokban mindkét kormány ígéretet tett rá, hogy csapatait kivonja a Kongói Demokratikus Köztársaság területéről.

A békeszerződések aláírása után még csaknem hét hónapot kellett várni, amíg 2003. áprilisában valóban megkezdődött a ruandai és ugandai fegyveres erők visszavonása. A kinshasai központi hatalom azonban túlságosan gyenge volt hozzá, hogy az ily módon „felszabadult” területeket ténylegesen ellenőrzése alá tudja vonni. Így amint a kivonuló ruandai ill. ugandai csapatok elhagytak egy-egy területet, ott szinte azonnal kisebb-nagyobb hadurak, illetve helyi, törzsi alapon szerveződött milíciák vették át a hatalmat.

---

europe.org/ftp/download/operations%20update.%20past.%20present%20and%20future%20-%20esr%2019.pdf

⁴¹⁴ LINDSTROM 118. p.

⁴¹⁵ UN Security Council Resolution 1279.

⁴¹⁶ A Kongó-Ruanda békeszerződést 2002. július 30-án kötötték meg Pretoriában, a Kongó-Uganda szerződést pedig szeptember 6-án írták alá Luandában.

A helyzet az ország északkeleti részében, ruandai és ugandai határ mellett fekvő Ituri tartományban volt a legkritikusabb. Mivel a békeszerződéseket követően felállt új kongói adminisztráció még semmilyen katonai erővel nem rendelkezett, a MONUC április 23-án saját tartalékából Buniába, a tartomány fővárosába küldött egy 712 fős uruguayi békefenntartó zászlóaljat, hogy a nyugalom fenntartásával segítse a kormány működését.

Az uruguayi békefenntartók azonban képtelenek bizonyultak a tartomány stabilizálására, a zászlóalj ereje még Bunia városának konszolidálására sem volt elegendő, nem is szólvá Ituri többi részéről.⁴¹⁷ Május első hetében a város szélén már rendszeressé váltak a lendu törzsbéli milíciák támadásai a hema törzsbe tartozó lakosság ellen. A következő napokban a helyzet teljesen kicsúszott az ellenőrzés alól, május második hetére már közel 150.000 környékbeli lakost üldöztek el a lendu fegyveresek és az UPC⁴¹⁸ milicistái. Az egyre hevesebb összecsapások miatt a nemzetközi segítségsszervezetek is elhagyták a tartományt,⁴¹⁹ a MONUC pedig képtelen volt megfelelően ellátni a menekülteket. Minden adva volt tehát egy újabb humanitárius katasztrófához.⁴²⁰

Az Artemis elindul

Mivel a MONUC szeptember előtt nem volt képes további tartalékokat mozgósítani, Kofi Annan ENSZ főtitkár 2003. május 15-én levélben fordult az ENSZ Biztonsági Tanácsához, és nemzetközi segítséget kért egy Nemzetközi Vészhelyzeti Stabilizációs Erő (IESF, International Emergency Stabilization Force) létrehozásához, melyet a

---

⁴¹⁷ Lásd pl. a 2003. május 27-én kelt főtitkári jelentést. *'The present deployment to Bunia of the Mission's reserve battalion (supplied by Uruguay) is limited, interim and emergency measure [...] The battalion will not be able to extend its presence outside Bunia to other areas of Ituri.'* Idézi BERNATH, Clifford – PEARSON, Nigel: MONUC: Mandate to Succeed. Assessment of the Interim Emergency Multinational Force (IEMF) and Second Report on the UN Organization Mission in the Democratic Republic of Congo. Refugees International. September 16, 2003. 6. p

⁴¹⁸ Union of Congolese Patriots

⁴¹⁹ LOBJAKAS, Ahto: *EU: Successful Congo Mission May Herald Greater Military Self-Reliance.* In: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2003/09/mil-030918-rferl-162242.htm>

⁴²⁰ A humanitárius helyzetről lásd 'Ituri: Covered in Blood. Ethnically Targeted Violence In Northeastern DR Congo.' In: *Human Rights Watch*, Vol. 15, No. 11 (A), July 2003. <http://hrw.org/reports/2003/ituri0703/> Sokatmondó, hogy 2002. augusztusában még a Kongói Demokratikus Köztársaság emberi jogi miniszterét, Ntumba Luabát is túszul ejtette Buniában egy, az UPC-hez kötődő fegyveres csoport, vezetőjük, Thomas Lubanga kiadatását követelve. Lásd ugyanott, pontosabban: http://hrw.org/reports/2003/ituri0703/DRC0703-03.htm#P295_39548

lehető leggyorsabban Ituriba küldve meg lehet kísérni a rend helyreállítását – és nem mellékesen segítséget lehet nyújtani a városban szorongatott uruguayi békefenntartóknak.⁴²¹

A főtitkár levelére válaszul az ENSZ Biztonsági Tanácsa május 30-án kelt, 1484-es számú határozatában⁴²² felhatalmazást adott egy Időleges Vészhelyzeti Többnemzetiségű Erő (Interim Emergency Multinational Force, a továbbiakban IEMF) Buniába történő telepítésére, 2003. szeptember 1-ig tartó mandátummal. Az IEMF számára a következő feladatokat határozták meg:

- a biztonsági és humanitárius helyzet javítása
- a repülőtér biztosítása
- a menekültek védelme

Valamint ha a helyzet szükségessé teszi:

- a civil lakosság védelme
- az ENSZ munkatársainak és létesítményeinek védelme
- a humanitárius szervezetek munkatársainak védelme.

A sokrétű feladatokhoz az IEMF igen tág jogosítványokat is kapott. Mivel ugyanis a határozatot az ENSZ Alapokmányának VII. fejezete alapján hozták, az IEMF arra is fel volt hatalmazva, hogy küldetése végrehajtásához akár erőszakot is alkalmazzon. Ezúttal tehát – eltérően például a boszniai tapasztalatoktól – sikerült a cselekvés kereteit a helyzettel összhangban kialakítani.

Mivel az ENSZ-nek nem állt rendelkezésre olyan tartalék, amelyet megfelelő gyorsasággal bevetethetett volna, Kofi Annan főtitkár egyetlen lehetőségként⁴²³ az Európai Unióhoz fordult támogatásért, Franciaország pedig – a főtitkár kifejezett kérésére – magára vállalta az IEMF vezetését. Az EU által még 2002. július 24-én elfogadott „*Framework Nation*” koncepció értelmében tehát Franciaország biztosította a

---

⁴²¹ BERNATH– PEARSON 5. p.

⁴²² UN Security Council Resolution 1484. *The situation concerning the Democratic Republic of the Congo.* 30th May 2003. Elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/377/68/PDF/N0337768.pdf?OpenElement> Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁴²³ A NATO – mivel az V. cikkelyt a kongói konfliktus semmilyen formában nem érintette – nem volt illetékes.

tervezési, vezetési és irányítási képességeket, a parancsnokságokat valamint a résztvevő erők nagyobb részét.⁴²⁴

Az ENSZ felkérésére reagálva az Európai Unió Tanácsa 2003. június 5-én kelt határozatában elfogadta a Kongóba indítandó közös akció, az *Artemis* hadművelet tervét.⁴²⁵ Ezt követte 2003. június 12-én az akciót formálisan is elindító határozat.⁴²⁶ A Kongóba küldendő erők hatásköre csak Bunia városára és közvetlen környékére terjedt ki, és a mandátum is csak 2003. szeptember 1-ig tartott. Ezzel párhuzamosan június 5-én,⁴²⁷ tehát hét nappal az *Artemis* tényleges elindításáról rendelkező határozat *előtt* francia ejtőernyősök már visszafoglalták Bunia repülőtérét.^{428,429} Erre azért volt szükség, hogy biztosítsák a megérkezés lehetőségét az *Artemis* főerői számára.

A rendkívül gyors tervezési folyamat tulajdonképpen az első „éles” alkalmazása volt a NATO-eszközök felhasználása nélkül végzett gyorsreagálási műveletek ún. 5/15-ös forgatókönyvének, azaz a krízis kirobbanása (jelen esetben a beavatkozást lehetővé tevő 1484-es ENSZ határozat megszületése) után 6 napon belül a stratégiai tervezés (Európai Tanács, COPS/PSC) és további 6 napon belül a műveleti tervezés (CMUE/EUMC, Op.

---

⁴²⁴ MACE, Catriona: 'Operation Artemis: Mission Improbable?' In: *European Security Review*. No. 18, July 2003. 2. p. <http://www.isis-europe.org/ftp/download/operation%20artemis.%20mission%20improbable%20-%20esr%2018.pdf>

⁴²⁵ Council Joint Action 2003/423/CFSP on the European Union military operation in the Democratic Republic of Congo. 5th June 2003. Elérhető: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Join%20action%205.6.03.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

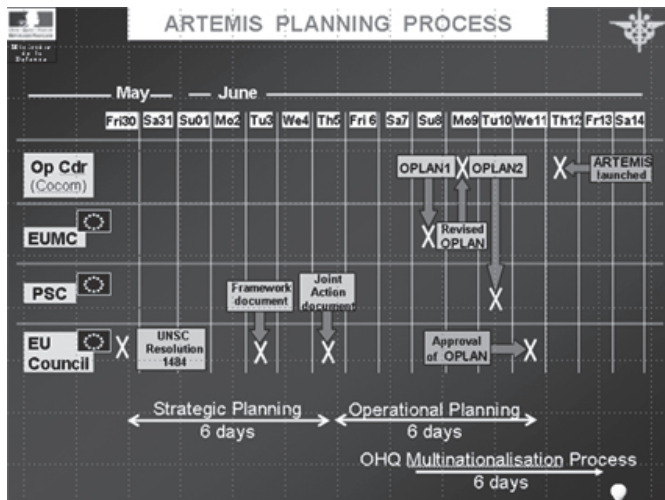
⁴²⁶ Council Decision 2003/432/CFSP on the launching of the European Union military operation in the Democratic Republic of Congo. 12th June 2003. Elérhető: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Decision%2012.06.03.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁴²⁷ *Chronology of the EU Artemis operation in DR Congo*. <http://www.eubusiness.com/afp/030816172714.a25inyv2/>

⁴²⁸ Ez volt a „Mamba Noir” akció, melynek feladata a technikai-biztonsági feltételek megerősítése volt a konvencionális Artemis erők számára, valamint az esetleges légicsapások megkönnyítéséhez is gyűjtöttek információkat. A műveletet a dzsibuti Artából érkező francia tengeri kommandósok hajtották végre. A „Mamba Noir” autonóm akciónak számít, a hadműveleti parancsnokság a COS (*Speciális Erők Főparancsnoksága – Franciaország*) alá volt rendelve.

⁴²⁹ Más források szerint megerősítették a repertér védő MONUC erőket. (BERNATH-PEARSON 9. p.) Az igazság valószínűleg a kettő között lehet valahol. Ennél is érdekesebb, hogy egy francia felderítőegység már május 20-án, alig tíz nappal Kofi Annan levele után a térségbe érkezett, jóval megelőzve tehát mind az ENSZ által adott felhatalmazást, mind az uniós művelet megkezdését elrendelő tanácsi döntést. LINDSTROM 2007, 11. p. Ami azt is jelzi, hogy Franciaország az uniós döntési folyamat eredményétől, illetve a nemzetközi felhatalmazás meglététől függetlenül is jogosultnak tekintette magát a kongói eseményekbe való beavatkozásra.

Cdr., Európai Tanács) is lezajlott. Emellett a multinacionális OHQ is 6 nap alatt állt fel.⁴³⁰

Az Artemis tervezési folyamata

A gyors döntés megszületésében – a biztonsági helyzet sürgető volta mellett – annak is fontos szerepe volt, hogy az IEMF/Artemis mandátuma csak igen rövid időre és korlátozott területre szólt.⁴³¹ A Kongóba küldendő erők hatásköre csak Bunia városára és közvetlen környékére terjedt ki, és a mandátum is csak 2003. szeptember 1-ig tartott. Így tehát eleve kizárták, hogy a vártnál lassabb stabilizáció, vagy a biztonsági helyzet további romlása esetén az Artemis erői Kongóban „ragadjanak.”

A hadművelet lefolyása

Június 8-9. folyamán polgári utasszállító repülőgépekkel körülbelül 700 francia, 60 kanadai és tucatnyi belga katona érkezett az ugandai Entebbe repülőtérre, ahonnan a

⁴³⁰ HEBRARD, V.A.: *Lessons learned from a recent MN operation : Lead / Framework Nation perspective* (powerpoint). A prezentáció átadásáért köszönet illeti Türke András Istvánt.

következő napon francia katonai szállító helikopterekkel települtek át Buniába.⁴³² A hadművelet légi biztosítását a Csád területén fekvő N'Djamena repülőtéréről⁴³³ szervezték meg.⁴³⁴ A francia légierő Mirage 2000-es vadászrepülőgépei⁴³⁵ értékes segítséget nyújtottak a felderítésben, másrészt sikerrel rettentették el a kisméretű szállító repülőgépeket és improvizált repülőtereket⁴³⁶ használó fegyvercsempészeket is.⁴³⁷

Az *Artemis* hadművelet főerejét Franciaország csapatai alkották, mintegy 1400 katonával. Harcoló erőket küldött még Nagy-Britannia⁴³⁸ és Svédország,⁴³⁹ a többi résztvevő állam pedig különféle támogató alakulatokkal járult hozzá a művelethez.⁴⁴⁰

Ország	Az Artemis-hez való személyi hozzájárulás	
	A hadműveleti területen végzett szolgálat	A parancsnokságo(ko)n végzett szolgálat
Ausztia		x
Belgium	x	x
Franciaország	x	x

⁴³¹ BERNATH-PEARSON 9. p.
⁴³² *Chronology of the EU Artemis operation in DR Congo.*
<http://www.eubusiness.com/afp/030816172714.a25inyv2/> Letöltés ideje: 2006. augusztus 19.

⁴³³ MACE 2. p.
⁴³⁴ *Chronology of the EU Artemis operation in DR Congo.*
<http://www.eubusiness.com/afp/030816172714.a25inyv2/> Letöltés ideje: 2006. augusztus 19.

⁴³⁵ Franciaország 5 darab Mirage 2000-D repülőgéppel rendelkezett Afrikában, melyek feladata a szárazföldi erők légi biztosítása volt, és készenlétben voltak KC-135 típusú repülőgépek is a légi utántöltés biztosítására. In: *Les ministres de l'Union européenne entérinent l'accord sur une force commune en R.D.C.*, <http://www.digitalcongo.net/> Kinshasa, 06.06.2003

⁴³⁶ „Sosem láttam még olyan országot, ahol ennyi repülőtér lett volna” - nyilatkozta az IEMF egy tisztje. Ezeket a repülőtereket korábban főképp a fegyvercsempészek könnyű repülőgépei használták – a francia Mirage 2000-esek megjelenése azonban jelentősen csökkentette a tartományba irányuló illegális fegyverimportot. BERNATH-PEARSON 16.

⁴³⁷ A francia haditengerészeti légierő ALT2-esei szoros együttműködésben dolgoztak a szárazföld feletti támogatást biztosító és a légi felderítés végző Mirage F1 CR pilótáival, és a hadműveleti területet biztosító különítményekkel

⁴³⁸ Nagy-Britannia elsősorban logisztikai és támogató egységeket küldött, melyek mandátuma lehetővé tette szükség esetén a fegyveres harcban való részvételt is.

⁴³⁹ A 70 fős svéd kontingens volt a franciák után második legnagyobb alakulat. In: LINDSTROM, Gustav: 'On the ground: ESDP operations.' In: GNESOTTO, Nicole (ed.): *EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004)*. Paris 2004, Institute for Security Studies. 119. p.

⁴⁴⁰ Az első időszak nehézségeit enyhítendő Brazília, Kanada és a Dél-Afrikai Köztársaság szintén támogatta a művelet, igaz, csak július 5-ig tartó mandátummal. A támogatók között kell megemlíteni Ugandát is, hiszen az entebbi repülőtér volt az *Artemis* hadművelet fő átrakóállomása – ideig civil szállító repülőgépekkel juttatták el a csapatoknak szánt ellátmányt, Entebéből pedig katonai repülőgépekkel és helikopterekkel vitték tovább Buniába. Ugyancsak Entebbe adott otthont a hadműveletet irányító parancsnokságnak is.

Görögország	x	x
Hollandia		x
Írország		x
Magyarország ⁴⁴¹		x
Nagy-Britannia	x	x
Németország	x	x
Olaszország		x
Portugália		x
Spanyolország		x
Svédország	x	x
Brazília	x	x
Dél-Amerika	x	
Kanada	x	
Uganda		

Az Artemis hadműveletben résztvevő államok⁴⁴²

Az *Artemis* műveleti parancsnoka a francia Bruno Neveaux altábornagy lett, aki a párizsi főhadiszálláson dolgozott. A haderőparancsnok Jean-Paul Thonier vezérőrnagy volt, akinek mintegy 400 fős főhadiszállása Entebbében volt berendezve, a csapatokkal való közvetlen összeköttetést pedig egy Buniában működő kirendeltség biztosította. A politikai koordinációt elősegítése érdekében a katonai vezetők folyamatosan tájékoztatták az EU Nagy Tavak Régiójáért Felelős Különmegbízottját, az olasz Aldo Ajello-t is.⁴⁴³

A tervezés során mindvégig úgy számoltak, hogy az *Artemis* lebonyolítására – a korlátozott mandátumból adódóan – elegendőek lesznek a francia, illetve az egyéb résztvevő hadseregek erői, így nem lesz szükség a NATO képességeinek

⁴⁴¹ A 2004-ben csatlakozni szándékozó államok közül egyedül Magyarország vett részt az akcióban, az országot a párizsi főhadiszálláson szolgálatot teljesítő Tomolya János alezredes képviselte. In: DÉSI András: 'Kongóban az eurohaderő előfutára. Magyar tiszt is tagja az Artemis hadművelet párizsi vezérkarának.' In: *Népszabadság*, 2003. június 28. <http://www.nepszabadsag.hu/Default.asp?DocCollID=118030&DocID=106134> Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁴⁴² LINDSTROM (2004) 120. p. alapján

⁴⁴³ LINDSTROM (2004) 120. p.

igénybevételére. Mivel ez a számítás helyesnek bizonyult, az *Artemis* lett az Európai Unió első olyan katonai akciója, melyet a NATO támogatása nélkül, azaz a „Berlin Plusz” megállapodás keretein kívül hajtott végre.

A hadművelet tanulságai

Bár az *Artemis* eseményeinek precíz áttekintésére területi okokból itt nincs lehetőség, néhány tanulságot mindenképp érdemes levonni a hadművelet előzményeiből, illetve lefolyásából. Az elmérgesedő helyzetben az ENSZ kéksisasokosok – ezúttal is – képtelenek voltak a stabilizációra, sőt, önmagukat is csak korlátozottan voltak képesek megvédeni. Ezzel szemben a francia többségű EU-erők már az első napokban bizonyították, hogy szükség esetén igen kemény fellépésre is képesek feladatuk elvégzése érdekében.⁴⁴⁴ A széles mandátum, a megfelelő felszerelés – beleértve a nagyszámú páncélozott járművet és a légitámogatás lehetőségét is – és a francia katonák harci tapasztalata nagyságrendekkel hatékonyabbá tette az *Artemis* erőit, mint a MONUC békefenntartói voltak.⁴⁴⁵

A hatékonyságban az is fontos szerepet játszott, hogy a francia csapatok – köszönhetően Kongó korábbi gyarmati státuszának – nyelvismeretükre és korábbi kapcsolataikra támaszkodva igen hatékony hírszerzési és felderítési szolgálattal rendelkeztek (HUMINT). Bár a pontos részletek természetesen nem nyilvánosak, annyit a francia fegyveres erők is elismertek, hogy az ellenség kommunikációjának lehallgatása (COMMINT) révén is értékes információkhoz jutottak. A MONUC egy magas rangú tisztje az *Artemis* során alkalmazott személyi és technikai hírszerzés együttes arányát körülbelül 20%-ra becsülte, míg az információk 80%-át a csapatok – köszönhetően francia nyelvismeretüknek – a harctevékenység során a helyszínen szerezték meg.⁴⁴⁶

---

⁴⁴⁴ Az *Artemis* negyedik napján, június 16-án francia katonák tűzharcban lelőttek két milicistát, akik megtámadtak egy járárt – ez volt a hadművelet során okozott első veszteség. *Chronology of the EU Artemis operation in DR Congo*.

⁴⁴⁵ Itt kell megemlíteni például a nyelvismeret kérdését is. A francia csapatok számára óriási előnyt jelentett, hogy – eltérően a MONUC erőitől – nehézség nélkül voltak képesek kommunikálni a tartomány lakosságával. Ebből adódóan hírszerzésük is hatékonyabban működött.

⁴⁴⁶ BERNATH-PEARSON 16. p.

Azonban az *Artemis* erőinek mandátuma csak Buniára terjedt ki, továbbá létszámuk sem tette lehetővé, hogy Ituri tartomány többi részének pacifikálását is megkísérelhessék.⁴⁴⁷ Az *Artemis* ideje alatt – bár Buniában a rendet kétségtelenül sikerült helyreállítani – a tartomány többi részén optimista becslések szerint is 5-600 embert öltek meg a különféle helyi milíciák tagjai.⁴⁴⁸ és több tízezernyi embert kényszerítettek lakóhelyük elhagyására.

A mandátum-probléma kapcsán érdemes megjegyezni, hogy az *Artemis* – legalábbis Franciaországot tekintve – nem teljesen előzmények nélkül való. Az akció ugyanis mutat bizonyos hasonlóságokat a *Turquoise* hadművelettel, amely 1994. június 22-én indult Ruandában. Fő célja az volt, hogy segítséget nyújtson a bajba került MINUAR⁴⁴⁹ misszió kéksisasosainak. A *Turquoise* katonáinak mandátuma csak a MINUAR és a humanitárius szervek védelmére terjedt ki, a konfliktus megszüntetésére, vagy a polgári lakosság megóvására nem volt felhatalmazásuk, így értelemszerűen nem tettek semmit a kibontakozó népirtás megakadályozására sem. A misszió befejezését követően Franciaországot számos kritika érte, hogy hutu irányba elfogultak.⁴⁵⁰ Részben talán ennek is köszönhető, hogy az *Artemis* mandátuma legalább már Bunia területén kiterjedt a polgári lakosság védelmére is, noha a tartomány távolabb fekvő részein kétségkívül zavartalanul folytathatók a fentebb említett erőszakos cselekmények.

Mindezek ellenére a hadművelet mégis sikeresnek mondható. A kitűzött célt, Bunia városának pacifikálását az EU-erők eredményesen végrehajtották, képesek voltak biztosítani a menekültek, valamint a róluk gondoskodó segítség-szervezetek visszatérését. Az *Artemis* mandátuma 2003. szeptember 1-én járt le. A távozó EU-erők helyét egy megerősített többnemzetiségű MONUC alakulat vette át, melynek létszáma elérte az 5000 főt. Az utolsó EU-katonák szeptember 15-én hagyták el a tartományt.

---

⁴⁴⁷ Ezzel kapcsolatban Neveux tábornok június 13-án úgy nyilatkozott a Reutersnek, hogy a stabilizáció Bunián kívül nem is feladatuk. <http://www.congokinet.net/view.asp?ID=1496>

⁴⁴⁸ BERNATH - PEARSON 10. p.

⁴⁴⁹ Mission des Nations unies pour l'assistance au Rwanda

⁴⁵⁰ *La France pendant le génocide et l'opération Turquoise.* 7 Juillet 2000. <http://www.reseauvoltaire.net/article8056.html> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Az *Artemis* értékelése a „Headline Goal” szempontjából

Az *Artemis* tehát megmutatta, hogy az EU képes NATO-kapacitások igénybe vétele nélkül is képes Európán kívül békefenntartó műveletet végrehajtani. Azonban a helsinki „Headline Goal” eredeti célkitűzéseihez képest még számos hiányossággal kellett szembenézni.

A bevetett erők létszáma mindenekelőtt a MONUC hírszerzési-felderítési kapacitásainak hiányosságát jellemzi: a tavaszi zavargások idején a helyszínen lévő kb. 720 fős uruguayi békefenntartó alakulat még önmagát sem volt képes megvédeni. A felmentésükre érkezett kb. 1700 fős *Artemis* Bunia várost ugyan képes volt stabilizálni, a tartomány többi részére azonban még akkor sem tudta volna kiterjeszteni fennhatóságát, ha mandátuma ezt lehetővé teszi. A korlátozott, csak Buniára kiterjedő mandátum egyébként elsősorban létszámoknak tudható be – az 1700 fős alakulat körülbelül a maximumot jelentette, amit az EU képes volt bevetni és megfelelően ellátni. Ez a „Headline Goal” eredeti, 50–60.000 fős célkitűzésének még az 5%-át sem érte el. Végül csak az *Artemis* felváltására érkező MONUC kontingens kb. 5000 fős létszáma bizonyult nagyjából elegendőnek a tartomány békéjének helyreállításához.

Az EU akciórádiuszát a brüsszeli kormányközi konferencia Brüsszeltől számítva 4000 kilométerben határozta meg. Az *Artemis* ehhez képest közel 6200 kilométerre zajlott Európától, jócskán kívül az európai biztonsági térségen. Nyilvánvaló volt, hogy ha Európának ilyen jellegű műveleti ambíciói vannak, elengedhetetlen a stratégiai légi szállítási képességek fejlesztése. A vizsgált időszakban ugyanis Európa nem rendelkezett olyan, harci körülmények között is alkalmazható nehéz szállító repülőgéppel, amelynek hatótávolsága megfelelő volna akár még a 4000 kilométeres akciórádiuszhoz is. Ebből adódóan az *Artemis* misszió ellátását bérelt Lockheed C-5-ösökkel, illetve Antonov 124-esekkel oldották meg. A problémára a 2011-re kifejlesztendő Airbus A400M sem fog teljes egészében kielégítő megoldást jelenteni, maximális terhelhetősége ugyanis annak is várhatóan csak kb. 40 tonna lesz, szemben az An-124-es 150 tonnás teherbírásával (Bővebben lásd a stratégiai légi szállítással foglalkozó fejezetben.). Ebből adódóan tehát vagy növelni kell a repülések számát (ami harci körülmények között nem mindig megoldható), vagy továbbra is „szupernehéz” szállító repülőgépeket kell bérelni.

Azt is fontos megjegyezni, hogy az akciót nem a „semmibe” települve kellett végrehajtani. A művelet helyszíne, azaz Bunia és környéke a MONUC korábbi tevékenysége révén nem számított ismeretlen területnek. Továbbá a francia erők bizonyos része, mintegy 500 fő eleve Kongóban állomásozott, és a MONUC tartalékából lett átsorolva az *Artemis* kötelékébe, azaz helyszínre szállításuk lényegesen kisebb problémát okozott, mintha közvetlenül Európából érkeztek volna.

A hadművelet 2003. június 6-tól szeptember 1-ig tartott, ez a körülbelül három hónap pedig messze volt a „Headline Goal” erői számára eredetileg kitűzött egyéves önálló működési időtől. Amellett a résztvevő erők – a szeptember 1-ig tartó mandátumból, valamint az 5000 fős MONUC erő küldését elhatározó július 28-i biztonsági tanácsi döntésből⁴⁵¹ következően – biztosan tudhatták, hogy három hónap múlva mindenképp megérkezik a váltás, ami logisztikai és morális szempontból egyaránt könnyebbséget jelentett.

Az előzőeket összegezve megállapítható, hogy az *Artemis* helyi sikerei alapján az EU katonai képességei 2003 nyarán körülbelül a 2001-es laekeni nyilatkozat szintjét érték el, tehát az Unió korlátozott mértékű válságkezelő műveletek végrehajtására volt képes. Az *Artemis* esetében a korlátozottság elsősorban a bevetett erők létszáma, fenntarthatósága, illetve az akció lehetséges helyszíne terén érvényesült.

Proxima

A *Concordia* művelet sikeréből kiindulva a macedón vezetés 2003 nyarán azzal a kéréssel fordult az Európai Unióhoz, hogy miután a katonai akció véget ér, az Unió nyújtson segítséget Macedóniának az Ohridi Egyezményben foglaltak megvalósításához, saját rendőri szervei modernizálásához, illetve a szervezett bűnözés elleni harchoz. A Tanács 2003. szeptember 29-én elfogadta a kérést, és határozatot hozott a *Concordia* „folytatásaként” indítandó macedóniai rendőri műveletről.⁴⁵² Az akció a *Proxima* nevet kapta.

---

⁴⁵¹ UN Security Council resolution 1493. *The situation concerning the Democratic Republic of the Congo*. Elfogadva: 2003. július 28. Elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/443/15/PDF/N0344315.pdf?OpenElement> Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁴⁵² Council Joint Action 2003/681/CFSP on the European Union Police Mission in the Former Yugoslav Republic of Macedonia (EUPOL ‘Proxima’). 29th September 2003. Elérhető:

A *Proxima* közvetlenül a *Concordia* művelet befejeződése után, 2003. december 15-én kezdődött. Mandátuma kezdetben egy évre szólt, ám ezt 2004. október 11-én az Általános Ügyek Tanácsa – Kosztov macedón miniszterelnök kérésére – további egy évvel meghosszabbította.⁴⁵³ Így tehát a művelet várhatóan 2005. december 14-ig tartott.

Az akció vezetőjének a belga Bart d’Hooge-ot, az EU akkori rendőri főbiztosát nevezték ki. Feladata végrehajtása során szorosan együtt kellett működnie az EU macedóniai különmegbízottjával. Utóbbi pozíciót 2004. január 25-ig Alexis Brouhns, január 26 és július 11 között a dán Søren Jessen-Petersen, július 12-től pedig a svéd Michael Sahlin töltötte be.^{454,455} A műveletet az EU önállóan, NATO-képességek igénybe vétele nélkül bonyolította le.

A résztvevő erők és feladataik

A *Proxima* akcióban Dánia, Írország és Észtország kivételével az összes akkori EU-tagállam részt vett, és további négy nem EU tagország is hozzájárult a művelethez. Az erők eloszlásáról az alábbi táblázat tájékoztat:

EU tagállamok		Harmadik államok	
Államok	Résztvevő erők [fő]	Államok	Résztvevő erők [fő]
Ausztria	3	Norvégia	5
Belgium	6	Svájc	3
Ciprus	4	Törökország	8
Csehország	3	Ukrajna	5
Dánia	6		
Finnország	8		

<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council%20Joint%20Action%202003%20681%20CFSP.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁴⁵³ A meghosszabbításról az Általános Ügyek Tanácsának 2004. október 11-i ülése rendelkezett. A határozatot lásd <http://www.eupol-proxima.org/sito1/mediagallery/word/Mission%20Extension.doc>

⁴⁵⁴ *European Union Police Mission in the former Yugoslav Republic of Macedonia (EUPOL PROXIMA)*

In: http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=584&lang=EN&mode=g

⁴⁵⁵ Sahlin 2005. október 17-én váltotta posztján az ír Erwan Fouéré.

Franciaország	26		
Görögország	8		
Hollandia	14		
Írország	2		
Lengyelország	3		
Lettország	2		
Litvánia	2		
Luxemburg	1		
Magyarország	5		
Nagy-Britannia	8		
Németország	24		
Olaszország	14		
Portugália	1		
Spanyolország	10		
Svédország	11		
Szlovénia	5		
Összesen	166	Összesen:	23

A Proxima hadműveletben résztvevő államok (2004. júliusi 29-én)⁴⁵⁶

A táblázatban feltüntetett személyi állományba a rendőrök és a polgári alkalmazottak egyaránt beletartoznak. A fenti 189 főnyi EU személyzet munkáját 140–150 főnyi macedón alkalmazott segítette.⁴⁵⁷ A résztvevő EU-rendőrök saját nemzeti egyenruhájukban dolgoztak, jobb felsőkarjukon „EUPOL Proxima” feliratú karszalaggal.

⁴⁵⁶ A táblázat a PROXIMA hivatalos honlapján található adatokból készült. Az eredetit lásd <http://www.eupol-proxima.org/site1/people/whereweare1.htm> Letöltés ideje: 2004. november 17.

⁴⁵⁷ Lásd u.o.

A *Proxima* főhadiszállása – hasonlóan a *Concordia*-hoz – Skopjében volt, a macedón belügyminisztérium épületében. Az öt regionális parancsnokság Skopje, Tetovo, Kumanovo, Gostivar és Ohrid városokban működött. A gostivari regionális parancsnokságnak volt egy kirendeltsége Debarban, az ohridi parancsnokságnak pedig Strugában és Kicevóban. A *Proxima* állományából mintegy 150 főnyi rendőr – leszámítva egy 30 fős fegyveres tartalékot (Proxima Protection Element) – ezeken a regionális parancsnokságon dolgozott,⁴⁵⁸ a fennmaradó rész pedig Skopjében.

Fő feladataik a következőképpen foglalhatók össze:

- A jogállamiság biztosítása, beleértve a korrupció elleni harcot is.
- A szervezett bűnözés elleni harc (önállóan, és a helyi rendőri erőkkel együttműködve is.) A legjelentősebb bűnözői tevékenységek, melyek ellen fel kell lépni: a csempészet, valamint az ember-, fegyver- és kábítószer-kereskedelem.
- A macedón belügyminisztérium reformjának támogatása – beleértve a rendőrség, illetve a biztonsági szolgálatok demokratikus reformját is. Ebben mind a kiképzés, mind a felszerelés színvonalának javítása beleértendő. Ide tartozik továbbá a közigazgatási szektor átalakítása is.
- Működőképes határőrség kialakítása, amely illeszkedik az EU integrált határmenedzsment elképzeléséhez
- A macedón rendőrség bizalomépítési intézkedéseinek támogatása (főképp az albán lakosság körében)
- Fokozott rendőri együttműködés kialakítása a szomszédos államokkal.⁴⁵⁹ Ez egyaránt vonatkozik a határőrizet erősítésére, és a szervezett bűnözés elleni fellépésre.

E feladatok megvalósításában az *Proxima* állományának tagjai szorosan együttműködtek a macedón rendőrség, illetve belügyminisztérium dolgozóival. A napi

---

⁴⁵⁸ European Union Police Mission Proxima. *Fact Sheet*. In: http://www.eupol-proxima.org/sito1/mediagallery/pdf/Proxima_fact_sheet.pdf Letöltés ideje: 2004. november 17.

⁴⁵⁹ LINDSTROM 121–122. p.

szintű kapcsolat a tervezők szándékai szerint elősegítette a reformok végrehajtását, noha a valóság erre az elképzelésre nem egy esetben rácafélt. Az EU-misszió létszámával közel azonos számú macedón alkalmazott legnagyobb része tolmács volt, akik a minél folyékonyabb kommunikációt voltak hivatottak elősegíteni.

Pénzügyi vonatkozások és tanulságok

A műveletben résztvevő személyi állomány költségeit (fizetés, utazás, biztosítás, stb.) a delegáló államok viselték. A többi, alapvetően működési jellegű kiadást a közös költségvetésben erre a célra elkülönített összegekből, évi 15 millió euróból fedezték, mégpedig a következő megoszlásban:

- A misszió elindításának költségei 2003-ban: 7,3 millió euró
- A 2003-ban végrehajtott műveletek: 650.000 euró
- A 2004-ben végrehajtandó műveletek: 7,056 millió euró⁴⁶⁰
- A 2005-ben végrehajtandó műveletek, és a misszió lezárása: 7,94 millió euró.⁴⁶¹

A *Proxima* hatékonyságával kapcsolatban már 2004-ben is bizonyos kétségekre adott okot a misszió egyéves meghosszabbítása, erre ugyanis nem került volna sor, ha a végrehajtani szándékozott reformokat sikerül az eredetileg tervezett egy év alatt megvalósítani.⁴⁶² Eleve túlságosan tág volt a misszió számára megszabott feladatkör – ami nem utolsósorban annak volt következménye, hogy az akció terveit szűk két hónap alatt kellett kidolgozni. Ebből következően számos strukturális változtatást „menet közben” kellett végrehajtani. Az elvégzendő feladatok listája eredetileg 28 pontból állt, melyek felölték az összes macedón rendőri szerv képességeinek fejlesztését, a közlekedésrendszertől a kémelhárításig – a 2004 júniusában tartott félidős értékelés egyik legfontosabb eredménye az volt, hogy sikerült a tevékenységekört leszűkíteni a

---

⁴⁶⁰ LINDSTROM 122. p.

⁴⁶¹ A misszió mndátumának egyéves meghosszabbítása nem jelentette további források hozzárendelését, így 2005-ben a *Proxima* a 2004-es évre szánt, de alig felerészben elköltött 15 millió euró megmaradt részéből gazdálkodhatott.

⁴⁶² A *Proxima* eredményességével kapcsolatban tanulságos olvasmány Bart d’Hooge 2004. október 25-én Warnsveldben elmondott beszéde, amely megtalálható a <http://www.eupol-proxima.org/docs/Warnsveld%20HoM%20speech.pdf> címen.

közbiztonság, a szervezett bűnözés elleni küzdelem és határbiztonság területére, ahol a meglévő korlátozott erőforrásokkal is el lehetett érni érdemi eredményt.⁴⁶³

A helyzetet tovább bonyolította, hogy a *Proxima* utolsóként érkezett a különféle nemzetközi akcióktól és műveletektől akkor már hemzsegó Macedóniába, így a többi szereplő folyamatosan megkérdőjelezte a mandátumát, elvitatta a hatáskörét, stb.⁴⁶⁴ Mindezek ellenére a *Proxima* műveletet mind Brüsszel, mind Skopje alapvetően sikeresnek értékelte.

Themis

Az ESDP keretében zajló első teljesen civil válságkezelési művelet 2004. nyarán kezdődött Grúziában, nem sokkal a tavaszi hatalomváltás zavarai után. Az EUJUST *Themis* akció megindításáról 2004. június 28-án hozott döntést az Európai Unió Tanácsa,⁴⁶⁵ Zurab Zhvania grúz miniszterelnök június 3-án történt felkérésére válaszul.

Két nappal a *Themis* megindításáról szóló elvi döntés után már ki is nevezték a misszió vezetőjét a korábban Koszovóban is tapasztalatokat szerző francia bírónő, Sylvie Pantz személyében, és megkezdődött a konkrét műveleti tervezés. Az alárendeltségi viszonyok tekintetében a civil misszió sem tért el az eddigi gyakorlattól, azaz a politikai és stratégiai irányítást a Politikai és Biztonsági Bizottság gyakorolta, Pantznak pedig mindenben együtt kellett működnie a dél-kaukázusi régióért felelős EU-különmegbízottal, a finn Heikki Talvitie-vel.

A *Themis* feladatai összhangban voltak a 2001-es feirai Európai Tanácson a civil válságkezelés számára megszabott tevékenységi körökkel,⁴⁶⁶ amennyiben a jogbiztonság fejlesztése és támogatása az EU egyik legfontosabb civil eszköze lehet a válsághelyzetek megelőzésének. A *Themis* volt az első ún. jogbiztonsági (Rule of Law) misszió, feladata a grúz bel- és igazságügyi reformok támogatása az alábbi területeken:

---

⁴⁶³ IOANNIDES, Isabelle: „EU Police Mission *Proxima*: testing the 'European' approach to building peace.” In: NOWAK, Agnieszka (ed.): *Civilian crisis management: the EU way*. Chaillot Paper No. 90. June 2006, Paris, EU Institute for Security Studies. 74-77.p.

⁴⁶⁴ *ibid.* 76. p.

⁴⁶⁵ Council Joint Action 2004/523/CFSP on the European Union Rule of Law Mission in Georgia, EUJUST THEMIS. 28th June 2004. Elérhető: http://www.eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2004/l_228/l_22820040629en00210024.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

- részvétel a büntetőjogi reform stratégiájának kidolgozásában;
- a grúz hatóságok támogatása a reformok lebonyolításában, valamint a szervezett bűnözés elleni harcban;
- az új jogszabályi keretek (pl. büntető törvénykönyv) megalkotásában való segítségnyújtás;
- a nemzetközi és regionális igazságügyi együttműködés fejlesztésének támogatása.⁴⁶⁷

Az egyéves időtartamú *Themis* az addigi legkisebb léptékű EU-művelet volt, ugyanis a vezetőn kívül mindössze kilenc uniós jogi szakértővel működött, akiknek munkáját számos helyi alkalmazott segítette. A szakértők tevékenységének kereteit az a 2004. július 10-én aláírt megállapodás adta meg, melyet a grúz kormány hozott tető alá a *Themis* és a grúz belügyminisztérium, az igazságügy-minisztérium, az európai integrációs minisztérium, a legfőbb ügyész, a legfelsőbb bíróság és a Nemzeti Biztonsági Tanács titkára között. Ennek értelmében az említett szervek mindenben együttműködtek a *Themis* által küldött szakértőkkel.⁴⁶⁸ Csak ezután került sor július 16-án a misszió formális elindítására.

Pénzügyi vonatkozások és tanulságok

Az egyéves időtartamú misszióra összesen 2,1 millió eurót különítettek el a költségvetésben. Az összeg a személyi kiadások fedezésére elegendő volt ugyan, de a misszió legfontosabb problémáját nem a forráshiány jelentette, sokkal inkább a grúz kormány részéről az érdemi együttműködés hiánya.

Szaakasvili grúz elnök 2004 októberében létrehozott egy magasszintű munkacsoportot annak érdekében, hogy segítse a *Themis*-t a reformstratégia kidolgozásában, ez azonban nem jelentette azt, hogy az uniós misszió elvárásainak megfelelő hatékonysággal lépett volna fel a jogrendszer visszasságai ellen. Amint az

⁴⁶⁶ Bővebben lásd a feirai Európai Tanácsról szóló fejezetben.

⁴⁶⁷ *EU Rule of Law Mission to Georgia (EUJUST THEMIS)* Elérhető: http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=701&lang=EN&mode=g Letöltés ideje: 2005. november 12.

⁴⁶⁸ *EUJUST Themis Fact Sheet.* Elérhető: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/Factsheet%20THEMIS%20041026.pdf> 2. p. Letöltés ideje: 2005. november 12.

Sylvie Pantznak a Szabad Európa Rádió számára 2005 júniusában, a misszió mandátumának lejártakor adott interjújából kiderül, a *Themis* jelenléte ellenére is tovább folytatódott a független bírók megfélemlítése, lemondásra kényszerítése. A távozóban lévő Pantz arra sem látott garanciát, hogy az uniós misszió által kidolgozott jogi reform stratégia „nem fogja a fiókban végezni.”⁴⁶⁹ Számos probléma adódott abból is, hogy a Tanács alárendeltségébe tartozó misszió tevékenységét a Grúziában segélyprogramjai lévén már a kilencvenes évek óta jelen lévő Bizottság a Tanács részéről érkező rivális lépésként fogta fel.⁴⁷⁰ Ezt tovább súlyosbították a misszióvezető és a Bizottság képviselőinek vezetője közti személyes ellentétek, amelyek igencsak megnehezítették az együttműködést.⁴⁷¹

Összességében véve a *Themis* a kitűzött közvetlen feladatokat végrehajtotta, ám a hosszabb távú célok megvalósulása már erősen kétséges. Ezzel együtt - korlátozott mérete és időtartama dacára - a *Themis* tapasztalatai jelentősen hozzájárultak az Unió civil válságkezelési képességeinek fejlesztéséhez, ennek értékelése azonban kívül esik jelen disszertáció vizsgálati fókuszán.

Althea

Összhangban a NATO azon szándékával, hogy csökkentse katonai jelenlétét a Balkánon,⁴⁷² és befejezi az SFOR akciót, az EU kinyilvánította, hogy amennyiben erre az ENSZ Biztonsági Tanácsától erre felhatalmazást kap, átvénné a bosznia-hercegovinai NATO művelet folytatását. Az ENSZ BT 2004. július 9-én meghozta az ehhez

---

⁴⁶⁹ Georgia: Chief Of EU Judicial Mission Leaves With Mixed Feelings. Radio Free Europe/Radio Liberty, July 20, 2005. Elérhető: <http://www.rferl.org/featuresarticle/2005/07/21fd4483-0ba0-46fd-9442-e245d767acb9.html> Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁴⁷⁰ HELLY, Damien: 'EUJUST Themis in Georgia: an ambitious bet on rule of law.' In: NOWAK, Agnieszka (ed.): *Civilian crisis management: the EU way*. Chaillot Paper No. 90. June 2006, Paris, EU Institute for Security Studies. 93. p.

⁴⁷¹ HELLY, 94. p.

⁴⁷² hogy az így felszabaduló erők egy részét Afganisztánba, nagyobb hányadát pedig Irakba vezényeljék. A lépés szervesen kapcsolódott az Európában állomásozó amerikai erők csökkentésének washingtoni politikájához.

szükséges döntést,⁴⁷³ az Európai Tanács pedig július 12-én elfogadhatta a bosznia-hercegovinai missziót – az *Althea* hadműveletet – megindító közös akciót.⁴⁷⁴

Az *Althea* mandátuma a tervezés időszakában egy évre szólt. A műveletben a távozó NATO-kontingenssel megegyező létszámú, azaz mintegy 7000 főnyi EU-katona részvételét tervezték. Az akció műveleti parancsnokának a brit John Reith altábornagyot nevezték ki, míg a hadszíntéri parancsnok az ugyancsak brit David Leakey vezérőrnagy lett.

A bosznia-hercegovinai EU-művelet számára alapvetően három célt tűztek ki:

1. Rövid távon a legfontosabb, hogy zökkenőmentesen sikerüljön lebonyolítani a NATO-EU közti átadás-átvételt, azaz hogy továbbra is biztosítva legyen a daytoni/párizsi egyezmény végrehajtásához szükséges stabilitás.
2. A középtávú célként a misszióknak támogatnia kell egy stabilizációs és együttműködési megállapodás megkötését Bosznia-Hercegovina és az Európai Unió között. Ez megteremtené az alapot ahhoz, hogy a tartomány kormányzását fokozatosan átadják a helyi hatóságoknak.
3. Ebből következően az *Althea* hosszú távú célja, hogy elindítsa Bosznia-Hercegovinát az európai integráció felé vezető úton. Ehhez stabil és demokratikus belpolitikai viszonyok szükségesek (különös tekintettel a multietnikus államban a különböző népcsoportok együttélésére), valamint a szomszédokkal való békés együttműködés.

Ezek a célkitűzések összhangban voltak az EU egyre fokozódó kül- és biztonságpolitikai szerepvállalásával, különösen pedig az Unió addigi balkáni válságkezelési erőfeszítéseivel.⁴⁷⁵

---

⁴⁷³ UN Security Council Resolution 1551 (2004) on the situation in Bosnia-Herzegovina. 9th July 2004. Elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/419/37/PDF/N0441937.pdf?OpenElement>
Letöltés ideje: 2007. október 25.

⁴⁷⁴ Council Joint Action 2004/570/CFSP on the European Union military operation in Bosnia and Herzegovina. 12th July 2004. Elérhető: http://www.eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2004/l_252/l_25220040728en00100014.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁴⁷⁵ EU Military Operation in Bosnia and Herzegovina (EUFOR - Althea). http://uc.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=745&lang=EN&mode=g

A boszniai lett az EU addigi legnagyobb erőket megmozgató, legbonyolultabb és minden bizonnyal legveszélyesebb missziója – erre utalt többek között, hogy noha ezúttal nem volt egyetlen „keretnemzet” (mint volt Franciaország a *Concordia*, illetve az *Artemis* esetében), mégis azonos nemzetiségű lett a két főparancsnok. Az *Althea* eredetéből – azaz hogy egy NATO művelet közvetlen folytatása – , komplexitásából és veszélyességéből adódóan az EU – a „Berlin Plusz” megállapodás keretében – ezúttal is igénybe vette a NATO bizonyos képességeit.

Ez annál is inkább kézenfekvő volt, mert a NATO nem üritette ki teljesen Bosznia-Hercegovinát. Egy kisebb törzs ugyanis továbbra is Szarajevóban maradt, mégpedig három fő feladattal. Egyrészt tanácsadóként segítették a védelmi szektor reformját Bosznia-Hercegovinában, támogatva ezzel az ország majdani részvételét a NATO békepartnerségi programban. Másrészt folytatniuk kellett a háborús bűnösök elfogására irányuló erőfeszítéseket, legalább addig, míg a két legkeresettebb gyanúsítottat, Radovan Karadzicsot és Ratko Mladicsot nem sikerül őrizetbe venniük. Harmadrészt pedig ez a szarajevói törzs lett felelős a NATO-EU koordinációért, azaz a „Berlin Plusz” megállapodásnak a konkrét helyzetben való működtetéséért.⁴⁷⁶

Az *Althea* megindításának időpontját 2004. december 2-ben határozták meg. Hogy a fentebb vázolt, – különösen a hosszú távú célok tekintetében – meglehetősen ambiciózus várakozásoknak a misszió mennyiben felelt meg, arról a jelen disszertáció által vizsgált időszak végén még nagyon korai volt bármiféle találgatásokba bocsátkozni.

A lezajlott válságkezelési műveletek tanulságai

Jelen alfejezet célja, hogy rekonstruálja, milyen tanulságokat vont le az EU a 2004 nyaráig lezárt válságkezelő műveletekből, milyen jellegű hátrányokat, problémákat állapított meg, illetve hogyan igyekezett hasznosítani a tapasztalatokat.

Noha az itt tárgyalt műveletek mindegyike alapvetően sikeres volt, egyiket sem lehet problémamentesnek nevezni. A legtöbb nehézség természetesen az addigi legbonyolultabb EU-akció, az *Artemis* hadművelet során merült fel, ezek egy részének

---

⁴⁷⁶ *Discussing mission handover in Bosnia and Herzegovina.* 15 July 2004. <http://www.nato.int/docu/update/2004/07-july/e0715a.htm>

elemzésére az *Artemis* ismertetésénél már sor került. Bizonyos, főképp logisztikai problémák minden EU akcióra⁴⁷⁷ egyaránt jellemzőek voltak, így érdemes őket részletesebben is megvizsgálni.

Tervezési nehézségek

A megfelelő előzetes tervezés létfontosságú egy művelet sikere szempontjából. Azt gondolnánk, hogy a lényegesen kisebb ráfordítást (pl. egy harci repülőgép-projekthez képest) igénylő tervezési képességeket az Uniónak már teljes egészében sikerült kialakítania, a 2004 nyaráig lezajlott műveletek azonban számos hiányosságra derítettek fényt.

Feladatszabás

Mind a katonai, mind a rendőri, mind pedig a polgári missziókkal szerzett tapasztalatok rávilágítottak az uniós missziók feladatszabásának egy általános problémájára is. Jelesül, hogy a missziók számára olyan célokat kell megszabni, amelyek egyrészt alapvetően összhangban vannak a fogadó kormány valódi – tehát nem csak a politikai deklarációk szintjén megjelenő - céljaival. Ezzel függ össze annak a szükségessége is, hogy az elérendő eredményeknek a misszió mandátumának lejárta után is fenntarthatóak kell lenniük.

Beszerzés

Egy-egy misszió elindítását komoly előkészítő munka előzi meg. Be kell szerezni a szükséges felszereléseket (gépkocsik, irodabútorok, stb.), meg kell szervezni a helyszínre érkező erők elszállásolását, a számukra biztosítandó szolgáltatásokat, stb. Az Unió azonban nem mindig rendelkezik az ehhez szükséges szakembergárdával. Az *EUPM* esetében például a beszerzési munkák közel felét egyetlen tisztviselő végezte – az eredetileg kirendelt két (!) szakértő egyike ugyanis öt hónap után más beosztásba került. Az már 2004 nyarán is látszott, hogy a megfelelő beszerzési képességek⁴⁷⁸

---

⁴⁷⁷ Az egyetlen kivételt talán a rendkívül korlátozott méretű *Themis* jelenti, ahol a mintegy 10-14 fős állomány fenntartása nem okozott számottevő nehézséget.

⁴⁷⁸ tehát az eljárások és az ezeket végrehajtani képes személyi állomány

létrehozása nagyban növelné a műveleti tervezés, s így maga az adott művelet hatékonyságát is.

A probléma a *Proxima* művelet során is megmutatkozott. Bart d'Hooge misszióvezető 2004. október 25-én, Warnsveldben, az ESDP rendőri képességeiről szóló konferencián⁴⁷⁹ beszámolt róla, hogy az akció csak a Balkánon működő más nemzetközi missziók segítségével tudott egyáltalán elindulni – a szükséges informatikai eszközök pl. hét hónap (!) késéssel érkeztek csak meg Macedóniába!⁴⁸⁰

Műveleti tervezés

Az *EUPM* során derült fény arra is, hogy ha az Unió önálló műveletet hajt végre, azaz nem veszi igénybe a NATO tervezési képességeit, komoly hiányosságok léphetnek fel. Az *EUPM* Szarajevóba települt Tervezési Csoportjának számos olyan nehézséggel kellett megküzdnie (túlságosan alacsony létszám, biztonságos kommunikációs csatornák hiánya, stb.), amelyek körülmintöbb előkészítő munkával elkerülhetőek lettek volna.⁴⁸¹ Az *EUPM* tervezése során fellépő problémák is szerepet játszhattak a EU számára önálló műveleti parancsokság kialakítását javasoló Tervuren-kezdemenyezésben – bebizonyosodott ugyanis, hogy NATO-képességek igénybe vétele nélkül az Unió nem tud eredményesen megtervezni egy műveletet.

A második rendőri misszió, a *Proxima* esetében már sikerült némi haladást elérni, de pl. a feladatok végrehajtására vonatkozó cselekvési terveket Brüsszel közel egy évvel az akció megindulása után sem készítette el. A *Proxima* stábja tehát a helyszínen, központi támogatás nélkül volt kénytelen kialakítani saját programját, ami értelemszerűen jelentős idővesztést okozott⁴⁸² – ez is szerepet játszhatott többek között a misszió meghosszabbításában.

A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy azokban az esetekben, amikor az EU valamely tagállama keretnemzetként működik egy akció során (pl. a *Concordia*, vagy az *Artemis*), az adott állam tervezési kapacitásai általában megfelelőnek bizonyulnak. Ez többek között annak is betudható, hogy a nagyobb EU tagállamok mindegyike részt

---

⁴⁷⁹ Bart d'Hooge beszédét lásd <http://www.eupol-proxima.org/docs/Warnsveld%20HoM%20speech.pdf>

⁴⁸⁰ D'HOOGHE 4. p.

⁴⁸¹ LINDSTROM 127. p.

vesz valamiféle többnemzetiségű erőben (pl. az EUROFOR), így már eleve rendelkeznek az ilyen műveletek tervezéséhez és végrehajtásához szükséges képességekkel.

Médiakapcsolatok

A vizsgált EU-műveletek tervezési hiányosságai a médiakapcsolatok területét is érintették – az *EUPM*-nek például eleinte egyszerűen nem volt tájékoztatói programja,⁴⁸³ így módon a műveletről szóló információk nem juthattak el megfelelően a sem a közvéleményhez, sem a brüsszeli döntéshozókhoz (leszámítva a hivatalos jelentéseket.) Az általános tájékoztatáson túllépve a megfelelő médiakapcsolatok a műveletek biztonsága szempontjából is létfontosságúak, a megfelelő tájékoztatói politika ugyanis hozzájárul ahhoz, hogy a bizalmas információk valóban bizalmasak maradjanak.

Harmadik országokkal való együttműködés

A harmadik országok bevonását szabályozó körülményes eljárások a NATO-hoz való viszonyt tárgyaló fejezetben részletesen bemutatásra kerültek. A döntéshozatal nehézkessége folytán a részt venni szándékozó államok gyakran túlságosan későn értesültek olyan részletekről, mint pl. a rájuk eső költségek nagysága. A harmadik országokkal való tervezési és műveleti együttműködés hatékonyságának növeléséhez tehát az eddigieknél rugalmasabb eljárásokra volt szükség.

Együttműködés más nemzetközi szervezetekkel

A NATO-hoz való viszonyt rendező „Berlin Plusz” megállapodás aláírása alapfeltétele volt az ESDP missziók megkezdésének. Az ENSZ-hez fűződő kapcsolatokat azonban csak a 2003. szeptember 24-én aláírt ENSZ-EU válságkezelési együttműködési megállapodás rendezte⁴⁸⁴ – az EU-válságkezelési műveletek első kilenc

---

⁴⁸² D’HOOGHE 5. p.

⁴⁸³ LINDSTROM 128. p.

⁴⁸⁴ Bővebben lásd a „Headline Goal 2010” fejezet ENSZ-szel foglalkozó részében.

hónapiját komolyan hátráltatta, hogy a két szervezet között nem volt olyan hivatalos egyezmény, melynek keretében a felmerülő problémákat⁴⁸⁵ meg lehetett volna tárgyalni. A 2003. szeptemberi ENSZ-EU megállapodás ezt a problémát rendezte.

Az Európai Unió és az EBESZ viszonya kezdetektől fogva sokkal rendezettebb. A két szervezet korábbi informális együttműködését a 2003. november 18-án aláírt válságkezelési együttműködési megállapodás öntötte hivatalos formába.⁴⁸⁶

Műveleti nehézségek

Mint az eddigiekből is kiderült, a „Headline Goal” által előírt két hónapon belüli, a világ bármely részén való bevethetőséget még közelítőleg sem sikerült megvalósítani. A vizsgált időszak válságkezelési műveleteinek végrehajtása során a legnagyobb nehézséget a megfelelő szállítóeszközök hiánya, illetve a kommunikációs problémák jelentették.

Mindazonáltal a születőben lévő új eszközök, így az Airbus 400M szállító repülőgép, a *Galileo* műholdas helyzetmeghatározó rendszer hozzájárulnak majd az alább ismertetett nehézségek megoldásához. A „Headline Goal 2010” befejezése idejére egyre több tagállamban fog befejeződni a haderőreform,⁴⁸⁷ ami ugyancsak javítja majd a műveleti hatékonyságot.⁴⁸⁸

Szállítási és ellátási problémák

A szállítási és ellátási problémák főképp az *Artemis* esetében jelentkeztek szembetűnően, a kisebb léptékű, és földrajzilag közelebb eső uniós műveleteket csak kevésbé befolyásolták. A kongói akció során azonban Európától mintegy 6500

---

⁴⁸⁵ Erre jellegzetes példa volt, amikor Kofi Annan ENSZ főtárház csak meglehetősen bonyolult folyamat után tudta felkérni az EU-t az *Artemis* megindítására. A kevésbé jelentős feszültségforrások közül megemlíthető a 2002 nyarán Sarajevóban történt eset, amikor az ENSZ IPTF főparancsnokságán működő EUPM Tervezési Csoport elkezdte „kinőni” az IPTF által számára kiutalt helyet és erőforrásokat. (Említi: LINDSTROM 128, p.)

⁴⁸⁶ *Relations between the OSCE and the European Union*. Elérhető: http://www.osce.org/documents/sg/2004/01/3384_en.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁴⁸⁷ Fokozottan érvet ezalatt az EU-hoz újonnan csatlakozó közép-európai államokat.

⁴⁸⁸ LINDSTROM 124. p.

kilométerre, ellenséges környezetben működő erőt kellett ellátni, ehhez pedig az EU-nak – mint ahogy azt a stratégiai légi szállítási képességekről szólva már láthattuk – ekkor még nem állnak rendelkezésre a megfelelő nagyhatótávolságú szállító repülőgépei.

Ebből adódóan az *Artemis* során az EU-erők kénytelen voltak a műveleti területtől mintegy 300 kilométerre fekvő Entebbé repülőterét használni, ugyanis az Unió által használt szállítógépek számára csak itt volt megfelelő kifutópálya, légi irányítás, stb. Entebbétől Buniába csak helikopteren lehetett eljuttatni a szállítmányokat, ami komoly idővesztést, így ellátási zavarokat is okozott a művelet során. Ha az *Artemis* a vártnál erősebb ellenállásba ütközik, és nagyobb léptékű, hosszabb harcselelményekre is sor kerül, ez a késedelem rendkívül súlyos következményekkel járhatott volna.⁴⁸⁹

A „Headline Goal” fogalomrendszerét használva a szállítási, ellátási képességek hiányosságai döntő mértékben korlátozták az Unió akciórádiusát, mind pedig a már megkezdett műveletek fenntarthatóságát.

Kommunikációs problémák

A tagállami fegyveres erők által használt különféle kommunikációs rendszerek kompatibilitása terén is szép számmal akadtak még hiányosságok. Ez főképp az olyan többnemzetiségű műveletek esetében jelentkezik, ahol nincs egyetlen keretnemzet (Framework Nation), amely megalapozná a szükséges kommunikációs infrastruktúrát – ahogy azt tette Franciaország az *Artemis* esetében, illetve a *Concordia* első szakaszában.

Az addigi tapasztalatok azt mutatták, hogy ha a különféle tagállami erők mind a saját kommunikációs rendszerükre támaszkodnak, az összehangolás komoly nehézségekbe ütközik. Ha pedig számításba vesszük, hogy az eddigi műveletek során (leszámítva az *Artemis* kezdeti fázisát) az EU-erők soha nem kerültek komoly harchelyzetbe, felvetődik a kérdés, vajon „éles” helyzetben mennyire működne a többnemzetiségű erők közötti kommunikáció? Azaz lehetséges volna-e egyáltalán a csapatok megbízható vezetése és irányítása?

---

⁴⁸⁹ Értve ezalatt a harcoló csapatok élelemmel, lőszerrel, ivóvízzel történő ellátását, a sebesültek evakuálását, stb.

Az említett problémák legerősebben az *EUPM* során jelentkeztek. A kommunikációs nehézségek (főképp a biztonságos csatornák hiánya) oda vezetett, hogy egy adott pillanatban a műveleti parancsnoksággal való kapcsolattartáshoz mindössze egy Internetre rákötött számítógép, és egy GSM telefon állt rendelkezésre!⁴⁹⁰ A tanulságok levonása főképp a kezdődő *Althea* művelet számára volt a vizsgált periódus végén különösen fontos – a közelítőleg 7000 fős, ellenséges környezetben működő többnemzetiségű erőben nem volt megkockáztatható a hasonló hibák előfordulása.

Pénzügyi nehézségek

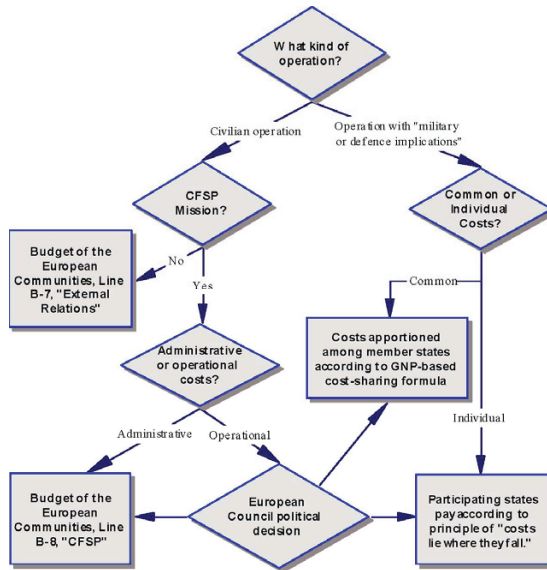
Az ESDP keretében zajló válságkezelő műveletek finanszírozására Sevillában felállított rendszer⁴⁹¹ felülvizsgálatára a tervezettnél jóval korábban, 2003. szeptemberében sor került – nem kis részben a *Concordia*, illetve az *Artemis* hatására.⁴⁹² A felmerült problémák részben abból adódtak, hogy a sevillai mechanizmus számos *ad hoc* jellegű elemet tartalmazott. Az eseti döntéshozatalból adódóan a költséghatékonyság nem, vagy csak alig volt megvalósítható, rendkívül nehéz volt ugyanis összehangolni a különböző finanszírozási eljárásokat (közös és tagállami kiadások, a NATO-eszközök igénybevételének költségei, stb.)

---

⁴⁹⁰ LINDSTROM 123. p.

⁴⁹¹ Bővebben lásd a sevillai Európai Tanácsról szóló fejezetben.

⁴⁹² A pénzügyi hiányosságokról szóló eredeti dokumentumot lásd: *Presidency suggestions for remedying shortcomings and preparing for the financing of common costs of any future EU military operation*. European Council. 11154/1/03.

Az uniós válságkezelési műveletek finanszírozási rendszerének vázlata az Athena-rendszer (lásd később) hatályba lépése előtt⁴⁹³

A műveletek költségeit a legtöbb esetben erősen alábecsülték. Az EUPM esetében a korábbi ENSZ IPTF költségvetését vették alapul, anélkül, hogy beszámították volna az EU misszió eltérő méretéből és feladatából adódó különbségeket. Ebből adódóan az eredetileg tervezett költségvetést közel 30%-kal kellett növelni – a tagállami hozzájárulások terhére.

Nem volt kielégítő a harmadik országokkal való pénzügyi együttműködés sem. A konzultációs mechanizmusok szerkezetéből adódóan a résztvevő nem EU-tag államok csak a döntéshozatal késői fázisában értesültek a misszió anyagi vonzatairól – a

⁴⁹³ *Funding for Post-Conflict Operations: NATO and the EU*. Peace Operation Factsheet Series March 2004. The Henry L. Stimson Center. Elérhető:

Concordia esetében ez egyenesen Kanada visszalépéséhez vezetett. A macedóniai akció abban a tekintetben is fontos tanulságokkal szolgált, hogy a költségek alábecsülése különösen az elindítási fázisban jelentős. A *Concordia* végül csak úgy tudott az eredeti terveknek megfelelően elindulni, hogy Franciaország mint keretnemzet további 600.000 euróval járult hozzá a kezdeti kiadásokhoz.⁴⁹⁴

Az Athena-rendszer

A 2003. szeptemberében beindított reformok eredményeképp 2004. március 1-én működőképessé vált a katonai műveletek finanszírozásának új rendszere.⁴⁹⁵ Az *Athena* névre keresztelt mechanizmus feladatkörébe beletartozik az összes közös kiadás fedezése. Ez az alábbi költségeket jelenti:

- Az EU-vezette missziók parancsnokságainak (OHQ, FHQ, CCHQ) járulékos költségei (telepítés, stb.)
- Szállítási költségek: a résztvevő erőknek a művelet helyszínére és onnan vissza történő szállításának, valamint a műveleti területen belüli közlekedésnek a költségei (nem számítva a napidíjakat.)
- Adminisztratív költségek (beleértve a helyszíni kommunikációs beruházásokat, a helyi alkalmazottak foglalkoztatását, a működési költségeket, a tájékoztatással és a reprezentációval kapcsolatos kiadásokat.)
- Szállítás és infrastruktúra költségei
- A műveletben résztvevő erők egészéhez kapcsolódó járulékos költségek
- A NATO-eszközök és képességek igénybevételével kapcsolatos kiadások

Látható, hogy a sevillai rendszerhez képest az *Athena* a költségek jóval nagyobb hányadát kezeli közös kiadásként. A legjelentősebb különbséget a műveletben résztvevő erők szállításának, illetve a NATO-eszközök igénybevételének költségei jelentik. A

---

http://www.stimson.org/fopo/pdf/Factsheet_FundingPostConflictOperations.pdf Letöltés ideje: 2007. október 25. 6. p.

⁴⁹⁴ LINDSTROM 124–125. p.

⁴⁹⁵ Az *Athena* létrehozó tanácsi döntést lásd: *Council Decision 2004/197/CFSP of 23 February 2004 establishing a mechanism to administer the financing of the common costs of European Union operations having military or defence implications* Elérhető: http://www.eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2004/l_063/l_06320040228en00680082.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

korábban párhuzamosan működő több finanszírozási eljárás helyett az *Athena* centralizálja pénzügyi döntéshozatalt, ezáltal gyorsabb és rugalmasabb, mint a sevillai eljárások. A rendszer működését egy Különleges Bizottság felügyeli, melybe az ESDP-ben résztvevő EU tagállamok delegálnak egy-egy képviselőt. A Bizottság döntései egyhangúan születnek, és kötelező érvényűek.

Fontos megjegyezni, hogy az *Athena* különbséget tesz *résztvevő* és *hozzájáruló* államok között. Résztvevőnek számít minden, az ESDP-ben szerepet vállaló EU tagállam (tehát Dánia nem), míg a hozzájárulók közé tartoznak mindazon országok, amelyek akár anyagi eszközökkel, akár konkrét képességekkel támogatni szándékoznak egy-egy műveletet.

Az összeget, amely fölött az *Athena* rendelkezik, a következő módon állapítják meg. Az *Athena* adminisztrátora minden év október 31-ig benyújtja a Különleges Bizottságnak a következő évben esedékes műveletekkel kapcsolatos várható kiadásokat, a megfelelő tartalékokkal, stb. együtt. (Az egyes műveletek költségeinek megbecslése során az adminisztrátor együttműködik a haderőparancsnokokkal.)

Az így megállapított végösszeg egy kisebb részét az EU költségvetés CFSP keretéből fedezi, döntő hányadát viszont a tagállami büdzsék állják. A résztvevő államok GNP-jük arányában kötelesek befizetni a pénzalapba. Emellett természetesen egyéb bevételekkel is számolnak, például harmadik országok anyagi hozzájárulásai, a művelet befejezése után a helyszínen maradt épületek, infrastruktúra eladása, stb.

Összességében tehát az *Athena* komoly előrelépést jelent a katonai válságkezelési műveletek finanszírozásának Sevillában elfogadott ideiglenes rendszeréhez képest. Az új mechanizmus hatékonyabb, rugalmasabb, mint elődje volt, bár az egyhangú döntéshozatal miatt akár egyetlen tagállam is képes blokkolni, vagy hátráltatni a működést, ha érdekeit sértve érzi.⁴⁹⁶ Az új rendszer gyakorlati alkalmazásának tapasztalatai már kívül esnek jelen disszertáció vizsgálati időszakán.

---

⁴⁹⁶ LINDSTROM 124–126 p. alapján.

A „Headline Goal 2010”

A 2003. decemberi Európai Tanács formálisan lezárta az 1999-ben indult „Headline Goal” folyamatot. Az eredeti célkitűzéseket, azaz 50-60.000 főnyi, két hónapon belül a világ bármely részén bevezethető, és ott egy évig önállóan működtethető, a petersbergi feladatok teljes skálájának végrehajtására képes katonai erőt nem sikerült az előírt határidőre felállítani.

Ez azonban nem jelentette a projekt végét, sőt. Decemberi ülésén a Tanács elfogadta az európai biztonsági stratégiát, amely az „Egy biztonságos Európa egy jobb világban” címet viseli.⁴⁹⁷ A Solana-dokumentum egyebek mellett iránymutatást fogalmazott meg a CFSP és az ESDP további fejlődésére vonatkozóan, újradefiniálva a „Headline Goal” célkitűzéseit is.

Az Általános Ügyek és Külkapcsolatok Tanácsa 2004. május 17-én fogadta el az új „Headline Goal”-t, amely a biztonsági stratégiában foglaltakat volt hivatva megvalósítani, alkalmazkodva az Unió megváltozott biztonsági környezetéhez, illetve az új típusú kihívásokhoz. A tervezetet az Európai Tanács 2004. június 17–18-i ülésén hagyta jóvá.⁴⁹⁸

A „Headline Goal 2010”-ben foglalt célok – a biztonsági stratégiánál ismertett módon – a hagyományos petersbergi feladatok mellett kibővültek a közös lefegyverzési műveletekkel, harmadik országoknak nyújtott támogatással a terrorizmus elleni harcban, és a biztonsági szektor reformjával. Külön is hangsúlyozták az egyidejű műveletek végrehajtásának képességét.⁴⁹⁹

Az új fő célkitűzésről általánosságban elmondható, hogy az eddigi, alapvetően mennyiségi szemléletről egyre inkább a minőségre helyezi a hangsúlyt. A legtöbb lemaradás a bevezethetőségi idő, a telepíthetőség, a fenntarthatóság, és az interoperabilitás

---

⁴⁹⁷ Részletes elemzését lásd a Solana-dokumentumról szóló részben.

⁴⁹⁸ Az eredeti dokumentumot lásd: *Headline Goal 2010*. Elérhető: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 26.

⁴⁹⁹ A „Headline Goal 2010” teljes magyar fordítását lásd PÓTI László – TALAS Péter (szerk.): *Az Európai Unió biztonsági- és védelempolitikai dokumentumai*. II. kötet. Bp, 2005, ChartaPress Kft. 112–118. p.

terén mutatkozik, tehát a „Headline Goal 2010” megvalósítása során elsősorban ezekre kell koncentrálni. Különös figyelmet kell szentelni a rendelkezésre álló erők és források összevonásának, valamint ezzel összefüggésben a minél kiterjedtebb többnemzetiségű együttműködésnek.

A gyors reakálási képesség és a hatékonyság egyidejű biztosítására a „Headline Goal 2010” koncepció előírja, hogy az Unió a válságkezelési akció megkezdéséről szóló döntést követően öt napon belül legyen képes a konkrét művelet megtervezésére és kidolgozására. A tervek megvalósítására összefegyvernemi, zászlóalj méretű – a dokumentumban használt sajátos kifejezéssel⁵⁰⁰ élve – „erőcsomagok” felállítását javasolja, melyek szükség esetén az akció megkezdéséről szóló döntés után tíz nappal a világ bármely táján bevetethetők, mégpedig a szükséges légi és haditengerészeti támogató erőkkel együtt. Ehhez természetesen létre kell hozni a megfelelő irányítási és vezetési struktúrákat is. A tervezet külön is hangsúlyozza, hogy az említett erőcsomagok (harccsoportok) létrehozása révén növekedne az Unió reagáló képessége az esetleges ENSZ felkérésekre (mint amilyen az *Artemis* hadművelet is volt 2003 nyarán.)

A harccsoport-koncepció

Az eredeti, 1999-es „Headline Goal” célkitűzései között, a két hónapon belül bevethető főerők mellett megemlítettek kisebb létszámú, ám jóval rövidebb reakcióidejű, bonyolult körülmények közt alkalmazható egységeket is, melyek legfontosabb feladata a főerők érkezésének előkészítése volt.

A kezdetek

Ez utóbbi, gyorsreagálású uniós alakulatok létrehozása terén az Uniónak 2003 elejéig semmilyen eredményt nem sikerült elérni – noha léteztek és léteznek hasonló alakulatok, ezek továbbra kizárólag tagállami alárendeltségben voltak, és nem ajánlották fel őket az ESDP céljaira – ezért sem szerepeltek a Headline Goal Catalogue-ban sem.

---

⁵⁰⁰ 'force package'

az ilyen feladatokra alkalmas egységek⁵⁰¹ továbbra is kizárólagos tagállami alárendeltségben maradtak.

Az első érdemi lépéseket a 2003. február 4-én, Le Touquet-ben tartott brit-francia kétoldalú védelmi miniszteri találkozón tették.⁵⁰² Az Afrika több országában növekvő feszültségekre való tekintettel – nem szabad elfelejteni, hogy mind Nagy-Britanniának, mind Franciaországnak a mai napig kiterjedt érdekeltség-rendszere van a poszt-koloniális Afrikában – célszerűnek tűnt ugyanis olyan egységeket felállítani, amelyek megfelelő ENSZ felhatalmazás birtokában valóban gyorsan képesek cselekedni, ha a szükség úgy kívánja.⁵⁰³

Kilenc hónappal később, 2003. november 24-én a londoni kétoldalú védelmi miniszteri találkozón a javaslat lényegesen konkrétabbá vált, elsősorban a nyáron lezajlott *Artemis* hadművelet tapasztalatainak köszönhetően. Ennek alapján két ország 1500 fős nagyságú, gyorsreagálású alakulatok⁵⁰⁴ felállítását tűzte ki célul, amelyeket ENSZ felhatalmazás alapján 15 napon belül lehetne bevetni.⁵⁰⁵ A létrehozandó egységet biztosíthatná egyetlen állam, vagy több állam együttesen. Képesnek kellene lennie akár egy válsághelyzet rövid távon történő önálló stabilizálására, amíg vagy megérkeznek az ENSZ (vagy ENSZ mandátummal cselekvő regionális szervezet) békefenntartó alakulatai, vagy amíg sikerül a már helyszínen lévő békefenntartó egységeket megerősíteni.

A kezdeményezéshez 2004 februárjában a müncheni biztonságpolitikai fórumot követően Németország is csatlakozott, és február 10-én a PSC elé terjesztették az

---

⁵⁰¹ Például a Francia Idegenlégió bizonyos alakulatai, a Spanyol Légio, a brit SAS, stb.

⁵⁰² *Franco-British summit - Declaration on strengthening European cooperation in security and defence, Le Touquet 4.02.2003.* Elérhető: <http://www.ambafrance-uk.org/Franco-British-summit-Declaration4970.html> Letöltés ideje: 2007. október 27.

⁵⁰³ KAMP, Karl-Heinz: „Europäische „Battle Groups“ – ein neuer Schub für die ESPV?“ *Analysen und Argumente aus der Konrad-Adenauer-Stiftung.* 15/2004. 15. Dezember 2004. Elérhető: http://www.weltpolitik.net/attachment/0644a930ba1074b5cca2acd4809cbcd5/c0a8c99576871f3f94d59d00547d10f27_dokument_dok_pdf_5827_1.pdf Letöltés ideje: 2007. október 27. 2. p.

⁵⁰⁴ Az elnevezésben ekkor még akadtak különbségek, hiszen a britek a „harccsoport”, míg a franciák a „taktikai csoport” nevet használták.

⁵⁰⁵ *Franco-British summit – Declaration on strengthening European cooperation in security and defence.* London, 24. November 2003. Elérhető: http://209.85.135.104/search?q=cache:9apQy7lGjMYJ:www.fco.gov.uk/Files/kfile/UKFrance_DefenceDeclaration.0.pdf+%22London%22+summit+rapid+i500&hl=hu&ct=clnk&cd=1&gl=hu&client=firefox-a Letöltés ideje: 2007. október 27.

elképzelést.⁵⁰⁶ Az eredeti brit-francia elképzeléshez képest fontos módosulást jelentett, hogy PSC-hez benyújtott tervezet már azt hangsúlyozta, hogy többnemzetiségű alakulatokat kellene létrehozni, mégpedig úgy, hogy egy nagyobb állam szolgál „keretnemzetként”, míg a kisebbek saját rész-képességeikkel járulnak hozzá az alakulatokhoz.⁵⁰⁷

A PSC 18-án kikérte az MC véleményét a tervezet technikai vonatkozásairól. A pozitív válasznak köszönhetően az elképzelés széles körű tagállami támogatást kapott a 2004. április 5-6-án tartott vezérkari főnöki informális találkozón. Az első két harccsoport bevetésre kész állapotba hozását 2007-re tűzték ki, noha a 2002-es Headline Goal „Force Catalogue”-ban (HFC) felajánlott tagállami erők alapján az Uniónak a szükséges képességek elméletileg már jóval korábban rendelkezésre állnak.

A harccsoport-koncepció a Headline Goal 2010-ben

Két nappal a „Headline Goal 2010” elfogadása előtt, 2004. június 14-én az EUMC jóváhagyta a harccsoport-koncepció végleges változatát, és erre alapul a „Headline Goal 2010” negyedik pontja. Eszerint az Uniónak képessé kell válnia arra, hogy válsághelyzet esetén gyorsreagálású erőket küldjön a helyszínre, amelyek akár önmagukban, akár egy nagyobb művelet részeként képesek működni. A felállítandó magas készségi fokú, gyorsreagálású erőnek zászlóalj nagyságúnak kell lennie, beleértve a szükséges támogató egységeket is.⁵⁰⁸

A gyors reakcióra való képesség természetesen nemcsak a katonai egységekre, de a szükséges politikai döntéshozatalra is vonatkozik. A „Headline Goal 2010” szerint legfeljebb öt nappal azután, hogy a Tanács elfogadta az adott válságra vonatkozó kezelési tervet (CMC- Crisis Management Concept), az EU-nak meg kell tudnia hozni a döntést a katonai akció elindításáról. Ezt követően a csapatoknak tíz napon belül meg

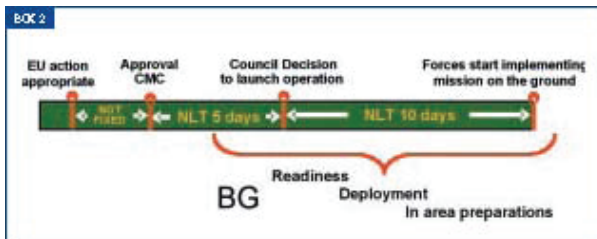
---

⁵⁰⁶ QUILLE, Gerrard: „Battle Groups’ to strengthen EU military crisis management?” In: *European Security Review*. ISIS-Europe. No. 22. April 2004. 1-2 p. Elérhető: http://isis-europe.org/pdf/esr_23.pdf
Letöltés ideje: 2007. október 27.

⁵⁰⁷ KAMP, 2. p.

⁵⁰⁸ A zászlóalj-méret mellett szól, hogy a zászlóalj olyan szempontból ideális nagyságú és összetételű alakulat, hogy szükség esetén egyrészt osztható (századokra), másrészt egyedül is működőképes, harmadrészt dandárkötelékben több zászlóalj is együtt tud működni.

kell kezdeniük a művelet végrehajtását a CMC-nek megfelelően – azaz ekkorra már a helyszínen kell lennie az alakulatnak.

Egy harccsoport bevetésének időrendje⁵⁰⁹

A tervezet azt is előírta, hogy a tagállamoknak 2004 második felében meg kell tenniük felajánlásukat az uniós harccsoportok létrehozására, megjelölve azt is, hogy az általuk felajánlott alakulat ténylegesen mikor lesz majd bevethető.⁵¹⁰ Az első 2-3 harccsoport létrehozásának határideje 2005, két évvel később, 2007-re pedig összesen 7–9 ilyen alakulatnak kell készenlétben állnia.

Értékelés

A harccsoportoknak egyaránt képesnek kell lenniük magas intenzitású műveletek autonóm végrehajtására, valamint arra is, hogy egy később érkező, nagyobb létszámú erő előkészítőjeként tevékenykedjenek. Ez utóbbi főképp az ENSZ műveleteinek támogatására vonatkozik. Önálló alkalmazásuk pedig megadhatja az EU-nak a kialakuló válsághelyzetekre – különös tekintettel az ún. működésképtelen államok⁵¹¹

⁵⁰⁹ HAMELINK, Ron: „The Battlegroups concept: Giving the EU a concrete, „military” face.” In: *EuroFuture*, Winter 2005. Elérhető: www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroup1DefenseandSecurity.pdf Letöltés ideje: 2007. október 28.

⁵¹⁰ Erre a 2004. november 22-én tartott katonai képességfejlesztési konferencián került sor, ahol meghatározták a harccsoportok felállításának sorrendjét, számos konkrét katonai követelményt, stb. Ez azonban már kívül esik jelen disszertáció vizsgálati fókuszán.

⁵¹¹ Az angol terminológia különbséget tesz a már kudarcot vallott („failed”), illetve éppen kudarcot valló, azaz összeomlóban lévő, stb. („failing”) államok között. Mivel a befejezett és folyamatos főnévi igenevek

instabilitására – való gyors, megelőző jellegű reagálás képességét. A működésképtelen államok említése, valamint az ENSZ-szel való együttműködés hangsúlyozása az EU Biztonsági Stratégiában foglalt célkitűzések fokozódó térnyerését jelzi.⁵¹²

A hatékony és gyors alkalmazás érdekében elengedhetetlen, hogy a harccsoportokat teljes egészében együtt képezzék ki, valamint teljes mértékben feltöltsék és felszereljék.⁵¹³ Az adott harccsoportot felajánló tagállam(ok)nak meg kell szervezni(ük) a 15 napon belüli bevetetőséghez szükséges stratégiai légi szállítási képességek rendelkezésre állását, mivel az Unió – mint láttuk – ilyen képességekkel önmagában nem rendelkezik.

Viszony az NRF-hez

A NATO Response Force-hoz való viszony tekintetében figyelemre méltó változást tükröznek a harccsoport-koncepció születéséhez vezető dokumentumok. Figyelmet érdemel, hogy a Le Touquet-i nyilatkozatban a létrehozandó gyorsreagálású erők és a NATO viszonyával kapcsolatos megfogalmazás:

„Az ezen a téren elért fejlődés lehetővé teszi az EU számára, hogy elérje saját célkitűzéseit, valamint hogy erősítse az európai hozzájárulást a NATO Response Force felállításához, és biztosítsa a kettő kompatibilitását.”⁵¹⁴

Azaz a létrehozandó gyorsreagálású képességeket úgy tekintették, hogy azokat mind az EU, mind a NATO céljaira fel lehessen ajánlani. A 2003 novemberi londoni nyilatkozat még egyértelműbb: *„Üdvözzük a NATO Response Force felállításában elért eredményeket, megjegyezve, hogy az erőket mind az EU, mind a NATO számára önkéntes, eseti alapon ajánlják fel [a tagállamok – R.A.]”⁵¹⁵* Azaz a gyorsreagálású erők esetében a nyíltan megvalósul az az általános takarékosági megfontolás, hogy azok az országok, melyek mind az EU-nak, mind a NATO-nak tagjai, mindkét szervezet

---

együttes használata magyarul rendkívül nehézkesnek hat („kudarcot vallott, illetve kudarcot valló államok”), jelen tanulmány szerzője javasolja a „működésképtelen államok” kifejezés mintegy gyűjtőnévként való használatát.

⁵¹² SCHMITT, 2004. 98–99. p.

⁵¹³ SCHMITT 2004. 98. p.

⁵¹⁴ Franco-British summit - Declaration on strengthening European cooperation in security and defence, Le Touquet 4.02.2003.

⁵¹⁵ Franco-British summit – Declaration on strengthening European cooperation in security and defence. London, 24 November 2003.

száma körülbelül ugyanazokat a katonai egységeket ajánlják fel, és eseti jelleggel döntenek a beérkező igények szerint.

A harccsoportok felhasználásának célját illetően a Headline Goal 2010 szövege első helyen már az ENSZ felkérésekre való uniós reagálást említi, a NATO-val való kompatibilitás, és a kölcsönös együttműködés sokkal kisebb hangsúlyt kap – annak ellenére, hogy az Unió továbbra is erősen függött a NATO-tól bizonyos elengedhetetlen képességek tekintetében (stratégiai légi szállítás, katonai hírszerzés, stb.). A koncepció a harccsoportokat már egyértelműen az önálló uniós cselekvés eszközeként kezeli, szemérmesen hallgatva a fennálló képességi hiányosságokról.

Képességi előirányzatok az évtized második felére

Az eredeti, 1999-es „Headline Goal”-nak volt egy olyan hiányossága, amelyekre a korabeli elemzésekben nem derült, nem derülhetett fény, mert a probléma csak a megvalósítás során jelentkezett – nem fogalmaztak meg ugyanis részletes ütemtervet, illetve határidőket. A „Headline Goal 2010” szerkesztése során okultak a hibából, és az évtized második felére a következő képességi feladatokat határozták meg:⁵¹⁶

2004	A Katonai Törzsön (EUMS) belül létre kell hozni egy civil-katonai sejtet, amely képes egy műveleti központ felállítására egy esetleges konkrét válságkezelési akció számára.
	Létre kell hozni az Európai Védelmi Ügynökséget (European Defence Agency), ⁵¹⁷ amely biztosítja védelmi képességfejlesztés, kutatás, beszerzés és fegyverzetek terén megvalósuló koordinációt.
	Be kell fejezni a gyorsreagálású közös „erőcsomagok” (harccsoportok) követelményeinek előkészítő fejlesztési munkálatait.

⁵¹⁶ Az alábbi táblázat a Headline Goal 2010 összegzése alapján készült, a határidőhöz kötött, konkrét feladatokra koncentrálva.

⁵¹⁷ A 2004. július 12-én felállított Európai Védelmi Ügynökség hivatalos honlapja: http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=277&lang=en&mode=g

	<p>A Politikai és Katonai Bizottságnak ki kell dolgoznia a 2010-es határidő teljesítéséhez szükséges katonai követelmények meghatározását, illetve az erre irányuló lépések részletes ütemtervét.</p> <p>Konferencia szervezése a katonai képességekről.</p>
2005.	<p>A részletes képességi célkritériumok listájának összeállítása</p> <p>Az európai szállítási képességek közös koordinációjának megvalósítása. A cél, hogy 2010-re az esetleges válságkezelési műveletekhez biztosítva minden szükséges szállítási kapacitás (szárazföldi, tengeri, légi).</p> <p>A légi szállítás területén a 2002. február óta működő Európai Légi Szállítási Koordinációs Sejt (EACC – European Airlift Co-ordination Cell) továbbfejlesztése azzal a távlati céllal, hogy 2010-re létrejöjjön egy egységes Európai Légi Szállítási Parancsnokság (European Air Transport Command)⁵¹⁸</p> <p>Értékelési folyamat beindítása a tagállamok mennyiség és minőségi hozzájárulásának vizsgálatára.</p> <p>Lehetőség szerint be kell indítani a pályázási folyamatot az új erőkatálogos (Force Catalogue) és fejlődési katalógus (Development Catalogue) kidolgozására.</p>
2006.	<p>Az ISTAR projektszoportnak működőképessé kell tenni az EU információ megosztási politikájának ideiglenes kereteit. (A teljes kapacitás elérésének határideje ebben az esetben is 2010.)</p> <p>Az EU ürpolitikájának kialakítása</p>
2007.	<p>A már említett gyorsreagálású harccsoportok létrehozása a számukra szükséges stratégiai szállítási képességekkel együtt.</p>
2008.	<p>Biztosítani, hogy az EU műveletek támogatására egy repülőgép-hordozót, a számára szükséges repülőezreddel, valamint a kísérő és támogató hajókkal együtt.</p>

⁵¹⁸ Az Európai Szállítási Parancsnokság koncepciójáról részletesebben lásd többek között VLACHOS-DENGLER 37–42. p.

2010-ig folyamatosan	A kommunikációs berendezések és teljesítményük fokozása (beleértve a világűrbe telepített kommunikációs eszközöket is) annak érdekében, hogy a 2010-re elérjék a maximális hatékonyságot.
	A gyors bevethetőség és a közös kiképzések mennyiségi és minőségi követelményeinek kidolgozása a nemzeti fegyveres erők számára.
2006 – 2010	Egy, a 2010 utáni időszakra vonatkozó terv kialakítása, különös tekintettel a képességi folyamatokra és követelményekre, valamint a képességi konvergencia és a koherencia fokozására.

A koncepció az interoperabilitás igényét igen szélesan értelmezte, egyaránt értve ezalatt a katonai, civil-katonai és tisztán civil elemeket is. Általános érvénnyel hangsúlyozták a többnemzetiségű műveleti együttműködés, ezen belül is a közös felkészítés és gyakorlatok fontosságát. A követelmény megjelent a technikai eszközök, valamint a civil-katonai válságkezelési képességek terén is.⁵¹⁹

Együttműködés a NATO-val

A terjedelmes, 16 pontból álló tervezet egyetlen pontja szólt a NATO-val való együttműködés kérdéséről.⁵²⁰ Ez – a macedóniai művelet pozitív tapasztalatai alapján – a „Berlin plusz” megállapodás keretében zajló együttműködés továbbfejlesztésével foglalkozik. A 2003. tavaszi „Tervuren-kezdemenyezés”⁵²¹ mintegy utóhatásként szerepel a koncepcióban egy, a SHAPE-en belül felállítandó EU tervezési sejt létrehozása, valamint egy kialakítandó NATO összekötő megállapodás aláírásának szándéka is. A konkrét műveleti együttműködés terén a „Headline Goal 2010” a duplikációk elkerülésére, az EU-NATO közti átláthatóságra, valamint egymás kezdeményezéseinek kölcsönös támogatására helyezi a hangsúlyt. Az említett feladatokban fontos szerep hárul majd az EU-NATO képességi csoportra.

Érdemes külön figyelmet fordítani a NATO-nak a „Headline Goal 2010” dokumentumon belüli feltűnően csekély szerepére, valamint néhány konkrét

⁵¹⁹ „Headline Goal 2010”, 9. pont

⁵²⁰ „Headline Goal 2010”, 11. pont

megfogalmazásra is. Utóbbiak („partnerség”, „kölcsonös támogatás”, „együttműködés”) egyre kevésbé utalnak az Uniónak a NATO-hoz képest – kétségtelenül meglévő – képességi hiányosságaira, helyette inkább a két szervezetet hosszú távon „egyenlősítő” szemlélet látszik megjelenni a tervezetben. Mindezek megadják a lehetőséget egy olyan értelmezésnek, mely szerint az Unió az évtized második felére egyértelműen a transzatlanti kapcsolatok gyengülésével számol, a műveleti képességek terén pedig az eddigieknél fokozottabban törekszik a NATO-tól való minél teljesebb függetlenségre.

Együttműködés az ENSZ-szel

Az EU és az ENSZ közti válságkezelési együttműködés intézményesítésének előzményei 2003. őszéig nyúlnak vissza. Az *Artemis* hadművelet sikeres befejezése után 2003. szeptember 24-én a két szervezet képviselői közös nyilatkozatot írtak alá az ENSZ és az EU közötti válságkezelési együttműködésről.⁵²² Ebben deklarálták, hogy a nemzetközi béke és biztonság fenntartásának legfőbb letéteményese az ENSZ Biztonsági Tanácsa. Áttekintették az eddigi együttműködés sikereit (EUPM, *Artemis*), a folytatást illetően pedig megállapodtak egy közös konzultációs mechanizmus létrehozásáról.

Ezt követően 2004. januárjában Kofi Annan ENSZ főtitkár személyesen is találkozott Brian Cowennel, a soros elnöki tisztségét betöltő Írország külügyminiszterével, majd 2004. június 17–18-én, a brüsszeli Európai Tanácson elfogadták az EU és az ENSZ közötti katonai válságkezelési együttműködést szabályozó dokumentumot is.⁵²³

A két szervezet közti katonai együttműködés alapvetően két formában valósulhat meg.

1. Az EU tagállamok saját nemzeti fegyveres erejük egységeit ajánlják fel az ENSZ műveleteihez.

---

⁵²¹ Bővebben lásd a Tervuren-kezdeményezést bemutató fejezetben.

⁵²² Az eredeti dokumentum: *Joint Declaration on UN-EU co-operation in Crisis Management*. Elérhető: http://europa-eu-un.org/articles/en/article_2768_en.htm Letöltés ideje: 2007. október 24.

⁵²³ *EU-UN co-operation in Military Crisis Management Operations*. Az eredeti dokumentum megtalálható a <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/EU-UN%20co-operation%20in%20Military%20Crisis%20Management%20Operations.pdf> címen. Letöltés ideje: 2007. október 24.

2. Az ENSZ felkérésére az Európai Unió önálló válságkezelési műveletet indít.

Nemzeti képességek biztosítása az ENSZ műveleteihez.

A tagállamok fegyveres erőinek z EU számára felajánlott alakulatai – a dokumentum szóhasználatával élve – nincsenek „lefagyaszta”, így azok továbbra is szabadon felajánlhatóak az ENSZ műveletekben való részvételre is. Az Európai Uniónak ilyen esetekben egyfajta kiegészítő szerepet célszerű szánni.

Ennek egyik módja lehet egy „klíring-központ folyamat” beindítása, melynek segítségével a tagállamok információt cserélhetnének egy adott ENSZ felhívásra tett hozzájárulásairól, és igény szerint koordinálhatnák azokat, elkerülendő a duplikációkat, illetve bizonyos képességek kimaradását. Az ilyen jellegű koordinációnak főképp a nagyon speciális képességek (pl. rádiófelderítő eszközök, harctéri kutató-mentő alakulatok, magashegyi műveletekre is alkalmas egységek, stb.), biztosítása esetén lenne fontos szerepe, így ugyanis több tagállam együttesen ajánlhatna fel ilyen képességeket az adott ENSZ művelet számára.⁵²⁴

A „klíring-központ folyamat” kapcsán fontos megjegyezni, hogy nem célja a tagállami döntéshozatal módosítása vagy befolyásolása, mindössze a koordinációt szándékozik megkönnyíteni – ebből adódóan aktiválására is csak akkor kerülne sor, ha egy vagy több tagállam kinyilvánítja együttműködési igényét más tagállamokkal.⁵²⁵

Az ENSZ felkérésére indított EU válságkezelő műveletek

A katonai válságkezelési együttműködés másik lehetősége, ha az ENSZ felkérésére az Európai Unió önálló válságkezelési műveletet indít. Az EU folytathat önálló akciót, vagy egy nagyobb léptékű ENSZ művelet adott részletének végrehajtását vállalhatja magára.

Az ENSZ szempontjából kulcsfontosságú az Európai Unió születésénél lévő gyorsreagálási képessége. A „harccsoport-koncepciónak” megfelelően létrehozandó

---

⁵²⁴ Maradva a hegyi műveletekre alkalmas egységek példájánál, az egyik állam hegyi hadviselésre kiképzett katonákat küld, a szükséges helikoptereket viszont egy másik tagállam adja, stb.

⁵²⁵ PÓTI – TÁLAS II. kötet. 119. p.

alakulatok ugyanis képesek lehetnek pótolni az ENSZ által eddig nélkülözött gyorsan bevethető egységeket.

Az „áthidaló modell”

A katonai válságkezelési megállapodás az EU gyorsreagálási erők vonatkozásában kétféle alkalmazási lehetőséget különít el. Az egyik az „áthidaló modell”, amelyben az EU-művelet biztosítaná az időt az ENSZ számára egy folyamatban lévő akció átszervezéséhez, tartalékok bevetéséhez, stb. Ilyen jellegű volt a kongói akció is, ahol a nyáron zajló *Artemis* hadművelet biztosította az időt a MONUC számára, hogy a tavasszal kevésnek bizonyult kb. 700 fős uruguayi békefenntartó erő helyett összesen egy közel 5000 fős egységet vezényelhessen a helyszínre.

Az „áthidaló modell” alkalmazásának kulcsa az EU-alakulatot felváltó ENSZ erők időben történő megérkezése – ez jelenti egyben az EU kivonulási stratégiáját is. Az ENSZ erők késése súlyos helyzetbe hozhatja a korlátozott idejű műveletekre kialakított uniós harccsoportokat, ezt tehát minden lehetséges eszközzel el kell kerülni. Így megakadályozhatóvá válik, hogy az ellenséges erők kihasználják az EU-ENSZ váltást.

Az átadás-átvétel zökkenőmentes lebonyolítása érdekében az EU-nak a konkrét művelet végrehajtásán túl politikai eszközökkel is törekednie kell rá, hogy az ENSZ erők megfelelő felszereléssel és mandátummal érkezzenek a műveleti területre. Hangsúlyt kell helyezni aminél hatékonyabb információcserére is az EU-harccsoportok, illetve a frissen érkezett ENSZ-alakulatok között, beleértve a szükséges hírszerzési információk átadását is.

A minél hatékonyabb váltás érdekében a dokumentum 12. pontjában az ENSZ titkársága reményét fejezi ki, hogy egyes EU-erők az ENSZ kötelékébe átsorolva (azaz lényegében „sisakcserét” végrehajtva) továbbra is a műveleti területen maradván segítik majd az ENSZ munkáját. Egyaránt igaz ez a személyi állományra, valamint bizonyos nehezen nélkülözhető speciális képességekre is. (Hasonló történt Kongóban is, ahol kisebb EU-erők az *Artemis* befejezése után tanácsadással, valamint a helyi rendőrség kiképzésével tovább támogatták a MONUC műveleteit.) A javaslat szerint az EU-akció

lezárulása után a tagállamok egyénileg döntenének erőik esetleges további maradásáról.⁵²⁶

A „készenléti modell”

A másik lehetőség, hogy az EU erőit az ENSZ műveletek egyfajta – az eredeti kifejezéssel élve – „horizonton túl tartalékként,” vagy „kimentő erőként” alkalmazzák. Azaz ha egy ENSZ misszió, vagy annak valamely eleme egy váratlan esemény, vagy eseménysorozat (pl. polgárháború, törzsi zavargások, vagy fehér-ellenes lázadás kirobbanása,⁵²⁷ esetleg ENSZ-alkalmazottak túsul ejtése,⁵²⁸ stb.) bekövetkezése folytán szorongatott helyzetbe kerülne, az Európai Unió gyorsreagálású erőit vetnék be a megsegítésükre.

Az ilyen jellegű alkalmazás a lényegében azonnali akció, illetve a szinte bármilyen terepviszonyok (magashegység, város, sivatag, dzsungel, stb.) közti működőképesség biztosítása miatt nagyon komoly műveleti problémákat vet fel,⁵²⁹ nem is szólva az ENSZ és az EU közti koordináció zökkenőmentes működtetéséről. A megvalósíthatóság érdekében vizsgálni kell az EU szerepét az ENSZ-műveletek tervezésében, az irányítás, a vezetés és a helyzetértékelés kérdéseit, valamint a hatáskörök átruházásának problémáját.

A „készenléti modell” jelenleg tehát alig több egy gondolatkísérletnél, amelynek még a részletesebb meghatározásáig is hosszú időnek kell eltelnie. Vizsgálni kell majd többek közt az első harccsoportok felállításának és működésének tapasztalatait, beleértve a részvételükkel zajló jövőbeni válságkezelési gyakorlatokat is – tisztán elméleti információk alapján ugyanis egy ennyire komplex művelet nem dolgozható ki megfelelően.

---

⁵²⁶ Megjegyzendő, hogy az EU-akció mandátumának lejártá után más megoldás nem is képzelhető el. Véget ér ugyanis a tagállami erők egységes parancsokság alá rendelése, ily módon tehát kizárólag az adott tagállam kormánya dönthet arról, alakulatai továbbra is a helyszínen maradnak-e – a „sisakserét” követően már ENSZ-kötelekben.

⁵²⁷ Mint ahogy az legutóbb Elefántcsontparton történt 2004. novemberében.

⁵²⁸ Jelen tanulmány lezárása idején legutóbb Kabulban került sor három ENSZ-alkalmazott elrablására. A jugoszláv polgárháború alatt több alkalommal is előfordult, hogy a szerb irreguláris erők túsul ejtett ENSZ-alkalmazottakat „élő pajzsként” a légítámadások által fenyegetett célpontokhoz láncoltak, stb.

⁵²⁹ A fenti példánál maradva tisztázásra vár többek között, hogy milyen léptékű probléma esetén kerülne sor a „kimentő akcióra.” Csak akkor, ha az egész ENSZ missziót, vagy annak nagyobb alakulatait fenyegetné súlyos veszély, vagy néhány főnyi ENSZ-alkalmazott elrablása esetén is?

További tennivalók és lehetőségek

A két említett modell kidolgozása mellett az egyezmény számos egyéb együttműködési lehetőséget, illetve területet is megfogalmaz. A közös gyakorlatok, hosszabb-rövidebb ideig tartó tisztcserék, illetve a két törzs közt már kialakított információs hálózat további fejlesztése hozzájárulna a kölcsönös megismeréshez, így javítaná a későbbi műveletek hatékonyságát is.

A dokumentum felveti azt a lehetőséget is, hogy az Európai Unió Biztonsági Tanulmányok Intézete, illetve más politikai elemző központok háttérmunkájukkal támogassák az ENSZ válságkezelési tevékenységét. Az információáramlás elősegítése érdekében hangsúlyozza a hírszerzési információk cseréjének kidolgozását. Megfogalmazza továbbá, hogy erősíteni kell a torrejoni Európai Unió Műholdközpont, és az ENSZ releváns szervei közti együttműködést.

Összegzés

Mint az eddigiekből látható volt, az ENSZ-szel való együttműködés jóval nagyobb súllyal szerepel az ESDP jövőbeni irányáról szóló koncepciókban, mint a NATO-hoz fűződő viszony. (Annak ellenére, hogy a „Headline Goal 2010”-ben az ENSZ-nek szintén csak egyetlen fejezet van szentelve.⁵³⁰) Ez azt jelzi, hogy az EU a NATO-hoz (közvetve tehát az Egyesült Államokhoz) fűződő viszony lazulására számít, és a transzatlanti kapcsolatok helyett egyre inkább az ENSZ-szel való együttműködésre koncentrál.

A 2004 júniusi Európai Tanácson jóváhagyott ENSZ-EU katonai válságkezelési együttműködésről szóló dokumentum elfogadásával egyidőben döntést hoztak a bosznia-hercegovinai NATO-művelet átvételéről is. A NATO 2004. június 28–29-én tartott isztambuli csúcsértekezletén határozott az SFOR misszió befejezéséről, melynek helyét 2004. december 1-től az Európai Unió vette át.

---

⁵³⁰ „Headline Goal 2010,” 10. pont

Az ENSZ és az EU közti válságkezelési együttműködés intézményesítése az EU Biztonsági Stratégiájában foglalt célkitűzések logikus folytatásának tekinthető, s mint ilyen, hosszú időre meghatározza az európai biztonság- és védelempolitika jövőjét.

Az európai védelmi ipari integráció 2004-ig

Jelen fejezet fő célja, hogy történeti jellegű áttekintést nyújtson az európai (hangsúlyozottan nem kizárólag európai uniós!) védelmi integráció kezdeteiről 2004-ig. A vizsgált folyamatok kezdettől fogva több szálon futottak, és korántsem nevezhetők zökkenőmentesnek. Történeti szempontból a vizsgált témának két kulcspillantatát lehet meghatározni. Az egyik a hidegháború befejeződése, amely a fenyegetések alapvető átalakulásával, és ezzel párhuzamosan az európai védelmi piac igényeinek (és költségvetési forrásainak) radikális csökkenésével járt.

A másik az Európai Védelmi Ügynökség (EDA) 2004 júliusi megalakulása, amely egyben a vizsgált periódus végét is jelzi. Az EDA létrehozásával ugyanis az Európai Unió minden korábbi integrációs kísérletnél komolyabb szerepet vállal az európai védelmi ipari struktúrák és a piaci igények alakításában, melynek nemcsak az Unióra, de a globális védelmi ipari erőviszonyokra is egyre komolyabb hatása lesz.

Integrációs hatások az európai hadiiparban

A hidegháborús fegyverkezési verseny ugrásszerű fejlődést eredményezett a haditechnika és az ezt előállító hadiipar minden szintjén. A változások főképp az elektronika és a számítástechnika fejlődésének hatására következtek be. Jelen fejezet kizárólag a hagyományos fegyverek területével foglalkozik, a nukleáris, illetve más tömegpusztító fegyverekre nem térek ki.

Elöljáróban fontos még megjegyezni, hogy – hasonlóan az uniós biztonság- és védelempolitika egyéb intézményeihez – a hadiipari integráció céljából létrehozott szervezetek önmagukban még nem jelentenek valódi integrációt. Ahhoz, hogy ezek az intézmények valódi tartalmat nyerjenek, egyrészt az Unió tagállamainak fel kell adniuk szuverenitásuk talán egyik legfontosabb részét, a védelem nemzeti jellegét (s ebbe tartozik bele a hadiipar is). Másrészt a különböző európai hadiipari vállalatok jelenleg is igen intenzív harcot folytatnak a szűkülő piac minden egyes megrendeléséért, és ez a

küzdelem várhatóan nem is fog enyhülni addig, amíg valamiféle érdemi tartalommal rendelkező politikai megoldás nem születik – a közös európai védelempolitika keretein belül – az európai védelmi piac és hadiipar integrációjára.

Az integráció kezdete: az európai repülőgépipar

A technológia haladás egyre komplexebb, ennek megfelelően egyre drágább fegyverrendszereket eredményezett, különösen igaz volt ez a repülőgépiparra. Jelenleg ezeknek az eszközöknek már a tervezése is hosszú éveket, nem ritkán évtizedeket vesz igénybe, és a létrehozásukhoz szükséges kutatás-fejlesztési költségek is sokkal magasabbak, mint akár '50–'60-as évekbeli elődeik esetén. Hasonló növekedés figyelhető meg a gyártási és üzemben tartási költségek terén is. A nyugat-európai repülőgépgyártóknak ráadásul folyamatosan meg kellett küzdeniük az Egyesült Államok konkurenciájával is.

Mindezek a tényezők oda vezettek, hogy az európai repülőgépiparban a '60-es évek végétől megfigyelhető,⁵³¹ hogy az eddig alapvetően nemzeti keretek között működő hadiipari vállalatok egyre fokozottabb mértékben folytatnak közös projekteket más országbeli partnereikkel. Ennek egyik fő oka a költséghatékonyság, a másik pedig az új fegyver ily módon többszörösére növekedő piaca.⁵³²

Az első nagy közös projekt 1967-ben kezdődött brit-német-olasz együttműködésben, a PANAVIA Tornado többfeladatú repülőgép kifejlesztésével. A francia-német Eurocopter Tiger/Tigre többfunkciós támadó helikopter tervezése 1983-ban indult, egy évvel később pedig megkezdődött az eddigi legnagyobb, brit-német-olasz-spanyol közös projekt, a Eurofighter 2000 negyedik generációs vadászrepülőgép létrehozása. Az Eurofighter számára azonban komoly piaci konkurenciát jelent a projektből kimaradó Franciaország által kifejlesztett, az Eurofighterrel lényegében azonos képességű francia Rafale vadászrepülőgép, illetve a svéd Gripen típus is. Mint látható tehát, dacára, hogy a repülőgépiparban vannak konkrét együttműködési tendenciák és közös projektek,

---

⁵³¹ ANDERSON, Jan Joel: „Cold War Dinosaurs or Hi-Tech Arms Providers? The West European land armaments industry at the turn of the millennium.” *Occasional Papers* N° 23. Institute for Security Studies, Párizs, Febr 2003. 24. p.

⁵³² Ha több állam közösen fejleszt egy fegyvert, akkor azt meg is fogják vásárolni, így az eszközből lényegesen többet lehet eladni, mint ha kizárólag nemzeti piacra termelne egy adott vállalat.

vadászrepülőgépek terén egyelőre a konkurenciaharc dominál a további integráció helyett.

A hidegháború végének hatásai

A hidegháború végével a NATO tagországok radikálisan csökkentették védelmi kiadásait, ami értelemszerűen a megrendelések csökkenését vonta maga után.⁵³³ Ez, és a folyamatos technológiai fejlődés a nemzetközi fegyver- és haditechnikai piac teljes átstrukturálódását eredményezte. A csökkenő védelmi költségvetések miatt a piac erősen beszűkült, hirtelen „túl sok cég kezdett versenyezni túl kevés megrendelésért.”⁵³⁴

A gyártók a piaci környezet megváltozására (esetenként határokon átvéelő⁵³⁵) fuzionálással, néha pedig globális stratégiai szövetségek kialakításával próbáltak válaszolni.⁵³⁶ A repülőgépiparban már korábban megmutatkozó integrációs tendencia ekkortól a hadiipar más területein is érvényesülni kezdett.

Az is az egyre fokozottabb nemzetközi hadiipari együttműködést segítette, hogy noha az eladható nehézfegyverzetek mennyisége radikálisan csökkent,⁵³⁷ fejlettségük, technológiai összetettségük tovább nőtt. Ebben a főszerepet játszik a hadviselés átalakulása, az egyre jelentősebbé váló technológiai hadviselés.⁵³⁸ A magasabb fejlesztési és előállítási költségek pedig hasonló integrációs motivációt jelentenek a hagyományos hadiipar minden területén, mint a '60-es évek végén a repülőgépiparban.

Ennek ellenére a szárazföldi eszközöket gyártó európai hadiipari vállalatok között sokkal később indult meg a fúzió, illetve a határokon átvéelő együttműködés, mint a repülőgépiparban – s ennek következtében kevésbé is haladt előre. Az időbeli eltérésnek több oka is van. Egyrészt a szárazföldi haditechnika terén (harcokocsik, páncélozott csapatszállító járművek, tüzérségi eszközök) lényegesen alacsonyabbak a kutatás-

---

⁵³³ GAZDAG 2000, 130. p.

⁵³⁴ ANDERSON, V. p. (Summary)

⁵³⁵ Lásd például a német Rheinmetall és a svájci Oerlikon Contraves egyesülését 1999-ben. Az Oerlikon Contraves megvásárlásával a Rheinmetall vezető szerephez jutott az európai nagy és közepes kaliberű ágyú- és löszerpiacon. ANDERSON 11–12. p.

⁵³⁶ GAZDAG 2000, 130. p.

⁵³⁷ Összességében véve még az egyre feszültebbé váló közel-keleti helyzet – és a térség ennek megfelelően egyre növekvő fegyverbeszerzéseinek – beszámításával is. A harcokocsik példáján bemutatva lásd ANDERSON 18–19. p.

⁵³⁸ GAZDAG 2000, 130. p.

fejlesztés költségei, másrészt ezekből a fegyverekből, járművekből sokkal nagyobb sorozatokat fogad be a piac, többet lehet eladni belőlük, így a gyártó cégek nem voltak rászorítva a gazdaságosabb együttműködésre. Hátráltatja a szárazföldi hadiipar egységesedését az egyes államok eltérő katonai doktrínája, és nem kis részben a nemzeti presztízsérdek is.⁵³⁹ Mindezen tényezők együttese lehetővé teszi, hogy a hidegháborús struktúrájú szárazföldi hadiipar továbbra is megmaradjon a régi, alapvetően nemzeti keretek között,⁵⁴⁰ dacára az EU részéről egyre erősebben megnyilvánuló integrációs törekvéseknek.

Hadiipari struktúrák az Európai Unió keretein kívül

Bár az európai hadiipari szervezetek tagállamai és működési területük nem feltétlenül esik egyben az Unió hatáiraival, mégis érdemesnek látszik egyszerre tanulmányozni őket. Az első ilyen szervezetek az Európai Unión kívül születtek, részben a WEU keretei közt, részben önállóan. Az Unió 1995-ben hozta létre első ilyen állandó munkacsoportját, a POLARM szervezetet, és ezután indult be a vonatkozó uniós struktúrák kialakítása. Az időrend alapján a vizsgálatot célszerű az EU keretein kívül létrejött hadiipari szervezetekkel kezdeni.

Western European Armaments Group (WEAG/WEAO)

A legrégebbi európai fegyverzeti együttműködési szervezet elődje 1976-ban alakult, amikor a NATO akkori európai tagállamainak (kivéve Izland) védelmi miniszterei létrehozták az Independent European Programme Group (IEPG) nevű szervezetet. Az alapvetően csak koordinációs funkcióval rendelkező IEPG hatásköre 1992-ben átkerült a WEU-hoz, így jött létre a Western European Armaments Group.⁵⁴¹ A taglétszám a WEU 2000. november 13-i ülésen 13-ról 19-re nőtt. A szervezet ekkor teljes jogú tagja

---

⁵³⁹ Utóbbi legtöbbször abban nyilvánult meg, hogy egy adott állam a vele megegyező nemzetiségű” (azaz a saját területén található) hadiipari cégtől vásárolt, még akkor is, ha az esetleges együttműködés esetleg fejlettebb, és/vagy olcsóbb eszközt is eredményezett volna. Lásd például a közös európai harcokesi kifejlesztésének háromszor is (1956, 1972, 1977) meghiúsult ötletét. ANDERSON 4. p.

⁵⁴⁰ ANDERSON 24. p.

⁵⁴¹ SCHMITT 2003. augusztus 20. p.

lett Ausztria, Csehország, Finnország, Magyarország, Lengyelország és Svédország.⁵⁴² Emellett volt hat társult tag is: Bulgária, Észtország, Lettország, Litvánia, Románia, Szlovákia és Szlovénia.

A WEAG tagállamok védelmi miniszterei évente egyszer, míg a nemzeti fegyverkezési igazgatók félévente találkoztak. Az ülések között a működés folytonosságát a nemzeti fegyverkezési igazgatók állandó képviselői biztosították.

A WEAG tevékenységének elsődleges célja az erőforrások minél gazdaságosabb felhasználása volt az igények harmonizálásával, és az alapvetően nemzeti alapú fegyverpiacok megnyitásával a nemzetközi együttműködés felé. Foglalkozott ezenkívül az önálló európai hadiipari háttér fejlesztésével, és a közös kutatási-fejlesztési projektek támogatásával is.⁵⁴³

1993-tól kezdve működik egy vizsgálóbizottsága, amely a már említett, az európai fegyverzeti együttműködés teljes koordinálását szolgáló European Armaments Agency létrehozásának lehetőségeit vizsgálta. A bizottság eredményeire alapozva a WEAG 1996-ban felvette a Western European Armaments Organization nevet. Ezzel a WEU részévé válva immár a törvényes hatáskörök is megerősödtek a további szorosabb fegyverzeti együttműködéshez. Azonban az alapítók részéről hiányzó politikai akarat miatt a WEAG sosem tudta meghaladni egy vitafórum kereteit, konkrét integrációs eredményt a szervezet keveset tud felmutatni.⁵⁴⁴ (Leszámítva a 2001 májusában aláírt EUROLPA Memorandumot, amely az European Research Group-ok révén létrehozta az európai szintű koordinációt a védelmi kutatás-fejlesztés területén. Az első ERG 2001 végén kezdte meg működését.)^{545,546}

Az Európai Védelmi Ügynökség (lásd később) létrejöttével azonban a WEAG mint különálló védelmi ipari integrációs fórum elvesztette jelentőségét. A tagállamok védelmi miniszterei utoljára 2004. november 22-én – az ugyanezen a napon tartott brüsszeli katonai képesség-fejlesztési konferenciával egyidőben – találkoztak, és elhatározták a WEAG megszüntetését, legkésőbb 2005. július 30-ig. A szervezet végül

---

⁵⁴² PÓTI-TÁLAS 144. p. A szervezet jelenlegi tagjai Ausztria, Belgium, Csehország, Dánia, Finnország, Franciaország, Görögország, Hollandia, Lengyelország, Luxemburg, Magyarország, Nagy-Britannia, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svédország és Törökország.

⁵⁴³ SCHMITT 2003. augusztus 20. p.

⁵⁴⁴ SCHMITT 2003. augusztus 21–22. p.

⁵⁴⁵ SCHMITT 2003. augusztus 23–24. p.

formális 2005. május 23-án szűnt meg, az általa végzett tevékenységeket a továbbiakban az Európai Védelmi Ügynökség folytatta.⁵⁴⁷

Organisation for Joint Armaments Cooperation (OCCAR)

A szervezet Franciaország, Nagy-Britannia, Németország és Olaszország 1996-ban aláírt egyezményével jött létre. Noha a szerződés elvileg sokkal szélesebb jogkört biztosít a szervezetnek,⁵⁴⁸ az OCCAR a mai napig is főleg csak a közös védelmi felszerelések programjainak menedzselésével foglalkozik.

Az OCCAR fő döntéshozó testülete a felügyelőbizottság (Board of Supervisors), melyben a tagállami védelmi miniszterek, vagy képviselőik foglalnak helyet. Valójában az évi 2-3 találkozó általában a fegyverzeti igazgatók részvételével zajlik.

Az OCCAR által koordinált legfontosabb programok a francia-német együttműködésben készülő Eurocopter Tiger/Tigre támadó helikopter⁵⁴⁹ kifejlesztése, és a francia-olasz közös fejlesztésű Future Surface-to Air Missile Family (FSAF) rakétacsalád⁵⁵⁰ létrehozása. Az OCCAR legnagyobb, közel 1 milliárd eurós közös költségvetésű⁵⁵¹ projektje túlnyúlik a szervezet keretein: az Airbus A400M jelű európai

---

⁵⁴⁶ Részletesebben lásd SCHMITT 2003. április 95–107. p.

⁵⁴⁷ Forrás: *Western European Armaments Group*. Elérhető: <http://www.weu.int/weag/index.html> Letöltés ideje: 2007. október 27.

⁵⁴⁸ Az alapító szerződés alapján az OCCAR-nak meglenne a lehetősége, hogy egy teljes hatáskörű fegyverzeti ügynökség váljon belőle. Lásd SCHMITT 2003. április, 47. p.

⁵⁴⁹ Az 1984-ben indított, 1986–87-ben pénzügyi okokból szünetelő francia-német projekt célja egy többfunkciós támadó helikopter kifejlesztése volt. A Tiger első példánya 1991-ben emelkedett a levegőbe, a sorozatgyártás azonban a többszöri átervezések miatt csak 2002-ben indult meg. A gépből a német és a francia hadsereg 120-120, Spanyolország 24, Ausztrália pedig „külső,” nem EU-tag vásárlóként 22 darabot rendelt. *Eurocopter Tiger* http://www.helis.com/Since80s/h_aetg.php

⁵⁵⁰ Az 1990-ben indult francia-olasz közös program célja egy integrált, szárazföldi és haditengerészeti használatra egyaránt alkalmas, mind légvédelmi, mind rakétaelhárítási célokra bevethető rakétarendszer létrehozása. <http://www.defense.gouv.fr/actualites/dossier/d98e/fiche13.html>

⁵⁵¹ Ehhez jönnek még a fejlesztésben résztvevő országok által ráfordított további összegek.

szállító repülőgép fejlesztési programjában a hat⁵⁵² OCCAR tagállam mellett Spanyolország és Törökország is részt vesz.⁵⁵³

LoI keretegyezmény

A hat nagy európai uniós hadiipari termelő állam védelmi miniszterei aláírtak egy szándéknyilatkozatot (Letter of Intent, innen a szervezet neve) 1998 júliusában az európai védelmi ipar határoktól független átszervezéséről. A szándéknyilatkozatot követte 2000. július 27-én az erről szóló keretegyezmény, és a végrehajtási rendeletek aláírása, amely kötelező érvénnyel szabályozta az együttműködést az alábbi hat területen:

1. ellátás biztonsága
2. exporteljárások
3. adatvédelem, információs biztonság
4. kutatás és technológia
5. technikai információk kezelése
6. katonai szükségletek harmonizációja⁵⁵⁴

A hatból öt területen, a katonai harmonizáció kivételével már elkészültek a végrehajtási rendeletek előzetes verziói, amelyek meghatározzák az adott terület pontos működését. A katonai harmonizáció terén a szerződő felek egymás kölcsönös tájékoztatása jegyében megegyeztek egy közös, központi adatbázis létrehozásában, amely tartalmazná a résztvevők teljes jövőbeni képesség-igényeit.⁵⁵⁵ LoI tagállamok közül utolsóként Olaszország ratifikálta volna a keretegyezményt és a végrehajtási

---

⁵⁵² Az A400 programban (lásd korábban) való részvételével Belgium 2003-ban csatlakozott a szervezethez. SCHMITT 2003. augusztus 25. p. Spanyolország 2005 januárjában vált taggá, amikor csatlakozott az A400M és a Tiger projektekhez. In: *OCCAR – the multinational defence acquisition organization*. Elérhető: http://www.occar-ea.org/media/raw/OCCAR_brochure_2006.pdf Letöltés ideje: 2007. október 25. 2. p.

⁵⁵³ A hivatalosan 2003. május 31-én kezdődött gyártási programban az eredetileg résztvevő résztvevő hét tagállam összesen 180 példányt rendelt meg az új generációs szállító repülőgépből. <http://www.airbusmilitary.com/commitment.html>

⁵⁵⁴ SCHMITT 2003. augusztus 26–28. p.

⁵⁵⁵ Azaz hogy fegyveres erőiket a jövőben milyen képességek megszerzésének céljával kívánják fejleszteni. Pl. békefenntartás, nagy távolságban végrehajtott műveletek, gyors reagálás képessége, megerősített (határ)rendészeti feladatok ellátására való alkalmasság, stb.

rendeleteket 2003. július 27-én. Ezzel elvileg megnyílt az út az egyezmény gyakorlati megvalósítása felé,⁵⁵⁶ valójában azonban a ratifikáció elhúzódása miatt a szervezet továbbra sem működőképes.

Az egész LoI folyamatot erősen hátráltatja, hogy a tagállamok egyrészt minél gyorsabban szeretnék konkrét eredményeket elérni, ugyanakkor vonakodnak magukat szorosabban elkötelezni bármilyen együttműködés keretei között. Az egész kormányközi döntési eljárás túlságosan időigényes – hiszen még a keretegyezmény ratifikálása is három évet vett igénybe, és feltehetően nem lesz ez másként a tényleges működés során sem. Mindazonáltal a LoI egyezmény fontos tanulságokkal szolgált a későbbiekben megvalósuló egységes európai védelmi piac létrehozása során.⁵⁵⁷

Vállalati szint

A meglevő különbségeket erősítik az eltérő ipari érdekek is. A hat legnagyobb uniós fegyvergyártó ország (sorrendben Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, Spanyolország, Svédország) és a komoly hadiiparral nem rendelkező többi tagállam érdekei alapvetően eltérőek. Természetesen a hat nagy gyártó ország érdekei sem egyeznek meg, sok területen egymás konkurensei, más-más exportpolitikát követnek, stb. Tovább nehezíti a nemzetközi hadiipari együttműködés megvalósulását a többnyire alapvető óvatossággként emlegetett bizalmatlanság, mellyel a cégek (és sokszor a tulajdonosként, vagy fő vásárlóként mögöttük álló államok) igyekeznek védeni saját technológiájukat, saját fejlesztéseiket.⁵⁵⁸

A koordinációra pedig annál is inkább szükség volna, mert bár a kölni csúcstalálkozó után megnyílt az elvi lehetőség a közös védelem kialakítására, a tényleges, hosszú távon is eredményes védelmi képességek létrehozása elképzelhetetlen a rendkívül széttagolt, a piac igényeit bőven túlteljesítő európai katonai- és repülőgépipar átszervezése, és összevonása nélkül. A meglevő erőforrások ilyen módon történő racionalizálása az egyetlen lehetőség rá, hogy Európa valamilyen módon képes legyen csökkenteni az Egyesült Államokhoz képest meglevő, körülbelül egy generációnyi technológiai

---

⁵⁵⁶ GNESOTTO 2004, 275–276. p.

⁵⁵⁷ SCHMITT 2003. augusztus 28–29. p.

⁵⁵⁸ SCHMITT 2003. augusztus 9–10. p.

hátrányát – mégpedig anélkül, hogy a védelmi kiadásokat jelentősen emelni kellene. Utóbbira ugyanis a tagállamok kitartó és folyamatos ellenállása miatt kicsi az esély.

Régóta napirenden volt, hogy az ideális megoldás egy közös európai katonai repülőgép- és védelmi ipari vállalat (EADC⁵⁵⁹) létrehozása volna, amely a védelmi igények koordinációjával, az összehangolt kutatás-fejlesztés és beszerzés révén hatékony támasza lehetne a közös biztonság- és védelempolitika megvalósításának.⁵⁶⁰ Bár az összeurópai hadiipari integráció létrejötte még igen messze van, ha nem is tagállami, de vállalati szinten már történtek biztató előrelépések. Ezek közül a legjelentősebb az európai védelmi ipar három óriása, a német Daimler-Chrysler Aerospace (DASA), a francia Aérospatiale-Matra és a spanyol CASA vállalat⁵⁶¹ 2000. július 10-én⁵⁶² történt egyesülése. Az így létrejött EADS (European Aeronautic, Defence and Space Company) Európa legnagyobb, és a világ második legnagyobb repülőgép- és hadiipari, valamint űrtechnológiai vállalata.⁵⁶³

Ismétlődni látszik tehát a '60-as évek végének tendenciája, és az okok is hasonlóak. Megint a repülőgépiparban kezdődik az integráció, mégpedig elsősorban a drasztikusan megnőtt fejlesztési költségek, és az ezzel párhuzamosan leszűkülő piac hatására.

Hadiipari integráció az Európai Unión belül

A szerződések szintje – ahonnan kimaradt

Az európai integráció folyamata során a fegyverkereskedelem és a hadiipar kérdése szándékosan kimaradt a szerződésekből, mivel a tagállamok ilyen jellegű tevékenységükben ragaszkodtak a nemzeti keretekhez. A jogi lehetőséget a Szerződés 296. cikkelye teremti meg, amely megengedi a tagállamoknak a derogációt, amennyiben a szerződés betartása alapvető biztonsági érdekeiket sértené.⁵⁶⁴

A szerződés 296. pontjának rendelkezése szerint:

---

⁵⁵⁹ European Aerospace and Defence Corporation.

⁵⁶⁰ MATHIAPULOS – GYARMATI 65 p.

⁵⁶¹ BRAILLARD – SCHWOK 11. p.

⁵⁶² <http://www.eads.net/frame/lang/en/xml/content/OF00000000400004/7/35/29206357.html>

⁵⁶³ <http://www.eads.net/frame/lang/en/xml/content/OF00000000400004/7/35/29206357.html>

⁵⁶⁴ SCHMITT 2003. augusztus, 9. p.

a) egyetlen tagállam sem köteles arra, hogy olyan információkat szolgáltatasson, amelyek kiszolgáltatása – véleménye szerint – ellentétes alapvető biztonsági érdekeivel,

b) minden tagállam meghozhatja azokat az intézkedéseket, amelyek – véleménye szerint – alapvető biztonsági érdekei megőrzése szempontjából fontosak, és amelyek fegyverek, lőszer és hadianyagok gyártására vagy az azokkal folytatott kereskedelemre vonatkoznak; ezek az intézkedések a közös piacon érvényes versenyfeltételeket nem ronthatják le, ami a speciális hadi célokat szolgáló termékeket illeti.⁵⁶⁵

Mivel a 296. cikkely változatlan maradt, a CFSP megszületésével sem jött létre közös fegyverkereskedelmi és hadiipari együttműködés. Az alapvető biztonsági érdekek sérelmére való hivatkozás továbbra is tagállami hatáskörben hagyta a hadiipar és a fegyverkereskedelem működését.

Ezekre bizonyos EU-n kívüli keretek léteznek ugyan, sőt, az EU-nak is vannak erre eszközei, a tagállamok azonban nem töltötték meg ezeket az intézményeket valódi tartalommal, nem engedték át nemzeti szuverenitásuk vonatkozó részét az Uniónak.

Az amszterdami szerződésben ugyanis csak annyi szerepel, hogy „egy közös védelmi politika fokozatos meghatározását – a tagállamok által megfelelően ítélt mértékben – a fegyverkezés területén történő együttműködéssel segítik elő.”⁵⁶⁶ A megfogalmazás semmilyen kötelező jelleggel nem bír a tagállamokra nézve. E tekintetben nem hozott változást a nizzai szerződés sem.⁵⁶⁷ Sőt, egészen a '90-es évek második feléig még a nemzeti fegyverzeti és hadiipari exportpolitikák összehangolására sem történtek érdemi lépések.

Az együttműködés elmaradásának okai összetettek. A fegyverzet és hadiipar kérdése a nemzeti biztonság- és védelempolitika, illetve a fegyverkereskedelem a nemzeti külpolitikának képezi részét. Amíg a kül- és biztonságpolitika nemzeti keretek marad (és ennek megfelelően megmaradnak a különbségek a katonai stratégiában, a szövetségi elképzelésekben, regionális politikai célokban, stb.), addig valószínűleg nem lesz egységes uniós szabályozás a hadiipar kérdésében sem.

---

⁵⁶⁵ Az Európai Unió alapító szerződése, 296. cikkely. In: FAZEKAS Judit: *Az európai integráció alapszerződésai* 2. Bp, 2002., KJK–Kerszöv 138. p.

⁵⁶⁶ Amszterdami szerződés. 17. cikk, (1) pont. In: FAZEKAS 2002. 158. p.

Hadiipari struktúrák az Európai Unió keretein belül, de a szerződésen kívül

Mint azt az előzőekben láttuk, az Európai Unió alapító okiratából a tagállamok szándékosan kihagyták a hadiipart és a fegyverkereskedelmet. Ennek ellenére a Bizottság 1996 óta igyekszik valamiféle szerephez jutni az európai hadiipar területén. Az első, 1996-ban kibocsátott kommunikékét 1997 novemberében követte a második, amely a maastrichti CFSP szellemében kívánt létrehozni egy egységes cselekvési tervet (Common Position and Action Plan), a kezdeményezés azonban nem járt sikerrel. A Tanács nem fogadta el a beterjesztett cselekvési tervet, mivel a tagállamok nem tudtak megegyezni a hadiipari együttműködés kereteiről.

A kettős felhasználású eszközökre vonatkozó szabályozás

Az 1997-es cselekvési terv kudarca ellenére a védelemgazdaság néhány területén az EU mégis jelentős befolyást tudott szerezni. Ilyen a kettős felhasználású eszközök⁵⁶⁸ kérdése. 1994 decembere óta működik egy, a Tanács alárendeltségébe tartozó bizottság, amely igen szigorúan szabályozza a kettős felhasználású termékek exportját.

Az eredeti rendszer szerint korlátozás hatálya alá eső termékek listáját a tagállamoknak kellett mindig aktualizálniuk, de ez nem mindig működött hatékonyan a tagállamok időnkénti ellenérdekeltsége miatt. Így 2000 júliusában az egész területet a Bizottság alá rendelték, a kezdeményezéstől a listák frissen tartásán át a végrehajtási rendelkezésekig.

Viszont mivel a Bizottság által használt listák és információk olyan non-prolifерációs szervezetektől származnak (Wassenaar, Nuclear Supplier's Group, stb.), amelyekben továbbra is a tagállamok domináltak, ebben a kérdésben a Bizottság mégsem tudott elszakadni az erős tagállami befolyástól. A fő problémát azonban mégis az jelenti, hogy az Uniónak nincs egységes külkereskedelmi politikája, így a kettős felhasználású

---

⁵⁶⁷ Nizzai szerződés. 17. cikk, (1) pont. In: FAZEKAS 2002. 158. p.

⁵⁶⁸ Olyan technológiák és eszközök, melyek polgári és katonai célra egyaránt felhasználhatóak. Az ipar és a kereskedelem rendkívül széles területéről tartoznak ide eszközök, a távközlési berendezésektől egyes precíziós szerszámgépeken át egészen az összerakéshajtású tehergépkocsikig. Az ilyen termékeket előállító országok alapvető biztonsági érdeke, hogy ezek a javak polgári úton ne kerülhessenek olyanok kezébe, akik azokat katonai célokra használnák fel.

termékek – egyébként létező – exportszabályozása mögött nem áll ott egy uniós szintű egységes külkereskedelmi szabályozás.⁵⁶⁹ Az Uniónak van ugyan egy összesített, és folyamatosan bővített listája az exportellenőrzési rendszer működtetéséhez, amelyen természetesen a kettős felhasználású technológiák is szerepelnek, ám egységes uniós külkereskedelmi szabályozás hiányában ez nem lehet igazán hatékony.

Amíg az exportellenőrzés területén ennyire erős a tagállami befolyás, addig az egyes államok saját hatáskörükben szigoríthatják, vagy épp enyhíthetik a fegyverexportra (és annak ellenőrzésére!) vonatkozó szabályait.⁵⁷⁰

European Armaments Policy Council Working Group (POLARM)

Az itt bemutatottak közül ez az egyetlen, amely az Európai Unió hivatalos szerve. A közvetlenül a COREPER alárendeltségébe tartozó POLARM ad hoc munkacsoportként jött létre 1995-ben, és azóta is működik. A szervezet hivatalos fórumot biztosít minden uniós tagállamnak a fegyverzeti kérdésekre vonatkozó vitákban.

A POLARM elvileg háromszor ülésezik minden elnökség alatt, tényleges aktivitása azonban nagyban függ az aktuális elnökség érdeklődésétől. Eredetileg egy, a közös európai védelmi piac létrehozását vizsgáló EU-WEAG vegyes szakértői bizottság eredményeit kellett volna átültetnie a gyakorlatba, de ez a tagállamok nézetkülönbségei miatt nem járt sikerrel.

A görög elnökség (2003. január – július) alatt aztán megelénkült a POLARM tevékenysége. Három témában is sikerült előzetes megegyezésre jutni:

1. fegyverzeti és felszerelésbeli egységesítés
2. az EU hadiipara előtt álló kihívások átalakítása és értelmezése
3. ellátás biztonsága

⁵⁶⁹ SCHMITT 2003. augusztus 30–31. p.

⁵⁷⁰ Például Nagy-Britanniában az utóbbi években jelentősen eltérővé vált a teljes fegyverrendszerek, illetve az egyes alkatrészek kereskedelmére vonatkozó szabályozás. A különálló alkatrészek (lővegsővek, tűzvezető rendszerek, stb.) exportja esetében az ellenőrzés jóval kevésbé szigorú, ennek tudható be, hogy 1998 óta tizenegyszeresére (!) nőtt a fegyveralkatrész-kivitel – a célszágok számára az így vásárolt korszerű alkatrészek is jelentős fejlesztésekre adnak lehetőséget, továbbá olcsóbbak is, mint teljes fegyverrendszereket vásárolni.
http://www.controlarms.org/latest_news/export_loopholes_250204.htm

A magas szintű kutatási és technológiai együttműködésre vonatkozó uniós szabályozás⁵⁷¹ kialakításának kérdése, amely negyedikként felvetődött, végül nem a POLARM, hanem a Bizottság hatáskörébe került. A POLARM a katonai kutatásokra vonatkozó viták folytatását kapta további feladatul.⁵⁷²

Code of Conduct – a fegyverexportra vonatkozó megegyezés

A Tanács 1998. június 8-án fogadta el a Unió fegyverexportjáról szóló állásfoglalását,⁵⁷³ amely szervesen illeszkedett a CFSP kereteibe. Az állásfoglalás mögött nincs törvényi erő, betartásának kötelezettsége csak politikai jellegű. A Code alkalmazásának és végrehajtásának kidolgozása a Tanács alárendeltségébe tartozó COARM⁵⁷⁴ munkacsoport feladata.

A Code fő célja a tagállami fegyverexportok átláthatóvá tétele. Nyolc alapelvet határoz meg, amelyeket figyelembe kell venni a harmadik (azaz nem uniós) államokba való exporthoz, és csak az ezekre adott kedvező válasz esetén támogatja a kivitelt.⁵⁷⁵ Számos hiányossága (nem kötelező, tág teret ad a tagállamok egyéni értelmezésének, stb.) ellenére a Code jelenleg a legátfogóbb megegyezés arról, hogy a tagállamok katonai exporttevékenységük során legyenek tekintettel az emberi jogokra, a regionális biztonságra és a fejlettségi megfontolásokra.⁵⁷⁶

*EU Kutatási Keretprogram*⁵⁷⁷

Az 1984 óta működő Keretprogram az EU fő szerve a polgári kutatások finanszírozására. A négyéves programokat a Bizottság javaslatára a Tanács

⁵⁷¹ EU Cooperation Programme for Advanced Research and Technology

⁵⁷² SCHMITT 2003. augusztus 32. p.

⁵⁷³ European Union Code of Conduct on Arms Exports

⁵⁷⁴ Council's Working Group on Arms Exports

⁵⁷⁵ Ezek a következők: 1. a többi EU tagállam vállalásainak tiszteletben tartása, különös tekintettel az ENSZ és az EU szankcióira, valamint a non-prolifерációs egyezményekre. 2. Az emberi jogok tiszteletben tartása a célországban. 3. A célország belső stabilitása. 4. A regionális béke és biztonság megőrzése a célország környezetében is. 5. Az EU tagállamok és szövetségeseik biztonsági érdekei. 6. A célország általános hozzáállása a nemzetközi közösséghez, különös tekintettel a terrorizmushoz való viszonyára, szövetségi rendszerére és a nemzetközi jog tiszteletben tartására. 7. Fennáll-e annak a veszélye, hogy a célország az árut újra exportálja? 8. Az exportálni szándékozott fegyverek megfelelnek-e a célország technikai és gazdasági hátterének? Bővebben lásd SCHMITT 2003. április 23–28. p.

⁵⁷⁶ SCHMITT 2003. augusztus 32–34. p.

jóváhagyásával a Parlamentnek kell elfogadnia. A jelenleg folyó hatodik Keretprogram fő célja egy integrált európai belső piac létrehozása a tudományos és technikai fejlesztések számára.

A Keretprogramon keresztül az Unió a stratégiai kutatások fontos támogatójává vált. És bár a Keretprogram kizárólag civil kutatásokat finanszíroz, a meglevő számos átfedés⁵⁷⁸ miatt ez sokszor a hadiipar területét is érinti. Az utóbbi években mind több kettős felhasználású terméket és technológiát támogat a Keretprogram, sőt, ez egyre inkább megjelenik a hivatalos nyilatkozatok szintjén is. 2003. március 20–21-i elnöki állásfoglalásában a Tanács nyíltan is hangsúlyozta a katonai célú kutatás-fejlesztés szerepét a vezető technológiák piacán⁵⁷⁹ – a Keretprogram eltolódása mögött tehát nagyon is tudatos politika áll, melynek távlati célja az integrált európai védelmi és hadiipari együttműködés megteremtése.

European Capabilities Action Plan (ECAP)

Az Unió keretein belül működő hadiipari integrációs szervezetek közé tartozik a tagállamok védelmi minisztereinek 2001. novemberi brüsszeli képesség-fejlesztési konferenciáján elfogadott Európai Képességek Akcióterv, az ECAP is. Erről bővebben lásd az ECAP-ról szóló részt.

Az Európai Védelmi Ügynökség (EDA)⁵⁸⁰

Mint az előzőekből is láthattuk, a tagállamok már régóta tervezték – legalábbis tettek erre utaló nyilatkozatokat – valamiféle integrált európai ügynökség létrehozását, amely egyszerre lenne felelős a hadiipar és a fegyverkereskedelem, a kutatás-fejlesztés és a képességek kialakításának koordinálásáért.

A pontos keretek 2003. novemberében alakultak ki, amikor a tagállamok megegyeztek az (European) Armaments, Research and Capabilities Agency (ARCA)

---

⁵⁷⁷ EU Research Framework Programme

⁵⁷⁸ Pl. repülőgépipar, távközlés, különféle érzékelők gyártása, informatika, stb. Bővebben lásd a kettős felhasználású termékeknél.

⁵⁷⁹ SCHMITT 2003. augusztus 34–35. p.

⁵⁸⁰ http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=277&lang=EN&mode=g

felállításáról,⁵⁸¹ 2004. januárját tűzve ki a megvalósítás határidejéül. Különféle okokból az ügynökség létrehozása csaknem egy fél évet késett. A végül Európai Védelmi Ügynökség (European Defence Agency) névre keresztelt szervezet megalapításáról a 2004. július 12-én indult tanácsi közös akció⁵⁸² rendelkezett.⁵⁸³

Az ekkor létrehozott Ügynökség tevékenységének vizsgálata már kívül esik a jelen disszertáció által vizsgált időszakon, annyit azonban mindenképp érdemes megjegyezni, hogy már a meglévő uniós, és unión kívüli struktúrák munkájának összefogásával is jelentős haladást lehetne elérni.

A jövő útja – folytatódó védelmi ipari integráció

Az előbb ismertetett struktúrák alkalmasak voltak egy-egy részfeladat megoldására, ám ezek egységes egészzé történő összefogása még nem történt meg. A hadiipar komplexitásából adódóan még számos egyéb probléma is felmerül. Az EDA létrehozásán túl szükség lenne egy egységes, keresletorientált⁵⁸⁴ európai védelmi piac kialakítására is, ahol az általánosan csökkenő védelmi költségvetések ellenére is lehetőség volna élvonalbeli haditechnikai eszközök forgalmazására. A költséghatékonyság érdekében javítani kell a civil szférával való együttműködést is. A kettős felhasználású technológiák alkalmazásával ugyanis a fejlesztési költségek megoszlanának a polgári és katonai résztvevők között.

A már tárgyalt eltérő nemzeti és ipari érdekeken túl bármiféle reform keresztülvitelét alapvetően megnehezíti a jelen disszertáció lezárása idején már 27 tagállam egyenként eltérő hivatali rendszere is, amely a nemzeti keretek közt működő hadiiparért felelős. Ráadásul az illetékes döntéshozó szervek gyakran még egy adott államon belül sem

⁵⁸¹ Council Decision 2003/834/EC.

⁵⁸² Council Joint Action 2004/551/CFSP on the establishment of the European Defence Agency. 12 July 2004. Elérhető: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_245/l_24520040717en00170028.pdf Letöltés ideje: 2007. október 27.

⁵⁸³ Bővebben lásd SCHMITT 2004, 100–101. p.

⁵⁸⁴ Azaz a potenciális vásárló az ARCA kutatás-fejlesztés részlegének jelezné, milyen képességek megszerzéséhez milyen paraméterek alapján lenne szüksége egy adott haditechnikai eszközre. Ez lehetővé tenné a fejlesztési erőfeszítések koncentrációját, hiszen a piac integrált jellegéből adódóan ha sikerül létrehozni a kívánt eszközt, arra biztosan lenne vásárló is: az az ország (ill. jobb esetben országok,

képesek egységes álláspont kialakítására.⁵⁸⁵ A hasonló nehézségek hatványozottan jelentkeznek a közös uniós politikák körüli viták során, és ez alól nem (lesz) kivétel a védelmi ipar sem.⁵⁸⁶

Összefoglalásképpen elmondható, hogy az európai védelmi ipar tekintetében a helyzet alig változott a jelen disszertáció által vizsgált periódus végét jelentő 2004 óta. Jelenleg is leginkább csak integrációs tendenciákról beszélhetünk, a már létrehozott intézmények kevés valódi tartalommal rendelkeznek – bár az EDA létrejöttével kétségtelenül történtek elmozdulások, megkezdődött a hiányosságok feltárása, számos kisebb közös projekt indult, stb.

Ezzel együtt a folyamatban levő közös gyártási-forgalmazási projektek mindegyike csak néhány tagállam ill. hadiipari vállalat együttműködésére alapszik, így nem egyszer az Unión belül is komoly konkurenciájuk van (lásd például a Eurofighter esete). Egyelőre tehát továbbra is a nemzeti, illetve az egyes vállalatok egyéni érdekei a meghatározóak az európai hadiiparban.

Mindezek ellenére hosszú távon az mégis az európai hadiipar egységesülése várható, illeszkedve az európai védelmi integráció általános folyamatához. A fegyvergyártás ill. a fegyverkereskedelem más politikáknak való alárendelt jellegéből adódóan a hadiipari integráció hasonló ütemben fog zajlani, mint a közös európai biztonság és védelempolitika gyakorlati megvalósulása. Lassabb lehet (például a fent felsorolt problémák miatt), gyorsabb azonban biztosan nem. Amíg ugyanis a tagállamok nem engedik át szuverenitásuk megfelelő részét a közös európai kül-, biztonság- és védelempolitika kialakításához, addig – alárendelt jellege miatt – közös hadiipari és fegyverkereskedelmi politika sem lesz.

---

ideális körülmények között pedig az összeurópai fegyveres erők), amely az eszköz kifejlesztésére a „megrendelést” leadta.

⁵⁸⁵Lásd például a magyar vadászepülőgép-tender körüli vita, amelyben – három-négy típus valamelyikének megvásárlása mellett – lehetőségként felmerült a meglévő MiG 29-esek üzemidejének meghosszabbítása (sőt, korábban szó volt a MiG 21-esek felújításáról is, melyet egy nagy tapasztalatokkal rendelkező izraeli cég végzett volna), harci repülőgépek lizingelése, stb. Végül a magyar kormány a svéd Gripen mellett döntött, jelen disszertáció lezárása idején azonban ismét fellángolni látszik a vita – még ha nem is katonai-szakmai, hanem inkább napi belpolitikai motivációktól hajtva is.

⁵⁸⁶SCHMITT 2003. augusztus, 37–39. p.

Összefoglalás: a kutatás eredményei

Jelen disszertáció fő célja, hogy végigkövesse az Európai Unió katonai válságkezelési képességeinek fejlődését az uniós védelempolitika kontextusában 1999 és 2004 között. Az Európai Unió védelempolitikájáról, és katonai képességeinek fejlődéséről zárt időintervallummal dolgozó történészként írva a fő feladat nem is annyira új tények és események feltárása, mint inkább a már ismert folyamatok átfogó összefoglalása mellett azok mélyebb rendszerezése, valamint általános következtetések levonása lehet. Ezek megállapításánál - a vizsgált időintervallum napjainkhoz való közelségéből adódóan – néha elkerülhetetlen a felvázolt folyamatok továbbvitele, és azok jelenre gyakorolt hatásának bemutatása.

Mindezek alapján a vizsgálat eredményei hét pontban foglalhatók össze, melyek két fő témakört ölelnek fel. Az eredmények első öt pontja az uniós védelempolitika sajátosságaival foglalkozik, míg az utolsó kettő a NATO-nak az ESDP-hez kapcsolódó szerepének csökkenését tárgyalja.

Az ESDP sajátosságai

1. Ami a hosszabb távú tanulságokat illeti, levonható egy fontos következtetés a védelempolitikának az EU második pillérében betöltött szerepét illetően. Általános érvényű igazsággként kezeljük, hogy ha a kül- és biztonságpolitika a nemzetállami szuverenitás kiemelt fontosságú, roppant érzékeny és nehezen integrálható területe, akkor a konkrét katonai kérdéseket érintő védelempolitika pedig különösen az. Amiből az következne, hogy ha a tagállami külpolitikát uniós keretek közötti koordinációja, más olvasatban egy hatékony uniós szintű külpolitika kialakítása nehézségekbe ütközik, akkor a védelempolitikára mint fokozott érzékenységu területre ennek kiemelten igaznak kellene lennie.

Ezzel szemben valójában az történik, hogy miközben az EU alapvető fontosságú kül- és biztonságpolitikai kérdésekben sok esetben továbbra is képtelen egységesen fellépni – a vizsgált 2004-ig tartó időszakot tekintve a legfontosabb talán az iraki háború kérdése

volt – , a védelempolitika területén gyakorlatilag folyamatosan javuló tagállami együttműködés figyelhető meg. Nő az uniós válságkezelési műveletek száma, méretei és komplexitása, és egyre tágul a földrajzi fókusz is. Az első műveletek kizárólag a Balkánon zajlottak, ám a vizsgált periódus végén már egyértelműen látható volt, hogy az Unió afrikai válságkezelési szerepvállalása sem ért véget az *Artemis* hadművelettel, sőt, további akciók indítására lehetett számítani. Jelen disszertáció lezárása idején pedig az Európai Unió a Balkán és Afrika mellett már a Közel-Keleten, sőt, Kelet-Európában és Dél-kelet Ázsiában is folytat válságkezelő műveleteket.

2. Hasonló bővülési és intenzifikálódási folyamatok figyelhetők meg a védelempolitika katonai képességeinek technikai hátterét biztosító európai védelmi iparban is. Noha az uniós tagállamok védelmi ipari együttműködését továbbra is az egyes vállalatok, vállalatcsoportok konkurenciaharcra és lobbierdekei dominálják, a vizsgált időszak végén már egyértelműen jelen van egy korlátozott intergrációs tendencia is. Ennek oka abban keresendő, hogy míg a tagállami védelmi ráfordítások alig nőnek, az ellátandó feladatok köre – párhuzamosan a biztonsági kihívások súlypontjainak változásával és az EU kül- és biztonságpolitikai ambícióinak erősödésével - egyre bővül. Ebből adódóan az európai uniós biztonság- és védelempolitika számára az egyetlen járható út a rendelkezésre álló, ha nem is konstans, de igen lassan növekvő mennyiségű erőforrás lehető leghatékonyabb felhasználása. Ez a gazdasági – más olvasatban gazdaságossági - kényszer módosítani látszik a nemzeti és nemzeti nagyvállalati érdekek korábbi kizárólagos dominanciáját. Ennek legérzékletesebb jele az Európai Védelmi Ügynökség felállítása, és folyamatosan bővülő tevékenysége.

A „Headline Goal” helyett elért eredmények

3. Az Európai Unió védelempolitikájában és az ehhez kapcsolódó képességi oldal fejlődésében a vizsgált időszak egyértelműen legfontosabb fordulata az EU és a NATO válságkezelési együttműködését szabályozó ún. “Berlin Plusz” megállapodás aláírása, és ezt követően az első két válságkezelési művelet, a bosznia-hercegovinai rendőri misszió 2003 januárjában, valamint a macedóniai katonai akció 2003 márciusában történt megindítása volt. Ez volt ugyanis az a pont, ahol a védelempolitika és a katonai képességek fejlődése új irányt vett, az eddigi, az intézményi keretek kialakításának

logikája szerint való haladást felváltotta a konkrét műveleti tapasztalatok feldolgozása, azaz a védelmi képességek fejlődésének hangsúlya a dokumentumok szintjéről átkerült a konkrét műveletek és folyamatok szintjére. Az így levont tanulságoknak a döntéshozatalba való becsatolása 2003-tól kezdve meghatározó szerepet játszik a katonai képességfejlődés további folyamataiban, amint azt mind a harccsoport-koncepció, mind a korábbi rendszernél lényegesen rugalmasabb *Athena* finanszírozási rendszer kidolgozása mutatja.

4. A Headline Goal elérésének első, 2003 végi határidejére az Unió nem teljesítette a kitűzött célokat. A várakozásokat sem a bevethető erők nagysága, sem az indítható válságkezelési műveletek mérete és időtarta terén nem sikerült elérni. Ami az ellátható feladatok skáláját illeti, az *Artemis* hadművelet bizonyította, hogy az Unió a petersbergi feladatok legnehezebbikére, a béke-kikényszerítésre is képes, ám az eredeti 1999-es célkitűzésnél csak nagyságrendekkel szerényebb léptékben. Ennek alapján megállapítható, hogy az Európai Unió védelempolitikája 2003 végén a Headline Goal-ban foglalt eredetileg tervezettek helyett valójában csak a 2001-es laekeni deklarációk szintjét, azaz a korlátozott működőképességet érte el.

5. Az EU katonai képességeinek fejlődését alapvetően meghatározó tényező, hogy dacára az ambíciószint növekedésének, az EU tagállamai láthatóan nem mutatnak hajlandóságot saját védelmi kiadásaik érdemi növelésére. Ebből adódóan a tényleges képességfejlesztés előtt az egyetlen járható út a meglévő, többé-kevésbé konstans mennyiségű erőforrás minél gazdaságosabb felhasználása, a párhuzamosságok és fölösleges átfedések megszüntetése, nemzetállami és uniós szinten egyaránt. Ez az a fő tényező, amely motiválja a tagállamokat a 2004 nyarán létrejött Európai Védelmi Ügynökség munkájának támogatására, és az abban való részvétellel.

A NATO szerepének csökkenése...

A NATO mint válságkezelés partner szerepének folyamatos csökkenése – és ezzel párhuzamosan az ENSZ szerepének növekedése – természetesen alapvetően nem katonai-képességi, hanem politikai kérdés. Összefügg a transzatlanti viszony fokozódó problémáival, az EU egyes tagállamai és az Egyesült Államok érdekeinek, céljainak és

politikájának növekvő divergenciájával, valamint a konkrét válságkezelési műveletek szintjén a földrajzi prioritások eltérő mivoltával is. Noha a politikai háttér vizsgálata nem képezi jelen disszertáció tárgyát, az megállapítható, hogy a politikai ellentétek éleződését híven követte az uniós biztonság- és védelempolitika folyamatos törekvése a NATO-tól való függés csökkentésére, úgy a képességek, mint az egyes műveletek szintjén.

...az uniós válságkezelési műveletekben

6. Noha az uniós védelempolitika kialakítása során a vizsgált időszakban mindvégig kulcskérdés volt a NATO-hoz való politikai viszony, a tényleges uniós válságkezelési képességek létrehozásának szintjei közül a NATO-val való együttműködés csak a katonai területet érintette – az ESDP keretein belül zajló rendőri műveletek, és főleg a civil válságkezelés kérdéseiben a NATO mint definíció szerint katonai szervezet igen korlátozottan lehet csak illetékes.

Bár a helsinki vállalások, és az ESDP ezt követő intézményi fejlődése alapvetően a katonai műveleti képességek kialakítására irányult, a vizsgált időszakban folyamatosan nőtt – és azóta is nő - a civil (itt „nem katonai” értelemben használva, tehát rendőri és polgári) válságkezelési eszközök szerepe az uniós védelempolitikában. Ez részben tudatos döntés, részben pedig a meglévő eszközök racionális felhasználási kényszerének eredménye – közzérhetőbben fogalmazva az EU olyan jellegű válságkezelő műveleteket ambicionálhatott, amelyek végrehajtására megvoltak a képességei. Ez a tendencia, jelesen a civil műveletek szerepének növekedése az ESDP-n belül azóta is tart – jelen disszertáció lezárása idején az eddigi összesen húsz uniós válságkezelési műveletből mindössze öt volt katonai, a többi tizenöt rendőri, vagy civil akció volt, illetve a biztonsági szektor reformjára irányult. Az uniós válságkezelési műveletek „civilisedése”, illetve általánosságban véve a civil válságkezelés politikai háttére és eszközrendszere olyannyira komplex, sok területet felölelő téma, hogy beható elemzése külön dolgozat tárgya lehetne.

A vizsgált időszakban indított uniós válságkezelő műveletek közül kettő zajlott csak a NATO-val együttműködésben – pontosabban az Unió átvette a véget érő NATO-műveletet. Mindkét rendőri misszió (EUPM, *Proxima*), és a civil misszió (*Themis*) is a

NATO-tól függetlenül zajlott le – civil és rendőri akciók esetén a “Berlin Plusz” eleve nehezen volna értelmezhető, lévén a NATO egy katonai szervezet.⁵⁸⁷ Az Európai Unió eddigi legbonyolultabb, és legkockázatosabb műveletére, a kongói *Artemis* hadműveletre pedig NATO-képességek igénybevétele nélkül került sor.

A két, NATO képességek felhasználásával indított katonai művelet (*Concordia*, *Althea*) sem közös akció volt a szó eredetileg vett értelmében, hanem az Unió átvette a lejáró mandátumú NATO-missziók folytatását, így tényleges, aktuális műveleti együttműködés helyett célszerűbb az átadás-átvétellel kapcsolatos teendők ellátásáról beszélni.⁵⁸⁸ Az átvétel – a vonatkozó angol kifejezést⁵⁸⁹ átvéve – alapvetően “sapkacserét” jelentett, azaz a lejáró mandátumú NATO műveletek alakulatai, amelyeket ekkoriban már döntő többségükben az európai tagállamok delegáltak, a művelet helyszínén maradtak. Mindössze az alárendeltségi viszonyaik változtak meg, tehát NATO erőkből uniós katonákká alakultak. A NATO-missziók átvételének tendenciája azonban véget érni látszik – a 2008 elején elindítani tervezett koszovói EU-művelet lesz az utolsó ilyen, átvállalt akció.

... az ESDP képesség-fejlesztésben

7. A képesség-fejlesztés terén az EU kezdettől fogva csak a hiányzó uniós eszközök pótlási lehetőségeként tekintett a NATO képességek igénybevételének lehetőségére, és folyamatosan igyekezett a képességi függőség csökkentésére. Mind az ECAP kialakítása, mind az önálló európai műveleti tervezési parancsnokságok létrehozásának kérdése, mind a stratégiai légi szállítás terén meglévő függőséget csökkenteni kívánó SALIS megállapodás, mind pedig az európai védelmi fejlesztéseket és védelmi piacot koordinálni szándékozó EDA felállítása ebbe az irányba mutat.

---

⁵⁸⁷ Nem számítva egy esetleges katasztrófhelyzetben az EU és a NATO erőinek együttműködését, mint ahogy az történt a pakisztáni földrengés idején, illetve hasonló zajlik jelenleg is a darfüri válság kapcsán – azonban egyik esetben sem került sor a “Berlin Plusz” megállapodás alkalmazására.

⁵⁸⁸ Ez alól az egyetlen kivételt a boszniai *Althea* művelet jelenti, mivel a térségben a NATO jelenléte nem szűnt meg teljesen a Szarajevóban maradt kis létszámú NATO-törzs révén.

⁵⁸⁹ “changing hats”

Ugyanilyen elemnek tekinthető a harccsoport-koncepció kidolgozása is – a 2003. nyarán lezajlott *Artemis* hadművelet⁵⁹⁰ sikere megmutatta, hogy az EU körülbelül 1500 fős alakulatokat bizonyos feltételek között (korlátozott időtartam, korlátozott mandátum) sikerrel tud bevetni a NATO segítsége és támogatása nélkül is. A vizsgált időszak végén látható volt, hogy noha a katonai válságkezelő műveletek jövőbeli lebonyolítására a „Berlin Plusz” formájában rendelkezésre állt egy, a NATO-val való együttműködésre alapuló opció is, a további fejlődés iránya a „Headline Goal 2010” tervezet tanúsága szerint a harccsoport-koncepció következetes alkalmazása és fejlesztése lesz – más megfogalmazásban tehát az önálló uniós műveleti képességek további fejlesztése, nem pedig a NATO-val való együttműködés.

---

⁵⁹⁰ Az akcióban az EU körülbelül 1400 – döntő többségében francia – katonát telepített a Kongói Demokratikus Köztársaságba, hogy megakadályozza az ottani válság kiszélesedését, valamint hogy elegendő időt biztosítson az ENSZ számára saját tartalékainak előkészítésére. A mintegy két és fél hónapos műveletet az Unió a NATO támogatása nélkül, minden tekintetben önállóan hajtotta végre, beleértve a logisztikát is. Az *Artemis* minden – korábban tárgyalt – hiányossága ellenére bebizonyította, hogy ilyen típusú, harccsoport-jellegű erőkkel végrehajtott műveletek nemcsak lehetségesek, de eredményesek is.

Mellékletek

I. A Helsinki Force Catalogue (2002. május)

Ország	Szárazföldi erők	Légierő	Haditengerészeti erők
<i>Ausztria</i>	1 gépesített lövészászlóalj, 1 könnyű gyalogos zászlóalj, 1 NBC védelmi alakulat, 1 „humanitárius civil segítségnyújtási egység,” 1 civil-katonai együttműködési (CIMIC) elem, 1 szállítószázad, 100 megfigyelő/szakértő	1 helikopteres szállítószakasz	
<i>Belgium</i>	1 gépesített ezred, kisebb egységek (max. 6 hónapos humanitárius művelet támogatására)	24 F-16 vadászrepülőgép, 8 C-130 szállító repülőgép, 2 Airbus szállító repülőgép	2 fregatt, Aknamentesítő hajók
<i>Dánia</i>	Nincs hozzájárulás. [Az 1992-es maastrichti szerződés óta kilépett az ESDP-ből.]		
<i>Finnország</i>	1 gépesített lövészászlóalj, 1 műszaki zászlóalj, 1 szállítószázad, 1 civil-katonai együttműködési (CIMIC) század, 15–30 megfigyelő/szakértő		1 aknamentesítő parancsnoki ill. támogató hajó.
<i>Franciaország</i>	Gépesített, ejtőernyős és könnyű ezredek (1 évre), összesen 12.000 fő (egy 20.000 fős keretből.) Kételtű ezred parancsnokság. Az EUROCORPS parancsnoksága	Többfeladatú Légi Műveleti Központ, 75 harci repülőgép, 8 légi utántöltő repülőgép, 3 nagyhatótávolságú szállító repülőgép, 2 AWACS repülőgép, kutató-mentő helikopterek	2 harccsoport. (Ezek mindegyike tartalmaz egy atommeghajtású vadász-tengeralattjárót, 4 fregattot, 3 támogató hajót, haditengerészeti járőr-repülőgépeket + az egyik harccsoporthoz a <i>Charles de Gaulle</i> repülőgép-hordozó, 22 repülőgéppel) Aknamentesítő hajók, A Creil-ben működő állandó hadműveleti parancsnokság + szükség esetén telepíthető parancsnokságok,

			Műholdas kommunikáció, Felderítő repülőgépek, Felderítő műholdak
Görögország	1 műveleti parancsnokság, 1 gépesített (vagy más) ezred, 1 könnyű gyalogsági zászlóalj	42 harci repülőgép, 4 szállító repülőgép, 1 <i>Patriot</i> légvédelmi rakétás zászlóalj (1), 1 kishatótávolságú (SHORAD) légvédelmi szakasz, 1 támadóhelikopter-század, 1 szállítóhelikopter-század	Kísérőhajók, 1 tengeralattjáró
Hollandia	Német-holland hadtest (Németországgal közösen), Parancsokságok (Németországgal közösen), 1 gépesített ezred, 1 légimozgékonyaságú ezred, 1 kételtű zászlóalj	1 v. 2 F-16 század, Szállító repülőgépek, Légvédelmi szakaszok	Légvédelmi és parancsnoki fregattok, Többfeladatú fregattok, A <i>Rotterdam</i> partraszállító dokk hajó (Landing Platform Dock)
Írország	1 könnyű gyalogsági zászlóalj, Army Ranger Wing különleges alakulat (40 fő), Parancsokságok, Megfigyelő és támogató erők ill. eszközök, (Mindösszesen 850 fő)		
Luxemburg	1 felderítő század (max. 100 fő)	1 Airbus 400M	
Nagy-Britannia	1 páncélos vagy gépesített ezred (1 év, vagy több), vagy 1 ejtőernyős ezred (6 hónapra) Harci támogató erők (tüzérség, légvédelem, támadó helikopterek, logisztika) Összesen 12.500 fő	A Northwood-i közös állandó parancsnokság, 1 telepíthető parancsnokság, 1 Többfeladatú Légi Műveleti Központ 72 harci repülőgép (repülőgép-hordozó bázisú gépeket is beleértve), 58 támogató repülőgép (ebből 15 légi utántöltő repülőgép), stratégiai szállító repülőgépek <i>Chinook</i> és <i>Merlin</i> szállítóhelikopterek. (ezek mindegyike 6 hónapra)	1 repülőgép-hordozó 2 atommeghajtású vadász-tengeralattjáró, 4 romboló + kísérőhajók, 1 kételtű műveleti csoport (1 helikopter-hordozó, 3 kommandó-ezred) (A repülőgép-hordozó, a helikopter-hordozó, és a tengeralattjárók nem feltétlenül állnak egy évig folyamatosan rendelkezésre.)
Németország	Szárazföldi haderőnemi parancsnokság törzse. Páncélos, légimozgékonyaságú,	Légi haderőnemi parancsnokság törzse, 6 századnyi harci	Haditengerészeti parancsnokság 13 hadihajó

	könnyű ezredek parancsnokságai 7 zászlóaljnyi harcoló erő (Összesen 18.000 fő egy 32.000 fős keretből.)	repülőgép (összesen 93 db), 8 légvédelmi rakétás szakasz, Szállító repülőgépek, Támogató repülőgépek	támogató hajók A Potsdamban működő katonai művelti parancsnokság + szükség esetén hadművelti parancsnokság törzse
Olaszország	1 hadtestszintű parancsnokság (6 hónapra), 1 hadosztályszintű parancsnokság (1 évre), 1 légimozgékonyasági ezred, 3 másik ezred, 1 vasútépítő zászlóalj, különleges erők, CIMIC egységek, 1 NBC század (Összesen 12.500 fő egy 20.000 fős keretből)	Többfeladatú Légi Művelti Központ, 26 <i>Tornado AMX</i> harci repülőgép, 6 kutató-mentő helikopter, 4 C-130 szállító repülőgép, 9 taktikai szállító repülőgép, 2 légi utántöltő repülőgép, 3 tengerészeti járőr- repülőgép, 2 kishatótávolságú (SHORAD) légvédelmi szakasz	Haditengerészeti haderőnem parancsnokság törzse (tengeri vagy parti telepítésű) 1 különleges csoport (a <i>Giuseppe Garibaldi</i> repülőgép-hordozó, 1 romboló, 3 fregatt, 4 járőrhajó, 1 tengeralattjáró, 4 aknamentesítő hajó, 2 kételtű hajó, 1 oceanográfiai kutatóhajó, 8 helikopter)
Portugália	1 gyalogsági ezred, a szükséges felderítő, páncélos, tűzérségi, műszaki, híradó, logisztikai, katonai rendőri és CIMIC komponensekkel. 2 katonai megfigyelői egység	1 F-16 század (12 gép), 4 C-130 szállító repülőgép, 12 C-12 taktikai szállító repülőgép, 3 tengerészeti járőr- repülőgép, 4 taktikai légirányítási csoport, 4 közepes szállító helikopter	1 fregatt 1 tengeralattjáró 1 kutatóhajó 1 támogatóhajó
Spanyolország	1 ezred 1 hegyi alakulat 1 gyorsreagálási lövészszázlój (azonnal bevethető alakulat), 1 hadosztályszintű parancsnokság humanitárius műveletek irányítására, 1 ezredszintű parancsnokság egyéb feladatokra	1 Mirage F-1 vadászrepülőgép-század (12 gép), 1 F/A-18 Hornet vadászrepülőgép-század (12 gép), 6 Airbus A400M szállítórepülőgép (2 megfigyelő, 2 elektronikai hadviselésre alkalmassá tett, 2 nagy hatótávolságú szállító)	1 repülőgép-hordozó csoport (a <i>Principe de Asturias</i> hordozóval) 2 fregatt 1 tengeralattjáró 1 aknamentesítő hajó A spanyol-olasz kételtű alakulat (SIAF) ellátóhajók
Svédország	1 gépesített lövészszázlój (hírszerző, híradó, elektronikai hadviselési, felderítő, műszaki és tűzserész egységekkel együtt.)	4 AJS 37 Viggen taktikai felderítő repülőgép (2004- ben JAS 39 Gripen többfeladatú vadászrepülőgépekkel váltják fel), 1 repülőtéri alakulat (225 fő), 4 db C-130 szállító	2 korvett 1 ellátóhajó

		repülőgép	
--	--	-----------	--

II. A tagjelölt államok informális hozzájárulása a HFC-hez (2001/2002)⁵⁹¹

Ország	Szárazföldi erők	Légierő	Haditengerészeti erők
<i>Csehország</i>	1 gépesített lövészszázlőalj, 1 századnyi különleges alakulat, 1 humanitárius műveleti központ, 1 tábori kórház/egészségügyi alakulat, 1 sugárfelderítő század	1 helikopteres alakulat	
<i>Észtország</i>	1 könnyű gyalogsági zászlóalj (2005-től), 1 katonai rendőr alakulat, 1 aknamentesítő szakasz		2 hajó
<i>Lengyelország</i>	1 ezredszintű keret (+ gyorsreagálású, légi szállítású zászlóalj), 1 hegyi hadviselésre is kiképzett lövészszázlőalj (esetleg a lengyel-ukrán zászlóalj bevonásával), 1 katonai rendőri egység	1 légi kutató-mentő alakulat	1 támogató hajó
<i>Lettország</i>	1 gyalogsági zászlóalj, 1 katonai rendőr alakulat, 1 tüzserész alakulat, 1 katonai orvosi egység		2 aknamentesítő hajó, 1 nagysebességű járőrhajó
<i>Litvánia</i>	2 gyakorlólőter 3 gépesített lövészszázlőalj, 1 műszaki alakulat, 1 orvosi támogató egység	2 helikopter, 2 katonai szállító repülőgép	2 aknamentesítő hajó
<i>Magyarország</i>	1 gépesített lövészszázlőalj, 1 légvédelmi egység		
<i>Szlovákia</i>	1 gépesített lövészszázad (a szükséges támogató erőkkel együtt), 1 katonai rendőri alakulat, 1 többfunkciós tábori kórház, 1 műszaki – aknamentesítő egység	4 szállító helikopter	
<i>Szlovénia</i>	Tisztek/altisztek a különféle parancsnoki struktúrák számára, 1 lövészszázad, 1 katonai rendőri szakasz, 1 orvosi egység	1 szállító helikopter	
<i>Bulgária</i>	1 gépesített lövészszázlőalj, 1 műszaki zászlóalj, 1 vegy-/sugárvédelmi felderítő ezred	2 szállítóhelikopter, 4 harci helikopter	1 tengeri telepítéssű rakétakilövő
<i>Románia</i>	5 gyalogsági zászlóalj, 1 gyalogsági század,	1 ejtőernyős század, 4 harci repülőgép,	1 fregatt, 1 aknamentesítő hajó,

⁵⁹¹ SCHMITT 2004. 107. p.

	1 műszaki század, 1 hegyi hadviselésre is kiképzett század, 1 katonai rendőr alakulat, 1 aknamentesítő egység, 1 felderítő szakasz, 1 szállító szakasz	1 szállító repülőgép	2 műszaki mentő- vontatóhajó, 2 egyéb hadihajó
--	--	----------------------	--

III. A katonai válságkezelési műveletek közös költségeinek sevillai listája⁵⁹²

1. Az EU-vezetésű műveletek (telepíthető, vagy helyhez kötött parancsnokságainak többletköltségei)

Parancsnokságok (HQ)

Műveleti, haderő és haderőnem parancsnokság

Műveleti parancsnokság (OHQ)

A Műveleti Parancsnok statikus, területen kívüli parancsnoksága, amely az EU-erők felépítéséért, elindításáért, fenntartásáért és visszahívásáért felelős.

Haderőparancsnokság (FHQ)

A műveleti területre telepített EU haderő parancsnoksága

Haderőnemi parancsnokság (CCHQ)

A műveletre kiküldött EU haderőnemi parancsnok parancsnoksága (azaz légi, szárazföldi, tengeri és más speciális funkciók parancsnokai, akiknek kinevezése szükséges lehet a művelet természetétől függően.)

- *Szállítási költségek:* szállítás a katonai művelet területére és vissza, FHQ-k és CCHQ-k telepítésének, fenntartásának és visszahozatalának céljából.
- *Közigazgatás:* a parancsnokság belső ügyeinek irányítása (iroda és szállás felszerelés, szerződéses szolgáltatások és közművek, az épületek karbantartásának költségei).
- *Helyi alkalmazottak:* polgári alkalmazottak, nemzetközi tanácsadók, helyben alkalmazott munkaerő (nemzeti vagy külföldi), akikre a művelet levezetéséhez igényelt létszám fölött van szükség (ideértve a túlóra díjakat is)
- *Kommunikáció:* tökeberuházás az további IT felszerelések vásárlására, valamint a csatolt szolgáltatások költségei (modemek lízingje és karbantartása, telefonvonalak, műholdas telefonok, cryptofax, biztonsági vonalak, Internet-szolgáltatók, adatszolgáltatás, helyi hálózatok).

⁵⁹² Szó szerint idézve PÖTI – TALAS 334–335. p.

- *Szállítás/utazás (a napi („per diem”) költségek kizárásával) a parancsnokság területén:* a szállítással és más utazási módokkal kapcsolatos szállítmányozási költségek, beleértve a látogatók utaztatását; a műveletek szokásos költségei feletti járulékos üzemanyagköltség; további járművek lízingje; a műveleti helyszínek és Brüsszel és/vagy az EU által szervezett találkozók közötti hivatalos utak költségei; a műveletek vezetőinek utazási költségei a műveletekkel kapcsolatos konferenciákra és a műveletek levezetésével kapcsolatos eseményekre; a felelősségbiztosítás költségei, melyeket egyes országokban rónak ki a területükön műveleteket végző nemzetközi szervezetekre.
- *Laktanyák és elszállásolás/infrastruktúra:* a működési terület parancsnoksága által igényelt helyiségek vásárlásának, bérletének, felújításának költségei (épületek, óvóhelyek, sátrak bérlete) a szükségleteknek megfelelően.
- *Tömegtájékoztatás:* az információs kampányok és az OHQ-n és az FHQ-n tartott média tájékoztatók költségei, minden a műveleti parancsnokság által kialakított információs stratégiával összhangban.
- *Reprezentáció és vendéglátás:* reprezentációs költségek, parancsnoksági szintű, a művelet levezényléséhez szükséges költségek.

II. A haderő egészének támogatása során felmerülő többletköltségek

Az alábbiakban meghatározott költségek a haderő helyszínre való telepítésének költségei.

- *Infrastruktúra:* a haderő missziójának teljesítéséhez elengedhetetlenül szükséges költségek (közös használt repterek, vasút, kikötők, utak, energia és áramszolgáltatás).
- *Elengedhetetlenül szükséges kiegészítő felszerelés:* az EU parancsnokok által igényelt, és a 2.4b pontban⁵⁹³ meghatározott módon, a különleges bizottság által jóváhagyott, a művelet során előre nem láthatóan szükségessé váló, a művelet sikeres véghezviteléhez elengedhetetlen speciális felszerelés bérlete vagy megvásárolása.
- *Azonosító jelölések:* speciális azonosító jelek, kitűzők, zászlók, vagy más, a haderőt vagy parancsnokságát azonosító jel (a ruhák, kalapok és egyenruhák kivételével).
- *Egészségügyi:* egészségügyi sürgősségi szállító (medevac) repülők beszerzése, ha az egészségügyi ellátás a helyszínen nem biztosítható.

⁵⁹³ Utalás a sevillei Európai Tanácscon elfogadott „Elnökségi jelentés az ESDP-ről” II. mellékletének 2.4b pontjára. Magyar nyelven olvasható: PÓTI – TÁLAS 333. p.

A disszertációban előforduló rövidítések jegyzéke

AFSOUTH	NATO Allied Forces Southern Europe
AWACS	Airborne Warning & Control System
CCHQ	Component Commanders Headquarters
CDM	Capabilities Development Mechanism
CESDP	Common European Security and Defence Policy
CFSP	Common European Security and Defence Policy
CIC	Capabilities Improvement Chart
CMC	Crisis Management Concept
CIMIC	Civil-Military Cooperation
CIS Modules	Communication Intelligence Surveillance
COARM	Council's Working Group on Arms Exports
COMMIT	Communication Intelligence
DCI	Defence Capabilities Initiative
DSACEUR	Deputy Supreme Allied Commander Europe
EADC	European Aerospace and Defence Corporation
EADS	European Aeronautic, Defence and Space Company
EAC	European Airlift Center
EAG	European Air Group
ECAP	European Capabilities Action Plan
ECHO	Humanitarian Aid Office of the European Commission
EMMF	European Multinational Marine Forces
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete
ERG	European Research Group
ESDP	European Security and Defence Policy
ESDU	European Security and Defence Union

ETAP	European Technology Acquisition Program
EUFOR	European Union Forces
EUMC / CMUE	European Union Military Committee
EUPM	European Union Police Mission
EUPOL	European Union Police Forces
EUROCORPS	European Corps
EUROFOR	European Forces
EUOMARFOR	European Marine Forces
FBAG	Franco-British European Air Group
FHQ	Force Headquarters
FYROM	Former Yugoslav Republic of Macedonia
HALE	High Altitude Long Endurance
HFC	Helsinki Force Catalogue
HHGC	Helsinki Headline Goal Catalogue
HQ	Headquarters
HUMINT	Human Intelligence
IEMF	Interim Emergency Multinational Force
IESF	International Emergency Stabilisation Force
IEPG	Independent European Programme Group
IPTF	International Police Task Force
ISR IMINT	Intelligence Surveillance and Reconnaissance Imagery Intelligence
ISTAR	Intelligence Surveillance Target Acquisition and Reconnaissance
LoI	Letter of Intent
MALE	Medium Altitude Long Endurance
MEDEVAC	Medical Evacuation
MINUAR	Mission des Nations unies pour l'assistance au Rwanda
MONUC	United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo
NAC	North Atlantic Council
NATO	North Atlantic Treaty Organization
NBC	Nuclear, Biological, Chemical

OCCAR	Organisation for Joint Armaments Cooperation
OHQ	Operational Headquarters
PfP	Partnership for Peace
POLARM	European Armaments Policy Council Working Group
PSC/COPS	Political and Security Committee
R&D	Research and Development
RO-RO	roll on – roll off
RRM	Rapid Reaction Mechanism
SALIS	Strategic Airlift Interim Solution
SEAD	Suppress Enemy Air Defense
SHORAD	Short Range Air Defense
STA Units	Surveillance and Target Acquisition
SWG	Security Working Group
UAV	Unmanned Aerial Vehicle
UNSC	United Nations Security Council
UPC	Union of Congolese Patriots
WEAG	Western European Armament Group
WEAO	Western European Armament Organization
WEU	Western European Union

Bibliográfia

Források, dokumentumok

A secure Europe in a better world. European Security Strategy. EU-ISS, December 2003. Paris. Elérhető: <http://www.iss-eu.org/solana/solanae.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Civil Contributions to European Security. NATO Parliamentary Assambly. General Report. 2001. október. <http://www.naa.be/archivedpub/comrep/2001/au-191-e.asp>

Consultations on Conclusion of Ukraine-EU Framework Agreement on Ukraine's participation in EU operations on crisis management. http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/cgi-bin/valmenu_miss.sh?lp01030020.html

Council Decision 2004/197/CFSP of 23 February 2004 establishing a mechanism to administer the financing of the common costs of European Union operations having military or defence implications. http://europa.eu.int/eur-lex/pri/en/oj/dat/2004/l_063/l_06320040228en00680082.pdf

Council Decision 2003/432/CFSP on the launching of the European Union military operation in the Democratic Republic of Congo. 12th June 2003. Elérhető: <http://consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Decision%2012.06.03.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Council Decision 2004/197/CFSP of 23 February 2004 establishing a mechanism to administer the financing of the common costs of European Union operations having military or defence implications Elérhető: http://www.eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2004/l_063/l_06320040228en00680082.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

Council Joint Action 2002/210/CFSP, 11th March 2002 on the European Union Police Mission. Elérhető: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2002/l_070/l_07020020313en00010006.pdf Letöltés ideje: 2007. október 25.

Council Joint Action 2004/523/CFSP on the European Union Rule of Law Mission in Georgia, EUJUST THEMIS. 28th June 2004. Elérhető: http://www.eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2004/l_228/l_22820040629en00210024.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

Council Joint Action 2003/92/CFSP. 27th January 2003 on the European Union military operation in the Former Yugoslav Republic of Macedonia. Elérhető: <http://www.ena.lu/europe/european-union/council-joint-action-2003-cfsp.htm> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Council Joint Action 2004/570/CFSP on the European Union military operation in Bosnia and Herzegovina. 12th July 2004. Elérhető: http://www.eur-lex.europa.eu/pri/en/oj/dat/2004/l_252/l_25220040728en00100014.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

Council Joint Action 2003/423/CFSP on the European Union military operation in the Democratic Republic of Congo. 5th June 2003. Elérhető: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Joint%20action%205.6.03.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Council Joint Action 2003/681/CFSP on the European Union Police Mission in the Former Yugoslav Republic of Macedonia (EUPOL 'Proxima'). 29th September 2003. Elérhető: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Council%20Joint%20Action%202003%20681%20CFSP.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Council Joint Action 2004/551/CFSP on the establishment of the European Defence Agency. 12 July 2004. Elérhető: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_245/l_24520040717en00170028.pdf Letöltés ideje: 2007. október 27.

D'HOOGE, Bart: [Az ESDP keretében folytatott rendőri műveletekről szóló konferencián elhangzott beszéd.] Warnsveld, 2004. október 25. <http://www.eupol-proxima.org/docs/Warnsveld%20HoM%20speech.pdf>

Declaration on EU Military Capabilities. EU Capability Conference, Brussels, 19.05.2003. http://www.foreignpolicy.org.tr/eng/eu/eucc_190503.htm

European Union – Ukraine Summit. (Copenhagen, 4, July, 2002)
<http://www.europarl.eu.int/meetdocs/delegations/ukra/20021111/08.pdf>

EUPM Mission Objectives. Elérhető: <http://www.eupm.org/mission/so.htm> Letöltés ideje: 2004. november 20.

EUPM Mission Overview. Elérhető: <http://www.eupm.org/Overview.aspx> Letöltés ideje: 2007. október 25.

EU-NATO Declaration on ESDP. 16 Dec. 2002. Elérhető:
<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-142e.htm> Letöltés ideje: 2007. október 25.

EU-NATO: The Framework for Permanent Relations and Berlin Plus. 11 November 2003. Elérhető: <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/03-11-11%20Berlin%20Plus%20press%20note%20BL.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 25.

EU-UN co-operation in Military Crisis Management Operations. Elérhető:
<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/EU-UN%20co-operation%20in%20Military%20Crisis%20Management%20Operations.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24.

FAZEKAS Judit: *Az európai integráció alapszerződése 1.* Bp, 2000., KJK–Kerszöv.

FAZEKAS Judit: *Az európai integráció alapszerződése 2.* Bp, 2002., KJK–Kerszöv.

Franco-British summit – Declaration on strengthening European cooperation in security and defence. London, 24 November 2003. Elérhető:
http://209.85.135.104/search?q=cache:9apQy7lGjMYJ:www.fco.gov.uk/Files/kfile/UK_France_DefenceDeclaration.0.pdf+%22London%22+summit+rapid+1500&hl=hu&ct=cink&cd=1&gl=hu&client=firefox-a Letöltés ideje: 2007. október 27.

Franco-British summit - Declaration on strengthening European cooperation in security and defence, Le Touquet 4.02.2003. Elérhető: <http://www.ambafrance-uk.org/Franco-British-summit-Declaration.4970.html> Letöltés ideje: 2007. október 27.

Headline Goal 2010. Elérhető:
<http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/2010%20Headline%20Goal.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 26.

Georgia: Chief Of EU Judicial Mission Leaves With Mixed Feelings. Radio Free Europe/Radio Liberty, July 20, 2005. Elérhető:

<http://www.rferl.org/featuresarticle/2005/07/21fd4483-0ba0-46fd-9442-e245d767acb9.html> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Joint Declaration on UN-EU co-operation in Crisis Mangement. Elérhető:

http://europa-eu-un.org/articles/en/article_2768_en.htm Letöltés ideje: 2007. október 24.

OCCAR – the multinational defence acquisition organization. Elérhető:

http://www.occar-ea.org/media/raw/OCCAR_brochure_2006.pdf Letöltés ideje: 2007. október 25.

PÓTI László – TÁLAS Péter (szerk.): *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* I. kötet. Bp, 2003, ChartaPress Kft.

PÓTI László – TÁLAS Péter (szerk.): *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai dokumentumai.* II. kötet. Bp, 2005, ChartaPress Kft.

Presidency Conclusions. Brussels European Council, 24-25 October, 2002. Annex II. Elérhető:

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/72968.pdf Letöltés ideje: 2007. október 26.

Presidency Conclusions. Nice European Council meeting, 7, 8 and 9 December 2000. Elérhető:

<http://www.arena.uio.no/sources/jpa/smuggling/europeanCouncil/2000/EuropeanCouncilNice.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 25.

Presidency Conclusions. Helsinki European Council 10 and 11 December 1999. Press release: Brussels (11/12/1999) Nr: 00300/1/99. Elérhető:

http://www.europarl.europa.eu/enlargement_new/europeancouncil/pdf/hel_en.pdf Letöltés ideje: 2007. október 26.

Presidency Report on Non-Military Crisis Management of the European Union.

Helsinki European Council Presidency Conclusions, Annex 2 to Annex IV. Elérhető:

http://www.europarl.europa.eu/summits/hel2_en.htm#IVb Letöltés ideje: 2007. október 26.

Relations between the OSCE and the European Union. Elérhető: http://www.osce.org/documents/sg/2004/01/3384_en.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

SIPRI Data on Military Expenditure. Stockholm International Peace Research Institute. http://projects.sipri.org/milex/mex_data_index.html Letöltés ideje: 2007. október 24.

SOLANA, Javier: [Megnyitó beszéd a Politikai és Biztonsági Bizottság megalakulásának alkalmából.] (Brüsszel, 2000. március 1.). Press Release: Brussels (1/3/2000). <http://ue.eu.int/newsroom/LoadDoc.asp?MAX=1&DOC=!!!&BID=107&DID=60654&GRP=2315&LANG=1>

Treaty establishing a Constitution for Europe. Elérhető: <http://eur-lex.europa.eu/JOHtml.do?uri=OJ:C:2004:310:SOM:EN:HTML> Letöltés ideje: 2007. október 24.

UN Security Council Resolution 1396. *The situation in Bosnia-Herzegovina.* 5th March 2002. Elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/272/88/PDF/N0227288.pdf?OpenElement> Letöltés ideje: 2007. október 25.

UN Security Council Resolution 1484. *The situation concerning the Democratic Republic of the Congo.* 30th May 2003. Elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/377/68/PDF/N0337768.pdf?OpenElement> Letöltés ideje: 2007. október 24.

UN Security Council resolution 1493. *The situation concerning the Democratic Republic of the Congo.* 28th July 2003. Elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/443/15/PDF/N0344315.pdf?OpenElement> Letöltés ideje: 2007. október 24.

UN Security Council Resolution 1551 (2004) on the situation in Bosnia-Herzegovina. 9th July 2004. Elérhető: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N04/419/37/PDF/N0441937.pdf?OpenElement> Letöltés ideje: 2007. október 25.

Western European Armaments Group. Elérhető:<http://www.weu.int/weag/index.html>
Letöltés ideje: 2007. október 27.

WEU Assembly. RECOMMENDATION 673 on the situation in Kosovo: military and security aspects. 8 June 2000. http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/txt/2000/rec673.html Letöltés ideje: 2007. október 24.

WEU Official Report of Debates. Monday, 18, June 2001. http://www.assembly-weu.org/en/documents/sessions_ordinaires/cr/2001/cr1.pdf Letöltés ideje: 2007. október 24.

Tanulmányok, elemzések

A Brief Guide to Russian Combat Aircraft. <http://www.aeronautics.ru/archive/vvs/>
Letöltés ideje: 2005. március 9.

Airbus A400M Transport plane. <http://www.zap16.com/mil%20fact/Airbus%20A-400M.htm> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Airbus Military. A400M. <http://www.airbusmilitary.com/> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Airbus Military: Current fleets do not meet the requirements. Elérhető: <http://www.airbusmilitary.com/fleetrequirements.html> Letöltés ideje: 2007. október 23.

Airbus Military: A Partnership Without Precedent. Elérhető: <http://www.airbusmilitary.com/commitment.html> Letöltés ideje: 2007. október 23.

ALBRIGHT, Madeleine: „The right balance will secure NATO’s future.” *Financial Times*, 1998 december 7.

ANDERSON, Jan Joel: „Cold War Dinosaurs or Hi-Tech Arms Providers? The West European land armaments industry at the turn of the millennium.” *Occasional Papers* N° 23. Institute for Security Studies, Febr. Párizs, 2003.

BARLA Ildikó, Dr.: *Katasztrófavédelem az Európai Unióban.* Védelmi Tanulmányok 51. szám. Bp., 2003, SVKK.

BERNATH, Clifford – PEARSON, Nigel: *MONUC: Mandate to Succeed. Assessment of the Interim Emergency Multinational Force (IEMF) and Second Report on the UN Organization Mission in the Democratic Republic of Congo*. Refugees International. September 16, 2003.

<http://www.refugeesinternational.org/content/publication/detail/3025/> 2005. március 9.

BRAILLARD, Philippe – SCHWOK, René: „The Development of a Common European Security and Defence Policy by the European Union and its Possible Consequences for Switzerland.” *Occasional Papers* N° 30. Geneva Center for Security Policy, Genf, 2001 június.

Cape D Class - Ro-Ro. Elérhető:

<http://www.globalsecurity.org/military/systems/ship/cape-d.htm> Letöltés ideje: 2007. október 26.

CARTER, Richard: *Briton gets top job in arms agency*. In:

<http://www.euobserver.com/index.phtml?sid=13&aid=14255> 2005. március 21.

CARTER, Richard: *UK and France draw swords over armaments agency*. In:

<http://www.euobserver.com/index.phtml?sid=13&aid=14149> 2005. március 21.

Centrex. Worldwide Policing Excellence. CEPOL. Elérhető:

http://www.centrex.police.uk/courses/int_fac_pages/cepol.html Letöltés ideje: 2005. november 16.

Chronology of the EU Artemis operation in DR Congo.

<http://www.eubusiness.com/afp/030816172714.a25inyv2/> Letöltés ideje: 2006. augusztus 19.

CRONIN, David: „Ukraine to bring military planes to bargaining table.” In: *European Voice*. 15 April 2004. http://www.forum-europe.com/index.html?http://www.forum-europe.com/news_detail.asp?ID=165&frame=yes-main

Defence Capabilities Initiative. <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99s069e.htm>

2005. március 21.

DÉSI András: „Kongóban az eurohaderő előfutára. Magyar tiszt is tagja az Artemis hadművelet párizsi vezérkarának.” In: *Népszabadság*, 2003. június 28.

<http://www.nepszabadsag.hu/Default.asp?DocCollID=118030&DocID=106134> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Discussing mission handover in Bosnia and Herzegovina. 15 July 2004.
<http://www.nato.int/docu/update/2004/07-july/e0715a.htm> Letöltés ideje: 2005. március 21.

DEÁK Péter (szerk.): *Biztonságpolitikai kézikönyv.* Bp, 2007. Osiris.
EADS informs A400M customers about revised delivery schedule. 17 October, 2007.
Elérhető: http://www.eads.net/1024/en/pressdb/pressdb/20071017_eads_a400m.html
Letöltés ideje: 2007. október 23.

EARLE, Caroline R: *EU contributions to peace operations: Development of an European Rapid Reaction Force and Civilian Capacity.* Elérhető:
<http://www.stimson.org/fopo/8> Letöltés ideje: 2005. november 15.

EKENGREN, Magnus: 'European Security and Defence Policy and the EU's Constitutional Crisis. A Historical Perspective.' In: HULDT, Bo – KERTTUNEN, Mika – MÖRTBERG, Jan – ERICSSON, Ylva (eds.): *European Security and Defence Policy. A European Challenge. Strategic Yearbook 2006.* Finnish National Defence College, Swedish National Defence College. 2006, Vällingby. pp. 55-68.

El Al to fit anti-missile system. In: BBC News. 24 November, 2004. Elérhető:
http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4038101.stm Letöltés ideje: 2007. október 23.

Enzyklopädie der Flugzeuge. [Hrsg]. Augsburg, 1992., Weltbild Verlag GmbH.
EU pledges 'rapid' force troops.
<http://archives.cnn.com/2000/WORLD/europe/11/20/eu.defence.02/> Letöltés ideje: 2005. április 7.

EU Rule of Law Mission to Georgia (EUJUST THEMIS)
http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=701&lang=EN&mode=g Letöltés ideje: 2005. április 2.

EU Says Congo Force Cannot Intervene Beyond Bunia.
<http://www.congokin.net/view.asp?ID=1496> Letöltés ideje: 2007. október 23.

- EUFOR Concordia Command.*
<http://www.delmkd.cec.eu.int/en/Concordia/command.htm> Letöltés ideje: 2005. április 2.
- EUPM Mission Objectives.* <http://www.eupm.org/mission/so.htm> Letöltés ideje: 2005. április 2.
- Eurocopter Tiger.* http://www.helis.com/Since80s/h_aetg.php Letöltés ideje: 2005. február 1.
- European Airlift Centre. Elérhető: http://www.euroairgroup.org/act_EAC.htm
 Letöltés ideje: 2007. október 23.
- European Union Police Mission in Bosnia and Herzegovina*
http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=585&lang=EN Letöltés ideje: 2005. április 2.
- European Union Police Mission in the former Yugoslav Republic of Macedonia (EUPOL PROXIMA)*
http://ue.eu.int/cms3_fo/showPage.asp?id=584&lang=EN&mode=g Letöltés ideje: 2005. április 2.
- European Union Satellite Centre.* <http://www.eusc.org/html/centre.html> Letöltés ideje: 2007. október 22.
- European Union – Ukraine Summit. (Copenhagen, 4, July, 2002)*
<http://www.europarl.eu.int/meetdocs/delegations/ukra/20021111/08.pdf> Letöltés ideje: 2005. február 1.
- Funding for Post-Conflict Operations: NATO and the EU.* Peace Operation Factsheet Series March 2004. The Henry L. Stimson Center. Elérhető:
http://www.stimson.org/fopo/pdf/Factsheet_FundingPostConflictOperations.pdf
 Letöltés ideje: 2007. október 25. 6 p.
- GÁLIK Zoltán: „A közös európai külpolitika, biztonságpolitika és védelempolitika.”
 In: DEÁK Péter (szerk.): *Biztonságpolitikai kézikönyv*. Bp, 2007. Osiris. 503-542. p.
- GAZDAG Ferenc (szerk.): *Biztonságpolitika*. Bp., 2001, SVKH.

GAZDAG Ferenc: *Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája*. Bp., 2000., Osiris Kiadó.

GAZDAG Ferenc: *Európai integráció és külpolitika*. Bp, 2006, Osiris.

GNESOTTO, Nicole (ed.): *EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004)*. Paris 2004, Institute for Security Studies.

GOURLAY, Catriona: „Operations update: past, present and future.” *European Security Review*. No. 19. Oct 2003. Elérhető: <http://www.isis-europe.org/ftp/download/operations%20update.%20past.%20present%20and%20future%20-%20esr%2019.pdf> Letöltés ideje: 2005. november 14.

GUSTENAU, Gustav E.: Die Sicherheitspräsenz der EU in FYROM und im Kongo – die ersten militärischen Operationen der EU, in: Die Union 2/03, Europäische Kommission – Vertretung in Österreich. 85-93. p.

HAINE, Jean-Yves: „ESDP and NATO.” In: GNESOTTO, Nicole (ed.): *EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004)*. Paris 2004, Institute for Security Studies. 131–143. p.

HAMELINK, Ron: „The Battlegroups concept: Giving the EU a concrete, „military” face.” In: *EuroFuture*, Winter 2005. Elérhető: www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/Battlegroup1DefenseandSecurity.pdf Letöltés ideje: 2007. október 28.

HEATH, Allister: *Some background on the European army*. European Foundation Working Paper 4. 24 November 2000. <http://www.e-f.org.uk/pubs/wp/4wp.htm> Letöltés ideje: 2005. február 6.

HEBRARD, V.A.: *Lessons learned from a recent MN operation : Lead / Framework Nation perspective*. Power Point előadás. Elhangzott: 2004. december, Párizs. (A prezentáció megmutatásáért köszönet illeti Türke András Istvánt.)

HEISBOURG, François (szerk.): *Az európai védelem felé*. [Ford.] Védelmi Tanulmányok 37. szám. Bp., 2000, SVKI.

HELLY, Damien: 'EUJUST Themis in Georgia: an ambitious bet on rule of law.' In: NOWAK, Agnieszka (ed.): *Civilian crisis management: the EU way*. Chaillot Paper No. 90. June 2006, Paris, EU Institute for Security Studies. 87-102.p.

History of the EAG. Elérhető: <http://www.euroairgroup.org/history.htm> Letöltés ideje: 2007. október 23.

HORVÁTH Gábor: *Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete és az Európai Unió együttműködése - trendek, kihívások, aktualitások katonai szemszögből*. Power Point előadás. Elhangzott: Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2006. november 20.

HORVÁTH Zoltán – SINKA László: „Az európai biztonság- és védelempolitika létrejöttének alapkérdései.” In.: *Európai tükrök*. 2000/2. szám. 92–102. p.

HULDT, Bo – KERTTUNEN, Mika – MÖRTBERG, Jan – ERICSSON, Ylva (eds.): *European Security and Defence Policy. A European Challenge. Strategic Yearbook 2006*. Finnish National Defence College, Swedish National Defence College. 2006, Vällingby. 220 p.

IOANNIDES, Isabelle: „EU Police Mission *Proxima*: testing the 'European' approach to building peace.” In: NOWAK, Agnieszka (ed.): *Civilian crisis management: the EU way*. Chaillot Paper No. 90. June 2006, Paris, EU Institute for Security Studies. 69-86. p.

'Ituri: Covered in Blood. Ethnically Targeted Violence In Northeastern DR Congo.' In: *Human Rights Watch*, Vol. 15, No. 11 (A), July 2003. <http://hrw.org/reports/2003/ituri0703/> Letöltés ideje: 2007. október 24.

KAIM, Markus: *Die Europäische Sicherheits- und Verteidigungspolitik. Präferenzbildungs- und Aushandlungsprozesse in der Europäischen Union (1990-2005)*. Nomos, SWP, 2007, Baden-Baden.

KAMP, Karl-Heinz: „Europäische „Battle Groups” – ein neuer Schub für die ESVP?” *Analysen und Argumente aus der Konrad-Adenauer-Stiftung*. 15/2004. 15. Dezember 2004. Elérhető: http://www.weltpolitik.net/attachment/0644a930ba1074b5cca2acd4809cbcd5/c0a8c99576871f3f94d59d00547d10f2/7_dokument_dok_pdf_5827_1.pdf Letöltés ideje: 2007. október 27.

KIRK, Lisbeth: *EU military chief impatient after summit breakdown*. Elérhető: <http://www.euobserver.com/index.phtml?sid=13&aid=13914> Letöltés ideje: 2005. november 17.

KUZIO, Taras: „EU and Ukraine: A Turning Point in 2004?” In: *Occasional Papers* N° 47. Paris, 2003. Nov, Institute for Security Studies.

La France pendant le génocide et l'opération Turquoise. 7 Juillet 2000. <http://www.reseauvoltaire.net/article8056.html> Letöltés ideje: 2007. október 24.

LANGTON, Christopher (szerk.): *The military balance 2003-2004*. The International Institute for Strategic Studies. Oxford, 2003. Oxford University Press

LCC-20 Mount Whitney. <http://www.globalsecurity.org/military/agency/navy/lcc-20.htm> Letöltés ideje: 2007. október 24.

Les ministres de l'Union européenne entérinent l'accord sur une force commune en R.D.C. Elérhető: <http://www.digitalcongo.net/> Kinshasa, 06.06.2003. A cikk továbbításáért köszönet illeti Türke András Istvánt.

LIDLEY-FRENCH, Julian – FLÜCKIGER, Katja: *Chronology of European Security & Defence 1945-2005*. Geneva Centre for Security Policy, 2005, Geneva.

LINDSTROM, Gustav: „Enter the EU Battlegroups”. In: *Chaillot Papers*. No. 97. February 2007. Paris, EU Institute for Security Studies.

LINDSTROM, Gustav: „On the ground: ESDP operations.” In: GNESOTTO, Nicole (ed.): *EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004)*. Paris 2004, Institute for Security Studies. 111–130. p.

LOBIJAKAS, Ahto: *EU: Successful Congo Mission May Herald Greater Military Self-Reliance*. In: <http://www.globalsecurity.org/military/library/news/2003/09/mil-030918-rferl-162242.htm>

LYNCH, Dov – MISSIROLI, Antonio: *ESDP operations*. <http://www.iss-eu.org/esdp/09-dvl-am.pdf> 2007. október 24.

MACE, Catriona: „Operation Artemis: Mission Impossible?” In: *European Security Review*. No. 18, July 2003. 1-3. p. <http://www.isis->

europe.org/ftp/download/operation%20artemis,%20mission%20improbable%20-%20esr%2018.pdf 2007. október 24.

MALLETT, Nathan: „Strategic&Tactical Airlifts.” In: *Vanguard Reviews*. Issue 1, 2003. p. 13–15. http://www.vanguardcanada.com/ftp_folder/pdf/03_01_Airlift.pdf 2007. október 25.

MARTINUSZ Zoltán: Az Észak-Atlanti Szerződés Szervezete. In: DEÁK Péter (szerk.): *Biztonságpolitikai kézikönyv*. Bp, 2007. Osiris. 543-562. p.

MARTON Péter (szerk.): *Államok és államkudarcok a globalizálódó világban*. Teleki László Intézet Külpolitikai Tanulmányok Központja. Budapest, 2006. Elérhető: http://www.kulugyiintezet.hu/kulpol/kutatas/bukott/TLI_KTK_%C1llamok%C9s%C1llamkudarcok.pdf Letöltés ideje: 2007. október 28.

MATHIAPULOS, Margarita – GYARMATI István: „Az európai védelem felé.” In: *Európai szemle*. XI. évfolyam, 2000/2. szám. 61–74. p.

MISSIROLI, Antonio: „Mind the steps: the Constitutional Treaty and beyond.” In: GNESOTTO, Nicole (ed.): *EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004)*. Paris 2004, Institute for Security Studies. 145–154. p.

NAGY Éva (szerk.): *A modern haditechnika enciklopédiája*. Ford.: Bardócz József et al. Budapest, 2001. Gulliver Kiadó.

NATO: *Strategic Airlift Interim Solution. How did it evolve?* Elérhető: <http://www.nato.int/issues/strategic-lift-air/evolution.html> Letöltés ideje: 2007. október 23.

NOWAK, Agnieszka (ed.): *Civilian crisis management: the EU way*. Chaillot Paper No. 90. June 2006, Paris, EU Institute for Security Studies.

NOWAK, Agnieszka: „Civilian crisis management within ESDP.” In: NOWAK, Agnieszka (ed.): *Civilian crisis management: the EU way*. Chaillot Paper No. 90. June 2006, Paris, EU Institute for Security Studies. 15-37. p.

OAKES, Mark: *Common European Security and Defence Policy: A Progress Report*. Research Paper 00/84. In: International Affairs and Defence Section. House of

Commons Library. <http://www.parliament.uk/commons/lib/research/rp2000/rp00-084.pdf> Letöltés ideje: 2005. szeptember 12.

Operation Artemis. In: *Durchblick – Das Aktuelle Lexikon*.
http://www.politikerscreen.de/t-online/lexikon_detail.asp?ID=681 Letöltés ideje: 2005. szeptember 14.

Opération ARTEMIS en République Démocratique du Congo (RDC)
<http://www.defense.gouv.fr/ema/artemis.htm> Letöltés ideje: 2005. szeptember 12.

PATAKI Gábor Zsolt: „Az európai közös biztonság- és védelempolitika. Egy magyar nézőpont.” In: *Európai szemle*. XI. évfolyam. 2000/2. szám, 51–59. p.

Patriot missile air defense system. USA. <http://www.army-technology.com/projects/patriot/> Letöltés ideje: 2007. október 23.

QUILLE, Gerrard: „'Battle Groups' to strengthen EU military crisis management?” In: *European Security Review*. ISIS-Europe. No. 22. April 2004. 1-2 p. Elérhető: http://isis-europe.org/pdf/esr_23.pdf Letöltés ideje: 2007. október 27.

PIDLUSKA, Inna: *Yet Another Leap To The West?* July 8, 2002. CEU Policy Documentation Center No. 27/275. 5 p. Elérhető: <http://pdc.ceu.hu/archive/00001175/01/9.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 23.

Relations between the OSCE and the European Union. In: http://www.osce.org/documents/sg/2004/01/3384_en.pdf Letöltés ideje: 207. október 23.

SCHMITT, Burkard: „European Armaments Cooperation. Core documents.” In: *Chaillot Papers* N° 59. Institute for Security Studies, Párizs, 2003. április.

SCHMITT, Burkard: „European capabilities – how many divisions?” In: GNESOTTO, Nicole (ed.): *EU Security and Defence Policy. The First Five Years. (1999–2004)*. Paris 2004, Institute for Security Studies. 89–110. p.

SCHMITT, Burkard: „From cooperation to integration: defence and aerospace industries in Europe.” In: *Chaillot Papers* N° 40. Institute for Security Studies, Paris, 2000 July.

SCHMITT, Burkard: „The European Union and armaments. Getting a bigger bang for the Euro”. In: *Chaillot Papers* N° 63. Institute for Security Studies, Paris, 2003 Aug

SCHMITT, Burkard: *Defence Expenditure*. In: <http://www.iss-eu.org/esdp/11-bsdef.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 23.

SERA 15. *15ème Session Européenne des Responsables D'Armement. European Cooperation in the Armaments. Constructing a Successful Future*. March – June 2003. http://www.cheat.defense.gouv.fr/fr/think_tank/archives/cahiers/sera/sera_15/rsr15.pdf Letöltés ideje: 2007. október 23.

SZÉCHY Balázs: „Az Európai Biztonsági és Védelmi Politika (ESDP) és a NATO.” In: *Európai Tükör*. 2001. évi 5. sz. 3–10. p.

TÁNCZOS László: „A jövő kihívásai.” In: *Új Honvédségi Szemle*. 2002. évi 9. szám. 6–11. p.

Timetable of events between Ukraine and the EU under the Irish presidency. http://www.ukraine-eu.mfa.gov.ua/cgi-bin/valmenu_miss.sh?1p0104.html Letöltés ideje: 2005. szeptember 12.

Turkey air crash kills Spanish troops. <http://news.bbc.co.uk/1/hi/world/europe/2937584.stm> 2007. október 23.

TÜRKE András István: „Les aspects plus importants d’une politique de défense et de sécurité en Europe.” In: REICH Anna – TÜRKE András István (szerk.): *Európa gondolat -2004*. III. évfolyam. Eötvös Loránd Tudományegyetem Nemzetközi Kapcsolatok és Európai Tanulmányok Tudományos Diákköre, ELTE-ETTDK. 2004. Elérhető: <http://www.btk.elte.hu/eu/pdf/eg2004.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24. pp. 68-81.

UAV Center. http://www.uavcenter.com/index_e.asp?menu=04&sub=01

United Nations Operation in Somalia. <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/unosom2p.htm> Letöltés ideje: 2007. október 23.

United Nations Protective Force. http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unprof_p.htm Letöltés ideje: 2007. október 23.

USS Mount Whitney. (LCC-20) <http://navysite.de/ships/lcc20.htm#notes> Letöltés ideje: 2007. október 27.

VARGA Gergely: *A NATO és az ESDP kapcsolatának fejlődése 2000-2006.* Kézirat. 28 p.

VINCZE Hajnalka: „Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikájának dimenziója a transzatlanti kapcsolatok és az integrációs dilemmák kettős szorításában.” In: PÓTI László – TÁLAS Péter (szerk.): *Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikai dokumentumai. I. rész.* Bp., 2003., ChartaPress Kft.

VINCZE Hajnalka: „Az Alkotmányos Szerződés biztonság- és védelempolitikai újításai.” In: *Eszmélet.* 64. szám. 2005. november 10. Elérhető: <http://eszmelet.freeweb.hu/64/vincze64.html> Letöltés ideje: 2007. október. 26.

VLACHOS-DENGLER, Katia: „Getting There: Building Strategic Mobility into ESDP.” In: *Occasional Papers* N° 38. Institute for Security Studies, Paris, 2002. Nov

WIJK, Rob de: „Civil defence and solidarity clause: EU homeland defence.” Policy Paper Prepared for the Directorate-General for Research of the European Parliament. The Hague, Jan 5, 2004. Elérhető: <http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/afet/20040120/civil%20defence%20and%20solidarity%20clause.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 24. 13 p.

World Air Forces – Ukraine. <http://www.worldairforces.com/Countries/ukraine/ukr.html> Letöltés ideje: 2005. augusztus 9.

Worldwide UAV Roundup. April 2003. <http://www.aiaa.org/images/PDF/WilsonChart.pdf> Letöltés ideje: 2007. október 27.